TIMUR VERMES

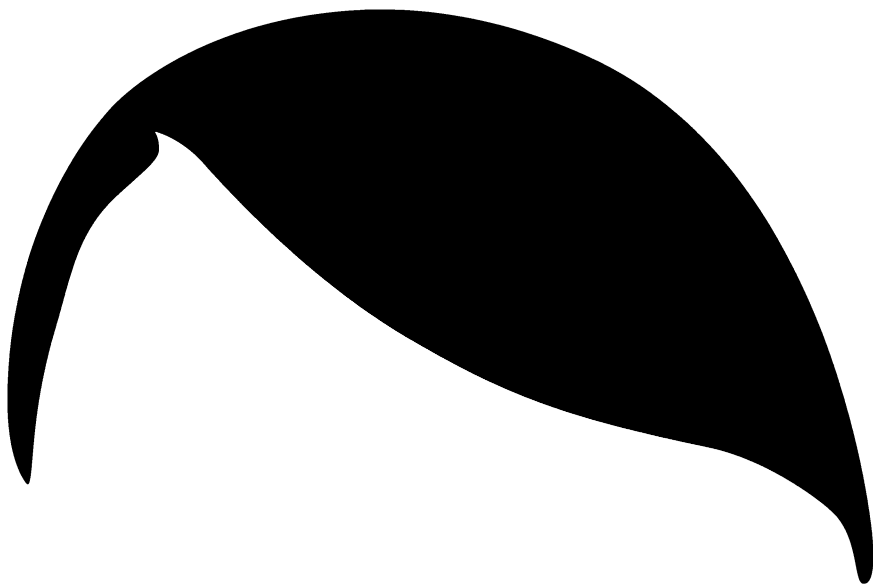

JIS IR VĖL ČIA

ROMANAS

Alma littera

TIMUR VERMES

JIS IR VĖL ČIA

ROMANAS

Iš vokiečių kalbos vertė
Teodoras Četrauskas

Alma littera

VILNIUS 2014

UDK 821.112.2-31
Ve-172

Versta iš:
Timur Vermes
ER IST WIEDER DA
Eichborn – An Imprint of Bastei
Lübbe AG, Cologne, 2012

Šios knygos veiksmas, visi veikėjai ir dialogai yra pramanyti. Galimi panašumai su tikrais asmenimis, firmomis, organizacijomis ir taip toliau atsitiktiniai vien todėl, kad panašiomis aplinkybėmis veikiantieji asmenys, matyt, elgtųsi kitaip. Autorius mano esant reikalinga pabrėžti, kad Sigmaras Gabrielis ir Renatė Kiūnast su Adolfu Hitleriu nekalbėjo.

ISBN 978-609-01-1474-2

First published in Germany under the title
ER IST WIEDER DA
by Eichborn – An Imprint of Bastei Lübbe AG, Cologne

Viršelio dizainas: Johannes Wiebel, punchdesign
Viršelio motyvas: © Johannes Wiebel, punchdesign, München

Pabudęs Vokietijoje

Labiausiai mane, matyt, nustebino tauta. Aš iš tiesų padariau visa, kas žmogui įmanoma, kad šioje priešo išniekintoje žemėje sunaikinčiau bet kokias tolesnio egzistavimo sąlygas. Įsakiau sugriauti tiltus, elektrines, kelius, geležinkelio stotis. Ir dabar jau iš spaudos žinau, kad kovo mėnesį šiuo reikalu padariau aiškų aiškiausią pareiškimą. Turėjo būti sunaikintos visos aprūpinimo įmonės, vandentiekis, telefono tinklai, gamybos įmonės, fabrikai, dirbtuvės, valstiečių ūkiai, visos vertybės, viskas, ir taip sakydamas turėjau galvoje viską! Tokiais atvejais reikia viską nuodugniai pasverti, kai duodi tokį įsakymą, neturi likti jokių abejonių, juk žinia, kad paprastas kareivis, savo fronto ruože, savaime suprantama, nežinantis visų strateginių ir taktinių sąsajų, paskui gali ateiti ir paklausti:

– Hm, nejau man tikrai reikia padegti, tarkim, štai šį kioską? Ar jis negali pereiti į priešo rankas? Nejau bus taip jau blogai, jei tas kioskas atiteks priešui?

Aišku, kad blogai! Juk priešas irgi skaito laikraščius! Jis jais prekiauja ir tą kioską panaudos prieš mus – visa, ką jame ras! Reikia sunaikinti, pabrėžiu dar kartą, visas vertybes, ne tik namus, bet ir duris. Ir durų rankenas. Kartu ir jų varžtus, ir ne vien didžiuosius. Varžtus reikia išsukti ir

be gailesčio sulankstyti. O duris sumalti, paversti pjuvenomis. Tada padegti. Antraip priešas beatodairiškai jomis naudosis, vaikščios pro jas kada panorėjęs. O kai rankena bus sugadinta, varžtai sulankstyti, ir iš durų likusi tik pelenų krūva, tada maloniai prašom, pone Čerčili, linkiu sėkmės! Tokie reikalavimai, savaime aišku, yra brutalus karo padarinys, visuomet tai supratau, todėl mano įsakymai negalėjo būti kitokie, nors juos ir lėmė skirtingos priežastys.

Bent jau iš pradžių.

Jau nebuvo galima neigti, kad vokiečių tauta pralaimėjo epinę kovą su anglu, su bolševizmu, su imperializmu ir tuo būdu pati, tiesiai pasakysiu, grąžino tolesnę savo egzistenciją į primityviausią medžioklių ir rinkėjų stadiją. Todėl prarado bet kokią teisę turėti elektrines, tiltus, kelius. Ir durų rankenas. Tokį įsakymą daviau iš dalies ir dėl to, kad tos tautos išties neliktų, mat kartais išeidavau truputį pasivaikščioti priešais reicho kanceliariją ar aplink ją ir būtinai pamatydavau, jog amerikiečiai bei anglai su savo skraidančiomis tvirtovėmis jau buvo už mus atlikę didumą darbo. Aš, žinoma, smulkiai netikrinau, kaip vykdomas tas mano įsakymas. Ir galima suprasti kodėl, – turėjau per akis darbo gniuždydamas amerikietį vakaruose, gindamasis nuo ruso rytuose, tobulindamas pasaulio sostinės Germanijos planą ir taip toliau, o su durų rankenomis vokiečių vermachtas, manding, turėjo susidoroti pats. Mat tos tautos turėjo išvis nebelikti.

Vis dėlto ji, kaip dabar matau, išliko.

Ir man tai truputį nesuprantama.

Kita vertus: aš irgi išlikau – šitai man taip pat ne ką labiau suprantama.

1.

Prisimenu, kai pabudau, turėjo būti ankstyva popietė. Atmerkiau akis ir virš savęs išvydau dangų. Jis buvo mėlynas, truputį apsiniaukęs, oras šiltas – tuojau supratau, kad per šiltas balandžiui. Beveik galėjai pasakyti, kad karštas. Buvo palyginti tylu, virš savęs nemačiau nė vieno priešo lėktuvo, negirdėjau patrankų griausmo, bombų sprogimų šalimais, oro pavojaus sirenų. Dar pastebėjau: nėra reicho kanceliarijos, fiurerio slėptuvės. Pakėlęs galvą pamačiau, kad guliu ant žemės tuščiame sklype tarp namų sienų, sumūrytų iš plytų ir vietomis išterliotų nevalų piešiniais, kaipmat supykau ir spontaniškai nusprendžiau išsikviesti Denicą. Iš pradžių pusiausnūda pamaniau, kad Denicas irgi guli kur nors čia pat, paskui nugalėjo savidrausmė, logika, greitai įvertinau ir padėties išskirtinumą. Paprastai aš nestovyklauju po atviru dangumi.

Iš pradžių pasvarsčiau: ką veikiau išvakarėse? Kad išgėriau per daug alkoholio, nereikėjo nė spėlioti, nes išvis negeriu. Paskui prisiminiau, kaip sėdėjau su Eva ant sofos, ant jos patalo. Taip pat prisiminiau, kad aš arba mes ten sėdėjome gan nerūpestingai, kiek žinau, buvau nusprendęs pagaliau truputį atidėti į šalį valstybės reikalus, neturėjome tam vakarui jokių tolesnių planų; aišku, negalėjo būti

nė kalbos, kad eitume į restoraną, kiną ar panašiai, mat pramogų pasiūla reicho sostinėje, iš dalies ir mano įsakymu, tuo metu buvo menkoka. Negalėjau tvirtai pasakyti, ar artimiausiomis dienomis į miestą neateis Stalinas, tuo karo tarpsniu tai buvo visiškai įmanoma. Galėjau tik užtikrinti, kad jis čia veltui būtų ieškojęs kino teatro, kaip ir savajam Stalingrade. Manau, kad paskui mes truputį paplepėjome, Eva ir aš, parodžiau jai savo pistoletą, tolesnių smulkmenų nebeprisiminiau. Dar ir dėl to, kad skaudėjo galvą. Taigi išvakarių prisiminimai man nieko nedavė.

Tad nusprendžiau imtis veiksmų ir geriau susipažinti su padėtimi. Per savo gyvenimą buvau išmokęs stebėti, analizuoti, pastebėti pačias menkiausias smulkmenas, kurių tūlas mokytas žmogus dažnai nevertina ar net jas ignoruoja. O aš dėl ilgametės geležinės drausmės ramia sąžine galiu apie save pasakyti, kad krizės metu būnu šaltakraujiškesnis ir apdairesnis, kad visos mano juslės paaštrėja. Tada veikiu tiksliai, ramiai kaip mašina. Metodiškai įvertinu visą turimą informaciją. Taigi guliu ant žemės. Dairausi aplink. Šalia manęs visokios šiukšlės, veši piktžolės, siūbuoja jų stiebai, auga vienas kitas krūmas, yra ir saulučių, pienių. Girdžiu balsus, jie aidi netoliese, kažkas šaukia, nuolatos trinksi; aš krypteliu galvą tų garsų pusėn – juos kelia keli vaikigaliai, žaidžiantys futbolą. Jau nebe pimpfai*, folksšturmui dar per jauni, matyt, priklauso hitlerjugendui, o dabar jiems tikriausiai laisvalaikis, priešas, matyt, daro šiokią tokią pertrauką. Medžio lajoje kruta paukštis – čirškauja, gieda. Kitam tai tik geros nuotaikos ženklas, bet esant tokiai neaiškiai padėčiai, kai svarbi bet kokia, net pati menkiausia informacija, gamtos

---

* Jauniausia hitlerjugendo grandis (čia ir toliau vertėjo pastabos).

ir kasdienės kovos už išlikimą žinovas gali daryti išvadą, kad aplinkui nėra plėšrūnų. Prie pat mano galvos bala, ji, rodos, džiūsta, tad lyta, matyt, senokai, o vėliau nė kiek. Palei balos kraštą guli mano uniforminė kepurė. Taip dirba mano išlavintas protas – taip jis dirbo tuo neaiškiu metu.

Atsisėdau. Man tai pavyko be jokio vargo, judinau kojas, rankas, pirštus, rodos, nebuvau sužeistas, fizinė būklė džiugino, matyt, buvau visiškai sveikas, jei neimsim domėn galvos skausmų, netgi rankos buvo beveik nustojusios drebėti. Apžiūrėjau save, palenkęs žemyn galvą. Vilkėjau karišką uniformą. Ji buvo sutepta, bet tik truputį, vadinasi, nebuvau užverstas. Uniforma atrodė žemėta ir, kaip man pasidingojo, apiberta kažkokio kepinio, gal pyrago trupiniais. Medžiaga smarkiai atsidavė degalais, veikiausiai benzinu, matyt, dėl to, kad Eva bandė ją valyti, žinia, negailėdama valiklio. Galėjai pamanyti, kad išpylė ant manęs visą kanistrą benzino. Jos pačios nemačiau, kažkur buvo prašapęs ir visas mano štabas. Ėmiau purtyti nuo savo munduro, nuo jo rankovių pačius didžiausius purvus ir tuo metu išgirdau:

– Ei, seniau, žiūrėk!

– Ei, kas tenais per kretena?

Matyt, atrodžiau nepavydėtinai, ir tie trys hitlerjugendo vaikiai šitai taikliai įvertino. Liovėsi žaidę, pagarbiai prisiartino, – suprantama, juk jaunam, dar ne visai subrendusiam vyrui tikrai nekasdienis įvykis tuščiame nedirbamos žemės plote, tarp pienių ir saulučių, paprastai naudojamame sporto ir bendrojo fizinio pasirengimo tikslams, staiga akis į akį sutikti patį Vokietijos reichsfiurerį, – vis dėlto tie keli vyrukai tuoj prilėkė kaip kurtai, pasiruošę padėti. Jaunimas yra mūsų ateitis!

Jie per tam tikrą atstumą apstojo mane, ėmė apžiūrinėti, paskui didžiausias jų, matyt, kameradšaftsfiureris, kreipėsi:

– Visks gera, meister?

Kad ir kaip nerimavau dėl savo padėties, vis dėlto atkreipiau dėmesį, kad jis nė nemėgino pasisveikinti vokiškai. Tokį familiarų kreipinį ir tai, kad vietoj fiurerio buvau pavadintas meistru, žinia, galima pateisinti sutrikimu, esant menkiau gluminančiai padėčiai iš to, ko gero, būtum galėjęs pasijuokti, juk dažnai ir per pačias baisiausias plieno audras apkasuose atsitinka keisčiausių pokštų, ir vis dėlto kareivis net pačiomis netikėčiausiomis aplinkybėmis turi rodyti tam tikrus automatizmus, čia ir glūdi muštro esmė – jeigu automatizmų nebus, visa armija bus neverta nė skatiko. Aš atsitokėjau, man tai buvo nelengva, matyt, buvau nemažai pragulėjęs. Vis tiek pasitaisiau švarką, bent kiek apsivaliau kelnių klešnes, keliskart plekštelėdamas per jas delnu. Tada atsikrenkščiau ir paklausiau kameradšaftsfiurerį:

– Kur Bormanas?

– A kas ans toks?

Tai buvo nesuprantama.

– Bormanas! Martinas!

– Ei, tokia nepažįst?

– Negirdėts.

– A kaip ans atrod?

– Kaip reichsleiteris, po perkūnais!

Kažkas čia buvo visiškai ne taip. Aš, matyt, tebebuvau Berlyne, bet aiškiai atkirstas nuo viso savo valstybės valdymo aparato. Reikėjo skubiai grįžti į fiurerio bunkerį; kiek supratau, galėjau nesitikėti, kad čia esantis jaunimėlis man rimtai padėtų. Iš pradžių turėjau rasti kelią. Ta uždara erdvė, kurioje atsibudau, galėjo būti bet kurioje miesto

vietoje. Tereikėjo išeiti į gatvę – matyt, kai ilgai nešaudoma, ten bus užtektinai praeivių, tarnautojų, vežikų, jie man parodys, kur eiti.

Tie hitlerjungendo vyrukai veikiausiai nemanė, kad man labai reikia pagalbos, nes, rodos, vėl baudėsi toliau žaisti futbolą, šiaip ar taip, didžiausias jų nusigręžė, tada galėjau perskaityti jo vardą, motinos išsiuvinėtą tiesiai ant ryškiaspalvių marškinėlių.

– Hitlerjungendieti Ronaldai! Kaip išeiti į gatvę?

Reakcija į mano klausimą, reikia pripažinti, deja, buvo menka, būrys, galima sakyti, praleido jį pro ausis, tik vienas mažėlesnis vyrukas eidamas plačiai mostelėjo ranka į sklypo kampą; geriau įsižiūrėjęs išties pastebėjau kažką panašaus į perėjimą. Ir įsidėjau galvon mintį atleisti Rustą arba pašalinti Rustą, juk tas žmogus švietime dirba nuo 1933 metų, o kaip tik ten negalima taikstytis su tokiu baisiu aplaidumu. Kaip jaunas kareivis ras pergalingą kelią į Maskvą, į bolševizmo širdį, jeigu net nepažįsta savo vado!

Pasilenkiau, pakėliau savo kepurę ir, dėdamasis ją, tvirtu žingsniu patraukiau nurodyta kryptimi. Pasukau už kampo, tada siauru perėjimu tarp aukštų sienų nusitaikiau į jo gale šviečiančią gatvę. Pro mane palei sieną šmurkštelėjo baikšti katė, ji buvo raina ir apšepusi, tada žengiau dar keturis penkis žingsnius ir išėjau į gatvę.

Tenai mane užgriuvo tokia šviesos ir spalvų banga, kad netekau žado.

Prisiminiau, kad paskutinįsyk miestas man pasirodė labai dulkinas arba pilkas kaip lauko uniforma, pilnas griuvėsių kalnų ir duobių. O dabar nieko panašaus priešais save nemačiau. Griuvėsiai buvo dingę arba bent jau rūpestingai pašalinti, gatvės sutvarkytos. Vietoj jų šalikelėse stovėjo daugybė įvairiaspalvių mašinų, matyt, automo-

bilių, pažiūrėti nedidelių, bet itin pažangiai atrodančių – be abejo, pagamintų daugiausia Meseršmito gamyklose. Namai buvo tvarkingai nudažyti skirtingomis spalvomis, šios man priminė vaikystės saldainius. Prisipažinsiu, truputį ėmė suktis galva. Žvilgsnis ieškojo pažįstamų dalykų, galiausiai pamačiau palaikį suolą, stovintį kitapus gatvės žaliame ruože, žengiau kelis žingsnius – ir nesigėdydamas prisipažįstu, kad tuo metu galėjau atrodyti ne per tvirčiausiai. Išgirdau skambutį, padangų cyptelėjimą, ir kažkas ant manęs užriko:

– Kas tau, seniau, yr! Gal tu žabals?

– Pra... prašau man atleisti... – išgirdau, išgąstingai ir sykiu su palengvėjimu sakant save. Šalia manęs stovėjo dviratininkas, jo išvaizda man atrodė ganėtinai iškalbinga, bent jau dviem bruožais. Supratau, kad mes vis dar kariaujame: saugodamas galvą jis buvo užsidėjęs smarkiai nukentėjusį per ankstesnius puolimus, tiesą sakant, visiškai sušaudytą šalmą.

– Ko išvis čia slankioj?

– Aš – prašau man atleisti – norėjau atsisėsti.

– Tau greičiau reik atsigult. Ir ilgam!

Sprukau nuo jo ant parko suolo; matyt, parkrisdamas ant jo buvau kiek pablyškęs. Ir šis jaunas vyras, rodos, manęs nepažino. Ir vėl nesulaukiau prideramo vokiško pasisveikinimo, vyro reakcija buvo tokia, lyg būtų atsitrenkęs į paprasčiausią praeivį. Ir to šalaputrio elgesio, rodės, niekas nesmerkė! Pro mane kraipydamas galvą praėjo pagyvenęs ponas, masyvi dama su futuristiniu vaikišku vežimėliu – tai buvo dar vienas pažįstamas dalykas, bet ir jis nėmaž nepadėjo pataisyti beviltiškos mano padėties. Atsistojau, priėjau prie jos išsitiesęs, stengdamasis atrodyti tvirtas ir nesutrikęs.

– Atleiskite, galbūt mano klausimas jus nustebins, bet man reikia skubiai trumpiausiu keliu nueiti į reicho kanceliariją.

– Jūs Štefano Rabo žmogus?

– Prašom?

– Ar Kerkelingas? Iš Haraldo Šmito trupės?

Matyt, buvau susinervinęs, nes neištvėriau ir čiupau jai už rankos.

– Suimkit save į nagą, ponia! Kaip tautos atstovė privalot man padėti! Mes kariaujam! Manot, kad rusas pasižiūrės į jūsų vaiką ir pasakys: „Oho, kokia daili vokietukė, dėl to vaiko sutramdysiu savo žemuosius instinktus"? Šiomis dienomis, šiomis valandomis sprendžiamas vokiečių tautos, kraujo grynumo, žmonijos išlikimo klausimas, gal norit civilizacijos pabaigoje stoti prieš istorijos teismą už tai, kad per savo neįtikimą ribotumą nenorėjote parodyt Vokietijos reicho fiureriui kelio į jo kanceliariją?

Beveik nenustebau, kad į savo žodžius nesulaukiau jokios reakcijos. Ta idiotė ištraukė rankovę man iš saujos, pasižiūrėjo į mane apstulbusi ir atkišusi delną pasukaliojo kelis ratus tarp savo ir mano galvos, parodė aiškiai nepritariamą gestą. Buvo aišku, kad čia vyksta kažkokie visiškai nekontroliuojami dalykai. Su manimi buvo elgiamasi visai ne kaip su kariuomenės vadu, su reicho fiureriu. Tie vaikigaliai su kamuoliu, pagyvenęs ponas, dviratininkas, moteris su vaikišku vežimėliu – jie taip elgėsi neatsitiktinai. Pirma mano mintis buvo pranešti saugumo organams, kad atkurtų tvarką. Vis dėlto susivaldžiau. Negana žinojau apie savo padėtį. Man reikėjo daugiau informacijos.

Vėlei metodiškai veikiantis mano protas atmušinėjo smūgius. Buvau Vokietijoje, Berlyne, nors jis man atrodė visiškai svetimas. Šią Vokietija regėjau kitokią, nors kai

kuriais atžvilgiais ji panėšėjo į man pažįstamą reichą. Tebebuvo dviratininkų, automobilių, taigi, matyt, ir laikraščių. Apsidairiau. Po mano suolu išties kažkas gulėjo kažkas panašaus į laikraštį, žinoma, jis, tik truputį per išlaidžiai išspausdintas. Spalvotas, man visiškai nežinomas, vadinosi „Media Markt“ – nieku gyvu neprisiminiau, kad būčiau davęs leidimą tokį leisti, niekada nebūčiau leidęs. Jame spausdinama informacija buvo visiškai nesuprantama, man pašoko pyktis, kaip galima tokiais popieriaus stygiaus laikais šitaip švaistyti brangius tautos turto išteklius visiškam šlamštui. Funko lauks didelė pyla, kai vėl atsisėsiu prie savo rašomojo stalo. O dabar man reikėjo patikimų žinių, tokių laikraščių kaip „Völkischer Beobachter“, „Stürmer“, pirmai pradžiai gal būčiau pasitenkinęs ir „Panzerbär“. Netoliese iš tiesų stovėjo kioskas, ir net iš nemenko atstumo buvo matyti, kad jo pasiūla stulbinanti. Galėjai pamanyti gyvenąs dideliausioje, tingiausioje taikoje! Nekantriai atsistojau. Jau ir taip buvau praradęs per daug laiko, reikėjo skubiau atkurti tvarką. Kariuomenė laukė įsakymų, ko gero, manęs buvo pasigesta ir kitur. Greitai patraukiau prie kiosko.

Jau po pirmo atidesnio žvilgsnio priėjau prie įdomių išvadų. Ant išorinės sienos kabojo daug spalvotų laikraščių turkų kalba. Dabar čia, matyt, lankėsi daug turkų. Veikiausiai ilgokai išbuvau be sąmonės, ir per tą laiką į Berlyną jų atvyko gausybė. Tai pasirodė verta dėmesio. Žinia, turkas ištikimas vokiečių tautos pagalbininkas, nors visąlaik labai stengėsi išlikti neutralus ir niekada nesileido įkalbamas kare palaikyti reicho pusę. Tačiau dabar, kol manęs nebuvo, kažkam, matyt, Denicui, pavyko jį įkalbėti, kad mus paremtų. Ir ta veikiau taiki nuotaika gatvėje leido manyti, kad turkų įsikišimas netgi nulėmė karo eigą. Aš nusistebė-

jau. Be abejo, visuomet gerbiau turką, bet tokių laimėjimų iš jo niekada nesitikėjau, kita vertus, dėl laiko stokos negalėjau atidžiai sekti jo šalies raidos. Kemalio Atatiurko reformos, matyt, davė šaliai tiesiog sensacingą postūmį. Rodos, įvyko stebuklas, į kurį visąlaik dėjo viltis Gebelsas. Mano širdis prisipildė karšto pasitikėjimo. Pasiteisino tai, kad aš, kad reichas niūriausią menamos tamsos valandą niekada nenustojo tikėti galutine pergale. Keturi penki spalvoti turkų laikraščiai aiškiai liudijo, jog esama naujos ašies Berlynas–Ankara. Dabar, kai taip netikėtai atlėgo didžiausias mano rūpestis dėl reicho gerovės, reikėjo išsiaiškinti, kiek laiko praradau taip keistai snūduriuodamas tame dirvone tarp namų. Laikraščio „Völkischer Beobachter" nemačiau, tikriausiai buvo išpirktas, todėl mečiau žvilgsnį į kitą, mano akiai kiek artimesnį laikraštį, vadinamąjį „Frankfurter Allgemeine Zeitung" . Šis irgi buvo man neįprastas, bet kai palyginau su kitais ten kabančiais, nudžiugino keliantis pasitikėjimą jo antraštės šriftas. Negaišau laiko skaitydamas žinias, man rūpėjo data.

Tenai buvo parašyta: 2011 m. rugpjūčio 30 d.

Apstulbęs, netikėdamas savo akimis žiūrėjau į tą skaičių. Nukreipiau žvilgsnį į kitą laikraštį, į „Berliner Zeitung", jo pavadinimas buvo taip pat išspausdintas nepriekaištingu vokišku šriftu, ir ėmiau ieškoti datos.

2011.

Ištraukiau laikraštį iš laikiklio, atverčiau, pasižiūrėjau į antrą, trečią puslapį.

2011.

Pastebėjau, kad tas skaičius ima beveik pašaipiai šokčioti man akyse. Jis lėtai judėjo į kairę, paskui greitėliau į dešinę, tada dar greičiau atgal, kaip plačiosioms masėms linguojant prie alaus. Bandžiau žvilgsniu jį pasekti, sugau-

ti, kol galiausiai laikraštis iškrito man iš rankų. Pajutau svyrąs į priekį, veltui bandžiau įsitverti į kitus lentynoje esančius laikraščius ir braukdamas ranka per juos visus susmukau ant žemės.

Pasidarė tamsu akyse.

11.

Atsitokėjau gulėdamas ant žemės. Kažkas dėjo man ant kaktos kažką drėgna.

– Kaip jaučiatės?

Prie manęs buvo palinkęs vyras, kokių keturiasdešimt penkerių metų, gal net vyresnis kaip penkiasdešimties. Su languotais marškiniais, paprastomis kelnėmis, kokias mūvi darbininkai. Dabar jau žinojau, ko klausti.

– Kokia šiandien data?

– Hm... rugpjūčio dvidešimt devinta. Ne, stop, trisdešimta.

– O kelinti metai, žmogau? – karktelėjau sėsdamasis. Drėgna skepeta bjauriai šleptelėjo man ant kelių.

Vyras pažvelgė į mane suraukęs kaktą.

– Du tūkstančiai vienuolikti, – ištarė jis ir pasižiūrėjo į mano švarką, – o ką jūs manėt? Kad tūkstantis devyni šimtai keturiasdešimt penkti?

Ieškojau tinkamo atsakymo, bet paskui nusprendžiau verčiau atsistoti.

– Gal jums reikėtų dar truputį pagulėti, – patarė vyras, – arba pasėdėti. Turiu kioske krėslą.

Buvau besakąs, kad man nėra kada ilsėtis, bet turėjau pripažinti, kad kojos dar per daug dreba. Taigi nusekiau

paskui tą vyrą į kioską. Jis pats atsisėdo ant kėdės, stovinčios prie mažo langelio, ir pasižiūrėjo į mane.

– Gal gurkšnį vandens? Truputį šokolado? Javainio juostelę?

Apdujęs linktelėjau. Jis atsistojo, atkimšo butelį gazuoto vandens ir įpylė man į stiklinę. Iš vienos lentynos paėmė margaspalvę juostelę, matyt, iš savotiško neliečiamojo raciono, suvyniotą į spalvotą foliją. Praplėšiau foliją, pamačiau kažką panašaus į pramoniniu būdu suslėgtus grūdus ir išstūmiau į delną. Rodos, su duona vis dar buvo sunkoka.

– Jums reikėtų daugiau valgyti per pusryčius, – pasakė jis. Paskui vėl atsisėdo. – Ar čia netoliese filmuojat?

– Filmuojam?..

– Na, kokį nors filmą, dokumentinį, meninį. Čia nuolatos kas nors filmuojama.

– Filmą?

– Klausykit, jūs visiškai nežinot, ką šnekate. – Jis nusijuokė ir parodė ranka į mane. – O gal visąlaik vaikštot taip apsirengęs?

Pasižiūrėjau į save. Ir neradau nieko neįprasta, nebent tai, kad buvau dulkinas ir atsidaviau benzinu.

– Ne kitaip, – atsakiau.

Ar tik nebuvau sužeistas į veidą?

– Gal turite veidrodį?

– Žinoma, – atsakė jis ir parodė ranka, – šalia jūsų, iškart virš „Focus“.

Aš pasekiau jo pirštą. Veidrodis buvo oranžiniuose rėmuose. „Der Spiegel“*, dėl visa ko buvo užrašęs kioskinin-

* „Focus“ ir „Der Spiegel“ – garsūs Vokietijos žurnalai. *Der Spiegel* – liet. veidrodis.

kas, tarsi ir taip nebūtų aišku. Apatinis jo trečdalis buvo įspraustas tarp kažkokių kitų žurnalų. Pažvelgiau į jį.

Mano atspindys buvo stebėtinai puikus, netgi kitelis atrodė išlygintas – kiosko apšvietimas, matyt, truputį gerino vaizdą.

– Jūs dėl antraštinio straipsnio? – paklausė tas vyras. – Jau trečiame numeryje spausdinama Hitlerio istoriją. Manding, jums nereikia dar labiau stengtis. Atrodote įtikimai.

– Ačiū, – pasakiau išsiblaškęs.

– Ne, išties, – tarė jis, – aš mačiau „Žlugimą“. Dukart. Brunas Gancas puikiai vaidina, bet negali jums prilygti. Ta laikysena... galima pamanyti... Kad jūs tai jis.

Aš pakėliau akis.

– Kas tas jis?

– Ne, tarsi būtumėt fiureris. – Ir jis pakėlė abi rankas, sudėjo didįjį pirštą ir smilių krūvon, sulenkė juos ir dukart truktelėjo aukštyn žemyn.

Sunkiai galėjau patikėti, bet, rodos, po šešiasdešimt šešerių metų tai buvo visa, kas liko iš kadaise energingo vokiško pasisveikinimo. Mane tai sukrėtė ir parodė, kad mano politinė įtaka šiuo laikotarpiu nebuvo išlaikiusi ankstesnio lygio.

Atsakydamas į pasveikinimą atmečiau ranką atgal.

– Aš *esu* fiureris!

Jis vėl nusijuokė:

– Po šimts, nieko neprikiši.

Nelabai supratau įkyraus jo linksmumo priežastį. Pamažu aiškėjo, kokioje esu padėtyje. Jeigu tai ne sapnas – tam jis buvo per ilgas, – aš iš tiesų atsidūriau 2011 metuose. Taigi man visiškai nežinomame pasaulyje; reikia manyti, ir aš tam pasauliui esu visiška naujovė. Ir jeigu tas pasaulis funkcionuoja bent kiek logiškai, tai iš manęs tikimasi, kad

sulaukiau 122 metų arba – tai labiau įtikima – kad esu seniai miręs.

– Ar ir dar ką nors vaidinat? – paklausė jis. – Esu jus matęs?

– Aš nieko nevaidinu, – atsakiau gal ir šiurkštokai.

– Aišku, ne, – pasakė jis ir nutaisė keistai rimtą miną. Paskui mirktelėjo man. – O kur rodotės? Ar turit programą?

– Savaime suprantama, – atsakiau. – Nuo 1920 metų! Kaip tautietis, matyt, žinote 25 jos punktus.

Jis uoliai linktelėjo.

– Ir vis dėlto aš jūsų niekur nemačiau. Ar turit skrajutę? Arba dar ką nors?

– Deja, ne, – liūdnai atsakiau aš, – viskas liko štabe.

Vis svarsčiau, ką pirmiausia daryti. Buvo aišku, kad ir reicho kanceliarijoje, netgi fiurerio bunkeryje penkiasdešimt šešerių metų fiureris gali sukelti įtarimą, ne šiaip gali, o tikrai sukels. Reikėjo laimėti laiko, kad galėčiau išanalizuoti savo padėtį. Reikėjo pastogės. Staiga skaudžiai suvokiau neturįs kišenėje nė pfenigo. Akimirką nemaloniai prisiminiau tą metą, kai gyvenau vyrų bendrabutyje 1909-aisiais. Šitai buvo reikalinga, kaipgi kitaip, šitai man davė tai, ko nebūčiau gavęs jokiame pasaulio universitete, ir vis dėlto tasai nepriteklių tarpsnis nebuvo toks, kad jo ilgėčiausi. Mintyse pralėkė niūrūs mėnesiai, mano menkinimas, niekinimas, netikrumas, nerimas dėl reikalingiausių dalykų, dėl duonos kąsnio. Susimąstęs, išsiblaškęs atsikandau niekad nematytos suslėgtos juostelės.

Keista, ji buvo saldi. Ėmiau apžiūrinėti.

– Aš juos irgi mėgstu, – pasakė kioskininkas, – gal norit dar?

Papurčiau galvą. Dabar buvo svarbu ne tai. Turėjau apsirūpinti menkiausiomis, primityviausiomis pragyvenimo lėšomis. Man reikėjo pastogės, šiek tiek pinigų, kol geriau

išsiaiškinsiu padėtį, galbūt teks dirbti, bent jau laikinai, kol suprasiu, ar galiu vėl imtis valstybės valdymo ir kaip tai įgyvendinti. Iki tol reikėjo kaip nors užsidirbti duonai. Galbūt dažyti namus ar braižyti architektūros biure. Iš pradžių, savaime suprantama, būčiau nesibodėjęs ir fizinio darbo. Mano žinios vokiečių tautai, aišku, būtų labiau pravertusios kare, bet nežinant dabartinės padėties tai buvo iliuzija. Juk nė nenuvokiau, su kuo Vokietijos reichas dabar turi bendras sienas, kas kėsinasi jas pažeisti, kam reikėtų atsakyti ugnimi. Todėl kol kas, matyt, reikėjo tenkintis tuo, ką duos mano rankos, galbūt ruošdamos strateginio placdarmo teritoriją ar tiesdamos greitkelio ruožą.

– O dabar rimtai, – pasiekė mano ausį kioskininko balsas. – Jūs kol kas rodotės tik kaip mėgėjas? Su savo numeriu?

Man tai vėl pasirodė gan stačiokiška.

– Aš ne mėgėjas! – atsakiau jam. – Ir ne koks nors tingus miesčionis!

– Ne, ne, – nuramino mane tas vyras, pažiūrėti išties doras. – Aš tik noriu paklausti, ką dirbate.

Hm, ką aš dirbu? Ką turėjau į tai atsakyti?

– Aš... šiuo metu šiek tiek.. atitolęs nuo darbų, – atsargiai apibūdinau savo padėtį.

– Supraskit mane teisingai, – karščiavosi prekijas, – bet jeigu jūs iš tiesų dar ne... tai neįtikima! Noriu pasakyti, kad čia vaikšto daug tokių, visas miestas pilnas agentūrų, televizininkų, kino žmonių, jie visada džiaugiasi gavę gerą patarimą, išvydę naują veidą. Ir jeigu neturit kortelės – kaip tada jus rasti? Koks jūsų telefono numeris? Elektroninio pašto adresas?

– Ė...

– Arba kur gyvenate?

Čia jis užkliudė išties skaudžią vietą. Kita vertus, neatrodė, kad būtų turėjęs kokių nors nedorų tikslų. Ir aš ryžausi pamėginti.

– Su gyvenamąja vieta... kaip čia jums pasakius... šiuo metu neaišku...

– Ką gi, tai gal esat prisiglaudęs pas kokią nors draugę?

Akimirką prisiminiau Evą. Kur ji galėtų būti?

– Ne, – sumurmėjau neįprastai nusiminęs, – palydovės neturiu. Nebeturiu.

– Ak, – tarė prekijas, – suprantu. Viskas dar, matyt, labai šviežia.

– Taip, – prisipažinau, – visa, kas čia vyksta... man išties geroka staigmena.

– Pastaruoju metu nekaip sekėsi, ką?

– Matyt, galima taip pasakyti, – linktelėjau aš, – Šteinerio grupės puolimas, turėjęs pralaužti apsuptį, galutinai žlugo.

Jis sutrikęs pažvelgė į mane.

– Turiu galvoje jūsų draugę. Kieno buvo kaltė?

– Nežinau, – prisipažinau aš, – veikiausiai Čerčilio.

Jis nusijuokė. Paskui susimąstęs ilgai žiūrėjo į mane.

– Jūsų nuostata man patinka. Klausykit, turiu jums pasiūlymą.

– Pasiūlymą?

– Nežinau jūsų reikalavimų. Bet jeigu jie ne pernelyg dideli, vieną dvi naktis galėtumėt pernakvoti čia.

– Čia? – Apžvelgiau kioską.

– Ar galit sau leisti apsistoti *Adlone*?

Jis buvo teisus. Sumišęs nudūriau akis į žemę.

– Aš praktiškai... likęs be jokių lėšų... – prisipažinau.

– Na štai. Tad nenuostabu, kad būdamas toks gabus nedrįstate niekam rodytis. Jūs neturite slapstytis.

– Aš ir nesislapsčiau, – paprieštaravau. – Viskas per tą bombų lietų!

– Taip, taip, – jis numojo ranka, – taigi kartoju: pagyvensite čia dvi dienas, o aš šnektelėsiu su pora savo pirkėjų. Vakar atėjo naujas „Teatras šiandien“ ir vienas kino laikraštis, jie dabar visus po truputį renka. Gal ir mums kas nors nukris. Tiesą sakant, jums nė nebūtina ko nors gebėti, užtenka vien uniformos...

– Vadinasi, lieku čia?

– Kol kas. Dieną būsite su manimi. Jeigu kas nors ateis, galėsiu iškart jus pristatyti. O jeigu niekas neateis, bent turėsiu iš ko pasijuokti. Ar galit apsistoti kur kitur?

– Ne, – atsidusau aš, – na, iki atgausiu fiurerio bunkerį...

Jis nusijuokė. Paskui susigriebė.

– Sakykit, ar neištuštinsit man kiosko?

Pasipiktinęs pažvelgiau į jį.

– Argi aš panašus į nusikaltėlį?

Jis pažiūrėjo į mane.

– Jūs panašus į Adolfą Hitlerį.

– Tataigi, – pasakiau aš.

III.

Artimiausios dienos ir naktys turėjo man tapti sunkiu išbandymu. Žeminančiomis sąlygomis, vargingai įspraustas tarp abejotinos vertės spaudos, tabako gaminių, skanėstų ir gėrimų skardinių, nakčia susirietęs ant pakenčiamo, bet ne per švariausio krėslo, nesukeldamas nepalankaus dėmesio turėjau įvertinti pastaruosius šešiasdešimt šešerius metus. Kiti tikriausiai būtų valandų valandas veltui sukę galvą stengdamiesi išsiaiškinti gamtos mokslo klausimus, bergždžiai stengęsi įminti šios fantastiškos, visiškai nepaaiškinamos kelionės laiku mįslę, o mano metodiškai mąstantis protas sugebėjo prisitaikyti prie tikrovės. Užuot graudžiai aimanavęs jis priėmė naujus faktus ir tyrinėjo padėtį. Juolab kad – aš čia truputį užbėgu už akių – pasikeitusios aplinkybės, rodos, tam teikė daugiau ir geresnių galimybių. Taip, tarkim, išaiškėjo, kad sovietinių rusų kareivių skaičius Vokietijos reicho teritorijoje ir ypač Berlyno srityje buvo pastebimai sumažėjęs. Buvo manoma, kad dabar jų yra nuo trisdešimties iki penkiasdešimties – žaibiškai apskaičiavau, kad tai nepaprastai padidina vermachto galimybes laimėti, palyginti su paskutiniais mano generalinio štabo vertinimais, kad vien Rytų fronte esama 2,5 milijono priešo karių.

Tad man akimirką dingojosi, kad tapau sąmokslo, pagrobimo auka ir kad slaptoji tarnyba, galimas daiktas, iškrėtė brangiai kainuojantį pokštą, tikėdamasi palaužti geležinę mano valią ir išgauti vertingų paslapčių. Bet ne, kokių būtų reikėję vien techninių sąlygų sukurti visiškai naują pasaulį, kuriame galėčiau net laisvai judėti – toks tikrovės variantas atrodė dar labiau neįtikimas nei aplinka, kurioje buvau atsidūręs, galėjau ją paliesti rankomis ir pamatyti akimis. Ir tokiomis keistomis dabarties aplinkybėmis man reikėjo tęsti kovą. O pirmas žingsnis joje visuomet yra žvalgyba.

Nesunku numanyti, kad neturint reikiamos infrastruktūros gauti patikimą naujausią informaciją atrodė beveik neįmanoma. Sąlygos buvo labai nepalankios: apie užsienio politikos reikalus manęs negalėjo informuoti nei abveras, nei Užsienio reikalų ministerija, o kad žinočiau padėtį šalies viduje, pirmiau reikėjo užmegzti ryšį su gestapu. Net apsilankyti kokioje nors bibliotekoje artimiausiu metu man atrodė pavojinga. Todėl turėjau tenkintis spaudos publikacijomis, kurių patikimumo, aišku, negalėjau patikrinti, ir praeivių frazėmis bei pokalbių nuotrupomis. Kioskininkas, tiesa, maloniai leido naudotis radijo aparatu, dėl šiuo laikotarpiu padarytas technikos pažangos susitraukusiu iki neįsivaizduojamo mažumo, bet Didžiosios Vokietijos radijo tradicijos nuo 1940 metų buvo klaikiai pasikeitusios. Vos įjungus aparatą, pasigirsdavo pragariškas triukšmas, dažnai nutraukiamas nesuvokiamų, visiškai nesuprantamų plepalų. Jų turinys niekad nesikeitė, didėjo tik triukšmo ir plepalų kaitos dažnis. Prisimenu, kelias minutes bandžiau išsiaiškinti, ką reiškia to technikos stebuklo triukšmai, paskui pasibaisėjęs jį išjungiau. Gal penkiolika minučių sėdėjau nejudėdamas, kone ištiktas šoko,

kol ryžausi laikinai atsisakyti radijo. Tad galų gale buvau priverstas naudotis spauda, nors ši niekada nelaikė teisingo istorinio žmonių švietimo svarbiausiu savo tikslu, ir dabar, aišku, negalėjo būti kitaip.

Taigi pačios ankstyviausios išvados, be abejo, tik iš dalies atspindinčios esamą padėtį, buvo tokios:

1. Turkas, matyt, vis dėlto neatėjo mums į pagalbą.
2. Septyniasdešimtųjų Barbarosos plano metinių proga pirmiausia daug rašoma apie šį vokiečių istorijos puslapį. Pati operaciją daugiausia vertinama neigiamai. Iš esmės spauda tvirtina, kad žygis buvęs nesėkmingas ir kad karo mes nelaimėję.
3. Aš pats laikomas mirusiu. Man prikišama, kad nusižudžiau.

   Prisiminiau, jog patikėtinių aplinkoje išties buvo svarstoma tokia galimybė, iš atmintis buvo dingusios tik kelios to neabejotinai sunkaus meto valandos. Vis dėlto galiausiai užteko vos pasižiūrėti į save, kad suprasčiau, kaip iš tiesų yra.

   Argi aš negyvas?

   Žinia, kokie tie mūsų laikraščiai. Priekurtis užrašo, ką jam pasakoja neregys, kaimo kvailelis redaguoja, o kolegos iš kitų redakcijų nusirašo. Kiekviena istorija apliejama tuo pačiu užsistovėjusiu melo nuoviru, kad nieko nenutuokiančiai tautai paskui būtų patiekta puikios putros. Vis dėlto nusiteikiau į tai žiūrėti visiškai atlaidžiai. Kad likimas taip keistai imtų veikti savo paties mechanizmą, pasitaiko itin retai, ir šitai sunku suvokti net pačioms protingiausioms galvoms, ką jau kalbėti apie vidutinius mūsų vadinamosios viešosios nuomonės skleidėjus.
4. Kai dėl visų kitų dalykų, tai jie be galo sunkiai sunkiai suvirškinami. Į karines, karines istorines, politines, bet

kokias bendriausias spaudos nagrinėjamas temas, kaip ir į ekonomikos vertinimus, tenka nekreipti dėmesio, antraip mąstantis žmogus tiesiog pamištų nuo tiekos skelbiamų kvailysčių.

5. Arba gauti skrandžio opą – šitaip bedieviškai nuo sifilio degeneravę, matyt, visiškai valstybės nekontroliuojami kurstomosios spaudos protai bruka savo susikurtą pasaulio vaizdą.
6. Vokietijos reichas, rodos, virtęs vadinamąja federacine respublika, iš visko sprendžiant, vadovaujama moters („federacijos kanclerės"); tiesa, pirmiau šias pareigas ėjo keli vyrai.
7. Vėl esama partijų ir, aišku, su tuo susijusių bergždžių rietenų. Beveik neišnaikinama socialdemokratija vėl sėdi daug iškentusiai vokiečių tautai ant sprando ir savivaliauja, kitos šutvės vėl kaip įmanydamos grobsto tautos turtą, o jų nusikaltimų vertinimo – kad ir kaip keista – beveik nėra, net pažiūrėti tokioje geranoriškoje ir melagingoje spaudoje. O Nacionalsocialistų partijos veikla išvis neminima, matyt, dėl galimo praeities pralaimėjimo nugalėtojų kariuomenei jos darbas apsunkintas, jei tik ši organizacija išvis nepriversta pereiti į pogrindį.
8. Laikraštis „Völkischer Beobachter" neprieinamas, bent jau gan liberalaus laikraščių pardavėjo kioske negaliu jo gauti, kaip ir kitos vokiškos nacionalistinės pakraipos spaudos.
9. Reicho teritorija, rodos, bus gerokai sumažėjusi, o aplinkinės valstybės išlikusios tokios pačios, netgi Lenkija, priešingai sveikam protui, tebėra tokio pat didumo, net šiek tiek išsiplėtusi reicho teritorijos sąskaita.

Kad ir kaip blaiviai viską vertindamas, čia vis dėlto neištvėriau ir riktelėjau į kiosko tamsą: „Tada man išvis neapsimokėjo pradėti to karo!"

10. Reichsmarkė jau nebėra atsiskaitymo priemonė, nors mano planą padaryti ją visoje Europoje galiojančia valiuta, rodos, bus įgyvendinę kiti, galimas daiktas, kokie nors nieko nenutuokiantys nugalėtojų pusės diletantai. Šiaip ar taip, skolos apmokamos dirbtine valiuta euru, į ją, kaip ir reikia tikėtis, žiūrima su dideliu nepasitikėjimu. Kad ir kas ją įvedė, aš jam iš anksto būčiau galėjęs pasakyti, jog taip bus.
11. Atrodo, kad šalyje stojusi savotiška taika, bet vermachtas kaip ir anksčiau kariauja, tiesa, dabar jis vadinamas bundesveru ir yra pavydėtinos būklės, aišku, dėl techninės pažangos. Jei galima tikėti skelbiamais duomenimis, vokiečių kareivis mūšio lauke faktiškai nepažeidžiamas.

Galima įsivaizduoti mano sielvartą – dejuodamas prisiminiau savo paties tragišką dalią, niūrias naktis fiurerio bunkeryje, liūdnai palinkus prie štabo žemėlapių, galynėjantis su priešišku pasauliu ir likimu: tuomet daugelyje frontų žuvo daugiau kaip 400 000 kareivių, vien tik 1945 metais. Su tokia puikia kariuomene kaip dabartinė būčiau be vargo nubloškęs Eizenhauerio armijas į jūrą, o Stalino ordos palei Uralą ir Kaukazą per kelias savaites būtų buvusios sutraiškytos kaip kirminai. Viena iš nedaugelio išties gerų žinių: užkariauti gyvybines erdves šiaurėje, rytuose, pietuose, vakaruose su šiuo naujuoju vermachtu man atrodė beveik taip pat įmanoma kaip su senuoju. Tai, rodos, leido neseniai įvykdyta jauno ministro reforma. Vis dėlto šis Šarnhorsto* rango žmogus buvo priverstas pasitraukti dėl

* Gerhardas fon Šarnhorstas (1755–1813) – Prūsijos generolas, armijos reformuotojas.

priešiškai nusiteikusių kietakakčių universitetininkų intrigos. Galėjai manyti, šiandien padėtis tokia pat, kokia andai buvo Vienos akademijoje, kuriai aš kadaise kupinas vilčių įteikiau savo eskizus ir piešinius: pavydo graužiami riboti žmogeliai tebetrukdo žvaliam, drąsiai reiškiančiam mintis genijui, nes negali pakęsti, kad jo spindesys šitaip ryškiai stelbtų jų pačių pasigailėjimą keliančias šviesėles.

Tataigi.

Suvokdamas šias visokeriopo pripratimo reikalaujančias aplinkybes, galėjau ne be pasitenkinimo konstatuoti, kad bent kol kas negresia didelis pavojus, nors nepatogumų esama. Kaip ir dera kūrybingam žmogui, pastaruoju metu buvau įpratęs ilgai dirbti ir ilgai ilsėtis, kad išsaugočiau įprastinį žvalumą ir reagavimo greitį. O laikraštininko pareiga reikalavo atidaryti kioską anksčiausią rytą, tad ir aš, dažnai dirbdamas iki paryčių, nebegalėjau tikėtis, kad pavyks gaivinamai numigti. Padėtį sunkino tai, kad tas žmogus turėjo nervus alinantį poreikį be perstogės taukšti nuo ankstyvo ryto, kai aš pats paprastai būdavau tam tikroje ieškojimų fazėje. Patį pirmą rytą jis griūte įgriuvo į kioską šaukdamas:

– Na, mano fiureri, kaip praėjo naktis?

Ir tuojau pat atlapojo kiosko langelį, įleisdamas į vidų gausybę itin ryškios, žilpinančios šviesos. Sudejavau, užmerkiau skausmo nusmelktas akis ir bandžiau atsiminti, kur esąs. Tikrai ne fiurerio bunkeryje, tai iškart buvo aišku. Antraip būčiau kaipmat atidavęs tą liurbį karo lauko teismui už neginčijamą kovinės galios žlugdymą. Vis dėlto susilaikiau, įvertinau savo naująją padėtį, nuraminau save sakydamas, kad toks jau to kretino darbas, kad jis neturi iš ko rinktis ir, kaipo toks, gal net tariasi gerai elgiąsis su manimi.

– Nagi, kelkitės, – karktelėjo kioskininkas, – eikšekit čionai man padėti!

Ir parodė galva į kilnojamuosius žurnalų stendus, vieną jų jau stumdamas į lauką.

Dūsaudamas, vis dar pavargęs, sunkiai pakilau, kad įvykdyčiau jo norą. Koks paradoksas: dar užvakar perkėliau į kitą vietą dvyliktąją armiją, o dabar kilnoju lentynas. Žvilgsnis užkliuvo už naujo žurnalo „Wild und Hund" numerio. Pasirodo, kai kurie leidiniai tebeėjo. Nors niekad nebuvau aistringas medžiotojas ir į medžioklę žiūrėjau greičiau kritiškai, tą akimirką vis dėlto ūmiai apėmė noras pabėgti iš šios keistos būties, su šunimi klajoti po gamtą, drauge su gyvu padaru stebėti pasaulio tapsmą ir žūtį... Netrukau nusikratyti šių svajonių. Ir mes kartu per kelias minutes paruošėme kioską darbui. Laikraštininkas atnešė dvi sudedamąsias kėdutes ir pastatė priešais namelį saulėje. Jis pasiūlė man atsisėsti, išsitraukė iš kelnių kišenės cigarečių pakelį, sprigtu išmušė kelias jų pro plyšį ir atkišo man.

– Nerūkau, – papurčiau galvą, – bet ačiū.

Jis paėmė cigaretę, įsikišo į burną, išsitraukė iš kelnių kišenės žiebtuvėlį ir uždegė ją. Įtraukė dūmo, paskui mėgaudamasis išpūtė ir tarė:

– Ak, kaip gerai, o dabar kavos! Jums irgi? Tai yra, jeigu norite, mat čia turiu tik tirpiosios.

Manęs tai nenustebino. Aišku, anglas kaip ir anksčiau blokavo jūrų kelius, su ta bėda iki soties prisikamavau, tad suprantama, kad net visiškai kitokia ir kitaip vadinama naujoji reicho vadovybė man nesant nesugebėjo rasti išeities, ir viskas liko po senovei: narsi, kenčianti vokiečių tauta kaip ir anksčiau turėjo tenkintis erzacu. Tas kavos pakaitalas, rodos, vadinosi *Muckefuck*, ir aš išsyk prisimi-

niau salsvą kartono skonio suslėgtų grūdų juostelę, iš bėdos turinčią atstoti gerą vokišką duoną. Tam pasigailėjimo vertam laikraštininkui buvo gėda prieš savo svečią, kad smaugiamas anglų parazitų negali pasiūlyti nieko geresnio. Tai, aišku, piktino. Ir kėlė graudulį.

– Jūs dėl to nė trupučio nekaltas, gerasis žmogau, – nuraminau jį, – be to, nesu kavos mėgėjas. Vis dėlto stiklinę vandens išgerčiau su malonumu.

Taip leidau savo pirmąjį rytą tame keistame naujajame laikmetyje greta rūkančio laikraštininko, apimtas tvirto ketinimo tol tyrinėti aplinkinius žmones ir iš jų elgesio daryti naujas išvadas, kol laikraštininkas, pasinaudojęs, pasak jo, turimais ryšiais, iš tikrųjų sugebės man surasti kokį nors menką užsiėmimą.

Pirmosios kiosko prekybos valandos priklausė paprastiems darbininkams ir pensininkams. Jie buvo šykštūs žodžių, pirkosi rūkalus ir rytinius laikraščius, populiariausias buvo „Bild“, ypač tarp vyresniųjų, manding, todėl, kad jo leidėjas teikė pirmenybę neregėtai stambiam šriftui, kad būtų informuoti ir silpnaregiai. Puiki idėja, turėjau tylomis pripažinti, apie tai nepagalvojo net uolusis Gebelsas – šitaip mes, be abejo, būtume galėję sukelti dar didesnį tokių žmonių entuziazmą. Kaip tik vyresniems folkšturmo kariams paskutinėmis mano regėtomis karo dienomis trūko entuziazmo, valios atsilaikyti ir pasiaukojimo; kas galėjo pamanyti, kad paprasčiausias dalykas – didesnis šriftas – yra toks paveikus?

Kita vertus, trūko popieriaus. Tasai Funkas vis dėlto buvo nepagydomas mulkis.

Mano buvimas priešais kioską pamažu ėmė kristi į akį. Kartais pirkėjai, ypač jaunesni darbininkai, šaipėsi, bet dažniau reiškė pritarimą žodžiais *kūl* ir *kietai*, žinia, aš jų

nesupratau, bet iš minos galėjau spręsti, kad šie žmonės neabejotinai jaučia man pagarbą.

– Geras, tiesa? – švytėdamas tada sakė laikraštininkas savo pirkėjams. – Neatskirsi nuo tikro, ką?

– Joo, – tarė vienas jų, gal kokių dvidešimties metų, ir susilankstė laikraštį. – Bet ar taip galima?

– Kaip? – paklausė laikraštininkas.

– Na, su uniforma.

– Ką galima prikišti vokiečių kareivio mundurui? – paklausiau aš nepatenkintas ir nuoširdžiai pasipiktinęs.

Pirkėjas nusijuokė, matyt, kad mane nuramintų.

– Išties geras. Suprantu, toks, matyt, jūsų darbas, bet ar nereikia atskiro leidimo nešioti mundurą viešai?

– To betrūko! – pasipiktinęs atšoviau.

– Aš tik klausiu, – pasakė jis mažumėlę įsibauginęs, – dėl konstitucijos...

Tatai privertė mane susimąstyti. Žmogus nieko pikto nemanė, o mano uniformos konstitucija išties buvo ne per geriausia.

– Taip, ji truputį nešvari, – sutikau truputį nuliūdęs, – bet ir nešvariausia kareivio apranga visuomet daro jam didesnę garbę negu bet koks iščiustytas veidmainio diplomato frakas!

– Kodėl ji turėtų būti uždrausta? – blaiviai paklausė laikraštininkas. – Juk ant jos nėra svastikos.

– Kas čia dabar vėl? – užrikau supykęs. – Juk jūs, matyt, ir taip žinote, kokiai partijai aš priklausau!

Pirkėjas atsisveikino purtydamas galvą. Jam nuėjus, laikraštininkas vėl paprašė atsisėsti ir ramiai kreipėsi į mane.

– Iš dalies jis teisus, – maloniai pasakė. – Pirkėjai jau pradeda šnairuoti. Suprantu, kad jūs labai rimtai žiūrit į

savo darbą. Bet ar iš tikro negalėtumėt apsirengti kaip nors kitaip?

– Kad išsižadėčiau savo gyvenimo, savo darbo, savo tautos? Negalit to reikalauti iš manęs, – pasakiau ir vėl pašokau. – Vilkėsiu šią uniformą iki paskutinio kraujo lašo. Aš niekingai neišduosiu judėjimo aukų, kaip tai padarė Brutas iš pasalų nudurdamas Cezarį...

– Ar jums tikrai kiekvienąkart būtina taip pratrūkti? – paklausė laikraštininkas jau nekantrokai. – Žmonėms kliūva ne tik uniforma...

– O kas?

– O tas, kad ji dvokia. Nežinau, iš kur ją gavot, bet ar nebūsit persiuvęs senos degalinės darbuotojo uniformos ar ko nors panašaus?

– Mūšio lauke paprastas kareivis negali pasikeisti aprangos, ir aš nenusileisiu iki užfrontės dabitų lygio.

– Viskas taip, bet nepamirškit savo programos!

– Ką norit tuo pasakyti?

– Na, juk norite susipažindinti su savo programa, tiesa?

– Taip, ir ką?

– Ar pasvarstėt, kas būtų, jeigu čia išties ateitų keli žmonės ir norėtų su jumis susipažinti! Ir rastų jus čia stovintį ir taip atsiduodantį, kad greta jūsų būtų baugu užsidegti cigaretę.

– Jūs juk išdrįsot... – atsakiau aš, bet mano žodžiams trūko įprastinio tvirtumo, nes nenoromis turėjau pritarti jo argumentams.

– Na, aš drąsus vyras, – nusijuokė jis. – Klausykit, eikit kuo greičiau namo ir persirenkit kitomis drapanomis.

Ir vėl iškilo skaudžioji būsto problema.

– Juk aš jums jau sakiau, kad dabar tai sunku padaryti.

– Bet jūsų buvusioji šiuo metu, matyt, dirba. Arba kada nors eina apsipirkti. Kodėl taip elgiatės?

– Na, – nedrąsiai atsiliepiau, – tai labai sunkus klausimas. Tas butas... – man išties pritrūko argumentų, o ir padėtis buvo žeminanti.

– Tikriausiai neturit rakto?

Šįkart neiškentęs nusijuokiau iš tokio jo naivumo. Nė nežinojau, ar išvis esama kokio nors fiurerio bunkerio rakto.

– Ne, ėė, kaip čia jums pasakius... kontaktas kažkaip... ė... nutrūko.

– Jums uždrausta bendrauti?

– Pats sau negaliu to paaiškinti, – atsakiau, – bet, matyt, kažkas panašaus.

– Viešpatie, visai toks neatrodot, – ištarė laikraštininkas truputį santūriau. – Ką gi jūs iškrėtėt?

– Nežinau, – atsakiau nemeluodamas, – neprisimenu, kas atsitiko pastaruoju metu.

– Jūs man nepanašus į smurtininką, – susimąstęs pasakė jis.

– Na, – tariau aš ir pasitaisiau ranka šukuoseną, – aš, aišku, kareivis...

– Gerai, kareivi. Aš jums kai ką pasiūlysiu. Dėl to, kad taip gerai viską darote, ir dėl to, kad aš tokiais fanatikais kaip jūs tikiu.

– Ir tai suprantama, – tariau aš, – juk elgiuosi kaip kiekvienas protingas žmogus. Savo tikslų reikia siekti visomis jėgomis, kaip apsėstam. Drungnas, melagingas kompromisas yra visokio blogio šaknis ir...

– Gerai, – nutraukė jis mane, – taigi klausykit: aš jums rytoj atnešiu kelias senas savo drapanas. Galit nedėkoti, pastaruoju metu truputį priaugau svorio, sagos nebesuei-

na, – jis nepatenkintas pasižiūrėjo į savo pilvą, – bet jums turėtų tikti. Laimė, nesat kaip Geringas.

– Kaip tai suprasti? – paklausiau sutrikęs.

– Ir tada iškart nunešiu jūsų uniformą į valyklą.

– Uniformos niekam neatiduosiu! – griežtai pareiškiau aš.

– Tiek to, – jis staiga pasirodė truputį pavargęs, – tada pats nunešit į valyklą. Juk šitai suprantat, tiesa? Kad uniformą reikia išvalyti!

Kioskininkas elgėsi su manimi kaip su mažu vaiku. Matyt, taip ir bus, kol vaikščiosiu purvinas kaip vaikas, tad linktelėjau jau.

– Tik su batais bus sunkiau, – galiausiai ištarė. – Koks jūsų numeris?

– Keturiasdešimt trečias, – nuolankiai atsakiau.

– Maniškiai jums bus per maži, – nusprendė jis. – Bet ką nors sugalvosiu.

III.

Suprantu skaitytoją, jeigu jis vienoje kitoje vietoje nusistebi, kad aš taip greitai prisitaikau prie naujos padėties. Kitaip ir negali būti, jei skaitytojui visus tuos mano nebuvimo metus, ištisus dešimtmečius, demokratijos samčiu buvo pilama iškreipto marksistinio požiūrio į istoriją buza, kurioje plaukiodamas jis negali pažvelgti pro savo lėkštės kraštą. Dėl to nė kiek neketinu priekaištauti sąžiningam darbininkui, šauniam ūkininkui. Kaipgi gali paprastas žmogus tam pasipriešinti, jeigu visi tie tariamieji specialistai ir prisiplakėliai mokslininkai iš aukštų katedrų vadinamosiose mokslo šventovėse daugiau kaip kelis dešimtmečius skelbia, kad fiureris negyvas? Kas pyks ant vyro, kovojančio už kasdienį būvį ir neišdrįstančio paklausti: „Kurgi jis yra, tasai negyvas fiureris? Kur jis guli? Parodykit jį man!"

Ir, žinoma, ant moters.

O jei fiureris staiga atsiranda ten, kur visada buvo, taigi reicho sostinėje, tada kyla sumaištis, tautos sąmonė šito nebeaprėpia, jos nuostaba viršija bet kokias ribas. Tad būtų buvę visiškai suprantama, jeigu ir aš nustėręs iš apstulbimo, paralyžiuotas nesuprantamų dalykų, būčiau laukęs dienas ar savaites. Vis dėlto likimas norėjo, kad būčiau

kitoks. Kad man būtų laiku suteikta galimybė sunkiais, pamokomais metais per vargus ir nepriteklius susidaryti protingą nuomonę, vėliau paverstą teorija, užgrūdintą ir tapusią tobulu ginklu negailestingame praktikos mūšio lauke, beveik nekitusią nuo anų laikų ir lėmusią tolesnę mano raidą bei veiksmus, nereikalingą jokių naujamadiškų ar lengvabūdiškų permainų ir padedančią man daryti tas pačias ir kartu naujas išvadas. Tad galiausiai ne kas kita, o fiurerio mintis privertė mane liautis bergždžiai ieškoti paaiškinimų.

Vieną iš pirmųjų naktų neramiai varčiausi ant savo krėslo, negalėdamas užmigti po sunkaus skaitymo, galvodamas apie savo sunkią dalią, kol ūmiai buvau pervertas vienos minties. Staigiai atsisėdau, įkvėpimo išplėstomis akimis spoksodamas į dideles vazas su visokiais saldėsiais ir kitkuo. Šitai tarsi išlietomis iš bronzos raidėmis iškilo man prieš akis, savo ranka taip patvarkė pats neperprantamasis likimas. Trenkiau sau delnu per kaktą, tai buvo taip akivaizdu, jog pats save išbariau, kad nesupratau to pirmiau. Juolab kad likimas ne pirmąkart paėmė vairą į rankas. Argi ne taip pat buvo 1919 metais, didžiausio vokiečių tautos nuopuolio laikotarpiu? Ar ne tada iš apkaso pakilo niekam nežinomas grandinis? Ar ne tada, varganomis, pačiomis varganiausiomis sąlygomis, atsirado talentingas oratorius, vienas iš daugelio neteikiančių nė menkiausios vilties, kaip tik ten, kur mažiausiai galėjai tikėtis? Ar ne tasai talentas apėmė stulbinantį žinių ir patirties lobį, sukauptą sunkiomis Vienos dienomis per nepasotinamą žinių troškimą, ar ne šitai leido augančiam imlaus proto žmogui nuo pat jaunystės susiurbti visa, kas susiję su istorija ir politika? Ar ne šias tarsi atsitiktinai išmėtytas neįkainojamas žinias apvaizdos dėka po trupinėlį sukaupė

vienas vienintelis žmogus? Ir ar ne tasai vienintelis, tasai neišvaizdusis grandinis, ant kurio pečių milijonai užkrovė savo viltis, ar ne jis sutraukė Versalio ir Tautų Sąjungos pančius, su dievų suteiktų lengvumu laimėjo primestas kovas su Europos armijomis, su Prancūzija ir Rusija, ar ne šis pažiūrėti menkai išsilavinęs žmogus, nepaisydamas pranašaujančių nelaimę vadinamųjų specialistų kalbų, iškėlė tėvynę į aukščiausias šlovės viršūnes?

Ir tai padariau aš.

Kiekvienas atskiras įvykis, tyliai grumėjo man ausyse, ar atskira aplinkybė anuomet buvo neįtikimesni nei visa tai, kas mane ištiko per pastarąsias dvi tris dienas. Žvilgsnis dabar kaip peilis smigo tarp vazų su čiulpinukais ir vaisiniais saldainiais, ten, kur vaiskus mėnuo nuobodžiai it ledinis deglas iliuminavo manąjį proto blyksnį. Tai, kad vienišas kovotojas, nuostabus talentas išveda visą tautą iš klystkelių liūno, žinoma, gali atsitikti kartą per šimtą ar du šimtus metų. Bet ką likimas ketina daryti dabar, kai šis brangus koziris jau išleistas? Kai esamos masės stokoja vedlio, kuris galėtų būti pripažintas turinčiu reikiamos nuovokos?

Tokiu atveju likimui, matyt, nori nenori reikia imti kortą iš praeities.

Be abejo, tai irgi savotiškas stebuklas, bet nepalyginti lengviau galintis virsti tikrove nei užduotis nukalti naują aštrų kardą iš turimos menkavertės skardos.

Kai priėjęs prie tokių aiškių išvadų nenustygstantis mano protas ėmė rimti, būdraujančioje krūtinėje kilo naujas rūpestis. Mat ši išvada kaip neprašytą svečią įpiršo kitą: jeigu jau likimas priverstas – tarkime tiesiai – griebtis tokios išmonės, tai padėtis, nors iš pirmo žvilgsnio atrodanti ramesnė, iš tiesų turi būti daug prieštaringesnė nei andai!

Taigi tautai gresia dar didesnis pavojus!

Tą akimirką mane žilpinamai aiškiai kaip fanfara pervėrė mintis, kad dabar ne metas gaišti laiką akademiniams svarstymams, atsiduoti smulkmeniškiems apmąstymams „kaip“ ir „ar“, nes daug svarbiau „kodėl“ ir „kad“.

Reikėjo atsakyti į dar vieną klausimą: kodėl aš? Juk Vokietijos istorijoje tiek daug didžių vyrų neturėjo antros galimybės dar sykį vesti tautą į šlovę.

Kodėl ne Bismarkas, ne Frydrichas II?

Ne Karolis?

Ne Otonas?

Kai truputį pamąsčiau, atsakyti į šį klausimą buvo taip lengva, kad vos nešyptelėjau iš smagumo. Nes manęs laukiantis Heraklio darbas buvo išties ne pačių narsiausių vyrų, ne didžiųjų ir didžiausiųjų vokiečių jėgoms. Vienas, galintis pasikliauti tik savimi, be partijos aparato, be vyriausybės galių, su juo įstengtų susidoroti tik tas, kuris kartą jau parodė galįs išmėžti demokratinį Augijo tvartą. Klausimas, į kurį reikėjo atsakyti, buvo toks: ar noriu antrąkart šitaip skausmingai aukotis? Taikstytis su visais vargais, tylomis nukęsti panieką? Nakvoti krėsle, netoli katilo su vandeniu, kuriame dieną šildomos paprastos jautienos dešrelės? Ir daryti tai dėl tautos, kovoje už savąjį pašaukimą jau išdavusios savo fiurerį? Kaipgi ten buvo su Šteinerio grupės puolimu? Arba su Pauliumi, tuo pašlemėku?

Vis dėlto reikėjo sutramdyti neapykantą, griežtai atskirti teisingą pyktį nuo aklo įniršio. Kaip tauta turi stoti už savo fiurerį, taip ir fiureris turi stoti už savo tautą. Deramai vadovaujamas paprastas kareivis visuomet parodys ką gali, ir nevalia priekaištauti, jeigu jis negali narsiai žygiuoti į priešo ugnį, jeigu bailūs, pamiršę pareigą padugnės gene-

rolai kapituliuodami atima jam galimybę mirti garbinga kario mirtimi.

– Taip! – todėl ir sušukau į kiosko tamsą. – Taip! Aš noriu! Aš imuosi! Taip, taip ir dar kartą taip!

Naktis man atsakė gūdžia tyla. Paskui iš tolo atsklido vienišas šauksmas:

– Aha! Visi šūdžiai!

Mane tai turėjo perspėti. Bet net jei būčiau žinojęs, kokia nesuskaičiuojama daugybė vargų, sunkių aukų ateityje manęs laukia, kokias žiaurias nelygios kovos kančias man teks patirti, – būčiau ištaręs savo priesaiką dvigubai garsiau.

II.

Jau pirmieji žingsniai man buvo sunkūs. Ne todėl, kad trūko jėgų, o kad su pasiskolinta apranga pats sau atrodžiau idiotas. Kelnės ir marškiniai buvo dar pusė bėdos. Laikraštininkas atnešė švarias medvilnines kelnes, kurias vadino šynsais, ir švarius medvilninius marškinius raudonais langeliais. Aš, tiesa, tikėjausi kostiumo ir skrybėlės, bet atidžiau įsižiūrėjęs į laikraštininką turėjau pripažinti, kad tai bergždžia. Tas žmogus savo kioske nevilkėjo kostiumo, kiek pastebėjau, ir jo pirkėjai rengėsi ne itin prašmatniai. Skrybėlės, sakau tai vien dėl išsamumo, jiems, matyt, buvo išvis nežinomos. Nusprendžiau kukliomis priemonėmis suteikti bent kiek orumo gautajam savo ansambliui ir, priešingai keistai kioskininko madai nešioti marškinius išleistus virš kelnių, susigrūdau juos kuo giliau už juostos. Truputį per plačias, bet kaip pridera aukštai užtrauktas kelnes man pavyko suveržti savo diržu. Tada per dešinį petį permečiau portupėją. Nors bendras vaizdas nebuvo kaip uniformuoto kareivio, vis dėlto panėšėjau į vyrą, kuris išmano apie padorų rengimąsi. Tik su batais buvo bėda.

Kioskininkas užtikrino mane neradęs tarp savo pažįstamų tokių, kad avėtų mano dydžio apavą, ir atnešė keistą paauglio sūnėno porą, vargu ar vadintiną batais. Šie buvo

balti, milžiniški, su be galo storais padais, tad avintis juos žmogus atrodė kaip cirko klounas. Man reikėjo gerokai valdytis, kad nepaleisčiau tų sportinių batų kioskininkui į kvailą galvą.

– Aš jų neavėsiu, – pareiškiau, – nes su jais atrodau kaip juokdarys!

Jis, matyt, įsižeidė ir leptelėjo, kad mano būdas nešioti marškinius jam irgi nepriimtinas, bet aš nuleidau tai negirdomis, tvirtai apsukau kelnių klešnes apie blauzdas ir sukišau tuos šynsus į batų aulus.

– Jūs, matyt, bet kokia kaina nenorit atrodyti kaip normalus žmogus? – paklausė laikraštininkas.

– Kas būtų, jeigu visada viską būčiau daręs kaip vadinamieji normalūs žmonės? – atšoviau, – ir kur būtų Vokietija?

– Hm, – mykteléjo nuramdytas kioskininkas ir vėl užsidegė cigaretę, – tai irgi argumentas.

Jis sulankstė mano uniformą ir įkišo į įdomų krepšį. Į akis krito ne tik krepšio medžiaga, savotiška plonytė plėvelė, matyt, daug stipresnė ir atsparesnė už popierių, įdomus buvo ir užrašas ant šono *Media Markt* – matyt, tame krepšyje anksčiau buvo sudėti tie idiotiški laikraščiai – vieną jų buvau radęs po parko suolu. Tai rodė, kad kioskininkas iš esmės visiškai protingas – naudingą krepšį pasiliko, o silpnaprotišką jo turinį išmetė.

Jis įspraudė man tą krepšį į ranką, nusakė kelią į valyklą ir linksmai palinkėjo sėkmės.

Taigi išėjau, nors ir ne iškart į valyklą. Pirmiausia patraukiau į tą arealą, kuriame andai pabudau. Nors buvau viskam pasiruošęs ir nieko nebijojau, vis dėlto truputį vyliausi, kad dar kas nors atlydėjo mane iš praeities į dabartį. Radau pažįstamą suolą, ant kurio andai ilsėjausi, atsargiai perėjau gatvę ir tarp namų patraukiau į tą pūdymą. Vėlyvą

rytą ten buvo tylu. Hitlerjugendo vaikiai nežaidė futbolo, matyt, sėdėjo klasėse ir mokėsi. Arealas buvo tuščias. Su krepšiu rankoje nedrąsiai priėjau prie tebetelkšančios balos, šalia kurios buvau pabudęs. Aplink buvo tylu, aišku, kiek tylu gali būti didmiestyje. Buvo girdėti tylus transporto gausmas, dūzgė kamanė.

– Tss, – sušnypščiau aš, – tss!

Niekas nė krust.

– Bormanai, – sušukau tyliai. – Bormanai! Ar jūs kur nors čia?

Lauką perlėkė vėjo šuoras, skimbtelėjo tuščia skardinė, atsitrenkusi į kitą. Ir viskas.

– Keiteli! – šūktelėjau vėl. – Gebelsai!

Bet niekas neatsiliepė. Ką gi, gerai. Taip net geriau. Stipriam geriausia būti vienam. Tai tiko ne tik andai, bet ir šią valandą, gal net labiau. Pagaliau viskas buvo aišku. Man reikėjo vienam gelbėti tautą. Vienam žemę ir vienam žmoniją. Ir pirmas žingsnis tame kelyje vedė į valyklą.

Su krepšiu rankoje ryžtingai grįžau į savo senąją mokyklą – gatvę, kurioje gavau vertingiausias gyvenimo pamokas. Atidžiai ėjau tuo keliu, lyginau namų eiles ir gatves, tikrinau, svarsčiau. Pirmasis įvertinimas buvo gan teigiamas: šalis ar bent jau miestas atrodė atstatytas, sutvarkytas, išvis galėjai pripažinti, kad atitinka patenkinamą prieškarinį lygį. Naujieji folksvagenai, rodos, buvo patikimi, tylesni už savo pirmtakus, nors estetiniu požiūriu ir savotiški. Tiesa, iškart rėžė akį daugybė gluminančių teplionių ant kiekvienos sienos. Jų technika man, be abejo, buvo pažįstama dar Veimaro laikais, kai komunistų parankiniai visur terliojo sienas savo bolševikinėmis nesąmonėmis. Bet tada abiejų pusių šūkius bent jau galėjai perskaityti. Dabar, konstatavau aš, daugybė užrašų, kurie jų autoriams, ma-

tyt, atrodė ganėtinai svarbūs, kad darkytų padorių žmonių namų fasadus, buvo tiesiog nesuprantami. Man beliko tikėtis, kad šitai lėmė, galimas daiktas, kairiųjų padugnių neraštingumas, o kai vaizdas visą mano kelią nė kiek nesikeitė, pamaniau, kad tie užrašai, ko gero, užšifruoti, siekiant nuslėpti tokius šūkius kaip „Vokietija, pabuski!“ ar *Sieg heil!* Matydamas tokį diletantizmą kaipmat užviriau iš pykčio. Čia aiškiai trūko vadovaujančios rankos, griežtos organizacijos. Ypač pykdė tai, kad kai kurie užrašai buvo reikalingi nemenkų pastangų ir gausybės dažų. O gal, man neesant, politiniams šūkiams buvo sukurtas atskiras šriftas? Nusprendžiau tai nuodugniai išsiaiškinti ir priėjau prie vienos damos, kuri vedėsi už rankos vaiką.

– Prašau atleisti už trukdymą, garbioji ponia, – kreipiausi aš į ją ir laisvąja ranka parodžiau į pirmą pasitaikiusį užrašą. – Kas ten parašyta?

– Iš kur man žinot? – savo ruožtu paklausė dama ir keistai nužvelgė mane.

– Jums tas šriftas atrodo keistas? – neatlyžau aš.

– Taip, keistas, – netvirtai atsakė dama ir nusitempė vaiką tolyn, – o jums viskas gerai?

– Nesirūpinkite, – tariau, – aš kaip tik einu į valyklą.

– Verčiau nueitumėt pas kirpėją! – šūktelėjo moteris.

Aš pakreipiau galvą į šalį, prikišau prie naujamadiško automobilio lango stiklo ir pasižiūrėjau savu į veidą. Skyrimas buvo, nors ir netobulas, bet geras, o ūsus, matyt, derėjo po kelių dienų pakirpti, bet vizitas pas kirpėją kol kas neatrodė toks svarbus, kad būtų nulėmęs karo eigą. O rimčiau nusiprausti, pamaniau, ateinanti diena arba vakaras strategiškai, matyt, bus tinkamiausi. Ir patraukiau tolyn pro visą tą kur pažvelgsi akis badančią sieninę propagandą, lygiai taip pat sėkmingai galinčią būti parašytą ir ki-

nišku raštu. Man tuo metu dar krito į akį, kad gyventojai stebėtinai gerai apsirūpinę ryšiu. Prie daugelio langų buvo pritaisytos radarų lėkštės, neabejotinai tarnaujančios radijo ryšiui. Ir jeigu man dabar būtų pavykę pakalbėti per radiją, tai įsigyti naujų įsitikinusių šalininkų, matyt, būtų buvę vieni juokai. Ne veltui buvau pasiklausęs vienos radijo programos – susidarė įspūdis, lyg grotų girti muzikantai, o vos liežuvį apverčiantys diktoriai skaitytų tai, kas pritepliota ant sienų. Man tereikia kalbėti suprantama vokiečių kalba, to turėtų užtekti – juokų darbas. Nusiraminęs ryžtingai žygiavau toliau ir netrukus tolumoje pamačiau iškabą *Skubus valymas – Ilmazo servisas.*

Man tai buvo truputį netikėta.

Žinoma, daugybė laikraščių rodė, kad turi būti turkiškai skaitančių žmonių, nors nenumaniau, iš kur jų tiek atsirado. Pakeliui man išties nuolat krisdavo į akį vienas kitas praeivis, kurio arijiška kilme, švelniai tariant, buvo galima suabejoti, ne tik ketvirtąja ar penktąja karta, bet ir paskutines penkiolika minučių. Nors ir nebuvo visiškai aišku, ką čia veikia tie rasiniai svetimkūniai, neatrodė, kad jų vaidmuo būtų vyraujantis. Todėl sunkiai įsivaizdavau, kad visos vidutinės įmonės gali būti atsidūrusios jų rankose ir vadintis turkiškai. Kiek žinojau iš savo patirties, pavadinti skubiojo valymo įmonę Ilmazo vardu net ir ekonominiais sumetimais buvo nepatartina. Nuo kada kažkoks Ilmazas turi ką nors bendra su švariais marškiniais? Šitaip daugmaž galėtų vadintis pusėtina senų asilų vežimų įmonė, toks vardas atitiktų jos įvaizdį. Tačiau kitos valyklos nebuvo. Be to, spaudė laikas, turėjau kuo greičiau užspeisti į kampą politinį priešininką. Todėl išties reikėjo kuo skubiau išsivalyti uniformą. Ir aš gerokai dvejodamas vis dėlto ryžausi užeiti.

Mane pasveikino ilgas skambutis. Atsidavė valymo priemonėmis, buvo šilta, aiškiai per šilta su medvilniniais marškiniais, bet puiki Afrikos korpuso uniforma šiuo metu man buvo neprieinama. Valyklos priėmimo kambarys buvo tuščias. Ant stalo stovėjo skambutis, kaip paprastai viešbučiuose.

Niekas nesirodė.

Buvo aiškiai girdėti verksminga rytietiška muzika, galimas daiktas, užpakaliniame darbo kambaryje kokia nors skalbėja iš Anatolijos jos klausėsi ilgėdamasi tolimos savo tėvynės – tai stebino, juolab kad jai teko laimė gyventi Vokietijos reicho sostinėje. Nužvelgiau už priėmimo stalo tvarkingai kaip rikiuotėje sukabintus drabužius. Jie buvo apgaubti permatoma medžiaga, panašia į tą, iš kurios buvo pagamintas mano krepšys. Tokių anksčiau buvau matęs keliose laboratorijose, bet koncernas *IG Farben* pastaraisiais metais, matyt, toje srityje buvo gerokai pažengęs. Mano žiniomis, naujosios medžiagos gamyba buvo itin susijusi su naftos ištekliais, todėl atitinkamai brangi. Tai, kaip čia buvo elgiamasi su dirbtinėmis medžiagomis, ir tai, kiek buvo važinėjama automobiliais, leido daryti išvadą, kad dėl naftos bėdos jau nebėra. Galbūt reichas perėmė Rumunijos telkinius? Gal Geringui galiausiai pavyko aptikti naujų šaltinių tėvynės žemėje? Buvau priverstas karčiai nusijuokti – Geringas! Jis greičiau ras aukso savo nosyje negu naftos Vokietijoje! Niekam tikęs morfinistas! Kažin, koks jo likimas? Daug labiau tikėtina, kad naudojamasi kitais ištekliais ir...

– Ar seniai laukiat?

Į priėmimo kambarį pro darbinės patalpos duris įkišo galvą pietų europiečio išvaizdos vyras azijietiškais skruostikauliais.

– Ganėtinai! – piktai atsakiau.

– Kodėl nepaskambinot? – Jis parodė į skambutį ant priėmimo stalo ir delnu keliskart lėtai plekštelėjo per jį. Skambutis suskambėjo.

– Aš skambinau *ten*! – pasakiau pabrėždamas ir atidariau lauko duris. Vėl pasigirdo keistasis tęstinis dzinguliavimas.

– Reikia skambint *čia*, – išsiblaškęs burbtelėjo jis ir vėl taukštelėjo per darbastalio skambutį.

– Vokietis skambina tik kartą, – ištariau susierzinęs.

– Tada *čia*, – nenusileido neaiškaus laipsnio valyklos mišrūnas ir vėl plekštelėjo delnu per skambutį.

Man staiga kilo noras atsiųsti čionai SA vyrus, kad išdurtų jam ausų būgnelį jo paties skambučiu. Arba geriau: abu būgnelius, kad ateityje galėtų aiškinti savo klientams, kur atėjus pamoti. Atsidusau. Pikta, kai reikia verstis be savo pagalbinių kolonų. Matyt, teks palūkėti, kol šioje šalyje šis tas vėl grįš į vėžes, o mintyse iškart ėmiausi sudaryti tautos kenkėjų sąrašą, ir *Ilmazo valyklai* jame teko pirma eilutė. Kol kas neliko nieko kito, tik piktai pastumti įkyrųjį skambutį į šalį, kad tas vyras nepasiektų.

– Sakykit, – paklausiau lediniu balsu, – ar jūs ką nors valote? O gal ten, iš kur atvykote, valyti reiškia vien tik spaudyti skambutį?

– Ko jūs norit?

Padėjau ant priėmimo stalo savo krepšį ir ištraukiau uniformą, Jis pauostė orą ir tarė:

– Ak, jūs pilstyti degalai, – ir abejingu veidu paėmė uniformą.

Galėjau numoti ranka, ką apie mane mano balsavimo teisės neturintis tipas, ir vis dėlto nenuleidau jo žodžių negirdomis. Gerai, tas žmogus atvykėlis, bet ar

gali būti, kad aš visai, visiškai pamirštas? Kita vertus, tauta mane ir anksčiau pažinojo tik iš spaudos fotografijų, paprastai padarytų vis tuo pačiu man palankiausiu kampo. Todėl susidūrusieji akis į akį dažnai sunkiai mane atpažindavo.

– Ne, – griežtai atsakiau, – aš nepilstau degalų.

Ir pažvelgiau į jį truputį kryptelėjęs galvą ir pakėlęs akis į viršų, kad iš fotogeniškesnio kampo aiškiau parodyčiau, su kuo jis turi reikalą. Valytojas nužvelgė mane nelabai atidžiai, daugiau iš mandagumo, bet aš jam, regis, nepasirodžiau visai nepažįstamas. Jis pasilenkė per priėmimo stalą į priekį ir pažiūrėjo į mano kelnes, pavyzdingai sukištas į batus.

– Nežinau... jūs garsus, kur gaudai žuvis?

– Na, pagaliau pasistenkit! – riktelėjau energingai ir gerokai nusivylęs. Netgi kioske, kurio savininkas tikrai nebuvo genijus, galėjau tikėtis tam tikrų išankstinių žinių. O čia? Kaip man grįžti į reicho kanceliariją, jeigu niekas nežino, kas aš toks?

– Šiek tiek palūkėti, – pasakė svetimšalis mulkis, – aš atves sūnus. Visą laiką žiūri televizorius, visą laiką žiūri internetas, viskas žino. Mechmetai! Mechmetai!

Netrukus pasirodė ir patsai Mechmetas. Tai buvo aukštas gan valyvos išvaizdos vaikinas. Išlindo iš darbinės patalpos vilkdamas kojas su draugu ar broliu. Toje šeimoje viskas, rodos, buvo paveldima, – abu buvo apsitaisę senais dar didesnių, matyt, tikrų milžinų brolių drabužiais, marškiniais kaip paklodėmis, neįsivaizduojamo dydžio kelnėmis.

– Mechmetai, – tarė tėvas ir parodė į mane, – ar pažįsti tas vyras?

To jau nebe berniuko akys pastebimai blykstelėjo.

– Taip, žmogau, žinoma! Čia tas, kuris per televiziją šneka apie nacių reikalą.

Pagaliau vis šis tas! Aišku, laisvokai suformuluota, bet vis dėlto ne visai prašauta pro šalį.

– Tas reikalas vadinasi nacionalsocializmas, – maloniai pataisiau jį, – arba nacionalsocialistinė politika, taip irgi galima sakyti.

Patenkintas, kad buvau atpažintas, pažvelgiau į valytoją Ilmazą.

– Tai Štrombergas, – tvirtai pareiškė Mechmetas.

– Šakės, – apstulbo jo draugas. – Štrombergas jūsų skalbykloje!

– Nee, – pasitaisė Mechmetas, – čia kitas Štrombergas. Tas iš svičo.

– Klasė, – truputį pakeitė savo reakciją draugas, – kitas Štrombergas! Jūsų skalbykloje.

Mielai būčiau jam kaip nors paprieštaravęs, bet, turiu prisipažinti, buvau tiesiog sukrėstas. Kas aš toks? Degalų pilstytojas? Meškeriotojas? Elektrikas?

– Ar duosit autografą? – paklausė Mechmetas nudžiugęs.

– Ei, pone Štrombergai, aš irgi noriu, – paprašė draugas, – ir nufotografuoti.

Ir ėmė mojuoti man prieš akis mažu aparatu, lyg būčiau taksas, o aparatas koks nors ypatingas skanėstas.

Nors nusišauk!

Paprašiau kvito, leidausi nufotografuojamas atminčiai su tais žmogėnais ir išėjau iš valyklos, pirmiau dar pasirašęs man paduotu spalvotu pieštuku dviejuose vyniojamojo popieriaus lapuose. Per autografų ceremoniją dar įvyko trumpas nesusipratimas, kai man buvo prikišta, kad pasirašiau ne „Štrombergas".

– Ak, suprantu, – taikiai pareiškė Mechmeto draugas, nors buvo neaišku, ką jis nori nuraminti – Mechmetą ar mane, – čia visai visai ne Štrombergas!

– Teisybė, – pritarė Mechmetas, – ne jis, o kitas.

Turiu prisipažinti, buvau neįvertinęs užduoties masto. Anuomet, po pasaulinio karo, buvau bent jau nežinomas žmogus iš tautos. O dabar tapau ponu Štrombergu arba „tuo kitu". Žmogumi, šnekančiu apie nacių reikalą. Žmogumi, galinčiu kaip nori pasirašyti ant vyniojamojo popieriaus lapo.

Reikėjo ką nors daryti.

Skubiai.

VI.

Laimė, per tą laiką iš tiesų šis tas įvyko. Kai paskendęs mintyse grįžau pas laikraštininką, pamačiau, kad jis kažką aiškina dviem ponams su akiniais nuo saulės. Jie buvo kostiumuoti, nors ir be kaklaraiščių, neseni, gal kokių trisdešimties metų, mažesnysis, ko gero, net jaunesnis, nors per atstumą negalėjau kaip reikiant įvertinti jo amžiaus. Vyresnysis, nors ir apsitaisęs aiškiai geru kostiumu, kažkodėl buvo nesiskutęs. Kai prisiartinau, laikraštininkas ėmė susijaudinęs man moti.

– Eikšekit, eikšekit!

Ir vėl atsigręžęs į ponus pasakė:

– Čia jis! Nuostabus! Virsk iš koto! Visi kiti prieš jį šnipštas!

Neskubėjau. Tikrasis vadas atpažįstamas iškart, iš menkiausių smulkmenų, kai kiti bando perimti padėties valdymą į savo rankas. Kitiems kalbant „greičiau, greičiau", tikrasis vadas visuomet stengiasi išvengti skubotų veiksmų, neapgalvotų poelgių, rodyti ypatingą apdairumą, kai aplinkiniai ima be galvos lakstyti kaip pabaidytos vištos. Aišku, retsykiais reikia ir paskubėti. Tarkim, jei stovi liepsnojančiame name ar jei suvarai į katilą didesnį skaičių anglų bei prancūzų divizijų ir nori jas sunaikinti iki pasku-

tinio žmogaus. Vis dėlto šitai pasitaiko rečiau, nei manoma, ir kasdienybėje galiausiai ima viršų apdaira – žinia, visuomet glaudžiai sąveikaujanti su drąsiais sprendimais! Apkasų košmare dažnai išgyvena tas, kuris šalta galva, rūkydamas pypkę eina per linijas, užuot kaip kokia skalbėja inkšdamas blaškęsis šen ir ten. Kita vertus, rūkyti pypkę dar nereiškia, kad išliksi gyvas krizinėje situacijoje, pasauliniame kare, savaime suprantama, žūva ir rūkaliai; būtų kvaila manyti, kad pypkės rūkymas apsaugo, be to, galima išvis apsieiti be pypkės ir tabako, jeigu, pavyzdžiui, nerūkai – kaip aš.

Tokios buvo mano mintys, laikraštininkui nekantriai bėgant prie manęs; nedaug trūko, kad jis būtų ėmęs mane stumti prie to smulkaus pasitarimo dalyvių kaip kokį mulą. Gal iš tiesų truputį spyriojausi, nes man trūko uniformos, kad jausčiausi tvirčiau. Vis dėlto teko susitaikyti su esama padėtimi.

– Štai jis, – pakartojo laikraštininkas neįprastai karščiuodamasis, – o čia, – ir parodė ranka į tuodu ponus, – čia tie žmonės, apie kuriuos aš jums pasakojau.

Vyresnysis stovėjo prie aukšto staliuko įsikišęs ranką kišenėn ir gėrė iš kartoninio puodelio kavą, kaip pastarosiomis dienomis buvau matęs geriant darbininkus. Jaunesnysis pastatė savo puodelį ant stalo, pakėlė tamsius akinius į viršų, ant trumpų pernelyg suteptų kremu plaukų pradžios, ir tarė:

– Tai jūs tas stebuklas. Na, bet jūsų apranga dar ne be priekaištų.

Aš trumpai ir paviršutiniškai nužvelgiau jį ir kreipiausi į laikraštininką:

– Kas čia?

Laikraštininko veidą išmušė raudonos dėmės:

– Tie ponai yra iš vienos *gamybos įmonės*. Jie aprūpina visas stotis. *My TV*! RTL! *Sat 1! Pro Sieben!* Visus privatininkus! Juk galima taip sakyti, tiesa? – paskutinysis klausimas buvo skirtas tiedviem ponams.

– Galima, – globėjišku tonu atsiliepė vyresnysis. Paskui ištraukė ranką iš kišenės, atkišo man ir tarė: – Zenzenbrinkas, Joachimas. O čia Frankas Zavackis, jis dirba kartu su manimi *Flashlight*.

– Aha, – pasakiau aš ir paspaudžiau jam ranką. – Hitleris, Adolfas.

Jaunesnysis nusišaipė, jis, galima sakyti, pūtėsi prieš mane.

– Mūsų bendras draugas tiesiog žavėdamasis tiek visko apie jus pripasakojo. Nagi ką nors mestelėkite! – tada iššiepęs prisidėjo du pirštus prie viršutinės lūpos ir sušvebeldžiavo: – Penktą keturiasdešimt penkios buvo atsakyta ugnimi!

Aš atsigręžiau į jį ir atidžiai nužvelgiau nuo galvos iki kojų. Paskui trumpai patylėjau. Tylos poveikis dažnai neįvertinamas.

– Aha, – galiausiai ištariau, – tai jūs norėtumėte pakalbėti apie Lenkiją. Lenkija. Na gerai. Ką tiksliai žinote apie jos istoriją?

– Sostinė Varšuva, užpulta 1939 metais, pasidalyta su rusais...

– Tai, – trumpai atsakiau, – knyginės žinios. Kiekvienas žioplys gali įsikalti į makaulę. Atsakykit į mano klausimą!

– Aš juk...

– Į mano klausimą! Nejau nesuprantat vokiškai? Ką – jūs – žinote – apie – Lenkijos – istoriją?!

– Aš...

– Ką jūs žinot apie Lenkijos istoriją? Ar žinot apie sąsajas? Ir apie Lenkijos tautinę sudėtį? Ir apie vadinamąją vo-

kiečių politiką Lenkijos atžvilgiu po 1919 metų? Ir – jeigu jau prabilote apie atsakymą ugnimi – ar išvis numanot, į ką turėjo būti šaudoma?

Padariau trumpą pauzę, kad jis galėtų įkvėpti oro. Politinį priešininką reikia sutriuškinti reikiamu metu. Ne tada, kai jis neturi ko pasakyti. O tada, kai bando ką nors kalbėti.

– Aš...

– Jeigu girdėjote mano kalbą, tai turbūt žinote, kas buvo pasakyta paskui, tiesa?

– Kad...

– Aš klausau!

– Mes juk čia ne tam...

– Aš jums padėsiu! „Nuo šiol..." – ar žinot, kaip toliau?

– ...

– „Nuo šiol bus atsakyta bomba į bombą." Užsirašykit, gal kada nors būsit klausinėjamas iš didžiųjų istorijos posakių. O gal esat stipresnis kaip praktikas? Jūs turite savo žinioje 1,4 milijono vyrų ir 30 dienų visai šaliai užimti. 30 dienų, ne daugiau, nes Vakaruose karštligiškai ginkluojasi prancūzai ir anglai. Nuo ko pradėsite? Kiek armijų grupių sudarysite? Ir kiek divizijų turi priešas? Kur lauksite didžiausio pasipriešinimo? Ir ką darysite, kad neįsikištų rumunas?

– Rumunas?

– Atsiprašau, gerbiamasis pone. Jūs, žinoma, teisus: kam jis rūpi? Čia esantis ponas generolas, aišku, žygiuos į Varšuvą, į Krokuvą, nesidairys nei į kairę, nei į dešinę, juk lenkas lengvas priešininkas, oras gražus, kariuomenė puiki – bet oplia, kas gi čia darosi? Mūsų armijai tarp menčių staiga atsiranda mažų skylučių, ir iš jų teka vokiečių didvyrių kraujas, nes visiškai netikėtai šimtus tūkstančių Vokietijos

kareivių nugarų išvarpo rumunų šautuvų kulkos. Kas čia dabar? Ar gali būti, kad mūsų jaunasis generolas pamiršo karinę lenkų ir rumunų sąjungą? Ar jūs išvis buvote vermachte? Kad ir kaip norėdamas negaliu įsivaizduoti jūsų su uniforma. Jūs jokiai pasaulio armijai nerastumėte kelio į Lenkiją, nesusiieškotumėt nė savo paties uniformos! O aš jums bet kada galiu pasakyti, kur mano uniforma, – įkišau į viršutinę marškinių kišenę ranką ir trenkiau ant stalo valyklos kvitą. – Ji Ilmazo valykloje!

Tada vyresnysis, Zenzenbrinkas, išleido keistą garsą, ir jam iš šnervių man ant marškinių šovė dvi smarkios kavos srovės, kaip ir ant laikraštininko bei jo paties. Jaunesnysis sutrikęs sėdėjo šalia, o vyresnysis ėmė kosėti.

– Štai šitai, – susirietęs ir kosėdamas išstenėjo po stalu, – šitai buvo nesąžininga. – Jis kyštelėjo ranką į kišenę, išsitraukė nosinę ir vargiai išsivalė kvėpavimo takus.

– Aš maniau, – sušvogždė po kurio laiko, – pirmiau maniau, kad čia bus muštro numeris, kažkas panašaus į seržantą Šmitą. Vis dėlto su ta valykla jūs mane pribaigėt.

– Ar aš jums nesakiau, – pratrūko džiaugsmu kioskininkas, – juk kalbėjau: tas žmogus genialus. Jis išties toks!

Gerai nesupratau, kaip man vertinti tuos kavos fontanus ir komentarus. Nė vienas iš šių radijo žmonių neatrodė simpatiškas, bet ir Veimaro laikais buvo tas pats. Su tomis radijo žiurkėmis nori nenori reikia taikstytis. Beje, iki tol aš dar išvis nebuvau nieko pasakęs, bent jau iš to, ką turėjau ir ketinau pasakyti. Ir vis dėlto pajutau sulaukęs tikro pripažinimo.

– Gerai čia suskėlėt, – šnopštė Zenzenbrinkas, – tikrai. Puikiai pradėjote, o paskui kaukšt! – ir išvertėt mane iš koto. Nuostabu. Ir viskas atrodė taip spontaniška! Bet jūs tą numerį, aišku, buvote iš anksto paruošęs, juk taip?

– Kokį numerį?

– Nagi tą apie Lenkiją! Ar imsit man pasakoti, kad sukūrėt čia pat?

Rodos, jis išties gerėliau suprato padėtį. Apie žaibo karą čia pat nesuregsi istorijos. Ko gero, Zenzenbrinkas net buvo skaitęs Guderianą.

– Savaime suprantama, kad ne, – pritariau jam, – numeris su Lenkija buvo galutinai suplanuotas jau birželį.

– Ir ką, – jis nusitvėrė šios minties, lyg su gailesčiu, lyg linksmai apžiūrinėdamas savo marškinius. – Ar turite tokių daugiau?

– Ko daugiau?

– Na, programų, – atsakė jis, – ar kitų tekstų.

– Aišku! Esu parašęs dvi knygas.

– Neįtikima, – nusistebėjo jis. – Tikrai galėjote pas mus ateiti anksčiau. Kiek jums metų?

– Penkiasdešimt šešeri, – konkrečiai atsakiau aš.

– Kaipgi kitaip – nusijuokė jis, – beje, ar pats grimuojatės? Ar samdote grimuotoją?

– Paprastai ne, tik per filmavimą.

– Tik per filmavimą, – vėl nusijuokė jis, – labai gerai. Klausykit, noriu jums prie progos pristatyti kelis įmonės žmones. Kur galiu jus rasti?

– Čia, – atsakiau tvirtai.

Kaipmat įsikišo kioskininkas ir pridūrė:

– Aš jums juk sakiau, kad jo padėtis šiuo metu truputį... neaiški.

– Ak taip, tiesa, – tarė Zenzenbrinkas. – Jūs šiuo metu, kaip čia pasakius, be gimtųjų namų?..

– Šiuo metu neturiu buto, – sutikau, – bet tikrai nesu be gimtųjų namų!

– Suprantu, – tarė Zenzenbrinkas ir iškart kreipėsi į Zavackį. – Čia jau netvarka. Organizuokit jam ką nors. Žmo-

gui juk reikia pasiruošti. Kad ir koks būtų geras, jeigu mes jį tokį parodysime Belini, ji pavarys jį greičiau, nei spėsime apsižiūrėti. Juk jums mirtinai nereikia *Adlono,* tiesa?

– Man užtektų kuklios pastogės, – pritardamas atsakiau jam, – fiurerio bunkeris irgi buvo ne *Versalis*.

– Gerai, – padarė išvadą Zenzenbrinkas, – ir jūs iš tiesų neturit vadybininko?

– Ko tokio?

– Nesvarbu, – numojo jis ranka, – tada viskas aišku. Noriu, kad mes dėl šito reikalo apsispręstume kuo greičiau, dar šią savaitę. Sakykit, kada vėl atgausit tą savo uniformą?

– Gal jau šįvakar, – nuraminau aš jį, – juk tai žaibo valykla.

Ir jis vėl užneiko besikvatodamas.

VIII.

Pirmas rytas naujajame būste man buvo vienas sunkiausių gyvenime, nors ir pirmiau buvo tekę visko matyti. Didžiojo susitikimo gamybos įmonėje laikas dar nebuvo paskirtas, ir man tai tiko, nes nebuvau toks įžūlus, kad jausčiausi viską išmanąs ir nereikalingas žinių apie dabartį. Tada atsitiktinumas man pakišo naują tokios informacijos šaltinį: televizorių.

To aparato pavidalas nuo pirmojo pasirodymo 1936 metais buvo taip pasikeitęs, kad iš pradžių aš tiesiog jo nepažinau. Pamaniau, kad plokščias tamsus stiklas mano kambaryje yra koks nors keistas meno kūrinys. Paskui man dingtelėjo, kad jis dėl savo plokštumo skirtas nakčia pakabinti marškinius, kad nesiglamžytų; šiais naujais laikais išvis prie daug ko reikėjo priprasti dėl, matyt, kitokio požiūrio į daiktus ar noro viską pateikti kaip nors kitaip. Pavyzdžiui, tapo įprasta svečiui vietoj vonios kambaryje įrengti prabangią prausyklą, o vonios išvis atsisakyti, ją atstojo stiklinė kabina su dušu, įtaisytu daugmaž pačiame kambaryje. Aš dar ilgai laikiau tai mano būsto kuklumo, netgi skurdumo ženklu, kol sužinojau, kad dabartiniuose architektų sluoksniuose tai laikoma išradingu ir itin pa-

žangiu dalyku. Atsitiktinumas man padėjo atkreipti dėmesį ir į televizijos aparatą.

Pamiršau ant savo kambario durų pakabinti lentelę, todėl kaip tik tada, kai prausykloje lyginausi ūsus, vidun įėjo valytoja. Nustebęs atsigręžiau, tada ji atsiprašė, pasakė ateisianti vėliau, o išeidama atkreipė dėmesį į aparatą, ant kurio kabojo mano marškiniai.

– Televizorius blogai rodo? – paklausė ji ir, man nespėjus atsakyti, paėmusi kažkokią dėžutę įjungė aparatą. Jame tuojau pasirodė vaizdas, ir valytoja jį keliskart pakeitė, spuščiodama tos dėžutės mygtukus.

– Viskas gerai, – pasakė, – o aš jau maniau...

Paskui dingo ir paliko mane apimtą smalsos.

Atsargiai nukabinau marškinius nuo aparato. Ir čiupau dėžutę.

Toks tatai buvo dabartinis televizijos aparatas. Juodas, be jungiklių, mygtukų, be nieko. Paėmęs tą dėžutę į ranką, negalvodamas paspaudžiau pirmu numeriu pažymėtą mygtuką, ir aparatas įsijungė. Bet rezultatas mane nuvylė.

Pamačiau pjaustantį daržoves virėją. Negalėjau patikėti: tokia pažangi technika buvo sukurta ir naudojama tam, kad rodytų kažkokį juokingą virėją? Gerai, olimpinės žaidynės negali vykti kasmet ir bet kuriuo dienos metu, ir vis dėlto kur nors Vokietijoje ar galbūt net pasaulyje juk vyksta kas nors įdomesnio už daržovių kapojimą! Netrukus pasirodė moteris, ėmė žavėtis virėjo darbu ir apie tai su juo kalbėti. Aš tik išsižiojau ir daugiau nieko. Apvaizda padovanojo vokiečių tautai puikią didžiulę galimybę propagandai skleisti, o ji švaistoma svogūnų pjaustymui. Taip supykau, kad vos neišmečiau aparato pro langą, bet paskui prisiminiau juodąją dėžutę turint daugiau mygtukų,

ne vien išjungimo ir įjungimo. Taigi paspaudžiau pažymėtąjį antru numeriu, ir pjaustytojas kaipmat išnyko, vietoj jo pasirodė kitas virėjas, labai išdidžiai aiškinantis, kuo viena ropių rūšis skiriasi nuo kitos. Kaip šalia pirmojo virėjo, taip ir šalia antrojo stovėjo nežinia kam reikalinga lakštingala ir stebėjosi šio Riūbecalio* išmintimi. Susinervinęs spustelėjau trečią mygtuką. Naująjį modernųjį pasaulį įsivaizdavau ne tokį...

Riūbecalis dingo ir užleido vietą storai moteriai, irgi stovinčiai prie viryklės. Tiesa, čia maisto ruošimas buvo greičiau antraeilis dalykas, moteris nesakė, kas šiandien bus pietums, ji kalbėjo nesudurianti galo su galu. Tai buvo įdomi žinia politikui – vadinasi, socialinis klausimas nebuvo išspręstas ir per paskutiniuosius šešiasdešimt šešerius metus. Ką gi, nieko kito iš tų plepiųjų demokratų ir negalėjai tikėtis.

Vis dėlto nustebau, kad televizija ja taip domisi – juk palyginti su 100 metrų finaliniu bėgimu ši moteris buvo perdėm nuobodi. Kita vertus, jaučiausi dėkingas vien už tai, kad pagaliau niekas pernelyg nesidomėjo virimo procesu, o pati storoji moteriškė kuo mažiausiai. Jos bėda buvo jauna apsileidusi persona, priėjusi iš šono ir pasakiusi kažką panašaus į „šūdinas ėdalas“ – diktorius ją pristatė kaip Mendę. Buvo paaiškinta, kad Mendė esanti storosios moters duktė, ką tik praradusi mokinės vietą. Besistebėdamas, kad toji Mendė išvis buvo gavusi mokinės vietą, išgirdau, kaip ji bet kokį motinos išvirtą maistą vadina šūdinu ėdalu ir neima jo nė į burną. Kad ir kokia nesimpatiška atrodė jaunoji apsileidėlė, iš šalies žiūrint, nėmaž netrikdė, jog ji nenori valgyti to, ką storoji motina, atidariusi dėžutę, taip

* Kalnų dvasia, burtininkas.

abejingai įmetė į puodą; stebėtina, kodėl neįmetė ir dėžutės. Kraipydamas galvą įjungiau kitą kanalą, čia jau trečias virėjas smulkiai pjaustė mėsą ir išsamiai dėstė, kaip laikąs peilį ir kodėl. Jam prie šono taip pat buvo pastatyta jauna šviesiaplaukė televizijos tarnautoja, iš susižavėjimo linksinti galvą. Susinervinęs išjungiau aparatą ir nusprendžiau daugiau niekad į jį nežiūrėti ir čia pat paieškoti radijo, bet rūpestingai apžiūrėjęs kambarį buvau priverstas konstatuoti, kad radijo jame nėra. Jei net tokiame kukliame būste nebuvo radijo, o tik televizijos aparatas, savaime piršosi išvada, kad televizijos aparatas tapo svarbesne žiniasklaidos priemone.

Apstulbęs atsisėdau ant sofos.

Prisipažinsiu, kadaise didžiavausi, kad po ilgų savarankiškų studijų sugebėdavau kaipmat perprasti net labiausiai slepiamus gudrių žydų melus. Bet čia mano įgūdžiai nieko negelbėjo. Susidūriau tik su darkyta šnekta apie valgio ruošimą. Kas galėjo būti meluojama?

Apie ropes?

Apie svogūnus?

Bet jeigu tokia tapo dabartinė žiniasklaida – o tuo galėjau neabejoti, – aš neturėjau ko rinktis. Man reikėjo išmokti suprasti to televizijos aparato turinį, turėjau susiurbti jį į save, net tokį dvasiškai skurdų ir bjaurų kaip tos storosios moters valgis iš pakelio. Ryžtingai atsistojau, prisipyliau iš prausyklos čiaupo grafiną vandens, paėmiau stiklinę, išgėriau gurkšnį ir taip apsirūpinęs atsisėdau priešais aparatą.

Tada vėl jį įjungiau.

Pirmame kanale svogūnus pjaustęs virėjas buvo baigęs savo ruošą, jį pakeitė sodininkas, dėstantis apie sraiges ir įvairius kovos su jomis būdus, pritariamai linkčiojant sužavėtai televizijos darbuotojai. Tautos mitybai, savaime su-

prantama, tai svarbu, bet argi apie tai turi būti kalbama televizijos laidoje? Gal todėl ji man pasirodė niekam nereikalinga, kad jau po kelių akimirkų beveik tokiais pat žodžiais tą patį ėmė skelbti kitas sodininkas, tik kitu kanalu – jis pakeitė virėją ropių žinovą. Taigi man pasidarė smalsu, ar per tą laiką ir storosios moters, tramdančios dukrą, nebus pakeitęs sodininkas, tramdantis sraiges? Ne, taip nebuvo.

Televizijos aparatas, matyt, suprato, kad aš į buvau įnikęs į kitas programas, šiaip ar taip, diktorius man dar kartą trumpai pakartojo, kas įvyko. Mendė, reziumavo jis, prarado mokinės vietą ir nenori valgyti motinos siūlomo valgio. Motina jaučiasi nelaiminga. Ir vėl buvo rodomi tie patys vaizdai, kuriuos buvau matęs prieš penkiolika minučių.

– Gerai, gerai! – garsiai pasakiau, kad išgirstų ir televizijos aparatas, – nereikia taip smulkiai visko rodyti, juk nesu nukaršęs senis.

Ir vėl perjungiau kanalą. Čia vyko kai kas nauja. Mėsą pjaustantis virėjas buvo dingęs, ir sodininkas nebedėstė savo išminties. Buvo rodomi vieno advokato nuotykiai, matyt, kažkas panašaus į jų seriją. Advokatas turėjo Bizonų Bilio barzdą, o visi artistai kalbėjo ir judėjo taip, lyg būtų ką tik pasibaigusi nebyliojo kino era. Tiesą sakant, tai buvo linksmiausia nesąmonė, aš daug kur kvatojausi, nors paskui ne visai supratau kodėl, gal tiesiog iš palengvėjimo, kad pagaliau niekas nieko nebeverda ir nebesirūpina salotų apsauga.

Vėl perjungiau kanalą, dabar jau vos ne kaip didis mokovas, o ten vėl buvo kàžkas vaidinama. Filmas atrodė senesnis, vaizdo kokybė itin nevientisa, jame buvo pasakojama apie gyvenimą fermoje, gydytojus, kriminalistus – tačiau artistai niekaip neprilygo keistajam advokatui su Bizonų Bilio barzda. Filmo tikslas, rodos, buvo paprasčiausiai

prablaškyti žmones vidury šviesios dienos. Aš, aišku, irgi būdavau patenkintas, kad kaip tik 1944-aisiais, sunkiais karo metais, publika pasidžiaugdavo ir prasiblaškydavo, žiūrėdama nuostabiai linksmą filmą „Ugninis punšas", bet Heincas Riumanas paprastai būdavo rodomas vakare. Kokia tad bloga turėjo būti dabartinė padėtis, jei tauta nuo pat ryto buvo linksminama lengvu kaip helis menu? Gūžčiodamas pečiais junginėjau aparatą toliau ir kaipmat nustebęs lioviausi.

Priešais mane sėdėjo vyras ir skaitė tekstą, kažką panašaus į žinias, nors tvirtai to negalėjai pasakyti. Mat jam sėdint prie rašomojo stalo ir skaitant pranešimus, vaizdo apačioje nuolatos bėgo eilutės, vienos su skaičiais, kitos su tekstais, tarsi tai, ką kalba diktorius, būtų nėmaž nesvarbu, galėtum tenkintis vien juostų turiniu ar atvirkščiai. Buvo aišku, kad jeigu bandysi sekti ir viena, ir kita, tave būtinai ištiks insultas. Degančiomis akimis spustelėjau kitą mygtuką ir perėjau į kitą kanalą, čia vyko tas pats, nors eilutės buvo kitokių spalvų, kitas ir diktorius. Sukaupęs visas jėgas, minutę bandžiau suvokti, kas vyksta. Šiokios tokios svarbos, rodos, vis dėlto būta, dabartinė Vokietijos kanclerė buvo kažką lyg ir paskelbusi, pareiškusi ar nusprendusi, tik kad negalėjai suprasti, apie ką kalbama. Kiūtojau prisikišęs prie pat aparato, beveik apimtas nevilties mėginau rankomis uždengti beprasmiškai mirguliuojančius žodžius, kad galėčiau sutelkti dėmesį į tai, kas sakoma, bet į ekraną tiesiog neįsivaizduojamose vietose vis įsiterpdavo naujos nesąmonės. Laikas, biržos kursas, dolerio vertė, atokiausių Žemės rutulio užkampių oro temperatūra, diktoriui tuo metu ramiai kalbant apie įvairių pasaulio įvykių aspektus. Dingojosi, kad informacija jam tiekiama iš paties vidurio beprotnamio.

Tarsi to beprasmiško kvailiojimo būtų negana, protarpiais, dažnai ir staigiai, įsiterpdavo reklama, skelbianti, kur įsigyti pigiausių atostogų kelialapių. Tų įstaigų pavadinimų nebūtų įsiminęs joks sveiko proto žmogus, visos jos priklausė grupei, besivadinančiai *www.* Man beliko vien viltis, kad tai, ko gero, bus naujoviškas *KdF** pavadinimas, kita vertus, sunkiai įsivaizdavau, kad toks galvotas vyras kaip Lėjus galėjo paleisti į apyvartą pavadinimą, panėšintį į sušalusio baseine pimpfo kalenimą dantimis.

Jau nebežinau, kaip man, atsidūrusiam tokioje padėtyje, pavyko išsaugoti blaivų protą ir suprasti, kad visa ši organizuota nesąmonė tėra rafinuotas propagandinis triukas. Matyt, buvo siekiama, kad net išgirdusi pačias baisiausias žinias tauta neprarastų drąsos, juk be perstogės bėgančios eilutės raminamai rodė, jog tai, ką čia pat skaito diktorius, ne taip svarbu, kad negalėtum domėtis apačioje patiekiamomis sporto žiniomis. Pritariamai linktelėjau. Su tokia technika mano laikais būtų buvę galima apie kai ką informuoti lyg tarp kitko. Nebūtinai apie Stalingradą, bet, tarkim, apie sąjungininkų išsilaipinimą Sicilijoje. Ir, pasakojant apie vermachto laimėjimus, staiga pašalinti eilutes ir paskelbti: „Šiandien didvyriškosios vokiečių pajėgos padovanojo laisvę dučei!"

Tai bent būtų buvęs efektas!

Norėdamas atsikvėpti grįžau prie ramesnių kanalų, iš savotiško smalsumo prie to, kuris rodė storąją moterį. Rūpėjo, ar ji jau atidavė savo apsileidėlę dukterį į perauklėjimo įstaigą. Ir kaip gali atrodyti jos vyras? Gal jis vienas iš tų sukčių, mėgstančių slapstytis nacionalsocialistiniame sunkvežimių vairuotojų korpuse?

---

* Hitlerio laikų Vokietijos ekskursijų biuras.

Programa išsyk suprato, kad aš grįžau, ir ėmė skubiai teikti įvykių santrauką. Šešiolikmetė Mendė, pasakojo ankstesnis reporteris dideliausios svarbos ir skubos balsu, neteko mokinės vietos, grįžusi namo ji nenori valgyti motinos su meile paruoštų pietų. Ši jaučiasi nelaiminga ir kreipiasi pagalbos į kaimynę.

– Betgi jūs netoli tenuėjote, – papeikiau reporterį ir pažadėjau jam, kad dar užmesiu akį vėliau, kai įvykiai bus toliau pažengę. Pakeliui į žinių kanalą vėl trumpam įjungiau vos ne nebyliojo kino laikų filmą apie panašaus į Bizonų Bilį advokato nuotykius. Diktorius ir čia mane pasveikino, papasakojo, ką iki šiol buvo nuveikęs tariamasis advokatas. Tokios Lindos, šešiolikmetės panelės, mokykloje, rodos, būta dorovinių nesklandumų. Nusidėjėlio vieno mokytojo buvo ieškoma be perstogės knaisiojantis po siaubingai nešvarius skalbinius. Net gardžiai pasijuokiau: na ir niekalas! Kad tas kaip pakliuvo sukurptas švankas atrodytų bent kiek įtikimas, matyt, reikėjo purvino žydo rankos, o kur dabar tokį rasti, kai Himleris bent jau šioje srityje buvo kaip reikiant pasidarbavęs.

Grįžau į žinių chaosą ir nukeliavau toliau, kur buvo rodomi žaidžiantys biliardą ponai, dabar tai buvo laikoma sportu. Tatai, kaip spėjau pastebėti, rodė kanalo pavadinimas, prilipdytas viršutiniame aparato kampe. Per kitą kanalą taip pat buvo rodomas sportas, beje, kortų lošėjai. Jei toks dabartinis sportas, tai kokia gali būti tautos gynybinė galia? Akimirką svarsčiau, ar iš to bukaprotiško sėdėjimo, kokį dabar mačiau, Lenė Ryfenštal būtų įstengusi ką nors išspausti, juk ir didžiausių istorijoje genijų galios ribotos.

Kita vertus, filmų kūrimo būdas, matyt, irgi buvo pasikeitęs. Beieškodamas aptikau kelis kanalus, rodančius tai, kas man iš tolo priminė kadaise matytus multiplikacinius

filmus. Visa dar puikiai prisiminiau linksmus peliuko Mikio nuotykius. Vis dėlto dabartiniai vaizdai tiko tik tam, kad kaipmat tave apakintų. Nesibaigiantį pokalbių nuotrupų kratinį vis nutraukdavo galingų sprogimų blyksniai.

Kiti kanalai kuo toliau, tuo labiau darėsi keistesni. Per vienus iš jų buvo rodomi vien tik sprogimai, be jokių multiplikacinių filmų, ir man kurį laiką buvo kilęs įtarimas, kad čia gali būti kažkas panašaus į muziką, kol priėjau išvadą, jog visu tuo iš esmės siekiama parduoti visiškai nudvasintą gaminį, vadinamą skambučiu. Kam reikalingas tam tikras skambutis, man buvo nesuprantama. Ar visi tie žmonės dirbo garsinio filmo rekvizitininkais?

Ir prekiauti per televiziją, rodos, buvo įprasta. Du trys tolesni kanalai be perstogės, kaip kokiame turguje, siūlė keliaujančių prekijų prekes. Ir čia jų plepesius kiekviename aparato kampe lengvabūdiškai papildė rašytiniai tekstai. Patys prekijai vis pažeidinėjo bet kokias rimto elgesio normas, jie nė nesistengė padoriai atrodyti ir net būdami pagyvenę segėjo auskarus kaip paskutiniai čigonai. Ir mulkino žmones laikydamiesi pačių prasčiausių kaimiečių apgaudinėjimo tradicijų: vienas vis melavo susiriesdamas, o kitas stovėjo šalia išsižiojęs iš nuostabos ir šūkčiojo „vai!“ ir „ak tu, jergau!“ arba „tai neįtikima!“ Tai buvo tokia prasta komedija, kad man vis magėjo paimti 8,8 kalibro zenitinį pabūklą, paleisti kelis sviedinius į tuos valkatas ir ištaškyti jų melus sykiu su viduriais.

Niršau dar ir dėl to, kad, matydamas tiek visokių beprotysčių, bijojau ir pats pamažu kuoktelėti. Tai beveik prilygo bėgimui: bandžiau grįžti ten, kur buvo pasakojama storosios ponios istorija, bet pakeliui įnikau į kanalą, pirmiau rodžiusį šiurpias šunadvokačio Bizonų Bilio krečiamas niekšybes. Dabar čia vyko teismo drama. Iš pradžių pama-

niau, kad pagrindinė jo veikėja bus jau matyta per žinias kanclerė, bet netrukus paaiškėjo, kad tai tik labai panaši į kanclerę teismo matrona. Kaip tik buvo nagrinėjama tokios Sendės byla. Ši panelė buvo kaltinama įvairiais nusižengimais savojoje mokymo įstaigoje.

Vis dėlto šešiolikmetė buvo juos padariusi vien iš palankumo vyrukui vardu Endis, šis tuo pat metu palaikė santykius su dar trimis besimokančiomis damomis, viena iš jų, rodės, buvo artistė ar norėjo būti artiste, bet sukliudyta neįsivaizduojamų aplinkybių atsisakė šios karjeros kriminalinės sferos verslo naudai ir tapo lažybų biuro dalininke. Tokios tad buvo skelbiamos dangaus keršto besišaukiančios nesąmonės, o teismo matrona tik uoliai linkčiojo rimtų rimčiausiu veidu, tarsi šios visiškai neįtikimos istorijos būtų patys visiškai įprasti, kasdieniai dalykai. Niekaip negalėjau to suprasti.

Kas neverčiamas žiūrės tokį šlamštą? Aišku, kad padugnės, vos tik mokančios skaityti ir rašyti, kas daugiau. Beveik atbukęs grįžau pas storąją moterį. Jos nuotykius nuo mano paskutiniojo apsilankymo, matyt, buvo nutraukusi reklama, pabaigą dar spėjau pamatyti. Aišku, diktorius nepraleido progos darsyk man paaiškinti, kad ta pasigailėjimo verta bobšė buvo praradusi bet kokią įtaką savo pavainikei dukrai, silpnaprotei ir netikėlei, ir per pastarąjį pusvalandį tarėsi su be perstogės rūkančia kaimyne, kaip tos idiotės atsikratyti. Galiausiai garsiai pareiškiau aparatui, kad visą tą niekam vertą šutvę reikėtų išsiųsti į darbo stovyklą, jų butą renovuoti arba, dar geriau, nugriauti kartu su visu namu ir jo vietoje įrengti kariuomenės placdarmą, kad tokio netikusio gyvenimo atminimas būtų visiems laikams ištrintas iš sveikos tautos atminties. Susinervinęs įmečiau kanalų perjungimo dėžutę į popierių krepšį.

Tokią tad antžmogio užduotį buvau išsikėlęs!

Kad bent kiek sutramdyčiau savo įniršį, nusprendžiau akimirkai išeiti pro duris. Aišku, trumpam, mat nenorėjau per daug nutolti nuo telefono aparato, be to, reikėjo bėgti į žaibo valyklą uniformos atsiimti. Dūsaudamas įėjau į tą įstaigą, leidausi pasveikinamas kaip „ponas Štrombergas", atsiėmiau netikėtai nepriekaištingai išvalytą uniformą ir kuo greičiausiai leidausi atgalios. Labai nekantravau vėl apsivilkti įprasčiausią man aprangą. Žinoma, vos tik sugrįžęs buvau registratūros darbuotojos perspėtas, kad man kažkas skambino.

– Aha, – tariau aš, – to ir reikėjo tikėtis. Kaip tik tokiu metu. Kas gi buvo tas skambintojas?

– Nenumanau, – atsakė registratorė ir įbedė abejingą žvilgsnį į savo televizijos aparatą.

– Nejaugi neužsirašėte? – nekantriai paklausiau aš.

– Sakė, paskambins vėliau, – ji bandė pateisinti nederamą savo elgesį. – Ar tas skambutis buvo svarbus?

– Jis buvo lemtingas visai Vokietijai! – atrėžiau pasipiktinęs.

– Kaip kvaila, – burbtelėjo ji ir vėl įsispoksojo į televizijos aparatą. – O kur jūsų hendis*?

– AŠ TO NEŽINAU! – piktai surikau ir susinervinęs patraukiau į savo kambarį tęsti televizijos studijų. – Galbūt teisme, o pirmiau pašalintas iš amatų mokyklos.

---

* *Henndi* – mobilusis telefonas (vok.)

VIII.

Tiesiog neįtikima, kad žmonėms gerokai lengviau atpažinti mane su uniforma. Kai tik įsėdau į automobilį, vairuotojas mane linksmai pasveikino kaip seną pažįstamą.

– Labs, meister! Tai vėl pas mum?

– Aha, – linktelėjau aš ir pasakiau adresą.

– Aišks dalyks!

Atsilošiau į atkaltę. Nebuvau užsakęs kokio nors ypatingo automobilio, ir jeigu tai buvo įprastinis, tai sėdėjau jame išties patogiai.

– Kokia čia mašina? – paklausiau lyg tarp kitko.

– Mecėdet!

Valandėlę mane apėmė nostalgiškų prisiminimų banga, staigus nuostabaus saugumo jausmas. Prisiminiau Niurnbergą, puikius reicho partijos suvažiavimus, pasivažinėjimus po puikų senamiestį, vasaros pabaigos ir ankstyvo rudens vėją, kaip vilkas besisukiojantį man aplink kepurės snapelį.

– Kadaise irgi tokį turėjau, – pasakiau susimąstęs, – kabrioletą.

– Ir ką? – paklausė šoferis. – Gerai važiava?

– Neturiu teisių, – nerūpestingai atsakiau, – bet Kempkė nesiskundė.

– Fiureris be teisių? – Šoferis skardžiai nusijuokė. – Gers juoks!

– Bet senas!

Truputį patylėjome. Paskui šoferis vėl atnaujino pokalbį.

– Ir ką? A dar turit jų? Tų mašinų? A jau iškišat?

– Tiesą sakant, nežinau, kur ji dingo, – atsakiau.

– Gaila, – tarė jis. – Ir ką? Kur rodotės Berlyne? Žiemas sodi? Viūlmoizėse?

– Viūlmoizėse?

– Na, kokioj scenoj? Kur jūs rodystas?

– Manau, pirmiausia kalbėsiu per radiją.

– Ir aš taip manau, – pasakė vairuotojas, kaip man pasirodė, pritariamai šypsodamasis. – Vėl turet didelių planų?

– Planus diktuoja likimas, – atsakiau tvirtai, – aš darau tik tai, ko reikia dabar ir ateityje, kad išliktų nacija.

– Jums nieka neprikyši!

– Žinau.

– Ar narėtumėt, kad šiek tiek pavežioč po tais vietas, kur unksčiau dirbat?

– Galbūt vėliau. Nenoriu vėluoti.

Juk pagaliau tam ir buvo iškviestas automobilis. Aš pats dėl ribotų finansinių galimybių siūliausi ateiti pėsčias arba atvažiuoti į įmonę tramvajumi, bet Zenzenbrinkas užsispyrė užsakyti automobilį, girdi, ją sunku pasiekti, be to, gali būti spūsčių.

Žiūrėjau pro langą, mėgindamas atpažinti reicho sostinės rajonus. Tai buvo ir šiaip nelengva, be to, vairuotojas vengė didžiųjų gatvių, kad važiuotume greičiau. Senų pastatų beveik nebuvo matyti, ir aš vis linkčiojau patenkintas. Priešui, matyt, iš tiesų beveik nieko neliko. Tik reikėjo išsiaiškinti, kaip išvis išėjo, kad toje vietoje, tegul ir praėjus veik septyniasdešimčiai metų, jau tiek visko pristatyta.

Argi romėnai užkariautoje Kartaginoje nebarstė druskos? Bent jau aš Maskvoje būčiau jos išpylęs ištisus traukinius. Arba Stalingrade! Kita vertus, Berlynas, aišku, ne daržas. Kūrybingas žmogus net ir pasūdytoje žemėje, savaime suprantama, gali pastatyti Koliziejų, vien statybų technikos ir statikos požiūriu išbarstytos druskos kiekis žemei neturi jokios reikšmės. Aišku, gali būti, kad priešui Berlyno griuvėsiai padarė tokį pat didelį įspūdį kaip Atėnų griuvėsiai avarams. Ir tada miestas iš paskutiniųjų kibo į atstatymo darbus, kad būtų išlaikyta kultūra, kiek tai įmanoma antros ar trečios klasės rasėms. Žinoma, beveik visi naujieji statiniai atrodė menkaverčiai, įgudusiam žmogui tai iškart krito į akį. Baisią vienodybę dar labiau vienodino vis tos pačios parduotuvės. Iš pradžių pamaniau, kad važiuojame ratu, kol supratau, jog mieste pilna pono Starbuko kavinių. Kepyklų įvairovė atrodė išnykusi, visur mačiau vis tas pačias mėsines, net kelias *Ilmazo skubaus valymo* įmones. Tokio pat neišmoningo pavidalo buvo ir namai.

Ne kitaip atrodė ir gamybos įmonės pastatas. Buvo sunku įsivaizduoti, kad po penkių šimtų ar tūkstančio metų žmogus galėtų žavėdamasis stovėti priešais tokią neišmoningą trinką ir greičiau trinkelę. Išties nusivyliau. Tasai namas atrodė, kaip andai atrodydavo surenkamieji pastatai, tad visa apimanti „gamybos įmonė" neturėjo būti itin klestinti.

Vestibiulyje mane pasitiko jauna šviesiaplaukė, daugokai prisidažiusi dama, ir nuvedė į konferencijų salę. Nesinori net pasakoti, kaip ši atrodė. Sienos jau dabar buvo plikos, vien tik betoninės, su negrabaus plytų mūro tarpais. Durų, gali sakyti, išvis nebuvo, tai šen, tai ten akiai atsiverdavo didelės patalpos, jose po ryškiais vamzdiniais TV širmų šviestuvais dirbo daug asmenų. Susidarė įspū-

dis, lyg šias patalpas vos prieš penkias minutes būtų palikusios šaudmenų gamintojos. Be perstogės plyšojo telefonai – ir staiga aš supratau, kodėl tauta priversta mėtyti didžiausius pinigus skirtingiems skambučiams. Ogi todėl, kad šioje prievartinėje stovykloje bent jau žinotų, kieno suskambo telefonas.

– Manau, čia viskas taip yra dėl rusų, – bandžiau spėti.

– Jeigu norit, taip, – šypsodamasi atsakė jaunoji dama. – Nors jums, be abejo, teko skaityti, kad jie, deja, neprisidėjo prie mūsų. Dabar čia turime Amerikos ir Irano skėrius.

Sunkiai atsidusau. Visąlaik to bijojau. Liksime be gyvybinės erdvės, be žemės, maitinančios tautą, ir tada bus taip, kad skėriai viską sušlamš kaip paskutinis negras. Užjausdamas žiūrėjau į tą jauną moterį, narsiai žengiančią greta manęs. Atsikrenkščiau, bet bijojau, kad mano balsas vis dėlto truputį virpa, ir pasakiau jai:

– Esate labai drąsi.

– O taip, – nušvito ji, – nenoriu amžinai likti asistente.

Viskas aišku: asistentė. Ji priversta teikti pagalbines paslaugas rusams. Kaip tai daroma šiame naujajame pasaulyje, iškart negalėjau suvokti, bet mačiau, kad iš tokio parazityno kitko ir negali tikėtis. Nenorėjau nė įsivaizduoti, kuo pasireiškia toksai „darbas“, esant po bolševikų jungu. Staigiai sustojau ir paėmiau jai už rankos.

– Pažiūrėkit į mane! – ištariau, o kai moteris atsigręžė į mane truputį nustebusi, pažvelgiau jai tiesiai į akis ir iškilmingai pareiškiau: – Aš jums štai ką pažadu: ateityje turėsite tai, kas atitiks jūsų kilmę! Skirsiu visas savo jėgas, kad jūs ir visos kitos vokiečių moterys daugiau netarnautų toms padugnėms! Duodu jums žodį, panele...

– Eclem, – pasakė ji.

Dar ir dabar prisimenu tą akimirką kaip gan nemalonią. Sekundės dalį mano smegenys ieškojo paaiškinimo, kaip dora vokietė mergina gali gauti Eclem pavardę, bet, aišku, nerado. Paleidau jos ranką ir staigiai nusigręžęs patraukiau toliau. Labiausiai man magėjo palikti tą veikėją kur stovi, toks nusivylęs ir apgautas jaučiausi. Deja, nežinojau kelio. Todėl tylėdamas sekiau paskui ją ir nusprendžiau šiais naujaisiais laikais būti dar atidesnis. Tie turkai buvo stebėtinai įsišakniję ne tik valymo sferoje, bet ir visur kitur.

Mums įėjus į konferencijų salę, Zenzenbrinkas atsistojo, priėjo artyn, įvedė mane, taip sakant, į patalpą, joje aplink ilgoką stalą, sustumtą iš smulkesnių staliukų, sėdėjo būrelis žmonių. Tarp jų pažinau Zavackį, užsakiusį man viešbutį, be jo, ten buvo dar koks pustuzinis jaunų vyrų su kostiumais ir moteris, matyt, toji Belini – maždaug keturiasdešimtmetė tamsiaplaukė, tikriausiai iš pietų Tirolio, nes vos tik įėjęs pajutau, kad iš šios moters išeitų geresnis vyras nei iš visų čia esančių priekvaišių, sudėtų krūvon. Zenzenbrinkas paėmė mane už rankos ir bandė nuvesti prie kito stalo galo, kur, kaip akies krašteliu pastebėjau, buvo improvizuota kažkas panašaus į sceną ar pakylą. Bet aš truputį kryptelėjęs išsivadavau iš jo globos ir tvirtu žingsniu priėjau prie damos, nusiėmiau uniforminę kepurę ir pasikišau po pažastimi.

– Tai... ponia Belini, – visai be reikalo pristatė ją Zenzenbrinkas, – *Flashlight* valdybos viceprezidentė. Ponia Belini, čia daug vilčių teikiantis mūsų atradimas, ponas... ėė...

– Hitleris, – užbaigiau neorų jo lemenimą, – Adolfas Hitleris, didžiojo Vokietijos reicho kancleris atsargoje.

Ji padavė man ranką, ir aš, oriai pasilenkęs, kilstelėjau ją prie lūpų. Paskui vėl išsitiesiau.

– Gerbiamoji ponia, džiaugiuosi galėdamas su jumis susipažinti. Imkimės bendromis jėgomis keisti Vokietiją.

Ji šyptelėjo, kaip man pasirodė, truputį suglumusi, bet aš iš anksčiau žinojau apie savo poveikį žmonėms. Moteris faktiškai negali nieko nejusti, kai šalia jos atsiduria galingiausios pasaulyje armijos vadas. Nenorėdamas be reikalo jos trikdyti, žodžiais „mano ponai" pasveikinau likusius susiėjimo dalyvius ir vėl atsigręžiau į Zenzenbrinką.

– Na, mielasis Zenzenbrinkai, kokią gi vietą esat man numatęs?

Zenzenbrinkas parodė į kėdę kitame stalo gale. Kažko panašaus ir tikėjausi. Tai buvo ne pirmas kartas, kai keli vadinamieji gamybininkai bandė nustatyti būsimojo Vokietijos fiurerio vertę. Ką gi, aš jiems šitai parodysiu – tik klausimas, ar jie pajėgs aprėpti.

Ant stalo stovėjo kava, puodeliai, sulčių ir vandens buteliukai, ąsotis su tyru vandeniu – jo ir įsipyliau. Paskui mes truputį pasėdėjome tylėdami.

– Tai kuo, – vėl prabilo Zenzenbrinkas, – šiandien mus nudžiuginsit?

– Savo buvimu, – atsakiau.

– Ne, turiu galvoje, apie ką mums šiandien kalbėsit?

– Aš daugiau nieko nesakysiu apie Lenkiją, – išsišiepęs įsiterpė Zavackis.

– Puiku, – tariau aš, – tatai mums visiems leis pasistūmėti toliau. Man atrodo, klausimas aiškus: kaip jūs galit man padėti gelbėti Vokietiją?!

– O kaipgi jūs ketinat ją gelbėti? – paklausė dama Belini ir keistai pamerkė man bei visiems čia esantiems.

– Manau, visi širdies gilumoje žinote, ko reikia šiai šaliai. Eidamas čionai mačiau patalpas, kuriose esate priversti dirbti. Tuos sandėlius, kuriuose jūs ir jūsų draugai

verčiami eiti lažą. Šperas irgi pernelyg nesiceremonijo, kai reikėjo efektyviai panaudoti svetimšalius darbininkus, bet tokiame ankštyje...

– Tai išplėstiniai biurai, – pasakė vienas ponas, – dabar tokie visur.

– Gal norit pasakyti, kad tai jūsų sumanymas? – neatlyžau aš.

– Ką reiškia „mano sumanymas“, – atsakė jis ir šypsodamasis apvedė visus žvilgsniu, – na, mes visi taip nusprendėm...

– Matot, – tariau aš, atsistojau ir kreipiausi tiesiai į ponią Belini, – tokia ir yra mano šios dienos tema. Kalbėsiu apie atsakomybę. Apie sprendimus. Kas čia įrengė tuos masinius narvus? Kas tai padarė? – ir parodžiau į poną, sakiusį, kad tai ne jo sumanymas. – Ar jis? – Dabar žvelgiau į Zenzenbrinko kaimyną. – O gal ponas Zavackis, nors aš tuo rimtai abejoju? Aš to nežinau. Tikriau: ponai patys to nežino. Tai ką daryti jų darbuotojams, jeigu vadovai darbo vietose nesupranta, ką patys kalba? Jeigu tenka išmesti milžiniškus pinigus skambučiams vien tam, kad atskirtum savo telefoną nuo kaimyno? Kas už tai atsakingas? Kas padės vokiečių darbininkui bėdoje? Į ką jam kreiptis? Ar padės viršininkas? Ne, ne, jis pasiųs pas kitą, o tasai vėl pas kitą! Ar tai pavienis atvejis? Ne, tai ne pavienis atvejis, o lėtinė visos Vokietijos liga. Jeigu jūs šiandien perkate puodelį kavos, ar žinote, kas už ką atsakingas? Kas tą kavą verda? Štai šis ponas, – ir vėl parodžiau į poną, sakiusį, kad yra niekuo dėtas, – šis ponas mano, kad ją išvirė ponas Starbukas. Bet ir jūs, ponia Belini, ir aš žinome, kad tas Starbukas negali visur jos virti. Niekas nežino, kas tą kavą išvirė, mes tik esame tikri: Starbukas jos nevirė. Ir jeigu jūs ateisite į valyklą, ar žinosit, kas valys jūsų uniformą? Kas tas taria-

masis Ilmazas? Matot, kaip tik dėl to mums reikia, kad padėtis Vokietijoje pasikeistų. Turi įvykti revoliucija. Mums reikia atsakomybės ir galios. Reikia šalies vadovybės, priimančios sprendimus ir už juos atsakančios kūnu, gyvybe, viskuo. Mat jeigu norėsite užpulti Rusiją, negalėsite pasakyti: ak, lyg ir mes visi taip nusprendėme, kaip norėtų čia esantis kolega. Jei ketiname apsupti Maskvą, tai susėsime ir visi balsuosime keldami rankas! Tai labai patogu, o jeigu nepasiseks, tada sakysime, kad visi taip nusprendė, arba dar geriau, kad pati tauta to norėjo, mat išrinko mus. Ne, Vokietija vėl turi žinoti: Rusija tai ne Brauchičiaus, ne Guderiano, ne Geringo, o mano idėja! Autostrados – ne kokio nors juokdario, o fiurerio! Ir taip turi būti visoje šalyje! Kai rytą valgai bandelę ir žinai, kas ją iškepė. Jei rytoj įžygiuosite į kitą Čekijos dalį, turite žinoti, kas yra fiureris.

Ir vėl atsisėdau.

Aplink mane tvyrojo tyla.

– Tai... nejuokinga, – pasakė Zenzenbrinko kaimynas.

– Šiurpu, – pripažino ponas, nesumanęs sukišti žmonių į narvus.

– Juk sakiau jums, kad jis geras, – išdidžiai pareiškė Zenzenbrinkas.

– Šakės... – ištarė išnuomojęs man viešbutį Zavackis, tik buvo neaišku, ką turi galvoje.

Dama Belini išsitiesė. Visų galvos kaipmat atsigręžė į ją.

– Bėda ta, – pasakė ji, – kad dabar jūs visi perdėm užsisklendę.

Ji gan išmoningai leido šiai pastabai pakibti ore, paskui vėl prabilo, mat niekas kitas nedrįso išsižioti.

– Jūs tik tada suvokiat, kad turinys geras, kai tipelis scenoje juokiasi daugiau nei žmonės salėje. Nagi pasidairykime po mūsų komedijos lankas: niekas nebegali prajuokinti

publikos, pirmiau pats vos nenumiręs iš juoko, antraip niekas nesupras, kas čia juokinga. Ir jeigu žmogus bent kiek valdosi, mes paleidžiame juoką užkulisiuose.

– Bet tai pasiteisina, – pasakė vienas iki tol tylėjęs ponas.

– Gali būti, – sutiko vis labiau man imponuojanti dama, – bet kas bus paskui? Man atrodo, kad priėjome tokį tašką, kai publika tai dar pripažįsta kaip tinkamą dalyką. Ir pirmasis, ryžęsis visiškai naujam akcentui, ilgam atsikratys visų konkurentų. Juk taip, pone... Hitleri?

– Viską lemia propaganda, – pareiškiau. – Jūs turite siųsti kitokią žinią negu kitos partijos.

– Sakykit, – paklausė ji, – jūs tam nesiruošėt, ką čia kalbėjote?

– O kam? – atsakiau aš. – Granitinius savo pažiūrų pamatus padėjau jau prieš ganėtinai daug metų. Tatai man leidžia konfrontuoti su bet kokiu pasaulio įvykių aspektu ir daryti iš jo teisingas išvadas. Gal jums atrodo, kad fiurerystės išmokstama universitetuose?

Ir Belini trenkė delnu per stalą.

– Jis improvizuoja, – nušvito ji, – viską traukia iš kepurės! Ir nė nemirkteli! Žinot, ką tai reiškia? Tai reiškia, kad nebus taip, jog po dviejų laidų jau nebežinos ką sakyti. Ar kad pradės inkšti, jog jam reikia daugiau autorių – o gal aš klystu, pone Hitleri?

– Nemėgstu, kad vadinamieji autoriai kaišiotų nosį į mano tekstus, – atsakiau. – Kai rašiau „Mein Kampf", Štolcingas-Černis...

– Jau pradedu suprasti, ką turi galvoje, Karmen, – tarė pirmiau nieko nesumanęs ponas ir nusijuokė.

– ...ir mes jį panaudosime kaip kontrapunktą, – pasakė dama Belini, – ten, kur labiausiai kris į akis. Jis pasirodys Ali Vicgiuro programoje!

– Šis jums už tai padėkos, – įsiterpė Zavackis.

– Tegu verčiau pasižiūri į savo kvotas, – atsakė ponia Belini, – kokios jos dabar, kokios buvo prieš dvejus metus – ir kokios bus ateityje.

– ZDF pašiurps! – tarė Zenzenbrinkas.

– Tik dėl vieno turėtume sutarti, – ponia Belini staiga labai rimtai pažvelgė į mane.

– Dėl ko gi?

– Kad žydų tema nejuokinga!

– Jūs visiškai teisi, – pritariau beveik su palengvėjimu.

Pagaliau iš tiesų sutikau žmogų, kuris žino, apie ką kalba.

IX.

Jaunam judėjimui nėra nieko pavojingesnio už greitą sėkmę. Žengi pirmus žingsnius, įgyji keletą sekėjų, kur nors pasakai kalbą, galbūt spėji prisijungti Austriją ar Sudetus ir jau tariesi pasiekęs tam tikrą pakopą, nuo kurios nebetoli ir iki galutinės pergalės. Išties per itin trumpą laiką pasiekiau stulbinančių dalykų, patvirtinančių tai, ką man lėmė likimas. 1919–1920 metais teko įnirtingai kovoti, grumtis, turėjau atlaikyti gairinančias man veidą žiniasklaidos audras, buržuazinių partijų įtūžį, sluoksnis po sluoksnio sunkiai draskyti žydų melo tinklus, kad vėliau pasijusčiau dar labiau įklimpęs į vis naujesnius, vis bjauresnius tų parazitų liaukų nuodus, šimtus, tūkstančius kartų pranašesnio priešo nepaliaujamai verčiamus ant mano galvos – o čia, šiais naujaisiais laikais, jau po kelių dienų sugebėjau prieiti prie politinio priešininko visiškai apleisto radijo. Tai atrodė per gerai, kad būtų teisybė: per pastaruosius šešiasdešimt metų ryšio su gyventojais srityje nebuvo išmokta nieko naujo.

Kokių, jais dėtas, filmų būčiau liepęs prikurti! Romanų, kurių veiksmas vyksta svetimuose kraštuose, *KdF* laivams raižant Pietų jūros vandenis arba plaukiojant palei didingus Norvegijos fiordus, pasakojimų apie jaunus vermachto

kareivius, kurie pirmieji drąsiai užkopia į didžiulių uolų masyvų viršūnes ir miršta jų papėdėje, pirmosios meilės glėbyje, apie BDM* grupenfiurerę, sukrėstą, bet užgrūdintą ir paaukojančią gyvenimą nacionalistinei moterų politikai. Ji jau nešioja narsią savo mirusio mylimojo atžalą, čia net gali nekreipti dėmesio, kad juodu nespėjo susituokti, nes ten, kur prabyla gryno kraujo balsas, turi užsičiaupti net Himleris. Šiaip ar taip, ji niekaip negali pamiršti paskutiniųjų jo žodžių, kai prieblandoje eina į slėnį, lydima susižavėjusių melžiamų karvių žvilgsnių, o dangų pamažu uždengia didžiulė vėliava su svastika. Tokie tad būtų filmai, ir prisiekiu, kad kitądien visi Moterų sąjungos skyriai pritrūktų priėmimo blankų.

Moters vardas turėtų būti Heda.

Ši informacijos priemonė politiniu požiūriu visiškai neišnaudojama. Įsijungęs televizijos aparatą pamanai, kad vienintelis dalykas, ką vyriausybė šioje srityje padarė tautos labui, yra laida „Harcas-keturi“, kurios niekas negali pakęsti. Tos laidos pavadinimas būtinai tariamas įžeidžiamu tonu, ir telieka tikėtis, kad jos žiūrovai nesudaro visuomenės daugumos, juk aš net pasitelkęs į pagalbą didžiulę fantaziją negalėčiau įsivaizduoti šimtų tūkstančių tokių pasigailėjimo vertų žmogystų, susirinkusių Niurnbergo Cepelino lauke.

Derybų su dama Belini pabaigą taip pat galėjau laikyti sėkminga. Jau iš pat pradžių leidau jai suprasti, kad man reikės ne tiktai pinigų, bet ir partinio aparato, partijos biuro. Belini iš pradžių, rodės, truputį nustebo, bet paskui tuojau pažadėjo beatodairišką paramą, biurą ir mašininkę. Man bus skirta nemaža suma aprangai ir propagandinėms

---

* Vokiečių merginų sąjunga.

kelionėms, tyrimams, supažindinsiantiems mane su dabartiniu mokslo lygiu ir kai kuo daugiau. Rodos, kad su finansais bėdos nebuvo, trūko tik reprezentacinių partijos fiurerio poreikių supratimo. Tiesa, pas pirmaklasį siuvėją man buvo užsakyti keli „atitinkantys laikmečio dvasią" kostiumai bei patrauklaus fasono skrybėlė, kokią taip mėgau nešioti Oberzalcberge ir kalnuose. O atviro mersedeso su vairuotoju negavau, nes man buvo aiškiai pasakyta, kad tai atrodys nerimta. Vien dėl akių pamurmėjęs nusileidau, nes ir taip buvau pasiekęs daug daugiau, nei galėjau tikėtis. Atsižvelgdamas į praeitį galėjau spręsti, kad tai pavojingiausias mano dabartinės karjeros tarpsnis, juk kitas dabar, ko gero, jau būtų patenkintas atsilošęs krėsle ir per tai pralaimėjęs visame fronte, o aš, matyt, ir dėl brandaus amžiaus, ėmiau negailestingai, šaltai viską analizuoti.

Taigi mano šalininkų skaičius buvo mažas kaip niekad. Ir praeityje, dievaži, negalėjau pasigirti dideliu sekėjų skaičiumi, puikiai prisimenu, kad 1919 metais, kai pirmąkart apsilankiau andainykštėje Vokietijos darbininkų partijoje, radau gal tik septynis žmones. Bet dabar galėjau kliautis tik savimi, su išlygomis gal dar dama Belini ar anuo kioskininku, nors abejotina, ar juodu jau būtų verti partijos bilieto, ką jau kalbėti apie tai, kad sutiktų mokėti nario mokestį arba su stalo koja rankoje saugoti salę. Ypač kioskininkas man atrodė iš esmės artimesnis liberalams ar kairiesiems, nors ir turėjo dorą vokišką širdį. Todėl ir toliau ryžausi tvirtai laikytis savo geležinės dienotvarkės. Keltis vienuoliktą ryto, paprašyti viešbučio personalo, kad atneštų į kambarį vieną kitą gabalą pyrago, ir nenuilstamai triūsti iki gilios nakties.

Tai yra, būčiau kėlęsis vienuoliktą, jeigu dar tik brėkštant, maždaug apie devintą ryto, nebūtų suskambęs tele-

fonas ir, man pakėlus ragelį, nebūtų prabilusi dama neištariama slaviškos kilmės pavarde. Jodlis tokio skambučio jokia mada nebūtų praleidęs, bet jis, deja, matyt, jau buvo tapęs Vokietijos istorijos dalimi. Miegūstai atsiliepiau.

– Hmpf...

– Labą rytą, jums skambina Krvčik, – išgirdau nepakenčiamai džiugų balsą, – iš *Flashlight*!

Mane labiausiai pykindavo siaubingai gera tų rytmečio žmonių nuotaika, lyg jie būtų jau trys valandos atsikėlę ir spėję užimti Prancūziją. Juolab kad daugelis jų, nors ir taip bjauriai anksti keldamiesi, tikrai nebūdavo nuveikę didžių darbų. Kaip tik Berlyne man vis pasitaikydavo sutikti žmonių, kurie net neslėpė besikeliantys taip nežmoniškai anksti vien tam, kad kuo anksčiau išeitų iš darbo. Ne vienam tokiam aštuonių valandų logikui esu siūlęs pradėti darbą vakare apie dešimtą, baigti šeštą ryto ir grįžti namo, kitiems dar miegant. Kai kas tai priėmė už rimtą pinigą. Esu tos nuomonės, kad ankstų rytą turi dirbti tik kepėjai.

Ir, žinoma, gestapas, tai savaime suprantama. Kad išverstų iš patalų bolševikines padugnes, žinia, tik ne bolševikus kepėjus. Šie, aišku, jau būna atsikėlę, taigi gestapas savo ruožtu turėtų keltis dar anksčiau ir taip toliau, ir taip toliau.

– Ko pageidaujate? – paklausiau.

– Skambinu iš sutarčių skyriaus, – džiugiai pareiškė balsas. – Kaip tik tvarkau popierius, ir man kilo kai kurių klausimų. Nežinau, ar galėtume išsiaiškinti telefonu... O gal norėtumėt, kad pas jus ateičiau?

– Kokie tie klausimai?

– Na, bendriausio pobūdžio. Koks jūsų socialinio draudimo, banko numeris – tokie. Pavyzdžiui, pirmiausia norėčiau žinoti, kokia pavarde pildyti dokumentus.

– Kokia pavarde?

– Mat nė nežinau jūsų pavardės.

– Hitleris, – sudejavau aš, – Adolfas.

– Taip, – nusijuokė ji, keldama šiurpą savuoju rytmečio entuziazmu, – bet man reikia tikrosios jūsų pavardės!

– Hitleris! Adolfas! – pasakiau jau nekantrokai.

Trumpam įsivyravo tyla.

– Tikrai?

– Žinoma!

– Tai... na, tuomet tai... atsitiktinumas...

– Kodėl atsitiktinumas?

– Na, kad jūsų tokia pavardė...

– Po perkūnais, juk jūs irgi turite kokią nors pavardę? Bet aš, sėdėdamas čia, nesproginu akių ir nesakau: „Ak, koks atsitiktinumas!"

– Gerai... betgi jūs taip ir atrodot. Na, kaip vadinatės.

– Na ir kas? O jūs kitaip atrodote, negu vadinatės?

– Ne, bet...

– Tataigi! Baikit, dėl Dievo, pildyti tuos dokumentus! – Ir trenkiau ragelį ant aparato.

Praėjo septynios minutės, ir telefonas vėl suskambėjo.

– Kas dar?

– Na, čia vėl ponia... – dar kartą išgirdau keistąją rytietišką pavardę, iš skambesio panašią į glamžomą pranešimą apie vermachto padėtį. – Aš... bijau, kad taip negalima...

– Kas negalima?

– Matot, nenoriu jums įkyrėti, bet... teisės skyrius tokio dokumento tikrai nepraleis, aš juk negaliu... na, jeigu ten pamatys, kad sutartis sudaroma su Adolfu Hitleriu...

– Gerai, tai ką jūs norite ten įrašyti?

– Na, prašau man atleisti, kad darsyk to paties klausiu, bet ar iš tiesų taip vadinatės?

– Ne, – atsakiau nutaisęs pamaivišką balsą, – be abejo, nesivadinu. Iš tiesų esu Šmulis Rozencveigas.

– Taip ir maniau, – su aiškiu palengvėjimu ištarė ji, – o kaip rašoma – Šmulis? Su š?

– Aš pajuokavau! – surikau į ragelį.

– Ak šitaip. Vaje! Gaila.

Išgirdau, kaip ji keliskart kažką perbraukė. Tada tarė:

– Atsiprašau, bijau, kad būtų geriau, jei vis dėlto užeitumėt pas mus. Man reikia jūsų paso ar ko nors panašaus. Ir jūsiškės banko sąskaitos numerio.

– Paklauskit Bormano, – staigiai atšoviau ir padėjau ragelį.

Atsisėdau. Buvo išties pikta, sunku, gaila, ir aš liūdnokai prisiminiau ištikimąjį Bormaną. Bormaną, vakarais visuomet parūpindavusį meninių filmų, kad po sunkios karvedžio dienos galėčiau truputį atsipalaiduoti. Bormaną, užtikrinusį puikius santykius su Oberzalcbergo gyventojais. Bormaną, rūpestingai tvarkiusį mano pinigus, gautus už knygą, Bormaną, ištikimiausią iš ištikimiausių, kuriam galėjau daug ką, kone viską patikėti, kone viską. Kuris, nė neabejojau, būtų lengvai sutvarkęs ir tokias sutartis.

„Paskutinįkart perspėju, ponia Traškesiene: arba jūs dabar savo noru sutvarkote tą sutartį, arba kartu su visa šeima vėl atsiduriate Dachau. Manau, žinot, kiek žmonių iš ten išeina."

Bormano gebėjimas įsijausti andai nebuvo kaip reikiant vertinamas, ak, kaip tas žmogus mokėjo tvarkytis su žmonėmis. Viens du ir būtų suveikęs man butą, nepriekaištingus asmens duomenis, banko sąskaitų numerius, viską. Arba, kitaip tariant, veikiau tikėtina, kad būtų pasirūpinęs, jog niekas antrąkart neklausinėtų tokių finansinių niekų. Ką gi, dabar turėjau apsieiti be jo. Vis dėlto reikėjo kaip

nors sutvarkyti tą dokumentų reikalą. Ką veiksiu po trisdešimties metų, buvo aišku, o kol kas teko norom nenorom taikytis prie dabartinių sąlygų. Ir aš susimąsčiau.

Man, matyt, derėjo kreiptis į kokį nors gyventojų registracijos biurą. Tiesa, neturėjau nei gyvenamosios vietos, nei kilmės dokumento. Kad esu solidus asmuo, iš esmės rodė vien tai, kad gyvenu viešbutyje ir kad esu vertinamas tos gamybos įmonės, bet negalėjau pateikti jokių dokumentų. Piktai sugniaužiau kumštį ir iškėliau į viršų. Dokumentų! Miesčioniškoji Vokietijos valdininkų biurokratija su savo siauraprotiškais, beširdiškais reikalavimais, amžinai kabanti kaip akmuo vokiečių tautai po kaklu, vėl sviedė į mane lazdą su kibiomis voro kojomis. Padėtis atrodė išties beviltiška, bet tada vėl suskambo telefonas – ir aš tik per savo geležinį ryžtą, nuovoką ir buvusio fronto kareivio kuklumą pasiekiau tikslą. Pakėliau ragelį būdamas tikras, kad rasiu išeitį, tik dar neaišku, kokią.

– Čia vėl ponia Krvčik iš *Flashlight*.

Ir tada viskas tapo paprasta.

– Žinot ką, – pasakiau, – sujunkit mane su Zenzenbrinku.

X.

Daugelis klaidingai mano, kad fiureris turi viską žinoti. Jis neturi visko žinoti. Jam nebūtina žinoti didumos dalykų, ko gero, jis gali išvis nieko nežinoti. Jis gali būti labiausiai ničnieko nežinantis iš visų nežinančių. Taip, netgi aklas ir kurčias po tragiško priešo bombos sprogimo. Su medine koja. Arba visai be rankų ir be kojų – per iškilmingą rikiuotę neturėtų kuo vokiškai pasisveikinti, giedant Vokietijos himną, iš užgesusios akies jam išriedėtų vien karti ašara. Net taip pasakyčiau: fiureris gali neturėti atminties. Gali būti visiškai jos netekęs. Nes ypatingą fiurerio talentą rodo ne krūva įsimenamų sausų faktų – ypatingą fiurerio talentą rodo gebėjimas greitai spręsti ir prisiimti atsakomybę už savo sprendimus. Tatai mėgstama nuvertinti, tarkim, pasakojant seną anekdotą apie žmogų, kuris, – pavyzdžiui, keldamasis į kitą butą, – imasi ne nešioti dėžes, o „atsakomybės“. Idealioje valstybėje fiureris rūpinasi, kad kiekvienas žmogus joje rastų sau vietą. Bormanas buvo ne fiureriškos prigimties, o mąstymo ir atminties fenomenas. Jis žinojo viską. Už akių visi jį vadino fiurerio seifu, ir mane tai visuomet labai jaudino, nes geresnio savo politikos pripažinimo nė nebūčiau galėjęs tikė-

tis. Šiaip ar taip, tai atrodė gerokai didesnis komplimentas nei tas, kurį buvau gavęs už Geringą: fiurerio pririšamasis balionas. Kad ir kaip ten būtų, tas žinojimas, tas įgūdis atskirti svarbius dalykus nuo nesvarbių leido man, net ir netekusiam Bormano, suvokti naujas galimybes, kurias gali pasiūlyti toji gamybos įmonė. Buvo beprasmiška stengtis registracijos problemą išspręsti pačiam, tad pavedžiau keblų savo duomenų reikalą žmogui, reikia manyti, labiau įgudusiam bendrauti su vietos įstaigomis, – Zenzenbrinkui, ir šis iškart pasakė:

– Aišku, mes jums padėsim. Rūpinkitės savo programa, visa kita sutvarkysim. Ko jums reikia?

– Paklauskit tos ponios Krčėbrr. Man atrodo, kad paso. Ir ne tik jo.

– Neturit paso? Asmens pažymėjimo? Kaip tai įmanoma?

– Man jo niekada nereikėjo.

– Jūs niekada nebuvot užsienyje?

– Kaipgi, buvau. Lenkijoje, Prancūzijoje, Vengrijoje...

– Gerai, tai ES šalys...

– Arba Sovietų Sąjungoje.

– Ir buvot jon įleistas be paso?

Truputį pagalvojau.

– Neprisimenu, kad kas nors būtų prašęs jį parodyti, – sąžiningai atsakiau.

– Keista. O Amerika! Jums penkiasdešimt šešeri – nejau niekad nebuvote Amerikoje?

– Rimtai ketinau, – atsakiau nepatenkintas, – paskui man, deja, buvo sutrukdyta.

– Gerai, mums reikia tik jūsų duomenų, paskui kuris nors iš mūsiškių viską suderins su įstaigomis ir draudikais.

– Čia ir visa bėda. Duomenų nėra.

– Nėra duomenų? Jokių? Net pas jūsų draugę? Na, namie?

– Paskutinius mano namus, – liūdnai prisipažinau, – pasiglemžė liepsnos.

– Na... ėė... jūs čia rimtai?

– Ar matėt, kas liko iš reicho kanceliarijos?

Jis nusijuokė.

– Taip baisu?

– Nežinau, kas čia juokinga, – pasakiau, – tai buvo išties baisu.

– Na, gerai, – tarė Zenzenbrinkas, – aš ne ekspertas, bet šiokių tokių duomenų vis dėlto reikės. Kur anksčiau buvote prisiregistravęs? Ar apsidraudęs?

– Visuomet jaučiau tam tikrą antipatiją biurokratijai, – atsakiau, – ir labiau mėgau pats kurti įstatymus.

– Vai, – sudejavo Zenzenbrinkas. – Pirmąkart susiduriu su tokiu dalyku. Ką gi, pažiūrėsim, kaip mums pavyks išsisukti. Bet vis tiek prireiks jūsų tikrosios pavardės.

– Hitleris, – pasakiau, – Adolfas.

– Klausykit, aš išties suprantu jūsų padėtį. Acė Šrioderis irgi taip elgiasi, jis ir už scenos ribų nori būti paliktas ramybėje, o jūsų atveju, kai tema tokia kebli, artistas, aišku, turi būti itin atsargus – bet ar įstaigos tai supras?

– Manęs nedomina detalės...

– Mielai tikiu, – nusijuokė Zenzenbrinkas, manding, gal ir per atlaidžiai. – Kaip artistas jūs man puikiausiai tinkat. Vis dėlto norėtųsi paprasčiau. Matot, mokesčiai ne bėda. Finansai yra vienintelė įstaiga, kuriai į viską nusispjaut, jeigu kas, ji apmokestina ir nelegalus, su jais irgi kažkaip susitaria, kad ims grynaisiais. O mes galime jums mokėti į sąskaitą, jeigu jūs, žinoma, ne prieš, tada iš pradžių su bankais irgi nebūtų bėdos. Kai dėl gyventojų registracijos ir socialinio draudimo, tai tikrai nežinau, ką daryti.

Pajutau, kad tam žmogui reikia moralinės paramos. Negalima per daug reikalauti iš savo karių. Juk išties ne kiekvieną dieną pasitaiko, kad apsireikštų gyvas ir sveikas reicho kancleris, nors manyta, kad jis seniai miręs.

– Jums, matyt, sunku, – pasakiau užjausdamas.

– Kaip?

– Na, juk nedažnai pasitaiko sutikti tokį kaip aš.

Zenzenbrinkas abejingai nusijuokė.

– Aišku, kad pasitaiko. Pagaliau toks mūsų darbas.

Jo reakcija man buvo tokia netikėta, kad paklausiau:

– Tai tokių kaip aš yra ir daugiau?

– Na, matyt, pats puikiai žinote apie daugybę savo konkurentų... – atsakė Zenzenbrinkas.

– Ir jūs visiems jiems leidžiate kalbėti per radiją?

– To būtų per daug! Sudarome sutartis tik su tais, kuriais tikime.

– Ir labai gerai darot, – pagyriau, – už mūsų reikalą reikia kovoti tiesiog fanatiškai tikint. Ar turite ir Antoneskų? O gal dučę?

– Ką?

– Na, juk žinot apie Musolinį?

– Ne! – atsakė Zenzenbrinkas taip ryžtingai, kad kone išvydau, kaip papurtė galvą. – Ką darytume su kažkokiu Antonioniu! Jo juk niekas nepažįsta.

– Ar apie Čerčilį? Eizenhauerį? Čemberleną?

– Ak, dabar suprantu, kur link sukate! – suriko Zenzenbrinkas į ragelį. – Ne, tai būtų kvaila. Neturėtų jokios paklausos, ne, ne, o jūs viską darote kaip reikiant. Mes tenkinamės viena figūra, tenkinamės Hitleriu!

– Labai gerai, – pagyriau ir klausinėjau toliau: – O jeigu rytoj apsireikštų Stalinas?

– Pamirškit tą Staliną, – prisiekė man ištikimybę jis, – juk mes ne *History Channel*.

Tai buvo toks Zenzenbrinkas, kokio man reikėjo. Fanatiškasis Zenzenbrinkas, pažadintas fiurerio. Kaip tik šitai man leido primygtinai pabrėžti, kokia svarbi yra fanatiška valia.

Jos reikšmę labai aiškiai parodė ne kas kita, o ne visada sklandi pastarojo pasaulinio karo eiga. Žinia, kai kas pasakytų: kaip tik fanatiška valia kalta, kad, nesėkmingai pasibaigus Pirmajam pasauliniam karui, nesėkme baigėsi ir Antrasis. O gal tai lėmė kokia nors kita priežastis, per menki žmogiškieji ištekliai? Visa tai įmanoma, gal net teisinga, ir kartu yra senos vokiečių ligos simptomas: klaidos visuomet ieškoma smulkmenose, o stambios ir aiškios sąsajos visiškai ignoruojamos.

Aišku, nenuginčysi, kad pastarajame pasauliniame kare mūsų kariuomenė bent kiek atsiliko skaičiumi. Šis atsilikimas nieku gyvu neturėjo lemiamos reikšmės, priešingai, vokiečių tauta būtų susidorojusi ir su daug gausesniu priešu. Taip, penktojo dešimtmečio pradžioje aš nesyk apgailestavau, net truputį gėdijausi, kad priešininkų armijos tokios mažos, turėdamas galvoje Frydrichą Didįjį ir jo disponuojamą karių skaičių. Tada vienam prūsų grenadieriui teko dvylika priešininkų! O Rusijoje kiekvienam pėstininkui – trys ar keturi.

Gerai, po Stalingrado priešininko pranašumas daug labiau atitiko vermachto garbę. O tą dieną, kai sąjungininkai išsilaipino Normandijoje ir priešininkas puolė 2600 bombonešių ir 650 naikintuvų, liuftvafė priešinosi – jeigu neklystu – dviem naikintuvais, taigi tokį jėgų santykį galėjai laikyti perdėm garbingu. Ir vis dėlto padėtis ne-

buvo beviltiška! Aš tokiomis aplinkybėmis visa širdimi pritardavau reicho ministrui daktarui Gebelsui, kuris iš vokiečių tautos reikalavo bet kokį nepriteklių, jei negali jo panaikinti, atlyginti kitaip, kad ir geresniais ginklais, protingesniais generolais arba, kaip minėtuoju atveju, pranašesne morale. Gali būti, kad paprastas naikintuvo pilotas iš pradžių sunkiai tikėjosi kiekvienu kulkosvaidžio šūviu numušiąs tris bombonešius, betgi viskas įmanoma, jei tik tavo moralė pranašesnė, jei tavo fanatiškoji dvasia nepalenkiama.

Taip buvo andai, taip yra ir dabar. Kaip tik šiomis dienomis susidūriau su tokiu pavyzdžiu, koks man atrodė nebeįmanomas. Vis dėlto jis nė trupučio nepramanytas. Turiu galvoje vyrą, manding, mano viešbučio tarnautoją, kurį nesyk mačiau dirbantį įdomų naujovišką darbą. Nesakyčiau, kad tas darbas buvo labai išmoningas, tik prisimenu, kad anksčiau lapai būdavo šluojami šluota. O tas žmogus dirbo visiškai naujovišku nešiojamuoju lapų pūtimo aparatu. Matyt, šio keliančio susižavėjimą ir itin galingo įrenginio prireikė todėl, kad evoliucija ilgainiui buvo išugdžiusi atsparesnius lapus.

Iš šio pavyzdžio galima puikiai suvokti ir tai, kad rasių kova toli gražu nepasibaigusi, kad ji tebevyksta ir yra net sustiprėjusi gamtoje, to neneigia buržuazinė liberali dabarties spauda. Joje pilna straipsnių apie amerikines juodąsias voveres, išstumiančias vietines vokiečių pamiltas rusvąsias, apie afrikines skruzdėles, pasiekiančias Vokietiją per Ispaniją, apie indogermaninių sprigių plitimą. Pastarasis reiškinys, aišku, yra pavyzdinis, arijų augalai čia visiškai teisėtai pretenduoja į jiems priklausančią gyvenamąją erdvę. Naujųjų kovingesnių lapų, tiesa, dar nemačiau, tie,

kurie gulėjo viešbučio automobilių aikštelėje, man atrodė visiškai įprastai, bet mano regėtą pučiamąjį aparatą, aišku, buvo galima lygiai taip pat sėkmingai panaudoti ir prieš tradicinius lapus. Juk *Karališkasis tigras* irgi susikaudavo ne tik su T-34, bet prireikus ir su pasenusiu BT-7.

Pirmąkart pamatęs tą žmogų labai supykau. Pabudau rytą, rodos, apie devintą valandą, nuo pragariško triukšmo, tarsi mano pagalvė būtų gulėjusi šalia Stalino vargonų. Perpykęs pašokau, prilėkiau prie lango, pažiūrėjau į lauką ir pamačiau minėtąjį žmogų besidarbuojantį su tuo pučiamuoju aparatu. Tada dar labiau įsiutau, nes žvilgsnis į aplinkinius medžius man pasakė, kad diena itin vėjuota. Buvo visiškai beprasmiška, tiek galėjai iškart suprasti, tokią dieną stengtis nupūsti lapus į bet kurią kitą vietą. Iš pradžių norėjau išpulti laukan ir piktai sudrausti tą žmogų, bet paskui apsigalvojau, nes buvau neteisus.

Tasai žmogus buvo gavęs įsakymą pūsti lapus ir jį vykdė. Su fanatišku atsidavimu, būdingu Ceicleriui. Žmogus vykdė įsakymą, viskas buvo paprasta. O ar skundėsi tai darydamas? Ar žliumbė, kad jo darbas, pučiant tokiam vėjui, beprasmiškas? Ne, jis narsiai ir stojiškai keldamas triukšmą vykdė savo pareigą. Kaip ištikimieji SS vyrai. Tūkstančiai jų nekreipdami dėmesio į didžiulį krūvį vykdė savo užduotį, nors irgi galėjo dejuoti: „Ką darysime su tiek žydų? Juk tai beprasmiška, jų mums greičiau privežama, negu spėjame suvaryti į dujų kameras!"

Taip susijaudinau, kad greitai apsirengiau, išėjau į lauką, prisiartinau prie lapų pūtiko, uždėjau ranką jam ant peties ir pasakiau:

– Mano mielas žmogau, noriu jums padėkoti. Aš tęsiu savo kovą dėl tokių žmonių kaip jūs. Nes žinau: iš šio lapų

pūtimo aparato, iš visų šios šalies lapų pūtimo aparatų eina karšta nacionalizmo dvasia.

Kaip tik *šitai* ir yra fanatiškoji valia, kurios reikia šiai šaliai. Tikiuosi, kad man pavyko šiek tiek jos pažadinti Zenzenbrinko krūtinėje.

XI.

Rytą atėjęs į man paskirtą kabinetą vėl supratau, koks ilgas kelias manęs dar laukia. Įžengiau į tą patalpą, kokių penkių iš septynių metrų ploto ir dviejų metrų penkiasdešimties aukštumo, ir su gailesčiu prisiminiau savo reicho kanceliariją. Ten tai buvo patalpos, kai įeidavai, tuoj pasijusdavai esąs tik nykštukas, pašiurpdavai nuo didybės, aukštos kultūros. Pabrėžiu, ne nuo prabangos, man niekada nerūpėjo puikuotis, kita vertus, kai ką nors priimdavau reicho kanceliarijoje, iškart pamatydavau, kad žmogus pajuto Vokietijos reicho pranašumą, net grynai fiziškai. Tatai puikiai suvokė Šperas. Jau didžiulėje priėmimo salėje kabojo tie sietynai, manding, kiekvienas jų svėrė apie toną, ir jeigu toks būtų nukritęs, iš žmogaus būtų likusi košė, tiršta tyrė iš kaulų, kraujo ir sutraiškytos mėsos, šone gal dar būtų kyšoję plaukai; net aš beveik bijodavau po tokiu atsistoti. Aišku, neparodydavau to, ramiai praeidavau po sietynais, tarsi tai būtų buvęs niekis, juk galiausiai prie visko pripranti.

Nes kaip tik taip ir turi būti. Nedera, kad reicho kanceliarija būtų pastatyta už milijonų milijonus, o kas nors atėjęs pamanytų: „O aš įsivaizdavau, kad ji didesnė." Negalima leisti, kad atėjusysis išvis ką nors pamanytų, reikia,

kad iškart fiziškai pajustų: jis – niekas, o vokiečių tauta – viskas! Valdovų tauta! Nuo jos turi sklisti tokia aura kaip nuo popiežiaus, ir ne nuo bet kokio – toks popiežius, jei tik kas, tuoj baudžia ugnimi ir kardu it pats Viešpats Dievas. Tada atsiveria didžiulės dvivėrės durys ir įžengia Vokietijos reicho fiureris, ir užsienio svečias pasijunta kaip Odisėjas prieš Polifemą, tik šis Polifemas turi dvi akis! Tokio neapgausi!

Ir jis turi duris, o ne uolos luitą.

Ir judamus laiptus, prieš kuriuos pasijusdavai beveik kaip Kelno universalinėje. Buvau nuėjęs jos pažiūrėti iškart po arijizavimo, ir turėjau pripažinti, kad tasai Tycas buvo ne iš kelmo spirtas: ką jau ką, o įrengti parduotuves žydai mokėjo. Skirtumas tas, kad ten klientas turėjo jaustis kaip karalius, o reicho kanceliarijos lankytojas iškart suvokdavo – čia privalu nusilenkti aukštesniam už jį reikalui, bent jau vidujai. Vis dėlto aš niekad nesiekiau, kad visi mūsų lankytojai šliaužiotų grindimis.

Man paskirto kabineto grindys buvo išklotos tamsiai pilkos medžiagos dariniu, jokių kilimų, vien toji danga iš susivėlusios prastos medžiagos, iš tokios nebūtų kilęs noras pasiūti žieminę uniformą vokiečių kareiviui. Tokių medžiagų jau spėjau prisižiūrėti, jos, matyt, čia buvo įprastos, todėl negalėjau manyti, kad taip siekiama pažeminti mano asmenį. Tikriausiai šios medžiagos buvo sudėtinė šio skurdaus meto dalis; ateityje, prisiekiau sau, vokiečių darbininkai ir vokiečių šeimos turės kitokias grindis.

Ir kitokias sienas.

Čia jos buvo plonos kaip popierius, matyt, dėl žaliavų trūkumo. Aš turėjau rašomąjį stalą, pažiūrėti jau naudotą. Patalpoje buvo dar vienas stalas, matyt, skirtas žadėtajai mašininkei. Giliai atsidusau ir pažvelgiau pro langą.

Jis išėjo į automobilių aikštelę su įvairiaspalvėmis šiukšlinėmis – todėl, kad šiukšlės buvo rūpestingai rūšiuojamos, ko gero, irgi dėl žaliavų trūkumo. Nesiėmiau svarstyti, iš kurios dėžės atliekų pagaminta vargana mano kabineto grindų danga. Pagalvojau apie karčią likimo ironiją ir garsiai nusijuokiau. Jeigu ši tauta reikiamą akimirką būtų bent kiek labiau pasistengusi, tai šiandien, turėdama visų Rytų šalių žaliavas, galėtų neužsiimti tokiu niekingu darbu. Galėtų mesti be kokias atliekas tik į dvi dėžes ar net į vieną. Nesuprasdamas, kas čia dedasi, tik pakraipiau galvą.

Priešais langus pakaitom su rūkalių būriais lakstė žiurkės. Žiurkės, rūkaliai, žiurkės, rūkaliai, ir taip toliau. Vėl pažvelgiau į savo kuklų, netgi varganą stalą ir pigią palyginti baltą sieną už jo. Galėjai ant jos ką nors pakabinti, netgi bronzinį reicho erelį, bet vaizdas nė kiek nebūtų pasikeitęs. Reikėjo tik džiaugtis, kad siena nesusmunka nuo ją slegiančio svorio. Kadaise turėjau 400 kvadratinių metrų kabinetą, o dabar reicho fiureris sėdi batų dėžutėje. Kuo virto pasaulis?

Kas atsitiko mano mašininkei?

Žvilgtelėjau į laikrodį. Buvo šiek tiek po pusės pirmos.

Atidariau duris ir dirstelėjau į koridorių. Tenai nebuvo nieko matyti, išskyrus kostiumuotą vidutinio amžiaus damą. Pamačiusi mane ji nusijuokė.

– Ak, tai jūs! Jau repetuojat? Mes visi taip nekantraujame!

– Kur mano sekretorė?

Ji trumpai stabtelėjo pagalvoti. Paskui tarė:

– Ji dirba už keturis šimtus eurų, tiesa? Tada ateis tik po pietų. Maždaug antrą.

– Še tau, – pasakiau suglumęs, – o ką aš veiksiu iki tol?

– Nežinau, – tebesijuokdama ji nusigręžė eiti, – gal surengsite kokį nors mažą žaibo karą?

– Reikės apie tai pagalvoti, – atsakiau itin šaltai.

– Tikrai? – ji sustojo ir darsyk trumpam atsigręžė. – Tai puiku. Džiaugsiuosi, jeigu mano pasiūlymas jums pravers! Juk čia mes visi viena įmonė!

Grįžau į savo kabinetą ir uždariau duris. Ant abiejų stalų stovėjo po rašomąją mašinėlę be velenėlio priešais televizijos aparatą, matyt, įtaisytą per klaidą. Nusprendžiau toliau praktikuotis radijo srityje, bet niekur neradau perjungimo dėžutės. Mane tai nuliūdino. Piktai čiupau telefoną – bet paskui vėl padėjau ragelį ant šakutės. Mat nežinojau, ką pasakyti centrui, kai būsiu paklaustas, kam noriu skambinti. Tokioje aplinkoje visa ta naujoviška techninė infrastruktūra man išvis nieko nedavė. Atsidusau, nevilties apimta mano širdis ėmė baugščiai daužytis. Tai truko neilgai – ryžtingai atsispyriau pagundai pasiduoti silpnumui. Politikas iš duotybės pasiima geriausia. Arba iš neduotybės, kaip šiuo atveju. Jei taip, tada būtų galima truputį išeiti į lauką ir kol kas patyrinėti naująją vokiečių tautą.

Sustojau prie durų ir apsidairiau. Priešais mane plytėjo parkelis, jo lapuočiai buvo jau nusidažę ryškiomis rudens spalvomis. Kairėje ir dešinėje stovėjo namai. Mano žvilgsnis užkliuvo už išprotėjusios moters, parkelio pakraštyje ji vedžiojo šunį ir taikėsi surinkti, ką jis buvo palikęs. Pasvarsčiau, ar ji jau sterilizuota, ir priėjau prie išvados, kad toji moteriškė, šiaip ar taip, per menka kaip Vokietijos reprezentantė, tad pasirinkau kitą kryptį ir ilgai negalvodamas patraukiau į kairę.

Ant sienos kabojo cigarečių automatas, matyt, aprūpinantis tuos rūkalius, kurie dalijosi automobilių aikštele su

žiurkėmis. Praėjau pro jį ir pro kelis žmones. Mano uniforma, matyt, niekam nekliuvo, tikriausiai todėl, kad tokie dalykai čia buvo ne naujiena. Sutikau porą vyrų su daugmaž neblogai imituotomis vermachto uniformomis, gailestingąją seselę ir du gydytojus. Tie kostiumuoti žmonės buvo man į naudą: jie kur kas mažiau domėjosi manimi kaip tada, kai buvau išleistas iš kalėjimo ir tiesiog persekiojamas savo šalininkų. Tąsyk juos tikrąja žodžio prasme reikėjo apgaudinėti tam tikrais manevrais, kad netrukdytų bent kiek padirbėti fotografams. O dabar, šioje specifinėje aplinkoje, man teko būti pačiu savimi ir vis dėlto inkognito – ideali padėtis stebėti žmones. Juk daugelis jų fiurerio akivaizdoje elgiasi ne visai natūraliai. Aš visuomet sakau: „Nesivaržykite!", bet, aišku, tie mažieji žmoneliai neklauso. Miuncheno laikais jie tiesiog kaip pamišę lipo prie manęs. Čia man to nereikėjo. Norėjau matyti tikrus, natūralius vokiečius, berlyniečius.

Po kelių minučių priėjau statybvietę. Vyrai su šalmais slankiojo aplink, iš esmės panašiai kaip alkaniausiais mano laikais Vienoje, kai triūsiau statybose, kad užsidirbčiau kasdienės duonos kąsnį. Smalsiai žvalgiausi pro tvorą tikėdamasis pamatyti, kaip akyse auga namai, bet technika, matyt, nebuvo pernelyg pažengusi. Viršutiniame aukšte dešimtininkas kaip tik ūdijo vieną vyruką, galimas daiktas, studentą, būsimąjį architektą, jauną vilčių teikiantį žmogų, koks kadaise buvau aš. Ir šis žmogus turėjo paklusti nuogai prievartai, negailestingas statybų pasaulis šiandien buvo toks pat kaip kadaise. Tas jaunuolis galėjo būti susipažinęs su kalbos mokslu ir natūrfilosofija, bet cemento ir plieno pasaulyje tai nieko nereiškė. Kita vertus, tebeegzistavo ta brutali, paprasta masė, ir man te-

reikėjo ją pažadinti. Kraujo kokybė, rodos, taip pat buvo tinkama.

Toliau lėtai pėdindamas pro šalį tyrinėjau priešpriešiais einančių žmonių veidus. Iš esmės ne kažin kas buvo pasikeitę. Mano valdymo metais taikytos priemonės, matyt, pasiteisino, nors ir nebebuvo toliau taikomos. Pirmiausia krito į akis, kad beveik nebegalėjai atskirti mišrūnų. Mačiau ganėtinai didelę rytų įtaką, bekartojančius slaviškus elementus, tačiau Berlyne visada to nestigo. Naujiena buvo gan gausus turkiškasis-arabiškasis elementas: moterys su skaromis, seni turkai su švarkais ir plačiomis kepurėmis. Vis dėlto galėjau spėti, kad kraujomaišos išvengti pavyko. Mano matyti turkai buvo kaip turkai, negalėjau konstatuoti, kad jų kraujas pagerintas arijų krauju, nors turkams, aišku, tai turėjo be galo rūpėti. Tik nesupratau, kodėl tiek daug jų trinasi gatvėse. Ir dar tokiu dienos metu. Tai nepanėšėjo į importuotą patarnaujantį personalą, neatrodė, kad turkai kur nors skubėtų. Jų eigastyje greičiau buvo justi tam tikras lėtumas.

Iš susimąstymo mane pažadino skambutis, toks mokyklose paprastai paskelbia pamokos ar pamokų pabaigą. Apsidairiau – netoliese iš tiesų stovėjo mokykla. Paspartinau žingsnį ir atsisėdau ant laisvo suolo priešais ją. Gal bus pertrauka ar pasitaikys kita proga pamatyti daugiau jaunimo. Išties į lauką pabiro nemažas vaikų būrys, nors tiksliau nustatyti mokyklos pobūdį niekaip negalėjau. Pamačiau kelis vaikinukus, rodos, toje mokykloje nebuvo jų amžiaus mergaičių. Tos, kurios išėjo į lauką, buvo arba pradinukių amžiaus, arba jau galinčios gimdyti. Ko gero, mokslas buvo radęs būdą, kaip išvengti gluminančių brendimo metų ir pirmiausia merginas katapultuoti į vaisingą

amžių. Šis sumanymas iš esmės buvo suprantamas, juk ilgametis grūdinimas reikalingas tik būsimam vyrui. Šiuo atžvilgiu taip elgėsi ir antikinės Graikijos spartiečiai. Tatai buvo matyti ir iš jaunųjų moteriškių aprangos – ši itin pabrėžė kūno linijas ir puikiausiai išreiškė siekį susirasti partnerį ir sukurti šeimą. Tiesa, reta iš tų moterų buvo vokietė, ir šitai vėlei stebino. Taip pat atrodė, kad toje mokykloje mokosi turkų vaikai. Jau iš kelių kalbos nuotrupų susidariau stulbinantį, pasakyčiau, net džiuginantį vaizdą.

Savo akimis įsitikinau, kad mano principai tų turkų mokinių atžvilgiu buvo neabejotinai pripažinti kaip teisingi ir paversti direktyvomis. Jaunieji turkai aiškiai buvo mokomi tik pačių kalbos pagrindų. Negirdėjau jų kalbant teisingos struktūros sakiniais, ta šnekta greičiau panėšėjo į užtvarą iš spygliuotos vielos, išdraskytą mentalinių granatų kaip Somės mūšių laukai. Šių kalbos likučių, ko gero, ganėjo šiokiam tokiam susikalbėjimui, bet ne organizuotam pasipriešinimui. Aiškiai trūkstant žodžių, daugelis frazių buvo papildomos plačiais gestais, verčiamasi tikra ženklų kalba, kokią pats būčiau sukūręs ir įdiegęs – konkrečiai Ukrainoje, užkariautosios Rusijos srityje, nors, aišku, ji būtų lygiai taip pat būtų tikusi ir bet kuriai kitai valdinių grupei. Tam, rodos, buvo taikoma dar viena techninė priemonė, kurios aš, aišku, negalėjau numatyti: turkų mokiniams, matyt, buvo įsakyta užsikimšti ausis kaištukais, kad negautų nereikalingos papildomos informacijos arba sudėtinių mokslo dalių. Principas buvo aiškus ir veikė gal net per gerai – kai kurie iš tų panėšinčių į mokinius žmogystų dėbčiojo tokiu tuščiu, beveik be jokio turinio žvilgsniu, kad sunkiai įsivaizdavau, kokią visuomenei naudingą veiklą jie galėtų atlikti ateityje. Bent jau gatvių, kaip nustačiau greitai apsidairęs, nei jie, nei kas nors kitas nešlavė.

Kai abiejų rasių mokiniai išvydo mane, kai kurių veidai džiugiai nušvito. Buvo visiškai aišku, kad vokiečių kilmės mokiniai, matyt, pažinojo mane iš istorijos pamokų, o turkų kilmės – iš televizijos aparato programų. Bet įvyko tai, kas turėjo įvykti. Vėl buvau neteisingai identifikuotas kaip „kitas ponas Štrombergas iš svičo", turėjau duoti kelis autografus, leistis fotografuojamas ir su vienais, ir su kitais. Kilo nemaža sumaištis, kuriam laikui praradau orientaciją ir vos nesusidariau absurdiško įspūdžio, kad vokietukų kalba virto tokiu pat jovalu kaip ir anųjų. Kai akies krašteliu pamačiau dar vieną pamišusią moterį, tiesiog pedantiškai renkančią savo šuns ekskrementus, pamaniau, kad pats laikas vėl užsidaryti savo ramiame ir nuo visko atskirtame kabinete.

Gal dešimtį minučių vėl pasėdėjau prie rašomojo stalo stebėdamas, kaip rūkaliai keičiasi vieta su žiurkėmis, o tada atsidarė durys ir įėjo kažkokia ypata, galimas daiktas, neseniai išaugusi iš neaiškaus amžiaus mokinių grupės. Tiesa, ji buvo pabrėžtinai ryškiai apsirengusi, ilgais tamsiais plaukais, perskirtais tiesiu sklastymu. Aš esu didis juodos spalvos mėgėjas ir žinau, kad SS vyrai su tokiomis uniformomis visuomet atrodė šauniai. Bet ta jauna moteris buvo beveik bauginamai išblyškusi, tai itin rėžė akį, nes ir jos lūpų dažai buvo pabrėžtinai tamsūs, beveik mėlyni.

– Viešpatie, – pasakiau pašokdamas, – jūs prastai jaučiatės? Jums šalta? Tuojau pat atsisėskite.

Ji ramiai žiūrėjo į mane žiaumodama kramtomąją gumą, paskui išsitraukė už virvyčių du kaiščius iš ausų ir sumurmėjo:

– Hm.

Ėmiau abejoti turkų kaiščių teorija. Jaunosios moteriškės išvaizdoje nebuvo nieko azijietiško, tad tais kaiščiais

ateityje, matyt, reikėjo pasidomėti. Regis, moteriškei visai nebuvo šalta, šiaip ar taip, ji nusimetė nuo pečių savo juodą kuprinę ir nusivilko juodą rudeninį paltą. Po juo vilkėjo įprastais drabužiais, tiktai kad jie visi buvo juodos spalvos.

– Na, – tarė ji, praleidusi pro ausis mano klausimą, – tai jūs, musėt, tasai ponas Hitleris?

Ir padavė man ranką.

Paspaudžiau ją, atsisėdau ir šaltokai paklausiau:

– O kas jūs?

– Vera Kromajer, – atsakė ji. – Vo čia tai kietai. Ar galėč iškart pasidomaut? Tai *messed ekting*?

– Prašau?

– Na tai, ką dara de Niras. Ir Pačinas. *Messed ekting.* Kai būni visai pasnėrįs vaidmenin.

– Matote, panele Kromajer, – atsakiau aš tvirtai ir pakilau, – nelabai suprantu, apie ką kalbate, bet svarbiausia, kad žinote, apie ką kalbu aš, ir todėl...

– Teisybį sakot. – Panelė Kromajer dviem pirštais išsiėmė iš burnos kramtomąją gumą. – Ar čia kur nors nėr šiūkšlėnes? Mat jų vis pamiršta pastatyt. – Ji apsidairė, tarusi „moment" atsistojo, vėl įsikišo kramtomąją gumą į burną ir dingo. Aš šiek tiek pastovėjau vidury kambario be reikalo. Paskui vėl atsisėdau. Netrukus panelė grįžo su tuščia šiukšline rankoje. Pastatė ją, vėl išsiėmė iš burnos kramtomąją gumą ir patenkinta įmetė į dėžę.

– Dabar, – tarė ji, – tvarka. – Tada vėl kreipėsi į mane: – O jūs, meister, da vaidinot?

Aš atsidusau. Ji irgi. Matyt, viską reikėjo pradėti nuo pradžių.

– Visų pirma, – pasakiau, – reikia sakyti ne „meister", o „fiureri". Ar „mano fiureri", jeigu norite. Ir norėčiau, kad ateidama sveikintumėtės padoriai!

– Sveikinčiaus?

– Ne taip, vokiškai! Iškėlusi dešinę ranką.

Jos veidas supratingai nušvito, nes ji staiga pašoko ant kojų ir išpoškino:

– Aš taip ir maniau. Taip ir yr! Čia *messed ekting*! Ar man jau dabar pasisveikint?

Pritariamai linktelėjau. Ji išbėgo pro duris, uždarė jas, pasibeldė, man pasakius „prašau“, įėjo, išmetė dešinę ranką statmenai į viršų ir suriko:

– Labryt! Mana fiūreri! – paskui dar pridūrė: – Ar reik taip rėkt? Mačiau vienam filmi, kad taip dare, – tada išsigandusi nutilo ir suriko: – AR REIK VISADU RĖKT? AR PRIE HITLERIA VISI VISADU RĖKE? – Moteriškė pasižiūrėjo į man ir vėl susirūpinusiu, bet įprastiniu balsu paklausė: – Ir vėl būva negerai? Prašom atleist! Ar dabar jūs imsta kitų?

– Ne, – atsakiau, kad ją nuraminčiau, – viskas gerai. Iš jokio tautiečio nereikalauju tobulo elgesio. Aš tik noriu, kad jis darytų geriausia, ką sugeba, kiekvienas savo vietoje. Ir jūs, manding, tikrai esate kelyje į tai. Tik būkit maloni: daugiau nešaukit!

– Klausau, mana fiūreri! – pasakė ji ir paskui pridūrė: – Ar šytaip gerai?

– Labai gerai, – pagyriau aš. – Ir, tiesa, ranką reikia truputį atkišti į priekį. Juk čia ne kaimo mokykla!

– Klausau, mana fiūreri! Ir ką mes dabar darysma?

– Visų pirma, – pasakiau aš, – parodykite man, kaip naudotis šiuo televizijos aparatu. Paskui pašalinkit nuo stalo savąjį. Jums čia mokama ne už spoksojimą į jį. Paskui mums reikės žmoniškos rašomosios mašinėlės. Bet kokia netinka, mums reikia su 4 milimetrų antikvos šriftu, ir viskas, ką man rašysite, kad būtų su vieno centimetro tarpu tarp eilučių. Antraip man reikės skaitymo akinių.

– Su mašinėli aš nemoku, – pasakė ji, – moku tik su kompu. Be ja nieka nebus. Ale kompi yra visokia dydžia šriftu, kokiu jums tik reik. Ir aš galiu įjungt jūsų kompų.

Ir ji supažindino mane su nuostabiausiu laimėjimu žmonijos istorijoje: su kompiuteriu.

XII.

Koks vis dėlto stulbinantis dalykas yra nesunaikinama arijo kūrybinė galia! Net mane, jau kadai suvokusį šį principą, stebina, kad jis pasitvirtina net pačiomis nepalankiausiomis aplinkybėmis.

Aišku, jei tik leidžia klimatas.

Anksčiau būdavau priverstas dalyvauti kvailiausiose diskusijose apie germanų gyvenimą miškuose žiloje senovėje ir niekada neneigiau, kad kai šalta, germanas nieko nedaro. Nebent kūrena krosnį. Tatai rodo norvego, švedo pavyzdys. Todėl nenustebau sužinojęs, kad šiais laikais švedui puikiai sekasi gaminti baldus. Savo sumautoje valstybėje jis juk visąlaik ieško malkų, tad nenuostabu, jei atkreipia dėmesį į kokios nors kėdės ar stalo pavidalą. Paskui išgirdau apie vadinamąją socialinę sistemą, pagal ją milijonams veltėdžių dykai tiekiama šiluma į jų blokinius namus, o juk tai savaime veda prie tolesnio ištižimo ir dykavimo. Ne, švedas sykiu su šveicaru rodo blogiausia, ką turi germanai, ir ne dėl ko kito, – į tai visada reikia atsižvelgti, – o dėl paprasčiausios priežasties: klimato. Kai tiktai germanas atsiduria pietuose, būtinai pabunda jo kūrybingumas, noras kurti, tada jis pastato Akropolį Atėnuose, Alhambrą Ispanijoje, piramides Egipte, visa tai žinoma, tik lengvai

prasprūsta pro akis vien dėl to, kad yra savaime suprantama, dėl to, kad tūlas per statinius nemato arijo. Amerikoje, aišku, vyksta tas pats: jei ne vokiečių emigrantai, amerikietis būtų niekas; visąlaik gailėjausi, kad anąsyk vokiečiams nebuvo pasiūlyta atskira žemės pėda, nors mes dvidešimto amžiaus pradžioje Amerikai atidavėme šimtus tūkstančių emigrantų. Norėčiau pabrėžti: keista, kad tik nedaugelis jų ten tapo ūkininkais, taigi galėjo likti ir čia. Veikiausiai jie tikėjosi didesnėje šalyje ilgainiui gauti nuosavos žemės sklypą, o kol tai įvyks, aišku, teko pelnytis duoną kaip nors kitaip. Tada tie žmonės ėmė dairytis kokių nors profesijų, smulkiųjų amatininkų darbų, tapo, tarkime, batsiuviais ar staliais arba užsiėmė atomine fizika, viskuo kas papuola. Ir kai Duglas Engelbartas – jo tėvas emigravo į Vašingtoną, esantį įpiečiau, nei visuotinai mokoma, – taigi kai jaunasis Engelbartas atsitrenkė į Kaliforniją, kuri yra *dar įpiečiau*, germaniškas kraujas nuo tenykščio karščio užvirė, ir jis kaipmat išrado kompiuterio pelę.

Išties pasakiška.

Turiu pasakyti, kad aš tos kompiuterystės niekada per daug nevertinau. Viena ausimi buvau nugirdęs, ką sukūrė toksai Cuzė, rodos, kažkuri ministerija rėmė tą jo gaminį, bet šis tiko nebent akiniuotiems profesoriams. Frontui buvo pernelyg gremėzdiškas, neįsivaizdavau, kaip Cuzė su tomis savo spintos dydžio smegenimis būtų bridęs per Pripetę. Arba su parašiutu šokęs iš lėktuvo į Kretos salą kartu su oro desantininkais – taigi būtų nubildėjęs žemyn kaip akmuo, jam būtų reikėję skirti atskirą krovininį lėktuvą, bet kam? Iš esmės jis teišrado pagerintą skaičiavimą mintyse, ir apie Šachtą gali sakyti ką nori, bet tai, ką gebėjo Cuzės aparatas, Šachtas būtų pusiausnūda suskaičiavęs per 72 valandas, apšaudomas priešo ir tepdamasis sumuštinį.

Todėl aš iš pradžių šiaušiausi panelės Kromajer pristumtas prie kompiuterio ekrano.

– Man nereikia išmanyti šių prietaisų, – pareiškiau, – sekretorė čia jūs!

– Dėl ta dabar sėskit čia, mana fiūreri, – tada pasakė panelė Kromajer; prisimenu, lyg tai būtų įvykę tik vakar, – ba paskum tik ir sakysta „padėkit man, padėkit man", o aš negalėsiu dirbt sava darba.

Tokio tono aš išvis nemėgstu, bet jos, galima sakyti, šiurkščios manieros man priminė anuos laikus, kai Adolfas Miuleris mokė mane važiuoti automobiliu. Ėmiau mokytis iškart po to, kai vienam mano šoferiui bevažiuojant nukrito ratas. Tada Miuleris, turiu pasakyti, kalbėjo su manimi griežtai, tik, matyt, ne tiek jaudindamasis dėl nacionalinių reikalų, kiek iš baimės, kad jeigu nusisuksiu sprandą, jis praras užsakymą spausdinti „Völkischer Beobachter". Tai buvo ne vairavimo mokytojas, o visų pirma verslo žmogus. Nors gal ir neteisingai jį apkalbu, juk dabar žinau, kad Miuleris, rodos, nusišovė vos tik pasibaigus karui, o savižudybė ir pelnas nesuderinami dalykai. Kad ir kaip ten būtų, andai jis mane pasisodino į savo automobilį, kad pamatyčiau, kaip deramai važinėtis arba, mano atveju, į ką atkreipti dėmesį, kai tave kas nors veža. Tai buvo be galo vertinga valanda, per ją iš Miulerio išmokau daugiau nei iš kai kurių profesorių per metų metus. Išvis noriu pabrėžti, kad labai mielai išklausau, ką man sako kiti, aišku, tik ne seni kretinai iš generalinio štabo. Važiuoti automobiliu kai kurie žmonės, žinia, moka geriau už mane, bet kaip išlyginti fronto liniją arba kiek priešintis, kai esi pakliuvęs į katilą, vis dar sprendžiu aš, o ne koks nors ponas Paulius, vos tik pajutęs, kad kojoms šalta.

Kai pagalvoji!

Tiek to, kitąkart.

Šiaip ar taip, remdamasis įvairiais prisiminimais pareiškiau esąs pasiruošęs išklausyti panelės Kromajer aiškinimų ir turiu pasakyti, kad buvo verta. Mane visų pirma gąsdino ta rašomoji mašinėlė. Niekada nenorėjau tapti buhalteriu ar kanceliarijos žiurke ir visas savo knygas ligi tol diktuodavau. To betrūko, kad atsisėdęs spausdinčiau kaip koks silpnaprotis rašeiva iš vietos laikraštpalaikio – o tada pamačiau tą vokiško išradingumo stebuklą, tą stumdomąją pelę.

Retai teišrandama genialesnių dalykų.

Važinėji ja stalu, ir lygiai taip pat ekrane važinėja maža rankutė. Jei užsinori ekrane paliesti kokią nors vietą, spusteli pelę, ir toji rankutė paliečia tą vietą ekrane. Viskas ėjosi taip lengvai, kad likau tiesiog sužavėtas. Vis dėlto šitai išties gali būti tik smagus žaidimas, jeigu įrenginys būtų skirtas vien kokiems nors kanceliarijos darbams palengvinti. Bet paaiškėjo, kad jis pasižymi ir kitomis stulbinančiomis savybėmis.

Juo gali rašyti, gali per elektros tinklą užmegzti ryšį su kitais asmenimis ir institucijomis, jei tik jos pareiškia su tuo sutinkančios. Be to – kitaip nei prie telefono – prie to aparato nereikia visiems sėdėti, galima paprasčiausiai palikti savo pranešimą kitam, ir tas kitas, kai turi laiko, jį perskaito – visi taip daro ir žiūri kaip į kasdienį dalyką. O labiausiai mane nudžiugino tai, kad galima atsiversti laikraščius, žurnalus ir visokius kitus žinių šaltinius. Tai tarsi milžiniška biblioteka su neribotomis darbo valandomis. Kaip man to trūkdavo! Kaip dažnai po sunkios dienos, per kurią reikėdavo priimti daugybę sunkių karinių sprendimų, apie antrą valandą ryto dar norėdavau ką nors paskaitinėti! Gerasis Bormanas, aišku, darė ką galėjo, bet

kiek knygų gali parūpinti paprastas reichsleiteris? Galiausiai Vilko Irštvoje tam nebuvo nė vietos. O nuostabioji *internecu* vadinama technologija gali pasiūlyti beveik viską bet kuriuo dienos ir nakties metu. Tai, ko trokšti, tereikia susirasti *guglu* pakrikštytame įrenginyje ir paleisti puikiąja pele. Netrukus nustačiau, kad atsiduriu vis ten pat: senovės germanų žinyne *vilkipedijoje* – pavadinimas neabejotinai buvo sudarytas iš „enciklopedijos“ ir senovės germanų vikingų, neramaus kraujo tyrinėtojų, žodžio.

Susidūręs su šiuo išskirtiniu projektu vos neapsiverkiau. Čia pagaliau iš tiesų niekas negalvojo vien tik apie save. Su tikru pasiaukojimu ir atsidavimu nesuskaičiuojama daugybė žmonių vokiečių nacijos naudai buvo sudėję į *vilkipediją* visokiausių žinių ir nereikalavo už tai nė pfenigo. Šitai panėšėjo į savotišką žinių žiemos pagalbos akciją, be to, rodė, kad ir be nacionalistinės partijos vokiečių tauta instinktyviai remia save. Aišku, nesavanaudiškų ekspertų pateiktas žinias reikėjo šiek tiek patikslinti.

Šit aš, pavyzdžiui, smagiai perskaičiau, kad mano vicekancleris fon Papenas 1932 metais pareiškė, jog, praėjus dviem mėnesiams nuo mano atėjimo į valdžią, aš būsiu taip prispaustas prie sienos, kad net cypsiu. Bet tame pat *internece* buvo galima perskaityti, kad fon Papenas baudėsi tai padaryti ne po dviejų, o po trijų mėnesių arba po pusantro. Be to, jis dažniau norėjo mane ne prispausti prie sienos, o užspeisti į kampą. Arba palikti be išeities. Galimas daiktas, aš turėjau būti ne prispaustas, o sutraiškytas, ir jo tikslas, ko gero, buvo priversti mane ne cypti, o žviegti. Galų gale neinformuotas skaitytojas, matyt, turėjo pats padaryti išvadą, kad fon Papenas kažkokiu būdu baudėsi mane spausti nuo pusantro mėnesio iki keturių, kol imsiu skleisti vienokius ar kitokius aukštus garsus. Tiesą sakant,

tai stebėtinai atitiko tikruosius to apsišaukėlio stratego ketinimus.

– Ar jau tūrėt adresų? – paklausė panelė Kromajer.

– Aš gyvenu viešbutyje, – atsakiau.

– Ne tokį, elektroninia pašta.

– Viską siųskite į viešbutį!

– Taigi netūrėt, – nusprendė ji ir kažką parašė kompiuteriu. – Ir kakiuo vardu man jus užregistruot?

Griežtai pažvelgiau į ją, suraukęs kaktą.

– Kakiuo vardu, mana fiūreri?

– Mano vardu, – atsakiau, – savaime suprantama!

– Matyt, bus nelengvu, – pasakė ji ir kažką parašė.

– Kokie čia gali būti sunkumai? – paklausiau aš. – O kokiu vardu savo paštą gaunat jūs?

– *Vulcania17,* – ištarė ji. – Na štai – jūsų vardūs uždraustūs.

– Ką jūs pasakėt?

– Aš galiu pabandyt užklaust kitur, bet manau, kad ir ten tų patį atsakis. O jeigu nebus uždraustūs tai kas nors kytus iš jūsyškių bus ažsiėmįs.

– Ką reiškia „užsiėmęs", – paklausiau susinervinęs, – aišku, kad ir daugiau žmonių turi tokį vardą ir pavardę. Ir ne vienas žmogus yra Hansas Miuleris. Bet paštas nesako, kad tiktai vienas gali taip vadintis. Vardo juk negali rezervuoti!

Ji pasižiūrėjo į mane iš pradžių truputį sutrikusi, paskui tokiu žvilgsniu, kokiu aš kadaise dažnai žiūrėdavau į nukaršusį reicho prezidentą Hindenburgą.

– Adresūs negal kartotis, – pasakė tvirtai, bet palengva, kiek bijodama, kad aš nesuprasiu jos aiškinimo. Paskui rašė toliau.

– Ir kų čia turim: *Adolfas Hitleris* ūžimts, – pasakė ji. – *Adolfashitleris* krūvaj irgi, *Adolfas* su brūkšneliu apačiaj vėl.

– Kodėl apačioj? Ir su kokiu brūkšneliu? – bandžiau aiškintis, – jei jau pabraukti, tai kaip reikiant!

Bet panelė Kromajer jau rašė toliau.

– Tas pats su *Ahitleris* ir su *A.Hitleris,* – pranešė ji toliau maigydama klavišus. – Vien *Hitleris* ir vien *Adolfas* irgi.

– Tada reikia adresą susigrąžinti, – pareikalavau aš.

– Nieka negalim susgrųžint, – atsakė ji susinervinusi.

– Bormanas būtų galėjęs! Antraip nebūtume gavę namų ant Oberzalcbergo kalno. Manot, pirmiau ten niekas negyveno? Aišku, kad gyveno, bet Bormanas žinojo, ką daryti...

– Gal norit, kad Bormanas rūpintųs jūsų adresu? – paklausė panelė Kromajer išsigandusi ir truputį įsižeidusi.

– Deja, šiuo metu jis nepasiekiamas, – pripažinau aš ir norėdamas pakelti jos kovinę dvasią pridūriau: – Esu tikras, kad jūs darote ką galite.

– Tada dyrbu toliau, jeigu jums tynka, – pasakė ji, – kadu jūs gimįs?

– 1889 metų balandžio dvidešimtą.

– *Hitleris89* užimta, *Hitleris204* – ne, su jūsų pavarde toli nenuvažiuosma.

– Koks įžūlumas! – pasipiktinau aš.

– O jeigu prisiimtumėt kitų vardų? Aš juk irgi ne *Vulcania17.*

– Betgi tai siaubinga! Aš juk ne koks nors juokdarys!

– Su internetu taip jau yr. Kas pirmesnys, tas geresnys. Jūs galiet pasirinkt ir kokį nors simbolinį vardų.

– Pseudonimą?

– Nu taip.

– Tada... rašykit „vilkas“, – nenorom sutikau.

– Tik „vilkas“? Takis vardus tikrai jau yr. Jis per daug paprastūs.

– Tada tegul bus vilko... irštva!

Ji parašė.

– Jau yra. Galėtumėt būt *vilkoirštva6*.

– Aš juk nesu *vilkoirštva6*!

– Palaukit, ką mes dar tūrem – kaip tynais sakėt: Oberzelcbachas.

– Bergas! Oberzalcbergas!

Ji parašė, paskui tarė:

– O varge. Jūs, musiau, nenorėsta būt ir *Oberzalcbergas6*, taip? – ir nelaukdama atsakymo kalbėjo toliau: – Bandau *reichokanceliarija*. Jums tiktų. Ir... gali būti *reichokanceliarija1*.

– Ne reicho kanceliarija, – paprieštaravau, – o naujoji reicho kanceliarija, – šitai man bent jau patiko.

Ji parašė.

– Puiku, – tarė, – takis tinka.

Trumpą akimirksnį, matyt, atrodžiau bent kiek nukabinęs nosį, nes ji nusprendė pasakyti guodžiamu, tiesiog motinišku tonu:

– Nebūkit gi toks! Laiškus gausta adresu *naujojireichokanceliarija*. Visai neblogs! – Ji nutilo, papurtė galvą ir pridūrė: – Jeigu galiu pasakyt, jūs vaidinat fantastiškai! Be galo įtikimai! Saugojuos, kad nepamanyč, jog iš tiesų kadais gyvenot...

Akimirką, jai toliau kažką rašant į kompiuterį, nė vienas iš mūsų nieko nekalbėjo.

– O kas visa tai kontroliuoja? – paklausiau po kurio laiko. – Juk reicho propagandos ministerijos nebėra.

– Niekas, – atsakė ji. Paskui atsargiai pasiteiravo: – Bet jūs – jūs tai žynat? Tik vaidynat, kad ne? Na, kad man reikėt jums viską aiškyt, lyg jus kas nors būt tik vakar atitirpdįs.

– Aš neturiu jums duoti ataskaitos, – ištariau griežtėliau, negu norėjau, – atsakykit į mano klausimą!

– Nee, – išlemeno ji ir atsiduso, – visa tai vyksta beveik laisvai. Juk čia ne Kinija. Jie tynais tai turi cenzūrų!

– Ačiū už informaciją, – pasakiau aš.

XIII.

Džiaugiuosi, kad nemačiau, kaip nugalėtojai po karo dalijosi reichą. Jeigu būčiau matęs, nuo to vaizdo man būtų tiesiog plyšusi širdis. Kita vertus, šalies būklė buvo tokia, jog kąsnis neatrodė riebus. Juolab, kaip rodo dokumentai, kad išvis nelabai buvo ko dėti į burną. Pasak jų,1946 metų žiema buvusi labai prasta. Jei geriau įsigilinu, nematau čia nieko blogo, mat pagal Spartos auklėjimo idealą didžiuliai sunkumai išugdo stiprius vaikus ir tautas, ir bado žiema, negailestingai išdeginusi žymę tautos atmintyje, pasirūpins, kad prieš pralaimėdama kitą pasaulinį karą Vokietija pagalvotų apie padarinius.

Jeigu tikėtum demokratiniais istorijos autoriais, man pasitraukus iš aktyvios politikos 1945 metų balandžio pabaigoje, buvo šiaip taip įstengta dar savaitę priešintis. Apie tai nėra ko diskutuoti. Denicui atšaukus vilkolakių pasipriešinimą, brangiai pastatytos Bormano slėptuvės išvis liko nepanaudotos pagal paskirtį. Atseit tegu rusas savo tautų upėmis užlieja Berlyną, kad ir kiek žmonių gyvybių tai kainuotų; visada gali to tikėtis. Turiu pripažinti, kad ganėtinai piktdžiugiškai rausiausi archyvuose tikėdamasis aptikti, kokie netikėtumai laukė užrietusių nosis ame-

rikiečių – ir, didžiam savo nusivylimui, turiu pasakyti, kad nieko neradau.

Tragedija!

Vėlei pasitvirtino tai, ką aš rašiau dar 1924 metais – kad baigiantis karui fronte pasiaukojamai žūsta vertingiausi tautos elementai ir išlieka tik vidutinybės, menkavertis brokas, kuris paskui, žinoma, gailisi savęs ar absurdiškai manosi esąs pernelyg vertingas rizikuoti savo kailiu ir skersti priešą pogrindyje.

Taip pat pripažįstu, kad pasižymėjau šią savo svarstymų vietą. Įdomu, kad kai kurie dalykai po tam tikro laiko atrodo naujai. Nors žinojau, kad pirmiausia žūva geriausioji tautos dalis, stebina, kaip galėjau tikėtis, jog šiame kare bus kitaip. Ir aš sąžiningai užsirašiau: „Kitame kare – menkaverčiai pirma!“ Paskui, pagalvojęs, kad pirminė menkaverčių ofenzyva, ko gero, gali neduoti norimo rezultato, įrašą „menkaverčiai pirma“, pataisiau į „pirma geriausieji, o paskui juos reikia pakeisti vidutiniokais ir menkaverčiais“ ir dar pridūriau „taip pat įmaišyti gan gerų ir labai gerų“. Paskui vėl viską perbraukiau ir parašiau „geriau paskirstyti gerus, vidutinius ir menkaverčius!“ ir atidėjau reikalo sprendimą. Priešingai, nei mano siaurapročiai, fiureriui ne visada būtina žinoti teisingą atsakymą – fiureris turi jį pateikti reikiamu metu, šiuo atveju, būsimo karo pradžioje.

Tolesnė įvykių eiga po niekingos negabiojo Denico kapituliacijos nustebino tik iš dalies. Sąjungininkai iš tiesų susipyko dėl grobio, kaip ir buvau numatęs, – deja, jie vis dėlto nepamiršo jo pasidalyti. Rusas gavo dalį Lenkijos ir už tai kilniaširdiškai padovanojo Sileziją, Austrija, vadovaujama kelių demokratų, spruko į neutralitetą. Likusioje Vokietijoje, surengus kažką panašaus į rinkimus, buvo

įdiegtas daugiau ar mažiau užmaskuotas marionetinis režimas, vadovaujamas tokių figūrų kaip buvęs katorgininkas Adenaueris ir Honekeris, riebus ekonomikos pranašas Erhardas arba – tai irgi nebuvo didelis netikėtumas – Kyzingeris, vienas iš tų šimtų tūkstančių gudručių, dar 1933 metais paskubom įstojusių į partiją. Prisipažinsiu, pajutau tam tikrą pasitenkinimą skaitydamas, kad tokiems perėjūnams įstoti į partiją paskutinę akimirką buvo pragaištinga.

Nugalėtojų valdžia, aišku, įvykdė savo senąjį planą įskiepyti tautai perdėtą federalizmą, kad viduje būtų nuolat vaidomasi. Atsirado daug vadinamųjų federalinių žemių, jų valdžia, žinia, tuoj ėmė visur kaišioti savo trigrašį ir kritikuoti visus perdėm nepajėgaus parlamento nutarimus. Šitai beprasmiškiausiai ir ilgiausiai darė įtaką kaip tik mano mylimai Bavarijai. Ten, kur kadaise padėjau kertinį savo judėjimo akmenį, dabar buvo garbinami kvailiausi savo galiomis besipuikuojantys tipai, paperkami ir tariamai dievobaimingi, mėginantys dangstyti savo ydas didelių bokalų kilnojimu ir gėrynėmis, tie, kuriems protarpiais apsilankyti viešnamyje tebėra garbės reikalas.

Šalies šiaurėje tuo tarpu įsišaknijo socialdemokratija, savo valdomas žemes ji pavertė milžiniška socialdemokratų tėvonija ir tam švaistė tautos turtą kur pakliuvo. Visos kitos tos respublikos figūros, manding, buvo nereikšmingos, tiesiog eiliniai parlamento plepiai; prasčiausi egzemplioriai, kaip ir po Pirmojo pasaulinio karo, buvo su didžiausia skuba pakviesti į kanclerius. Matyt, keisčiausiu likimo pokštu laikytina tai, kad vadinamasis susivienijimas atsidūrė plačiame gremėzdiškiausio ir tešliškiausio iš tų dvasinių mikrobų skreite.

Vėliau paaiškėjo, kad tariamasis suvienijimas buvo ne kas kita kaip vienas iš nedaugelio pirmarūšių propagandinių tos respublikos melų, juk tikrajam susivienijimui trūko ganėtinai svarbių sudėtinių dalių, tokių kaip Lenkijai atiduoti Sudetai, Elzasas ir Lotaringija arba Austrija. Vaidinančių valdančiuosius veikėjų menkumą rodo vien tai, kad jie tesugebėjo iš anuomet nusistekenusių rusų išsivilioti kelis visiškai nugyventus kilometrus, o amžiniems priešams prancūzams atidavė klestintį regioną, nors šis šaliai būtų tikrai pravertęs.

Bet kuo didesnis melas, tuo noriau juo tikima, – už herojiškąjį „suvienijimą" tasai kanclerio vietą užtūpęs tipas galėjo valdyti šalį šešiolika metų, ketveriais ilgiau net už mane. Neįsivaizduojama. O juk panėšėjo į Geringą, prarijusį centnerį barbitalio. Jau pats jo vaizdas buvo slegiantis. Aš penkiolika metų kūriau galingiausios partijos įvaizdį, o dabar perskaičiau, kad šią šalį taip pat sėkmingai galima valdyti ir su megztiniu. Ir apsidžiaugiau, kad Gebelsas to nebesužinojo. Vargšas būtų įkaitęs iki baltumo ir vartęsis karste, kol iš jo išrūkęs pro gimtąją vokiečių žemę.

O amžinas priešas prancūzas ilgainiui virto artimiausiu mūsų draugu. Šalis valdantys pajacai kiekviena proga puola viens kitam ant kaklo ir saikstosi daugiau niekada nesikivirčysiantys kaip tikri vyrai. Šį tvirtą siekį įkūnijo Europos Sąjunga, panaši į kartais susimetančių neapsiplunksnavusių mokinukų gaują. Ta gauja daugiausia laiko aiškinosi, kas turi būti vadas ir kiek kas turi atsinešti saldumynų. Rytinė kontinento dalis tuo tarpu bandė mėgdžioti vakarines dalis, tiesa, šiek tiek kitaip: čia išvis niekas nesikivirčijo, nes turėjo vienui vienintelį tikslą atsikratyti bolševikinės praeities. Skaitant tokius dalykus man darėsi

taip bloga, kad nesyk maniau apsivemsiąs. Vis dėlto vėliau tai praėjo.

Vakarai galėjo užsiimti tokiais vaikiškais ginčais todėl, kad ten svarbesniais dalykais rūpinosi be perstogės viešpataujanti Amerikos finansinė žydija. Iš vokiečių tautos likučių ji buvo užsitikrinusi su viskuo sutinkančio šturmbanfiurerio Vernerio fon Brauno paslaugas. Aš jau seniai buvau įtaręs jį oportunizmu; kaip ir reikėjo tikėtis, tipelis kaipmat sutiko mūsiškėje *Fau-2* gamyboje įgytas žinias parduoti tam, kas daugiausiai moka. Jo raketos ne tik leido įgyti amerikiečiams pasaulinį naikinamąjį ginklą ir užtikrino jų viešpatavimą pasaulyje – keista, šitai per keturiasdešimt penkerius metus sužlugdė bolševikinį-žydiškąjį Rytų modelį. Turiu prisipažinti, kad iš pradžių mane tai labai sutrikdė.

Kas čia per fokusas ?

Nuo kada žydas žlugdo žydą?

Šią mįslę reikėjo įminti pirmiausia. Aišku viena: pašalinus bolševikinę valdymo sistemą, marionetiniam Vokietijos režimui buvo įteikta taikos sutartis ir nepriklausomybė. Apie tikrąją nepriklausomybę, neturint raketinių ginklų, aišku, negalėjo būti nė kalbos. Tačiau visų spalvų vyriausybės stengėsi ne solidžiai apsiginkluoti, o kuo labiau susisaistyti europinės prekybos saitais, ir tai itin supaprastino užsienio politiką, dešimtimis taisyklių iš esmės buvo numatyta, ką daryti, taigi į kanclerio vietą galėjai sodinti ir penkiametį.

Vienintelė viešpataujanti ideologija tapo visiškai nevaržomas tos vaikiškos sąjungos plėtimasis, jis privedė prie to, kad joje atsidūrė faktiškai visi, net menkiausiai išsivysčiusių Europos pašalių gyventojai. Narystė joje jau nelabai ką reiškė. Kas toje sąjungoje norėjo gauti privilegijų, turėjo jos

viduje įkurti naują sąjungą. Tokių pastangų, kaip reikėjo tikėtis, būta ir čia, stipresnieji jau ketino susiburti į atskirą klubą arba išnešdinti silpniausiuosius, ir pirmykštę sąjungą tai, suprantama, būtų privedę prie absurdo.

Išties sukrečianti atrodė Vokietijos dabartis. Šalį valdė nerangi moteris, skleidžianti amžiną gluosnio svyruoklio aurą, diskredituojanti save jau vien tuo, kad trisdešimt šešerius metus išbuvo bolševikiniame Rytų košmare ir niekuo neišsidavė, kad jai ten kas nors nepatinka. Ji susimetė su Bavarijos girtuokliais, mano manymu, niekinga nacionalsocializmo kopija, ir tie, užuot diegę nacionalines pažiūras, apkarstė puszalius, kvazisocialius elementus pasenusiais ultramontanistiniais centristų paklusnumo Vatikanui dzinguliukais. Kiti propagandos plyšiai buvo užkamšyti kalnų šauliais ir pučiamųjų kapelomis, tai atrodė taip menka, kad šią melagingą šutvę norėjosi tiktai tvatyti, daugiau nieko.

O kai šito neužteko daugumai sudaryti, toji Rytų moterėlė pasitelkė dar vieną grupę, sudarytą iš sutrikusių ir neturinčių orientacijos jauniklių, kurios talismanas buvo visais atžvilgiais savo postui netinkamas užsienio reikalų ministras. Šiuos jauniklių partijos narius vienijo tai, kad netikrumas ir nepatyrimas sulig kiekvienu judesiu tryško iš visų jų porų. Tokiems bailiams niekas pasaulyje nebūtų patikėjęs net smeigtukų dėžutės, jeigu būtų turėjęs nors menkiausią alternatyvą. Bet jos nebuvo.

Nuo demokratijos vaizdo man akyse tvenkėsi ašaros. Vis prisimindavau Otą Velsą ar Paulių Liobę – tai buvo benamiai tipai, šunsnukiai, kas teisybė, tai teisybė, bet iki tam tikros ribos. Šiandienės Vokietijos socialdemokratijai vadovavo įkyriai liulantis pudingas ir romi nupenėta višta. Kas savo viltis siejo su dar kairesniais, galėjo išvis nie-

ko nesitikėti. Tarp pastarųjų nebuvo nė vieno sugebančio sutrupinti alaus bokalą į politinio priešininko kiaušą, šios kiaulidės vadas, be to, labiau jaudinosi dėl savo sportinio automobilio lako nei dėl savo šalininkų bėdų.

Vienintelis šviesos spindulys tame demokratiniame jovale buvo keista partija, vadinanti save žaliaisiais. Aišku, ji irgi nestokojo visiškai ne šio pasaulio pacifistinių minkštagalvių, bet netgi mūsų judėjimas 1934 metais turėjo atstumti saviškius, SA vyrus, tai buvo netinkamas, bet reikalingas veiksmas, jis mums tikrai nepelnė šlovės, ir su tuo Remu andai tik susiteršėme. Tai štai, kuo man šie žalieji bent kiek patiko: ogi tuo, kad jie turėjo pagrindą, apie kurį nacionalsocialistai anuomet negalėjo žinoti, juolab juo remtis. Didžiulė pokario industrializacija ir motorizacija padarė Vokietijos kraštui, orui, žemei, žmonėms daug nuostolių. Ir žalieji atsidavė Vokietijos aplinkos apsaugai, neišskiriant mano pamiltojo Bavarijos kalnų pasaulio, kur, aišku, buvo nukentėjęs ir vokiečių miškas. Be abejo, stoti prieš pasakiškų galimybių atominę energiją yra nesąmonė, dar labiau apgailėtina, kad dėl kelių incidentų Japonijoje beveik visos partijos nusprendė jos atsižadėti – ir per tai neteko galimybės apsirūpinti skaldomąja medžiaga, tinkama ginkluotei. Kariniu požiūriu šis kraštas ir šiaip buvo visiškai apleistas.

Visi tie politiniai nevykėliai per kelis dešimtmečius taip nustekeno ir nusmukdė geriausią pasaulyje armiją, kad visus juos reikėtų pastatyti prie sienos. Aš, aišku, nuolat kartodavau, kad Rytų niekada nereikia galutinai pribaigti, kad visąlaik turi išlikti šioks toks konfliktas, kad sveikai tautai kas dvidešimt penkeri metai reikia karo kraujui atnaujinti. Vis dėlto misija Afganistane nebuvo grūdinantis kariuomenę nuolatinis konfliktas, ji kėlė juoką. Men-

ką aukų skaičių, kaip iškart pamaniau, lėmė ne didžiulis techninis pranašumas, o tai, kad į Afganistaną buvo išsiųsta tik saujelė vyrų. Galėjai iš pirmo žvilgsnio matyti, kad kariniu požiūriu tai itin abejotinas žingsnis: siunčiamų dalinių skaičius buvo puikiai apskaičiuotas parlamentine maniera – ne tam, kad pasiektų tikslą, o kad nesukeltų nei gyventojų, nei „sąjungos draugų" nepasitenkinimo. Kaip ir reikėjo tikėtis, nebuvo pasiekta nei viena, nei kita. Šitai davė vienintelį rezultatą: faktiškai nebuvo nė vienos didvyriškos mirties, šlovingiausios kareivio gyvenimo baigties. Gedulingos mišios buvo aukojamos tada, kai reikėjo kelti džiaugsmo šventes, o vokiečių tautai ėmė atrodyti visiškai įprasta, kad kareiviai visutėliai grįžta iš fronto, gal nė nesužeisti!

Išties džiugino viena: žydų Vokietijoje per tuos šešiasdešimt metų nuolatos mažėjo. Dabar jų buvo maždaug 100 000, lygiai penktadalis, palyginti su 1933 metais – ir dėl to niekas pernelyg neapgailestavo, tai atrodė logiška, nors nebūtinai tikėtina. Sklindant gausiems klykavimams dėl vokiečių miško nykimo, galėjai tikėtis ir noro „atželdinti" semitus. Vis dėlto, mano žiniomis, nebuvo jokių naujakurystės idėjų ar sentimentalių pastangų atstatyti pastatus – Dresdeno moterų bažnyčią, Zemperio operą ir t. t.

Be abejo, prie to šiek tiek prisidėjo Izraelio valstybės įkūrimas; prasminga, kad ši valstybė buvo įkurta tarp arabų tautų, taigi nuo šiol visi oponentai dešimtmečius ir šimtmečius bus užsiėmę vieni kitais. Aišku, netyčinis žydų sumažėjimo padarinys buvo vadinamasis ekonominis stebuklas. Demokratinė istoriografija, be abejo, jį priskyrė nutukėliui Erhardui ir jo angloamerikietiškiesiems bendrininkams, bet kiekvienas normalus žmogus matė, kad ta gerovė buvo kuo glaudžiausiai susijusi su žydiškų-

jų parazitų išnykimu. Tam, kuris dar nenorėjo tuo tikėti, tereikėjo pasižiūrėti į rytinę šalies dalį, kur – idiotiškumo viršūnė! – dešimtmečius buvo importuojami bolševikai ir jų žydai mokiniai.

Tas pats būtų buvę leisti ūkininkauti degeneravusių beždžionių gaujai, jos būtų tvarkiusios ne prasčiau. Vadinamasis susivienijimas nieko nepadėjo, geriausiu atveju atrodė, kad vienos beždžionės buvo pakeistos kitomis. Susidarė milijoninė bedarbių armija ir nebylaus gyventojų įniršio, nepasitenkinimo esama padėtimi banga, kuri man priminė 1930 metus, tik anuomet dar nebuvo skambių žodžių „nusivylimas politika“, rodančių, kad tokios tautos kaip vokiečių negalima mulkinti be saiko.

Kitaip tariant, padėtis atrodė kaip reta puiki. Tokia puiki, kad iškart nusprendžiau geriau išstudijuoti padėtį užsienyje. Deja, tai padaryti sutrukdė skubi žinia. Kažkoks nepažįstamas asmuo kreipėsi į mane kariniu klausimu, ir aš čia pat nusprendžiau paremti tą tautietį, nes tuo metu man nereikėjo valdyti valstybės. Ir artimiausias tris su puse valandos užsiėmiau išminavimo darbais, vadinamais *minesweeper*.

XIII.

Aš, aišku, įsivaizduoju, kaip paleis gerkles abejojančiųjų reichu choras: nejaugi nacionalistinio judėjimo fiureris gali dalyvauti kažkokio Ali Vicgiuro laidoje? Suprantu šį klausimą, jei jis, tarkime, keliamas meniniais sumetimais, nes didelio meno, aišku, negalima bjauroti politika. Juk niekas nebando Monos Lizos portreto papildyti svastika. Vis dėlto kažkokio konferansjė – toks išties buvo tasai Vicgiuras – lemenimo nieku gyvu negali priskirti prie aukštos kultūros formų, greičiau priešingai. O jeigu abejonių kyla tarp tų, kurie bijo, kad nacionalsocializmas nukentės per pristatymą, galimas daiktas, menkaverčiame kontekste, tai turiu pasakyti, jog tam tikri dalykai daugumai žmonių nesuprantami, nepaaiškinami vien protu. Kaip tik tokiu atveju reikia pasikliauti fiurerio genijumi.

Turiu prisipažinti, kad buvau atsidūręs šiek tiek dviprasmiškoje padėtyje. Mat tuo metu dar maniau, kad dama Belini ir aš bendrai dirbsime Vokietijos labui – įgyvendinsime mano programą. Tiesą sakant, dama Belini nuolatos kalbėjo ne apie ją, o apie mano tariamąją sceninę programą. Ir kaip tik tai dar sykį įrodo, kad tyri įgimti gabumai, fiurerio instinktas toli lenkia išmoktą žinojimą. Sunkiai skaičiuojantis mokslininkas, iš paskutiniųjų ko

nors siekiantis parlamento politikas lengvai leidžiasi išmušamas iš vėžių paviršutiniškų dalykų, o tikras pašauktasis nesąmoningai jaučia likimo šauksmą, net jeigu tam, rodos, visiškai prieštarauja toksai vardas kaip Ali Vicgiuro. Aš iš tiesų manau, kad čia vėl bus įsikišusi apvaizda, kaip buvo 1941 metais, kai ankstyva ir itin šalta žiemos pradžia mums sukliudė per toli įsiskverbti į Rusiją, – ir taip padovanojo pergalę.

Arba būtų padovanojusi, jeigu ne manieji niekam tikę generolai.

Tačiau aš dėl to daugiau nesijaudinu.

Kitąkart viską darysiu kitaip, su tokiu generaliniu štabu, koks bus man ištikimai atsidavęs, išmuštruotas ir išaugęs iš mano SS eilių, tada viskas virs menkniekiu.

O Vicgiuro atveju likimas, norėdamas paskubinti mano sprendimą, pasinaudojo nesusipratimo gudrybe. Mat aš – menkystos tai gali įsidėti į galvą – būčiau dalyvavęs jo laidoje, net jei būčiau žinojęs, kas tai per renginys, tik ilgiau svarstęs ir per tai galbūt praleidęs progą. Jau kadai sakiau Gebelsui, kad prireikus galiu pabūti ir už juokdarį, kad tik sulaukčiau žmonių dėmesio, nes kaip tu ką nors palenksi į savo pusę, jei tavęs niekas negirdi. O klausytojų tasai Vicgiuras man davė tūkstančius.

Jei deramai vertinsime, jis buvo toks menininkas, kokius gali išugdyti tik buržuazinė demokratija. Genetinį mišinį čia sudarė pietietiška, netgi azijietiška išvaizda ir nepriekaištinga vokiečių kalba, nors ir nuspalvinta sunkiai pakenčiamu dialektu. Rodos, kaip tik tas mišinys suteikė tam Vicgiurui galimybę atlikti savo funkciją. Ji maždaug atitiko tai, ką darydavo baltieji JAV artistai – dažydavosi veidus juodai, kad gautų kvailokų negrų vaidmenų. Tokia paralelė piršosi savaime, tik šiuo atveju buvo pasakoja-

mi ne juočkių pokštai, o anekdotai apie užsieniečius. Jie, rodos, turėjo didelį pasisekimą, nes tokių rasinių komediantų netrūko. Tai suprasti nebuvo lengva. Mano akimis žiūrint, rasė ir anekdotai apie užsieniečius nesuderinami dalykai. Kad būtų aiškiau, pateiksiu anekdotą, kurį man 1922 metais papasakojo vienas draugas.

Susitinka du veteranai. „Kurgi jus sužeidė?" – klausia vienas jų. „Prie Dardanelų", – atsako kitas. Tada vėl pirmasis: „Ten, sako, labai skauda!"

Linksmas nesusipratimas, lengvai suprantamas kiekvienam kareiviui. Sukeitus veikėjus galima gauti linksmą ir net pamokomą efektą. Jis padidės, jei klausėjas bus užkietėjęs visažinis, tarkime, Ruzveltas ar Betmanas-Holvegas*. Bet jeigu menamas kvailasis klausėjas bus ne veteranas, o geltonsnapis, iškart pasidarys nejuokinga, nes bet kuriam klausytojui dingtelės: „Kažin, ar tas geltonsnapis gali žinoti, kur yra Dardanelai?"

Kvailys, krečiantis kvailystes, nejuokingas. Geram sąmojui reikia netikėtumo, kad padidėtų jo pamokomasis poveikis. Ir, aišku, niekam nebus netikėta, kad turkas pasirodys esąs žioplys. O jeigu turkas anekdotuose visur bus genialus mokslininkas, tai vien dėl tokio absurdo visi kvatosis susiriesdami. Vis dėlto tokių anekdotų nepasakojo nei ponas Vicgiuras, nei jo kolegos.

Šioje aplinkoje buvo populiarūs švankai ir anekdotai vien apie užsieniečius, kurių išprusimas nuo menko iki visiškai jokio, kurie baisingai darkyta kalba lemena sunkiai suprantamus dalykus. Tai demaskavo vadinamosios liberaliosios visuomenės melagingumą: nors buvo laikoma peiktinu dalyku visus užsieniečius tempti ant vieno kur-

* Vokietijos reicho kancleris 1909–1917 metais.

palio, ir todėl vokiečių politiniams humoristams teko visąlaik juos rūšiuoti, Vicgiuras ir jo įtartinieji bendrininkai bet kurį indiškos, arabiškos, turkiškos, lenkiškos, graikiškos ar itališkos išvaizdos žmogų nesiceremonydami kišo į vieną maišą.

Man tai buvo naudinga, net gerokai. Gausi pono Vicgiuro publika užtikrino didelį dėmesį ir man, o jei tie jų pokštai buvo kaip tik tokie, galėjau neabejoti, kad publika bus vokiška. Ne todėl, kad vokiečių žiūrovų sąmonė būtų perdėm nacionalistinė, o dėl to, kad turkai yra paprasta išdidi tauta, ji mielai žiūri doras burleskas su visokiais priekvaišiais, bet nemėgsta klausytis buvusių ar emigravusių savo tautiečių, žarstančių pamokymus ir pašaipas. Turkui būdingas noras visąlaik žinoti, kad aplinka jį gerbia ir vertina, o tai nesuderinama su mulkio vaidmeniu.

Todėl tokio pavidalo humoras man atrodo nereikalingas ir apgailėtinas. Jei kieno namuose atsiranda žiurkių, tas kviečiasi ne klouną, o dezinfektorių. O jeigu tai atrodo tikslinga, reikia, kad jau iš pirmojo pasirodymo būtų matyti, kad drąsus vokietis, norintis pasišaipyti iš menkaverčių rasių atstovų, apsieis be užsienio parankinių.

Kai įžengiau į studiją, prie manęs priėjo jauna dama. Dėl sportiškos figūros galėjai palaikyti ją ryšininke, bet po susitikimo su Eclem nusprendžiau būti truputį atsargesnis. Jaunoji dama buvo apsikarsčiusi karoliais, turėjo mikrofoną prie burnos ir išvis atrodė lyg atėjusi tiesiai iš skrydžių valdymo centro.

– Sveikas, – tarė ji ir padavė man ranką, – aš esu Jenė. O tu, matyt, būsi tasai... – čia ji lyg ir užsikirto, – Adolfas?..

Akimirką svarsčiau, kaip reaguoti į tokį tiesmuką ir šiurkštų familiarumą. Jis, beje, čia nieko nestebino. Tiesiog tai buvo pirmasis mano susidūrimas su televizijos žargo-

nu. Kaip vėliau paaiškėjo, čia buvo manoma, kad dalyvavimas laidoje žmones suvienija panašiai kaip karius apkase, todėl nuo šiol tampi dalimi kovotojų sąjungos, kurios nariai prisiekę ištikimybę ir sako „tu“ vienas kitam iki mirties ar bent iki laidos galo. Toksai priėjimo būdas iš pradžių man atrodė netinkamas, tiesa, reikėjo atsižvelgti į tai, kad Jenės karta, matyt, negalėjo turėti jokios kovinės patirties. Ketinau ilgainiui visa tai pakeisti, o kol kas nusprendžiau atsilyginti už pasitikėjimą ir ramiai pasakiau tai jaunajai personai:

– Gali mane vadinti tiesiog dėde Volfu.

Ji akimirką suraukė kaktą ir tarė:

– Gerai, pone, hm... dėde... dabar eisime į grimo kambarį, gerai?

– Žinoma, – sutikau aš ir nusekiau paskui Jenę per studijos katakombas, o ji prisidėjo prie burnos mikrofono stiebelį ir pasakė: – Elke, mes ateinam pas tave.

Toliau žingsniavome tylėdami.

– Ar jūs kada nors esat buvęs televizijoje? – paklausė ji po kurio laiko.

Pamačiau, kad Jenei buvo praėjęs noras tujintis. Matyt, netruko paveikti fiurerio aura.

– Daugsyk, – atsakiau, – bet tai buvo seniai.

– Ak, – tarė ji, – tada aš jus, ko gero, būsiu jau mačiusi?

– Nemanau – tai buvo irgi čia, Berlyne, per Olimpines žaidynes...

– Jūs apšildėte Marijų Bartą?

– Ką aš dariau? – pasidomėjau, bet ji manęs jau seniai nesiklausė.

– Jūs man iškart kritote į akį, ak, kaip man patiko, ką tada išdarinėjot. Ir kad viską darėte pats. Bet tai, ką dabar rodysite, bus visai kas kita, tiesa?

– Visai... kas kita, – lėtai patvirtinau aš, – žaidynės jau kadai baigėsi...

– Štai ir atėjom, – pasakė panelė Jenė ir atidarė duris, už kurių buvo grimavimo stalas, – dabar paliksiu jus pas Elkę. Elke, čia... ėė... dėdė Rolfas.

– Volfas, – pataisiau, – dėdė Volfas.

Elkė, tvarkingai atrodanti maždaug keturiasdešimtmetė moteris, suraukė kaktą ir pažiūrėjo į mane, paskui į lapelį ant grimavimo stalo.

– Koks dar Volfas? Pagal mano sąrašą dabar turėjo ateiti Hitleris, – pasakė ji. Paskui padavė man ranką ir tarė: – Aš esu Elkė, – ir pridūrė: – O tu kas?

Aš vėl, matyt, patekau į besitujinančiųjų apkasus, tiesa, ponia Elkė man atrodė truputį per sena, kad prisistatyčiau jai dėde Volfu.

– Ponas Hitleris, – apsisprendžiau.

– Na gerai, pone Hitleri, – tarė ponia Elkė, – sėskis štai čia. Turėsi kokių nors pageidavimų? Ar man viską daryti paprastai?

– Aš jumis visiškai pasitikiu, – atsakiau ir atsisėdau. – Juk negaliu pats viskuo rūpintis.

– Teisingai, – tarė ponia Elkė ir apsiautė mane chalatu, kad apsaugotų uniformą. Paskui apžiūrėjo mano veidą. – Jūsų puiki oda, – pagyrė ji ir paėmė pudrinę, – daugelis jūsų amžiaus žmonių tiesiog per mažai geria. Jei pamatytumėt Balderio veidą...

– Geriu daug paprasto vandens, – patvirtinau. – Kenkti kūnui, kuris priklauso tautai, būtų neatsakinga.

Ponia Elkė prunkštelėjo ir panardino tą kambarėlį ir mus abu į dideliausią pudros debesį.

– Atsiprašau, – pasakė ji, – tuoj sutvarkysiu.

Ji pradėjo mažu įrenginiu siurbti debesį ir mano uniformos kelnes. Kai ėmė švarinti šukuoseną, atsidarė durys, ir veidrodyje pamačiau įeinant Ali Vicgiurą. Jis nusikosėjo.

– Ar tas miglosvaidis įeina į programą? – paklausė jis.

– Ne, – pasakiau aš.

– Aš čia kalta, – pasakė ponia Elkė, – bet mes tuoj jį nuramdysime.

Jos elgesys man patiko. Jokių veidmainiškų išsisukinėjimų, jokių pasiteisinimų, moteris tiesiog drąsiai pripažino savo klaidą ir savo atsakomybe ėmėsi šalinti padarinius – vėl pasidžiaugiau, kad per praėjusius dešimtmečius vokiečių rasės turtas visiškai nenugrimzdo į demokratijos pelkę.

– Puiku, – tarė Vicgiuras ir padavė man ranką. – Ponia Belini man jau sakė, kad skaldai kaip reikalas. Aš esu Ali.

Atkišau iš po kirpyklos chalato neišpudruotą ranką ir paspaudžiau jam leteną. Man iš plaukų pabiro smulkios pudros lavina.

– Malonu, Hitleris.

– Tai ką? Nieko nereikia? Viskas gerai?

– Manau, kad taip. Tiesa, ponia Elke?

– Aš tuojau, – atsakė ji.

– Kieta uniforma, seni! – pagyrė Vicgiuras. – Visai kaip tikra. Kur tokių dabar galima gauti?

– Na, ne taip paprasta, – pagalvojęs atsakiau, – paprastai siūdindavausi Miunchene pas Josefą Landoltą...

– Landoltas, – susimąstė Vicgiuras, – nesu tokio girdėjęs. Bet jei Miunchene, tai jis dirba *Pro Sieben*, taip? Jie ten turi kelis išties puikius dekoratorius.

– Dabar jis, matyt, jau nebedirba, – spėjau aš.

– Man iškart aišku, kad mes neapsijuoksime, aš su savo, o tu su savo nacišku numeriu. Nors toks numeris, aišku, nenaujas.

– O ką? – nepatikliai paklausiau.

– Hm, publika jį, aišku, vis tiek gerai priims, – pasakė jis. – Nieko čia baisaus. Viskas kada nors jau yra buvę... Pokštą su užsieniečiais aš pats nusigvelbiau Niujorke, dešimtąjį dešimtmetį jis ten buvo labai populiarus. O iš kur tu nusižiūrėjai savąjį?

– Jei atvirai, tai iš senovės germanų, – atsakiau.

Vicgiuras nusijuokė.

– Gerai ta Belini sako, niekad neišeini iš vaidmens. Puiku, pasimatysim vėliau. Ar tau reikia kokios nors įvadinės replikos? Ar man kaip nors užsiminti apie temą, prieš paskelbiant tave?

– Nereikia, – atsakiau.

– Aš taip nesugebėčiau, – prisipažino Vicgiuras, – visai be jokio teksto, būtinai susimaučiau. Kita vertus, niekad nesižavėjau tokiu improvizaciniu teatru. Pirmyn, seni! Netrukus susitiksim.

Ir paliko mus.

Aš, tiesą sakant, tikėjausi kokių nors nurodymų.

– O kas dabar? – paklausiau ponią Elkę.

– Va tai tau, – nusijuokė ji, – fiureris nežino ką daryti.

– Nėra ko šaipytis, – supeikiau ją, – fiurerio pareiga rodyti kryptį valstybei, o ne vedžioti turistus.

Ponia Elkė vėl tarsi prunkštelėjo ir skubiai atitraukė pudrinę iš pavojingos zonos.

– Šįkart jūs manęs neišprovokuosit, – pasakė, matyt, galutinai pereidama prie „jūs". Paskui parodė į grimo kambario kampą. – Ar matot, kas čia yra? Ekrane galit stebėti laidą. Jų įtaisyta daugiau, yra persirengimo kambariuose ir bufete. Jenė jus paskui perims ir pasirūpins, kad laiku atsidurtumėte prieš kameras.

Laida atitiko tai, ką buvau apie ją girdėjęs ir matęs. Vicgiuras pranešė, kokia bus programa, tada buvo parodyti keli filmukai, kuriuose jis vaidino tai lenką, tai turką ir visaip šaipėsi iš jų pasakodamas anekdotus. Tiesą sakant, iki Čaplino jam buvo toloka, kita vertus, to, matyt, nė nereikėjo. Publika Vicgiuro pasirodymą priėmė palankiai, labiau pasigilinęs jame galėjai įžvelgti šiek tiek politinės nuovokos, tad mano žodžiai, be abejo, turėjo kristi į paruoštą dirvą.

Užleisdamas sceną man, Vicgiuras turėjo pasakyti sutartą frazę, tad lyg niekur nieko ir išrėžė:

– O dabar Adolfo Hitlerio dienos komentaras.

Po tų žodžių aš pirmąkart išėjau iš užkulisio į žilpinančią prožektorių šviesą.

Rodos, lyg po nepriteklių kupinų metų svetimame krašte būčiau grįžęs namo, į sporto rūmus. Prožektorių karštis svilino man veidą, mačiau jaunus žiūrovus. Jų galėjo būti keli šimtai, atstovaujančių dešimtims, šimtams tūkstančių, įsitaisiusių prie televizijos aparatų, ir tai buvo šalies ateitis, tai buvo kaip tik tie žmonės, kuriais remdamasis ketinau kurti savo Vokietiją. Jutau įtampą ir džiaugsmą. Jei kada ir turėjau kokių nors abejonių, ruošimosi svaigulyje jos buvo išnykusios. Buvau įpratęs kalbėti ištisas valandas, o čia turėjau tenkintis penkiomis minutėmis.

Priėjau prie pranešėjo pulto ir tylomis sustojau.

Žvilgsniu apvedžiau įrašų studiją. Įsiklausiau į tylą, nekantraudamas patirti, ar demokratijos dešimtmečiai jaunose galvose, kaip tikėjausi, paliko vien nežymius pėdsakus. Kai buvo paskelbta mano pavardę, per žiūrovus nusirito juoko banga, bet greit nuščiuvo. Man pasirodžius, aplink

įsivyravo tyla. Iš žiūrovų veidų mačiau, kad pirmiausia jie, matyt, lygina mano veidą su anksčiau matytų profesionalių artistų veidais, mačiau, kad galiu juos sutrikdyti vien tik akių kontaktu ir visiška tyla. Veltui baiminausi, kad sulauksiu pašaipių replikų – kiekviename Hofbroikelerio alinės susirinkime trikdžių būdavo gerokai daugiau.

Žingtelėjau į priekį, buvau bepradedąs kalbėti, bet tik sunėriau rankas ant krūtinės – triukšmas darsyk sumažėjo šimtąja, tūkstantąja pirmykščio lygio dalimi. Akies krašteliu pastebėjau, kaip matydamas, kad lyg ir nieko nevyksta, diletantas Vicgiuras ėmė prakaituoti. Iškart supratau, kad jis nieko neišmano apie tylos galią ir net jos bijo. Vicgiuro antakiai neramiai kilnojosi, lyg būčiau pamiršęs tekstą. Viena asistentė bandė man ženklais parodyti, kad laikas eina, ir susijaudinusi pirštu baksnojo į rankinį laikrodį. Aš toliau tylėdamas lėtai pakėliau galvą. Pajutau salėje vyraujančią įtampą. Vicgiuro sutrikimą. Ir pasimėgavau tuo. Įkvėpiau į plaučius oro, visas išsitiesiau – tvyrojo tokia tyla, kad jei ant grindų būtų nukritusi adata, tai būtų nuaidėję kaip patrankos šūvis.

– Tautiečiai ir tautietės!

Ką aš,
ką mes
ką tik
matėme
iš daugelio
pasirodymų,
yra tiesa.
Tiesa,
kad turkas nekuria kultūros,
ir tai,
kad niekada

jos nekurs.
Kad jo siela menka,
kad paprastai
jo dvasiniai gebėjimai
ne didesni
už baudžiauninko.
Kad indas
yra
religijos supainioto
plepaus būdo.
Kad lenko požiūris į nuosavybę
amžinai
nesveikas!
Ir visa tai
tik
bendriausios tiesos,
lengvai suvokiamos
kiekvienam tautiečiui
ir tautietei.
Tačiau nacionalinė gėda
yra ta, kad čia, Vokietijoje,
tai garsiai pasakyti išdrįsta
vienui vienintelis
mūsų judėjimo šalininkas
turkas.
Tautiečiai ir tautietės,
kai stebiu Vokietijos dabartį,
man tai neatrodo netikėta!
Dabarties vokietis
savo šiukšles atskiria geriau
negu savo rases,
ir telieka vienintelė išimtis: humoras!

Tiktai
čia vokietis šaiposi iš vokiečio,
turkas šaiposi iš turko.
Namų pelė iš namų pelės
ir
lauko pelė iš lauko pelės.
Šitai reikia pakeisti,
ir šitai *bus* pakeista.
Nuo šiandien, 22.45, namų pelė
šaipysis iš lauko pelės,
barsukas iš stirnino,
o vokietis iš turko.
Todėl pirmesnio kalbėtojo
užsieniečių kritika savo turiniu man atrodo
visiškai priimtina.

Ir pasišalinau.

Įsivyravo stulbinanti tyla.

Tvirtu žingsniu nuėjau už kulisų. Publika tebetylėjo kaip vandens į burną prisisėmusi. Vienas kolega kaip tik kažką pašnibždėjo damai Belini į ausį. Atsistojau greta jos ir vėl stebėjau žiūrovus. Žmonių akys buvo sutrikusios, jos ieškojo atramos scenoje ir vis krypo į pranešėjų stalą. Ten sėdintis Vicgiuras žiopčiojo ieškodamas linksmos baigiamosios frazės. To buvo aiškiai per daug, ir publika ėmė plyšti juokais. Mėgavausi Vicgiuro bejėgiškumu, kol jis galų gale šiaip taip išstenėjo: „Iki kito karto, įsijunkite vėl." Belini atsikrenkštė. Akimirką atrodė sutrikusi, tad nusprendžiau truputį ją padrąsinti.

– Žinau, ką dabar galvojate, – pasakiau.

– Tikrai? – tarė ji. – Jūs tai žinot?

– Aišku, – patvirtinau. – Kartą teko atsidurti panašioje padėtyje. Tada buvome pirmąkart išsinuomoję Kronės cirką, ir buvo neaišku, ar...

– Atsiprašau, – pertarė mane Belini, – man skambina.

Moteris nuėjo į užkulisių kampą ir prisidėjo prie ausies mobilųjį telefoną. Tai, ką išgirdo, jai, rodos, nepatiko. Mėgindamas perprasti jos miną pajutau, kaip kažkieno ranka palietė mano uniformą. Tai tasai Vicgiuras traukė mane už apykaklės. Jo veidas dabar buvo nė trupučio nelinksmas. Vėl skaudžiai pasigedau savo esesininkų, kai jis prispaudė mane prie sienos ir sušvokštė pro dantis:

– Tu, šūdžiau, čia nepritarinėsi jokiems pirmesniems kalbėtojams!

Akies krašteliu pastebėjau prie mūsų bėgant kelis tvarkdarius. Vicgiuras darsyk trenkė mane į sieną, bet nepaleido. Jo veidas buvo tamsiai raudonas. Paskui jis nusigręžė ir suriko:

– Kokia sušikta velniava čia darosi? Maniau, kad jis ko nors papaistys apie nacius! – Ir taip pat garsiai kreipėsi į šalia mūsų stovintį viešbučių užsakytoją Zavackį: – Kur Karmen? Kur – yra – Karmen?

Išblyškusi, bet pasitempusi prie mūsų pribėgo dama Belini. Suabejojau, ar šią akimirką galiu tikėtis visiško jos atsidavimo, bet nepriėjau prie jokios galutinės išvados. Moteris raminamai mojavo rankomis, buvo kažką besakanti, bet nespėjo.

– Karmen! Pagaliau! Čia dedasi baisi velniava. Ar matei, kas įvyko? Ar matei? Kas čia per šūdžius? Sakei, kad pirma bus mano numeris apie užsieniečius, o paskui naciški jo bezdalai. Sakei, jis man prieštaraus! Piktinsis turkais televizijoje ar panašiai! O kas įvyko? Ką reiškia

„mūsų judėjimo šalininkas"? Kokio judėjimo? Kaip aš dabar atrodysiu?

– Aš juk tau sakiau, kad jis kitoks, – atsakė dama Belini, stebėtinai greitai ir galutinai atgavusi savitvardą.

– Man ant to nusišikt! – tebeputojo Vicgiuras, – sakau čia ir dabar: daugiau to purvino kiaulės mano laidoje nebus. Jis nepaiso jokių susitarimų. Neleisiu tam šūdžiui sužlugdyti mano laidą.

– Nusiramink, – pasakė Belini vėl savuoju švelniu, bet energingu balsu. – Juk buvo ne taip jau blogai.

– Viskas gerai? – paklausė vienas tvarkdarys.

– Taip, taip, – atsakė dama Belini raminamu tonu, – aš kontroliuoju padėtį. Nurimk, Ali.

– Nė neketinu nurimti! – suspigo Vicgiuras ir smeigė man į krūtinę smilių žemiau portupėjos. – Tu man čia nieko negadinsi, draugeli, – jis be perstogės kapojo pirštu man krūtinę kaip genys, – manei, ateisi čia su ta kvaila Hitlerio uniforma, su neaiškiais savo triukais, ir viskas bus gerai, bet aš tau sakau, kad čia jokia naujiena, viskas labai sena. Tu esi mėgėjas. Ką, manei, čia veiksi? Ateisi ir atsitūpsi į paruoštą lizdą? Iš to nieko nebus, mano mielasis, gali būti ramus! Jei kas nors čia turi šalininkų, tai aš! Čia mano publika, čia mano fanai, o tu malonėk nekišti nosies! Esi pasigailėtinas mėgėjas, o tavo uniforma ir tavo numeris – visiškas šūdas. Su tokiom nesąmonėm ateityje galėsi rodytis kokioje nors alaus palapinėje ar šaulių draugijoje – ir įsidėmėk: būsi niekas!

– Man ir nereikia būti kuo nors daugiau, – pasakiau aš, – mane remia milijonai vokiečių, kurie...

– Baik malt tą savo šūdą! – suspigo Vicgiuras, – mes ne prieš kameras! Manai galįs mane išprovokuoti? Tu manęs neišprovokuosi! Tikrai!

– Nusiraminkit, – jau garsiai pasakė Belini, – abu labu. Aišku, turime tą numerį šiek tiek apdoroti. Jį reikia truputį padailinti. Bet atrodė visai neblogai. Kažkas nauja. O dabar nusiraminkim ir palūkėkim, ką pasakys kritikai...

Ir aš nuo naujosios būties pradžios kaip tik tą akimirką pasijutau visiškai tikras dėl savojo pašaukimo.

XII.

Per krizę būna akimirkų, kurios parodo, kas yra tikrasis fiureris. Tada jis atskleidžia savo nervų tvirtumą, gebėjimą atsilaikyti, nepalenkiamą ryžtą, nors pasaulis stoja prieš jį. Jeigu Vokietija nebūtų turėjusi manęs, 1936 metais niekas nebūtų įžygiavęs į Reino kraštą. Visi virpino kinkas, mes nieko nebūtume galėję padaryti, jeigu priešininkas būtų ryžęsis atsakyti jėga; mūsų buvo lygiai penkios parengtos kovai divizijos, o vien prancūzai turėjo šešiskart daugiau, ir vis dėlto aš ryžausi. Niekas, išskyrus mane, to nebūtų padaręs, ir tuo metu tiksliai nustačiau, kas yra už mane visa širdimi, kas su kardu rankoje stovi man prie šalies.

Ir per krizę būna akimirkų, kai likimas tau parodo tikruosius draugus. Per šias akimirkas rizika virsta pergale, jeigu – tai būtina sąlyga – fanatiškai tikima. Tada atpažįsti tuos, kurie tokio tikėjimo neturi ir tik baikščiai žiūri, į kurią pusę mestis. Fiureris tokius žmones turi atpažinti. Juos galima panaudoti, tik nereikia leisti, kad nuo jų priklausytų judėjimo sėkmė. Zenzenbrinkas buvo iš tokių.

Dabartiniu požiūriu jo kostiumas, matyt, buvo be priekaištų. Zenzenbrinkas stengėsi atrodyti ramus, bet aš, aišku, mačiau, kad jis išblyškęs kaip lošėjas, žinantis, jog

pralaimėjimas jį pražudytų, dar daugiau, neištversiantis tos akimirkos, kai paaiškės, kad pralaimėjimas neišvengiamas. Tokios rūšies žmonės niekada neturi tikslo prieš akis, jie visada renkasi tą, kuris žada greitą pergalę, ir nesupranta, kad toji pergalė niekada nebus jų. Tokie žmonės tikisi, kad juos lydi sėkmė, bet patys tėra sėkmės palydovai, ir tai suvokę bijo pralaimėjimo akimirkos, juk tai rodytų, kad sėkmė ne tik nusigręžė, bet ir visada buvo nuo jų nepriklausoma. Zenzenbrinkui rūpėjo jo reputacija, o ne nacionalinis reikalas. Buvo visiškai aišku, kad šis žmogus niekada nenukraujuotų Karžygių alėjoje už Vokietiją ir mane.

Zenzenbrinkas tarsi atsitiktinai prislinko arčiau damos Belini, ir kas nebuvo visiškai aklas, tas matė: kad ir kaip jis pūtėsi, kad ir kaip dėjosi pasitikintis savimi, vis dėlto buvo iš tų, kurie tikisi jos moralinės paramos. Manęs tai nenustebino.

Savo gyvenime man teko susidurti su keturiomis paradinėmis moterimis, kurios, aišku, netiko į partneres. Tarkim, jei atvyksta į svečius Musolinis ar Antoneskus, o tu savo partnerei pasakai, kad malonėtų eiti į gretimą kambarį ir padarytų tai tyliai, tai turi būti tikras, jog taip ir bus. Eva man paklusdavo, o iš anų keturių nė vienai nebūčiau galėjęs taip paliepti. Pavyzdžiui, Ryfenštal, nuostabi moteris, už tokius žodžius būtų paleidusi kamerą man į galvą! Tokia, matyt, buvo ir dama Belini, lygiai tokio paties kalibro kaip ir anas pagarbos vertas ketvertas.

Nemanau, kad dar kas nors būtų pastebėjęs, jog ir ji jautė šių valandų, šių minučių svarbą, ir vis dėlto kaip valdėsi ši fantastiška moteris! Gal tik truputį smarkiau nei įprastai traukė cigaretę, ir tiek. Jos liesas kūnas buvo tiesus, ji buvo atidi, visuomet pasiruošusi kuo nors padėti, deramai ir greitai sureaguoti kaip tykanti vilkė. Ir nė vieno žilo plau-

ko – gal buvo net jaunesnė, nei maniau? Baigianti ketvirtą dešimtį puiki moteris! Taip pat galėjai aiškiai matyti, kad Zenzenbrinko artumas jai nemalonus, ne dėl savo įkyrumo, o dėl to, kad ji niekino jį už ištežimą, jautė, kad ne jis siūlo jai savo paramą, o greičiau pats taikosi pasinaudoti jos energija. Man labai knietėjo paklausti, kaip ji ketina praleisti šį vakarą. Staiga su šiokiu tokiu liūdesiu prisiminiau vakarus Oberzalcberge. Mes ten dažnai jaukiai sėdėdavome trise, keturiese, penkiese prie stalo, kartais aš ką nors pasakodavau, o kartais ne, būdavo, kad ištisas valandas tylėdavome, tiktai retsykiais kas nors kostelėdavo arba aš paglostydavau šunį; tokius pasibuvimus visuomet vertinau kaip itin kontempliatyvius.

Kartais esti nelengva, mat fiureris yra vienas iš nedaugelio žmonių valstybėje, kuriems tenka atsisakyti paprasto šeimos gyvenimo džiaugsmo.

O tokiame viešbutyje visada jautiesi išties vienišas, tai vienas iš nedaugelio dalykų, kurie per pastaruosius šešiasdešimt metų bemaž nepasikeitė.

Paskui man dingtelėjo, kad pats turėčiau to paklausti damą Belini, bet tai vėlei atrodė nederamai familiaru, juolab kad buvome tik neseniai pažįstami. Nusprendžiau atidėti tą reikalą. Kita vertus, juk būtų visai derėję savo sugrįžimą į didžiąją visuomenę pažymėti šiek tiek iškilmingiau. Su putojančio vyno taure ar panašiai, aišku, ne man, bet aš nevengiu būti ten, kur kiti linksmindamiesi kilnoja taures.

Zavackis žiūrėjo į mane spindinčiomis akimis, kupinomis neginčijamos pagarbos; žinojau, kas tai per žvilgsnis, ir nenorėčiau, kad jis būtų neteisingai suprastas. Zavackis buvo ne iš tų SA rudmarškinių, kuriuos nakčia reikia traukti iš Remo lovos ir čia pat paleisti kelis šūvius į pasi-

šlykštėjimą keliantį kūną – iš jų tik paskutinis būtų mirtinas. Zavackis žiūrėjo į mane tyliai garbindamas, kaip paskutinįsyk šimtai tūkstančių žmonių Niurnberge. Tąkart aš jiems suteikiau viltį. Jie buvo užaugę pažeminimų ir ateities baimės, neryžtingų plepių ir karo pralaimėtojų pasaulyje, mano asmenyje matė tvirtą juos vedančią ranką, buvo pasiruošę bet kur sekti paskui mane.

– Na, – ištariau ir priėjau prie jo, – ar jums patiko?

– Be galo įspūdingas pasirodymas, – atsakė Zavackis. – Esu matęs Ingą Apeltą, bet jis, palyginti su jumis, skystas. Jūs turite drąsos. Juk išties visiškai nesvarbu, ką žmonės apie jus pamanys, tiesa?

– Priešingai, – paprieštaravau, – aš noriu kalbėti tiesą. O jie turi manyti: tai žmogus, kalbantis tiesą.

– Ir ką? Ar jie dabar taip mano?

– Ne. Bet nebemąsto taip, kaip mąstė anksčiau. Tai didžiausias mano siekis. Visa kita padaro nuolatinis kartojimas.

– Na taip, – tarė Zavackis, – sekmadienį vienuoliktą ryto, tik nežinau, ar tai tiek daug duoda.

Pažvelgiau į jį nieko nesuprantančiomis akimis. Zavackis krenkštelėjo.

– Eime, – pasakė jis, – esame paruošę šiokias tokias vaišes.

Mes nuėjome į užkulisius, kur nuobodžiaudami stovėjo keli televizijos darbuotojai. Vienas kiek aptriušęs bernas juokdamasis ir pilna burna atsigręžė į mane, užsikosėjo, bet visai pakenčiamai vokiškai pasisveikino, kai ėjau pro šalį. Atsakydamas atmečiau ranką atgal ir leidausi Zavackio kreipiamas į tą bufeto pusę, kur stovėjo paruoštas šampanas, beje, gan prašmatnus, jei gerai supratau Zavackio

reakciją. Šis paprašė bufeto patarnautoją dviejų taurių ir pasakė, kad tokios rūšies šampanas geriamas ne kasdien.

– Vicgiuras taip pat ne kasdien tokio gauna, – pasakė patarnautojas.

Zavackis nusijuokė ir padavė man taurę, pakėlė savąją ir palinkėjo:

– Už jus!

– Už Vokietiją! – pataisiau aš, tada mes susidaužėme ir išgėrėme.

– Kas yra? – susirūpinęs paklausė Zavackis. – Jums nepatinka?

– Jei aš išvis kada nors geriu, tai tik aukščiausios rūšies džiovintų uogų vyną, – paaiškinau. – Žinau, reikia, kad šampanas būtų kartokas, tai laikoma net geru požymiu, bet man jis per rūgštus.

– Galiu jums ir ko nors kito...

– Ne, ne, aš įpratęs.

– Bet jūs galėtumėt išgerti belinio.

– Belinio? Kaip tos damos pavardė.

– Taigi. Ko gero, jums patiktų. Luktelėkit!

Zavackiui nubėgus, likau kiek sutrikęs stovėti ir akimirką prisiminiau baisias savo politinės veiklos pradžios akimirkas, pačią kovos užuomazgą, kol dar nebuvau įvestas į visuomenę ir dažnai jausdavausi gana netvirtai. Be abejo, tie nemalonūs prisiminimai vos šmėstelėjo prieš akis, nes vos tik Zavackis pasišalino, prie manęs priėjo jauna brunetė dama ir pasakė:

– Skėlėt kaip iš rašto! Kaip jums šovė į galvą ta lauko pelė ir namų pelė?

– Jums irgi šautų, – atsakiau tvirtai. – Reikia tik užsimerkti ir įsivaizduoti, kad eini per gamtą. Deja, dabar

daugelis vokiečių jau nebesugeba matyti paprastų dalykų. Leiskit paklausti, kokį išsilavinimą esate įgijusi?

– Aš dar studijuoju, – atsakė ji. – Sinologiją, teatro mokslą ir...

– O Viešpatie, – nusijuokiau aš, – liaukitės! Tokia daili panelė ir tokie išmoningi niekai! Geriau susiraskit narsų jauną vyrą ir ką nors nuveikit vokiško kraujo gausinimo labui!

Ji labai pagarbiai nusijuokė.

– Tai *messed ekting*, tiesa?

– Štai kur jis! – sušuko man už nugaros dama Belini. Ji atėjo su Zenzenbrinku ir dirbtinai šypsančiu Vicgiuru iš paskos ir prisidėjo prie mūsų. – Susidaužkim! Juk čia mes visi profesionalai. Jei vertinsime grynai profesionaliu požiūriu, reikia pripažinti: laida buvo klasiška! To anksčiau neturėjome! Tai bus sėkminga kombinacija!

Zenzenbrinkas ėmė uoliai dalyti putojančio vyno taures, o sugrįžęs Zavackis man įspraudė į ranką taurę su kažkokiu abrikosų spalvos skysčiu.

– Kas čia?

– Galit ramiai ragauti, – atsakė jis ir pakėlė savo taurę: – Už fiurerį!

– Už fiurerį!

Visi pritardami smagiai nusijuokė ir apibėrė mane sveikinimais, į kuriuos vos spėjau atsakinėti.

– Ką jūs, ponai, mums prieš akis dar tiek daug darbo!

Atsargiai gurkštelėjau gėrimo ir pritariamai linktelėjau Zavackiui. Jo skonis buvo visai kaip vaisių, maloniai kuteno gomurį, bet tik tiek, kiek reikia; tiesą sakant tai buvo paprasti, ūkiški vaisių putėsiai, matyt, pagardinti trupučiu putojančio vyno, kad turėtų šiek tiek stiprumo, bet tik

šiek tiek, tad galėjai nesibaiminti, jog padauginsi ar turėsi panašių nemalonumų. Tokių detalių reikšmės negalima nuvertinti. Mano padėties žmogui reikia nuolatos elgtis nepriekaištingai.

Neformalių, bet svarbių pasibuvimų trūkumas tas, kad iš jų negali kada nori pasišalinti, jeigu tuo metu nevyksta karas, kuriam turi vadovauti. O jeigu šiaurės Prancūzijoje kaip tik tuo metu reikia šmirkštelėti pjautuvu, jeigu viens du užimti Norvegiją, tai niekas, aišku, neprieštarauja, kad, visiems keliant taures, grįžti į savo darbo kabinetą studijuoti povandeninių laivų, reikalingų galutinei pergalei, projektų ar dalyvauti pergalingų greitųjų bombonešių kūrimo aptarime. O taikos metu stovi ir gaišti laiką gerdamas vaisinius putėsius. Mane vis labiau nervino triukšmingas Zenzenbrinko būdas, rūgšti Vicgiuro mina irgi nepuošė vakaro. Todėl bent laikinai atsiprašiau, kad šio to pasiimčiau bufete.

Stačiakampėse skardinėse geldose buvo įvairių dešrų ir visokių keptų dalykų bei didelis kiekis makaronų, to, kas man nelabai patiko. Jau norėjau apsisukęs grįžti, bet šalia manęs atsidūrė Zavackis.

– Ar galiu kuo nors padėti?

– Ne, ne, viskas gerai.

– O varge! – Zavackis trenkė sau delnu per kaktą. – Jūs ieškot šiupinio, tiesa?

– Ne, aš galiu... galiu paimti štai tokį sumuštinį...

– Bet šiupinys būtų geriau, juk taip? Fiureris mėgsta paprastus valgius!

– Iš tiesų jo norėčiau, – prisipažinau. – Arba ko nors be mėsos.

– Man labai gaila, kad laiku nesusigriebėm, – pasakė jis, – juk turėjau žinoti. Bet jeigu jūs truputį luktelėtumėt...

Jis išsitraukė nešiojamąjį telefono aparatą ir ėmė maigyti.

– Ar jūsų telefonas geba ir išvirti?

– Ne, – atsakė jis, – bet už dešimties minučių kelio nuo čia yra užeiga, labai giriama už vokišką virtuvę ir šiupinius. Jei norit, galiu jums iš ten ko nors užsakyti.

– Nesivarginkit. Mielai paėjėčiau kelis žingsnius, – tariau, – ir pavalgyčiau to šiupinio ten.

– Jeigu nieko prieš, – pasakė Zavackis, – aš jus palydėsiu. Užeiga visai čia pat.

Mes pasišalinome ir patraukėme per ganėtinai šaltas Berlyno sutemas. Tai buvo daug maloniau negu stoviniuoti anoje valgykloje, kur visi radijo žmonės be perstogės gieda vieni kitiems ditirambus. Mūsų kojos pakeldavo nuo žemės vieną kitą lapą.

– Ar galiu kai ko paklausti? – kreipėsi į mane Zavackis.

– Klauskit ko tik norit!

– Ar tai atsitiktinumas? Na, kad jūs irgi vegetaras?

– Anaiptol, – atsakiau aš, – tai apgalvotas dalykas. Aš jau seniai vegetaras, ir tik laiko klausimas, kada man pritars kiti. Bet bufeto virėjai, atrodo, apie tai nėra girdėję.

– Ne, turiu galvoje, ar visada buvote vegetaras? Ar tik nuo tada, kai esate Hitleris?

– Aš visąlaik buvau Hitleris. Kas gi galėjau būti pirmiau?

– Na, gal bandėte tapti kuo nors kitau. Čerčiliu. Ar Honekeriu.

– Tomis ezoterinėmis apgavystėmis, sielų persikėlimu ir visokia mistika tikėjo Himleris. Aš niekada anksčiau nebuvau Honekeris.

Zavackis pasižiūrėjo į mane.

– Ir jums niekada neatrodo, kad truputį perlenkiat su savo vaidyba?

– Viską reikia daryti iki galo ir fanatiškai ryžtingai. Kitaip nieko neišeina.

– Bet, pavyzdžiui, juk niekas nemato, ar jūs vegetaras, ar ne.

– Pirma, – atsakiau aš, – tai geros savijautos reikalas. Antra, to, be abejo, pageidauja gamta. Žiūrėkit, liūtas pabėgėja du tris kilometrus ir visiškai nusilpsta. Dvidešimt minučių, ką ten – penkiolika. O kupranugaris – savaitę ant kojų, ir nieko. Dėl to, kad kitkuo minta.

– Puikus tariamosios logikos pavyzdys...

Aš stabtelėjau ir pažvelgiau į jį.

– Kokios tariamosios logikos? Na gerai, tada imam kitą pavyzdį: kur dabar Stalinas?

– Sakyčiau, miręs.

– Aha. O Ruzveltas?

– Irgi.

– Petenas? Eizenhaueris? Antoneskus? Hortis?

– Pirmieji du mirę, o apie kitus niekada nesu girdėjęs.

– Puiku, anuodu irgi mirę. O aš?

– Na, jūs ne.

– Taigi, – tariau patenkintas ir patraukiau toliau. – Neabejotinai dėl to, kad esu vegetaras.

Zavackis nusijuokė. Paskui pasistengė mane pasivyti.

– Geras atsakymas. Ar jūs tokių dalykų neužsirašot?

– O kam? Aš juos ir taip žinau.

– Aš tai bijočiau, kad nepamirščiau, – pasakė jis ir parodė į užeigos duris. – Mums čia.

– Graži vieta, – tariau aš, – ji man primena kovos laikus Miunchene.

– Jūs iš Miuncheno?

– Ne, iš Linco. Ar tikriau...

– ...ar tikriau, iš Braunau, – baigė sakinį už mane Zavackis, – aš truputį pasidomėjau.

– O jūs iš kur? – savo ruožtu paklausiau. – Kiek jums išvis metų? Trisdešimties, manau, dar nėra?

– Dvidešimt septyneri, – atsakė jis. – Esu iš Bonos, o studijavau Kelne.

– Reinlenderis, – apsidžiaugiau aš, – netgi mokytas reinlenderis!

– Studijavau germanistiką ir istoriją. Nors norėjau būti žurnalistu.

– Gerai, kad netapot, – nuraminau, – tai melagių gauja, visi lig vieno.

– Televizijoje tas pats, – pasakė jis. – Tiesiog neįtikima, kokį mėšlą jie rodo. O jeigu mes padarome ką nors gero, tai leidėjams būtinai reikia sugadinti. Arba nupiginti. Arba ir sugadinti, ir nupiginti. – Ir skubiai pridūrė: – Jūs, žinoma, išimtis. Čia visai kas kita. Man pirmąkart neatrodo, kad parduodame šlamštą. Jūs taip viską pateikiat, kad esu tiesiog sužavėtas. Vegetarizmą ir visa kita; jūs nieko nemėgdžiojate – tai, ką kalbat, panašu į koncepcijos dalį.

– Man labiau patinka pasaulėžiūros sąvoka, – pasakiau aš, bet šiaip jau labai džiaugiausi tokiu jaunatvišku jo entuziazmu.

– Tiesą sakant, aš visąlaik norėjau taip dirbti, – tarė Zavackis. – Ne chaltūrinti, o daryti ką nors vertinga. *Flashlight* tenka pardavinėti tiek šlamšto. Žinot ką? Kai buvau mažas, norėjau dirbti gyvūnų prieglaudoje. Padėti vargšams gyvūnams ar panašiai. Arba juos gelbėti. Daryti tai, kas pozityvu.

Padavėja pastatė prieš mus du dubenis šiupinio. Buvau sujaudintas: šiupinys atrodė kaip pridera. Ir kvepėjo, kaip

turi kvepėti šiupinys. Pradėjome valgyti. Kurį laiką abu nieko nekalbėjome.

– Geras? – paklausė Zavackis.

– Labai geras, – atsakiau kabindamas šaukštu, – lyg tiesiai iš lauko virtuvės.

– Taip, – linktelėjo jis, – geras valgis. Paprastas, bet geras.

– Ar jūs vedęs?

Jis papurtė galvą.

– Susižadėjęs?

– Ne, – atsakė jis, – greičiau ketinantis. Ir esu kai ką nusižiūrėjęs.

– Bet?

– Ji dar to nežino, ir aš nenumanau, ar norėtų su manimi prasidėti.

– Tada drąsiai pirmyn. Juk šiaip nesate drovus!

– Taip, bet ji...

– Nereikia svyruoti. Pirmyn, ir baigta. Moterų širdys kaip mūšiai. Svyruodamas jų nelaimėsi. Reikia sutelkti visas jėgas ir narsiai pulti.

– Ar buvote sutikęs tokią moterį?

– Na, negaliu skųstis, kad būčiau pritrūkęs moterų dėmesio. Šiaip jau daugiau pasireiškiau kitur.

– Kitur?

– Visų pirma, paskutiniaisiais metais laimėjau daugiau mūšių, negu palenkiau moterų širdžių.

Jis nusijuokė.

– Jei neužrašysite, ką kalbate, tai padarysiu aš. Jeigu viskas eisis kaip dabar, jums reikėtų pagalvoti apie knygą. Patarimai *a la Hitler*. Laimingo gyvenimo poroje receptas.

– Nežinau, ar turiu teisę patarti, – pasakiau, – juk mano vedybinis gyvenimas buvo labai trumpas.

– Teisybė, esu girdėjęs. Bet tai nesvarbu. Šitaip net geriau, mes tą knygą taip ir pavadintume „Mano kova – su žmona“. Jau vien dėl pavadinimo ji bus graibstoma kaip šviežios bandelės.

Aš taip pat neištvėręs nusijuokiau. Susimąstęs pažiūrėjau į Zavackį, į jo trumpus įžūliai styrančius plaukus, į budrų žvilgsnį, palaidą, bet nekvailą liežuvį. Iš balso supratau: šis žmogus galėtų būti vienas tų, kurie andai ėjo su manimi. Į kalėjimą, į reicho kanceliariją, į fiurerio bunkerį.

XVI.

– A, ponas Hitleris, – pasisveikino kioskininkas, – kaip gražu. Aš jūsų, galima sakyti, laukiau!

– O kodėl? – ištariau juokdamasis.

– Na, mačiau jūsų pasirodymą, – atsakė jis, – ir pamaniau, kad, matyt, norėsite paskaityti, kas apie jį rašoma. Ir, ko gero, ieškosite tokios vietos, kur nemažas žurnalų pasirinkimas! Prašom į vidų, prašom! Sėskitės. Gal norit kavos? Kas jums? Blogai jaučiatės?

Man buvo nemalonu, kad jis sugebėjo pastebėti mažą mano silpnybę, tai iš tiesų buvo silpnybė, malonių jausmų antplūdis, kokio seniai nebuvau patyręs. Rytą apie pusę dvyliktos pabudau žvalus, šiek tiek užkandau ir iš tikro nusprendžiau paskaityti laikraščius, kioskininkas tai puikiausiai įspėjo. Prieš dvi dienas buvo pristatyti kostiumai, tad galėjau apsirengti ne taip oficialiai, tai yra pasirinkau paprastą tamsų klasikinio kirpimo kostiumą, prie jo priderinau tamsią skrybėlę, išėjau ir iškart pastebėjau, kad traukiu daug mažiau žvilgsnių nei pirma. Diena buvo saulėta, labai giedra ir, kaip tikėjausi, maloniai vėsi. Jaučiausi atlikęs visas pareigas ir smagiai traukiau gatve. Kaip paprastai buvo ramu, o kad mėgstu vaikščioti tarp žalumos, po nedidelius parkus, tai mažai kas ir krito į akį. Mano

dėmesį atkreipė tik viena pamišusi moteris, ji pasilenkė, kad senokai nepjautoje žolėje rastų ir surinktų spanielio ekskrementus. Akimirką pamaniau, kad tokie bukapročiai gali būti apsikrėtę kokia nors epidemija, nors tai, ką ji darė, nieko nejaudino. Priešingai, kaip neseniai pastebėjau, tai šen, tai ten buvo apdairiai pristatyta savotiškų automatų, iš jų šitos pamišėlės traukė mažus maišelius. Iš pradžių maniau, kad tai moterys, trokštančios vaikų, bet likusios bevaikės ir nuo to apsirgusios tokia isterijos forma, kai perdėtai rūpinamasi visais šunimis. Turėjau pripažinti, kad aprūpinti šias vargšes maišeliais buvo stulbinamai pragmatiška. Ilgainiui tas moteris, aišku, reikėjo grąžinti prie jų tikrųjų pareigų, bet tam, matyt, vėl priešinosi kokia nors partija. Žinomi dalykai.

Pasinėręs į tokias ne itin varginančias mintis žingsniavau pas kioskininką niekieno netrukdomas, beveik neatpažįstamas; keista, tokią padėtį tarsi buvau jau patyręs, ir tik kioskininko žodžiai man atvėrė akis, kodėl taip yra. Buvo apėmusi tokia pat nuostabi nuotaika, kokia dažnai apimdavo Miunchene, mano veiklos pradžioje, kai buvau ką tik paleistas iš kalėjimo. Tame mieste tada buvau jau šiek tiek žinomas kaip kol kas smulkios partijos pirmininkas, oratorius, gebantis pažvelgti į tautos širdies gelmes, ir mažieji žmonės bei menkiausi žmogeliai man jaudinamai reiškė savo simpatijas. Kai eidavau per maisto produktų turgų, pačios neturtingiausios turgaus bobutės maloniai man pamodavo, kad prieičiau, duodavo tai du kiaušinius, tai svarą obuolių, tad namo pareidavau kaip tikras maisto rinkėjas, ir namo šeimininkė pasitikdavo mane švytėdama. Tų žmonių veidai tvieksdavo tokiu žilpinančiu ir nuoširdžiu džiaugsmu kaip šią akimirką kioskininko. Ir mane

apėmė toks stiprus andainykštis jausmas, kad nė nespėjau susivokti, kaip iškart nukreipiau akis į kitą pusę. Vis dėlto ilgų ilgiausią darbo patirtį turintis kioskininkas puikiai pažinojo žmones, nors paprastai tai būdinga tik kai kuriems vežikams.

Nedrąsiai kostelėjau ir pasakiau:

– Tik prašyčiau ne kavos. Būtų gerai arbatos. Arba stiklinę vandens.

– Gerai, gerai, – sutiko jis ir pripylė vandens į virdulį, panašų į stovintį mano viešbučio kambaryje. – Laikraščius sudėjau prie minkštakrėslio. Jų nelabai daug, manau, gal verčiau pasižvalgyti po internetą.

– Aha, po tą *internecą*, – tariau ir atsisėdau. – Puiki institucija. Nė nesitikiu, kad mano pasisekimas priklausys nuo laikraščių palankumo.

– Nenoriu gadinti jums nuotaikos, – pasakė kioskininkas, traukdamas iš stalčiaus arbatos maišelį, – bet nebijokit... Tiems, kurie jus matė, jūs patiksite.

– Aš nieko nebijau, – pareiškiau, – ką reiškia kokio nors kritiko nuomonė?

– Na...

– Ogi nieko, – pasakiau, – ničnieko! Nereiškė ketvirtąjį dešimtmetį, nereiškia ir dabar. Kritikai pasakoja žmonėms tik tai, kuo patys turi tikėti. Sveika tautos pajauta jiems nieko nereiškia. Tauta ir be mūsų ponų kritikų žino, ką manyti. Jeigu tauta sveika, ji labai puikiai atskiria, kas ko nors vertas ir kas ne. Ar ūkininkui reikia kritiko, kad tas pasakytų, ko verta jo žemė, į kurią reikia berti kviečius? Ūkininkas pats tai puikiausiai žino.

– Nes kasdien mato savo dirvą, – pasakė kioskininkas, – o jus regi ne kasdien.

– Užtat kasdien sėdi prie televizijos aparato. Ir gali puikiai palyginti. Ne, vokiečiui nereikia nuomonės sudarytojo. Jis pats ją susidaro.

– Jūs žinot, ką kalbat, – pasakė kioskininkas šypsodamasis ir padavė man cukraus. – Juk esat laisvosios nuomonės specialistas.

– Kaip tai suprasti?

– Su jumis išties reikia būti atsargiam, – jis papurtė galvą, – nes man visąlaik maga pradėti kalbėti taip, lyg čia išties būtumėt jūs. – Kažkas iš lauko pabeldė į palangę. Kioskininkas atsistojo. – Paskaitykit, kas rašoma, man reikia aptarnauti pirkėjus. To skaitymo čia ne kažin kiek.

Pažvelgiau į mažą krūvelę šalia krėslo. Nė viename pirmajame puslapyje manęs nebuvo, betgi to ir negalėjai tikėtis. Mūsų laida neatrodė sudominusi ir didžiųjų laikraščių. Nei šiurpiojo „Bild“. Vicgiuro laidos buvo ne naujiena, todėl reporteriai, matyt, jomis nelabai domėjosi. Mūsiškę pastebėjo tik keli regioniniai laikraštukai, kurių vieno iš redaktorių pareiga užmesti akį į televizijos aparatą ir užpildyti smulkią skiltį. Taigi trys tokie žmonės buvo įsijungę Vicgiuro laidą, matyt, tikėdamiesi prasiblaškyti. Ir, visų jų nuomone, mano kalba ten buvo įdomiausia. Vienas rašė, kad ne kas kita, o Hitlerio figūra parodė, ko, tiesą sakant, verta Vicgiuro laida: nuvalkiotų anekdotų apie užsieniečius rinkinys. Kiti du sakė, kad per mano „žavingai piktą kalbą“ Vicgiuro laida pagaliau įgijo aštrumo, kurio jam pačiam visąlaik trūko.

– Tai ką, – paklausė kioskininkas, – patenkintas?

– Man jau teko pradėti nuo pačių apačių, – atsakiau ir gurkštelėjau arbatos, – tada kalbėjau dvidešimčiai žmonių. Trečdalis jų, rodos, buvo atėję per klaidą. Na, negaliu skųstis. Riekia žiūrėti į priekį. O kaip jums patiko mano pasirodymas?

– Geras, – atsakė jis, – aštrus, bet geras. Tik Vicgiuras, regis, nebuvo itin sužavėtas.

– Taigi, – sutikau aš, – man tai ne naujiena. Prasimušėliai visuomet ima šaukti, kai atsiranda nauja šviežia idėja. Jie ima drebėti dėl pelningos savo vietos.

– Ar jis darsyk įsileis jus į savo laidą?

– Jis darys tai, ką lieps įmonė. Juk jis pelnosi duoną iš sistemos ir turi paisyti jos žaidimo taisyklių.

– Man sunku patikėti, kad vos prieš porą savaičių aptikau jus prie savo kiosko, – pasakė mano vaišintojas.

– Taisyklės tos pačios kaip ir prieš šešiasdešimt metų, – tariau aš, – jos nesikeičia. Tiktai žydų dabar mažiau. Todėl ir tautai geriau. Beje, aš jums dar nepadėkojau. Ar?..

– Nesirūpinkit, – pasakė kioskininkas, – mes čia kai ką organizavome. Man nieko netrūksta.

Suskambo jo nešiojamasis telefonas. Kioskininkas pakėlė aparatą prie ausies ir atsiliepė. Tuo tarpu paėmiau vieną iš tų „Bild" ir ėmiau vartyti. Radau gan simpatišką tautos pykčio ir kandumo mišrainę. Pradžioje ėjo pranešimai apie politines nesąmones, ryškėjo vaizdas, kaip priekvaišė, bet gal ir nepiktybiška matrona kanclerė gremėzdiškai sukiojasi tarp jai trukdančių nykštukų. Be to, laikraštis kiekvieną „demokratiškai legitiminį" sprendimą vadino visiška nesąmone. Šiam puikiam kurstomajam leidiniui ypač nepatiko Europos vienijimosi idėja. Bet labiausiai man prie širdies buvo subtilus jo darbo stilius. Pavyzdžiui, juokų skiltyje tarp anekdotų apie uošves ir raguotus vyrus tarsi netyčia įterptas sąmojis: „Portugalas, graikas ir ispanas ateina į viešnamį. Ir kas moka? Vokietija."

Sąmojis atrodė kaip reta vykęs. Aišku, Štreicheris būtų pridėjęs karikatūrą, kaip tie trys prakaituoti nesiskutę pietiečiai savo purvinomis letenomis graibo nekaltą mergelę,

o doras vokiečių darbininkas plūkiasi, bet tai, matyt, būtų tik pakenkę, nes juokelis būtų išsiskyręs iš protingai parinktos nekaltos vienodybės.

Šiaip jau per visus puslapius liejosi kriminalinių nusikaltimų buza, paskui ėjo nuo seno lengviausiai prieinamos ramdymo žinios – sportas, dar fotografijų rinkinys, kur garsūs žmonės atrodo seni arba bjaurūs – tobula pavydo, antipatijos ir niekšybės simfonija. Todėl būčiau apsidžiaugęs, jei kaip tik šioje aplinkoje būčiau radęs nedidelę žinutę apie savo pasirodymą. Vis dėlto kioskininkas šio laikraščio visiškai pamatuotai nepadėjo į man skirtųjų krūvelę, nes nieko tokio neradau. Kai jis vėl įsikišo telefoną į kišenę, atitraukiau „Bild“ nuo akių,

– Skambino sūnus, – pasakė jis, – tas, kurio batai jums netinka. Klausė, ar esate tasai tipas iš mano kiosko. Matė jus savo draugo mobiliajame telefone. Liepė pasakyti, kad jūs baisiausiai kietas.

Nieko nesuprasdamas pažvelgiau į kioskininką.

– Na, kad jūs jam patinkat, – išvertė jis. – Aš pats nenoriu žinoti, kokių filmukų jie turi savo telefonuose, bet jūs ten nerasit nieko, kas, jų nuomone, būtų neverta dėmesio ar neįdomu.

– Jaunimo jausmai dar natūralūs, – pasakiau aš. – Jis nesvarsto, kas gerai ir kas blogai, jis mąsto, kaip diktuoja prigimtis. Gerai išauklėtas vaikas nepriims nederamo sprendimo.

– Beje, ar jūs turite vaikų?

– Deja, ne. – atsakiau. – Nors kartais suinteresuotieji sluoksniai skleisdavo gandus, kad esama vieno kito benkarto, kaip pas mus sakoma.

– Oho, – tarė kioskininkas ir smagiai užsidegė cigaretę, – iš jūsų norėta išpešti pinigų...

– Ne, norėta mane apšmeižti, paversti nedorėliu. Mirk iš juoko. Nuo kada neteisinga ar negarbinga dovanoti vaikui gyvybę?

– Pasakykit tai Krikščionių unijai.

– Teisybė, visada reikia atsižvelgti į paprastus žmones. Gali jiems kalbėti ką nori, jie vis tiek manys, ką mano. Himleris kartą bandė įvesti tokią tvarką, kad nesantuokiniai esesininkų vaikai turėtų lygias teises su teisėtais, bet jam neišdegė. Deja, vargšai vaikai! Į mažą berniuką ar mergytę kreivai žiūrima, tokie vaikai erzinami, kiti aplink juos šoka ratu ir plėšia pašaipius kupletus. Tai kenkia ir solidarumo jausmui. Visi mes vokiečiai, santuokiniai ar nesantuokiniai. Visada sakau: vaikas yra vaikas tiek lopšyje, tiek apkase. Kai gimsta, aišku, juo reikia pasirūpinti. Kas per šunsnukis gali tada parodyti kulnis?

Padėjau laikraštį „Bild" atgal į šūsnį.

– Ir kuo viskas baigėsi?

– Niekuo. Žinoma, buvau šmeižiamas, bet paskui šmeižtai nutilo.

– Ką gi, – tarė kioskininkas ir gurkštelėjo arbatos.

– Aš, aišku, nežinau, ar gestapas kada nors jais dar domėjosi, bet, matyt, to nebeprireikė.

– Ko gero, ne. Jūs juk iškart pasitelkėt spaudą... – Ir jis nusijuokė tarsi pasakęs vykusį pokštą.

– Kaip tik taip, – linktelėjau aš.

O tada pasigirdo valkirijų melodija.

Man ją į telefoną buvo instaliavusi panelė Kromajer. Kai ėmėme naudotis visais tais kompiuteriais, jai šovė į galvą, kad man reikia įtaisyti ir nešiojamąjį telefoną. Šis prietaisas atrodė tiesiog neįtikimas, juo galėjai naršyti *internece* net paprasčiau negu su kompiuterio pele: telefonas buvo valdomas tiesiog pirštais. Iškart supratau, kad mano ranko-

se atsidūrė arijų kūrybingumo pavyzdys, ir išties po kelių spustelėjimų paaiškėjo, kad tai puikios bendrovės *Siemens* gaminys. Kelis būtinus judesius, savaime suprantama, man turėjo parodyti panelė Kromajer, nes instrukcijos be akinių neįskaičiau. Norėjau patikėti telefoną jai, nes fiureris neprivalo terliotis su tokiais niekais, juk tam yra sekretoriatas. O panelė Kromajer savo ruožtu man pagrįstai priminė, kad galiu naudotis jos paslaugomis tik pusdienį. Tada aš tylomis subariau save, kad tapau priklausomas nuo savo partinio aparato. Buvau vėl atsidūręs pačiame dugne ir norom nenorom turėjau pats atsakinėti į skambučius.

„Pageidausta kokias nors konkrečias melodijas?“ – tada paklausė ji.

„Ką jūs, – pašaipiai atsakiau. – Aš juk nedirbu kokiame nors dideliame biure.“

„Ką gi, tadu instaliuosiu jumi normalų signalų.“

Ir aš išgirdau garsą, lyg girtas klounas skambintų ksilofonu.

„Kas čia?“ – paklausiau pasibaisėjęs.

„Jūsų telefonas, – atsakė panelė Kromajer ir pridūrė: – mana fiūreri!“

„Tai jis *šitaip* skambės?“

„Tik tadu, kai kas nors jumi skambins.“

„Išjunkit. Nenoriu, kad žmonės laikytų mane idiotu!“

„Todėl ir klausiau, – tarė panelė Kromajer. – A gal jums taks patiktų?

Išgirdau daugiau klounų, grojančių įvairiausiais instrumentais.

„Koks siaubas“, – sudejavau.

„Betgi ar jums ne vis tiek, ką žmonys apie jus mano?“

„Mano mieloji panele Kromajer, – atsakiau, – man pačiam atrodo, kad trumpos odinės kelnės yra pačios vyriš-

kiausios pasaulyje. Ir kai vieną dieną vėl būsiu vyriausiasis vermachto vadas, tai visai divizijai įtaisysiu tokias trumpas kelnes. Ir vilnones kojines.

Tada panelė Kromajer įnoringai prunkštelėjo ir čia pat ėmė šnirpštis nosį.

„Gerai, – kalbėjau toliau. – Jūs ne iš pietų Vokietijos. Ir negalite to suprasti. Bet kai ta divizija išsirikiuos, kai ims žygiuoti, tada kiekvienas pamatys, kad visos pašaipos apie Zepuko kelnes niekam vertos. Ir čia mes prieiname prie svarbiausio dalyko: kelyje į valdžią man teko patirti, kad su tokiomis kelnėmis į tave kaip į politiką ekonomistai ir valstybės vyrai nežiūri rimtai. Labai gailėjausi, kad teko atsisakyti to trumpo puikaus drabužio, bet aš jo atsisakiau, nes tai pasitarnavo mano reikalui ir mano tautai. Ir sakau jums: ne tam netekau tų puikių kelnių, kad šis telefonas niekais paverstų mano auką, o mane patį paskutiniu mulkiu! Taigi išgaukit pagaliau iš to aparato žmonišką garsą."

„Todėl ir klausiau, – sušnypštė panelė Kromajer ir padėjo nosinę į šalį. – Aš galiu padaryt, kad jis skambėt kaip normalūs telefonas. Bet galiu išgaut ir bet kakį kitų garsų. Frazes, triukšmus, muzikų..."

„Ir muziką?"

„Kad tik man pačiai nereikėt jas grot. Taigi ji turi būt kokiaj nors plokštelej!"

Ir tada ji man įtaisė valkirijas.

– Puiku, tiesa? – paklausiau kioskininko ir išdidžiai pakėliau prie ausies aparatą. – Hitleris klauso!

Bet ir toliau girdėjau jojančių valkirijų maršą.

– Hitleris, – pasakiau, – Hitleris klauso. – O kad valkirijos toliau tebejojo, perėjau prie „fiurerio štabo", mat skambintojui galėjo būti pernelyg netikėta, kad iškart atsiliepiu

aš. Vėl tas pats, tik valkirijos ėmė taip garsiai bildėti, kad net ausį suskaudo.

– HITLERIS KLAUSO! – šaukiau aš. – FIURERIO ŠTABAS! – Pasijutau lyg 1915 metais fronte.

– Prašau paspausti žaliąjį mygtuką, – sušuko kioskininkas verksmingu balsu, – aš negaliu pakęsti Vagnerio.

– Kokį žalią mygtuką?

– Nagi savo telefono, – riktelėjo jis, – turit stumtelėti jį į dešinę.

Pažiūrėjau į aparatą. Ten iš tiesų buvo žalias mygtukas. Pastūmiau jį į dešinę, valkirijos nutilo, ir aš riktelėjau:

– KALBA HITLERIS! FIURERIO ŠTABAS!

Ir nieko. Tada kioskininkas vartydamas akis suėmė mano ranką sykiu su aparatu ir švelniai pakėlė prie ausies.

– Ponas Hitleris? – išgirdau viešbučių užsakytojo Zavackio balsą. – Alio, pone Hitleri!

– Taip, čia Hitleris, – pasakiau.

– Jau kuris laikas bandau su jumis susisiekti. Ponia Belini mane įgaliojo jums pranešti, kad įmonė labai patenkinta!

– Ką gi, – tariau, – puiku. Aš pats, tiesa, tikėjausi daugiau.

– Daugiau? – sutrikęs paklausė Zavackis. – Dar daugiau?

– Mano mielas pone Zavacki, – pasakiau jį ramindamas, – trys laikraščių straipsniai neblogas dalykas, betgi mūsų tikslai kiti...

– Laikraščių straipsniai, – karktelėjo Zavackis, – kas kalba apie laikraščių straipsnius? Viskas atsidūrė jutube. Ir be paliovos plinta. – Tada jis pritildė balsą ir pasakė: – Tarp mūsų kalbant, iškart po laidos kai kas siūlė jūsų atsisakyti. Pavardžių neminėsiu. Bet dabar... Pasižiūrėkit! Jaunimas jus myli.

– Nes jaunimo jausmai nuoširdūs, – tariau aš.

– Todėl turime tuoj pat rengti naują laidą! – susijaudinęs sušuko Zavackis. – Jūs gausit daugiau laiko. Jau numatyti ir keli įrašai. Turite tuojau ateiti į biurą! Kur esat?

– Kioske, – atsakiau.

– Gerai, – tarė Zavackis, – likite ten, taksi pas jus jau važiuoja! – ir padėjo ragelį.

– Tai ką, – paklausė kioskininkas, – geros žinios?

Atkišau jam savo telefono aparatą.

– Ar galite su juo prieiti prie kažkokio jutubo?

XVII.

Atsitiko štai kas: kažkas man nežinomu techniniu įtaisu įrašė mano pasirodymą Vicgiuro laidoje ir įkėlė į *internecą,* į tokią vietą, kur visi gali rodyti savo filmukus. Ir visi gali žiūrėti ką nori, be jokių nešvankių žydiškų žurnalų kišimosi. Savaime suprantama, žydai taip pat gali ten kišti savo trigrašį, tačiau rezultatas be jokių protekcijų buvo aiškus: tauta žiūrėjo, vis iš naujo žiūrėjo mano pasirodymą pas Vicgiurą. Tatai sakė skaičius, rodomas po filmu.

Tokiais skaičiais aš paprastai nelabai tikiu. Esu gan ilgai turėjęs reikalų su partijos draugais ir ūkio tūzais ir žinau, kad visur pilna karjeristų bei kitokių įtartinų tipų, jie mielai truputį prideda, jeigu reikia kelti į viešumą skaičius. Pagražina arba su kuo nors palygina, kad jų skaičiai atrodytų labai puikiai, ir nutyli daugybę kitų skaičių, galinčių parodyti, kad tikrovėje viskas gerokai prasčiau. Todėl išsyk pats kibau į darbą ir patikrinau kelis žydiškų chaltūrų duomenis. Net pergalėjau save, tokiais atvejais reikia nesiceremonyti, ir patikrinau Čaplino filmo „Didysis diktatorius“ skaičius. Ką gi, žiūrovų kiekis čia viršijo septynženklį skaičių, tik viską, aišku, reikėjo deramai palyginti. Juk pagaliau pigi Čaplino chaltūra pasirodė gal prieš septyniasdešimt metų, taigi metams teko maždaug 15 000 lan-

kytojų, vis dėlto nemažai, nors, aišku, tik popieriuje. Juk ir čia reikėjo atsižvelgti į tai, kad susidomėjimas pamažu mažėja. Žmonių dėmesys naujausiems įvykiams paprastai esti daug didesnis negu užsigulėjusiomis prekėmis, juolab kad Čaplino niekalas buvo nespalvotas, o šiandien žmonės pripratę prie spalvotų filmų. Todėl reikia manyti, kad tas filmas daugiausia žiūrovų *internece* sulaukė septintąjį ir aštuntąjį dešimtmetį. Dabar per metus, matyt, prisideda vos keli šimtai kino meno studentų, vienas kitas rabinas ir kitokių „specialistų" publika. O aš jų skaičių per pastarąsias tris dienas lengvai viršijau tūkstantįkart.

Mane tai labai domino vienu atžvilgiu.

Iki tos akimirkos man geriausiai sekėsi šviesti tautą ir skleisti savo propagandą tokiais metodais, kurie smarkiai skiriasi nuo dabartinių. Aš dirbau su SA rudmarškiniais, kurie mojuodami vėliavomis važiuodavo per miestą sunkvežimiais ir knežindavo kumščiais veidus raudonojo fronto bolševikams, daužė lazdomis jiems per makaules, mielai ir su visišku mano pritarimu kartais bandydavo įvaryti proto į užsispyrusį kūną kareiviškais batais. Dabar supratau, kad vien patraukli idėja gali palenkti į savo pusę ir sudominti šimtus tūkstančių. Tiesa, tai buvo labai sunku įsivaizduoti. Netgi neįmanoma. Man kilo šioks toks įtarimas, jei ne baimė, todėl kaipmat paskambinau Zenzenbrinkui. Šis buvo kuo puikiausiai nusiteikęs.

– Ką tik peržengėt 700 000 ribą, – džiugiai pareiškė jis, – šakės! Ar matėt?

– Taip, – atsakiau, – bet jūsų draugai, manding, smarkiai perdeda. Jums tai neapsimokės.

– Kaip? Ką? Jūs vertas aukso, mano mielasis! Tai tik pradžia, patikėkit.

– Bet jums vis tiek reikės tiems žmonėms sumokėti!

– Kokiems žmonėms?

– Aš pats kurį laiką buvau atsakingas už propagandą. Ir žinau: kad patrauktum į savo pusę 700 000 žmonių, reikia dešimties tūkstančių vyrų fanatikų.

– Dešimties tūkstančių vyrų? Kokių dešimties tūkstančių?

– Dešimties tūkstančių SA vyrų, teoriškai. Ir tai tik atsargiai vertinant. Vis dėlto SA savo žinioje jūs, matyt, neturit, tiesa? Taigi jums reikės mažiausiai penkiolikos tūkstančių.

– Bet jūs ir pokštininkas! – sugriaudėjo kuo puikiausiai nusiteikęs Zenzenbrinkas. Nesu tikras, bet man pasigirdo, kad kambario gilumoje skimbtelėjo taurės. – Būkit atsargus, vieną dieną kas nors į jus gali pažiūrėti rimtai! – Ir jis padėjo ragelį.

Taigi jokių neaiškumų neliko. Zenzenbrinkas, matyt, buvo niekuo dėtas. Toks pritarimas, rodos, plaukė iš pačios tautos gelmių. Aišku, galėjo būti ir taip, kad Zenzenbrinkas yra didžiausias melagis, akių dūmikas, tokia abejonė liko – kaip tik šitai nervina, jei ne pats pasirenki bendražygius. Bet visais kitais atžvilgiais jis man atrodė patikimas. Taigi ėmiausi rengti medžiagą kitai laidai.

Kai žmonės būna kūrybiškai perkrauti, jie visuomet gauna visokiausių įtartinų pasiūlymų. Man buvo siūloma dalyvauti keistuose reportažuose, tokiuose kaip „Fiureris aplanko taupomąją kasą“ arba „Fiureris plaukymo baseine“. Iškart ryžtingai atmečiau šį niekalą. Sportuojantis politikas, į tokį žiūrėti tautai beveik visada kančia. Kai tik užėmėme valdžią, iškart lioviausi dalyvavęs tokiuose cirkuose. Futbolininkas, šokėjas, jie išmano savo darbą, ir žmonės tai kasdien mato, tai gali virsti net menu. Pavyzdžiui, lengvojoje atletikoje ieties metimas yra nuostabiau-

sias reginys. Bet įsivaizduokit, kad ją į ranką paima Geringas arba svoriu jam prilygstanti matrona kanclerė. Kas tai norės matyti? Toks vaizdas gali tik nuvilti.

Aišku, atsiras sakančių: ji turi tautai atrodyti dinamiška, nors tai nereiškia, kad privalo šokinėti žirgu per kliūtis arba daryti ritminę gimnastiką, bet jei užsiims tokiu nekaltu sportu kaip golfas, net ir konservatyviuose anglofiliškuose sluoksniuose tai atrodys visai priimtina. Vis dėlto tam, kuris yra matęs gerą golfo žaidėją, beformės nykštukės baksnojimas atrodys nevertas nė menkiausio dėmesio. Ką tada sakyti kitiems valstybės vyrams? Iš ryto ji bergždžiai stengiasi perprasti ekonomikos gudrybes, o po pietų nekoordinuotais judesiais kapoja lazda golfo lauko žolę. Ką ir kalbėti, kaip atrodo su maudymosi kostiumu, tikra pabaisa. Nuo tokių dalykų buvo neįmanoma atkalbėti Musolinio. Pastaruoju metu jais užsiima ir įtartinasis rusų valstybės vadas, įdomus vaikinas, reikia pripažinti, bet aš vis tiek laikausi savo: kai tik politikas nusivelka marškinius, jo politika baigiasi. Tuo jis tepasako: „Žiūrėkit, tautiečiai, padariau stulbinantį atradimą: mano politika be marškinių geresnė."

Kas per niekai!

Beje, skaičiau, kad neseniai net vokiečių karo ministras fotografavosi baseine su viena dama. Tuo metu armija kovėsi mūšio lauke ar buvo netoli to. Prie manęs jis tą pačią dieną būtų išlėkęs iš tarnybos. Be jokio atsistatydinimo. Jam būtų buvęs padėtas ant stalo pistoletas su viena kulka vamzdyje, ir išeita iš kambario, ir jeigu tas kiaulė dar būtų turėjęs bent kiek garbės, tai būtų žinojęs, ką daryti. O jei ne, tai kitąryt būtų buvęs rastas su kulka galvoje, veidu žemyn tame pačiame baseine. Tada visi būtų sužinoję, kaip esti, kai su trumpikėmis puoli karius iš užnugario.

Ne, į tokias maudynes manęs kviesti nereikia.

– Jeigu jums šitai netinka, ką siūlote vietoj to?

Šį klausimą man uždavė toksai Ulfas Broneris, režisieriaus padėjėjas, maždaug įpusėjęs ketvirtą dešimtį, ryškiai ir prastai apsitaisęs vyras. Jo apdaras atrodė taip pat sumautai kaip tų operatorių, kurie – aš tai žinau iš savo paskutinio darbo radijuje – yra prasčiausiai besirengiantys darbuotojai pasaulyje, šiuo atžvilgiu juos pranoksta nebent spaudos fotografai. Nežinau, kodėl taip yra, bet man atrodo, kad spaudos fotografai dažnai vilki tuos pačius skarmalus, kuriuos tik ką nusimetė televizijos operatoriai. Matyt, todėl, kad mano, jog niekas to nepastebės, nes patys laiko rankose kamerą. O aš, pamatęs ką nors prastai nufotografuotą žurnale, dažnai numanau, kodėl fotografuojamasis taip susiraukė ar panašiai – kas žino, kaip atrodė jį fotografuojantis žmogus. Tiesa, režisieriaus padėjėjas Broneris buvo apsitaisęs geriau, bet ne itin.

– Nagrinėju dienos politiką, – pasakiau jam, – ir, aišku, su ja susijusius klausimus.

– Neįsivaizduoju, kad tai galėtų būti juokinga, – sumurmėjo Broneris. – Politika visuomet mėšlas. Bet prašom, čia ne mano laida.

Per tuos metus išmokau: fanatiškai tikėti bendru reikalu ne visuomet tikslinga. Kartais tai net trukdo. Esu matęs režisierių, kurie siekdami meno aukštumų nesugebėjo sukurti suprantamo filmo. Tad Bronerio abejingumas net patiko, jis atrišo rankas man, užsimojusiam prikalti prie gėdos stulpo pasigailėtinus demokratiškai išrinktų politinių reprezentantų laimėjimus. Viską visada reikia supaprastinti, jei tik įmanoma, tad iškart pasirinkau tikrąja žodžio prasme pirmą pasitaikiusią temą. Pirmučiausia rytą atsistojau priešais vaikų darželį šalia keistosios mokyklos,

pro kurią pastaruoju metu dažnai praeidavau. Nesyk pastebėjau, kaip neatsakingai elgiasi vairuotojai, lakstantys ta gatve dideliu greičiu ir nė nepagalvojantys, kad kelia pavojų mūsų vaikų gyvybei ir sveikatai. Iš pradžių trumpai ir griežtai pasmerkiau tokį lakstymą, paskui padariau kelias nesąmoningųjų jaunimo žudikų nuotraukas, kad vėliau panaudočiau montažui. Tada pakalbinau keletą pro šalį einančių motinų. Jų reakcija buvo neįtikima. Beveik visos klausė:

– Ar čia slapta kamera?

Į tai aš atsakydavau:

– Tikrai ne, gerbiamoji ponia. Kamera štai ten, matote?

Parodydavau į filmavimo aparatą ir į operatorius, darydavau tai atlaidžiai ir kantriai, nes moterų supratimas apie techniką visuomet šlubuoja. Kai šitai išsiaiškindavome, paklausdavau moters, ar dažnai čia vaikšto.

– Jei taip, tai, matyt, atkreipėte dėmesį ir į vairuotojus.

– Taaaip, – nutęsdavo žodį ji, – o kodėl?..

– Ar pritarsite man, kad daugelio vairuotojų elgesys kelia pavojų čia žaidžiantiems vaikams?

– Hm, taip, lyg ir, bet... sakykit, kur link jūs sukate?

– Išsakykit savo nuogąstavimus visiškai atvirai, ponia folksgenose!

– Palaukite. Aš ne folksgenosė! Bet jei jau klausiat... Kartais būna pikta, kai su vaikais eini pro čia...

– Kodėl tad ši laisvai išrinktoji vyriausybė nenumato griežtesnių baudų tokiems beatodairiškiems lakstūnams?

– Aš nežinau...

– Mes tai pakeisim! Dėl Vokietijos. Jūs ir aš! Kokių bausmių reikalautumėt?

– Kokių bausmių aš reikalaučiau...

– Ar manote, kad dabartinių užtenka?

– Aš gerai nežinau...

– O gal nebūtumėte tokia griežta?

– Ne, ne, aš... verčiau nesikiščiau.

– Kaip? O vaikai?

– Viskas... viskas gerai, kaip yra. Aš visiškai patenkinta.

Ir taip būdavo beveik visada. Atrodė, kad esi baimės klimato zonoje, ir tai vyko šioje tariamai laisvų laisviausioje šalyje. Nekalta paprasta moteris iš tautos gelmių nedrįso atvirai kalbėti matydama priešais save žmogų su paprasto kareivio uniforma – mane. Aš buvau sukrėstas. Ir tai sudarė maždaug tris ketvirčius visų atvejų. Paskutinis ketvirtis apklausiamųjų kalbėjo:

– Jūs čia dabar rūpinatės tvarka? Pagaliau atsirado žmogus, kuris netyli! Tai kiaulystė. Juos reikėtų tuojau sukišti už grotų!

– Taigi jūs reikalaujate kalėjimo?

– Mažiausiai!

– Aš maniau, kad mirties bausmė panaikinta...

– Deja!

Panašiu principu vainojau tai, ką aptikdavau pats arba perskaitydavau spaudos puslapiuose. Apnuodytus maisto produktus, automobilių vairuotojus, besikalbančius mobiliuoju telefonu, barbariškus medžioklės įpročius ir panašius dalykus. Štai kas stulbino: žmonės arba reikalavo drakoniškų bausmių, arba – gerokai dažniau – nedrįso kalbėti atvirai. Kartą tuo visiškai įsitikinau. Tąsyk keli žmonės buvo susirinkę miesto centre kritikuoti vyriausybės. Kai, matyt, niekam neatėjo į galvą pasiūlyti ko nors rimtesnio, kaip antai telkti smogikų grupes, jie bent pasistatė kažką panašaus į turgaus prekystalį parašams rinkti, kad Vokie-

tijoje būtų uždrausti abortai, kurių skaičius šiais laikais atrodė išties įspūdingas – 100 000 per metus.

Tokios masinės vokiško kraujo žmonių žudynės, savaime suprantama, buvo nepriimtinos ir man – bet kuris kretinas kaipmat supras, kad, jei vidutiniškai gimsta 50 procentų berniukų, per abortus netenkama trijų divizijų. Jeigu ne keturių. Tiesa, mano akivaizdoje nė vienas tų šaunių ir padorių žmonių nepanoro pareikšti savo nuomonės, – vos tik prisistatėme, visa akcija buvo nutraukta.

– Ką jūs į tai? – paklausiau Bronerio. – Tuos vargšus žmones tarsi kas perkeitė. Tai šitokia vadinamoji žodžio laisvė.

– Šakės, – nusistebėjo Broneris, – viskas ėjosi net geriau nei tada, kai šunų savininkai protestavo prieš nurodymą vedžioti šunis su pavadėliu!

– Ne, – nukirtau aš, – jūs ne taip supratot. Tie šunų savininkai, parodę kulnis, nebuvo padorūs žmonės. Tai buvo žydai. Nejau nematėt žvaigždžių? Jie iškart suprato, su kuo turi reikalą.

– Ne žydai, – paprieštaravo man Broneris, – ant žvaigždžių juk nebuvo parašyta „žydas". Buvo parašyta „šuo".

– Žydui tai būdinga, – apšviečiau aš jį. – Jis tik kelia sumaištį. Ir jos liepsnose paskui verda savo bjaurią nuodingą putrą.

– Juk tai... – sušnypštė Broneris, o paskui nusikvatojo. – Jūs išties neįtikimas.

– Žinau, – atsakiau. – Beje, ar filmavimo grupė jau turi uniformas? Ateityje judėjimas turi vilkėti vienodai!

Mūsų demaskuojamąją medžiagą gamybos įmonė priėmė su dideliausiu džiaugsmu.

– Jūs, matyt, net kunigą galėtumėte paversti ateistu, – nusijuokė Belini, kai visa tai peržiūrėjome.

– Atrodytų, kad taip, bet aš jau bandžiau tai daryti platesniu mastu, – prisiminiau, – tačiau daugelis tų ilgaskvernių nepersiauklėja net lageryje.

Praėjus dviem savaitėms po premjeros pas Vicgiurą, minėtieji reportažai buvo įterpti į laidą kartu su mano ugninga baigiamąja kalba. Per kitas keturias savaites išėjo dar po reportažą. Iš esmės vaizdas buvo kaip trečiojo dešimtmečio pradžioje. Skirtumas tas, kad tada buvau užgrobęs partiją. O šįkart radijo laidą.

Iš esmės neapsirikau vertindamas Vicgiurą. Jis iš tiesų su tam tikru įtūžiu stebėjo, kaip įgyju vis daugiau įtakos ir galios jo laidoje, kaip joje ima aiškiai vyrauti fiurerio dvasia. Vis dėlto jis tam nesipriešino. Bent atvirai nemėgino, tik kartais apgailėtinai prieštaraudavo ir užkulisiuose išūždavo ausis atsakingiesiems įmonės žmonėms savo skundais. Aš, juo dėtas, viską būčiau pastatęs ant kortos, nuo pat pradžių uždraudęs bet kam kištis, tokiomis aplinkybėmis nuo pat mano debiuto atsisakęs darbo radijuje ir numojęs ranka į bet kokias sutartis. O Vicgiuras, kaip ir reikėjo tikėtis, iš paskutiniųjų laikėsi savo apgailėtinų laimėjimų, savo abejotinos šlovės, savo vietos, tarsi ši būtų kažin kas. Dėl savo įsitikinimų jis niekada nebūtų rizikavęs patirti nesėkmę, dėl jų niekada nebūtų sėdęs į kalėjimą.

Kita vertus, kokių gi įsitikinimų Vicgiuras galėjo turėti? Ką pateikti, išskyrus savo įtartiną kilmę, išskyrus tuščią pagyrūnišką plepėjimą? Man, aišku, buvo paprasčiau, vis dėlto aš įkūnijau Vokietijos ateitį. Ką jau kalbėti apie Geležinį Kryžių. Ar apie sužeidimo ženklą, liudijantį, kad esu už Vokietiją liejęs kraują. O ką liejo tasai Vicgiuras?

Savaime suprantama, negalėjau tikėtis, kad jis turi auksinį sužeidimo ženklą. Kur būtų gavęs taikos metu? O jeigu ir būtų turėjęs, tai vėlei neaišku, ar būtų tikęs pramoginei

laidai. Iš žmonių, nešiojančių tokius retus, aukštus sužeidimo apdovanojimus, tiesą sakant, nelabai kas lieka. Tokia šiurkšti toji tikrovė. Penkis ar daugiau kartų sužeisti fronte durtuvais, granatomis, prisiuostę dujų žmonės dažnai turi stiklines akis, dirbtines rankas arba perkreiptas burnas, jei išvis jiems likęs smakras; tai, pripažinkime, ne tas medis, iš kurio likimas mums skobia geriausius humoristus. Kad ir kaip būtų skaudu, fiureris tokiais atvejais turi matyti ir kitą pusę. Štai susirenka į salę kuo puikiausiai nusiteikusi publika, patogiai įsitaiso ir nori po sunkaus darbo šrapnelių fabrike ar lėktuvų gamykloje, o gal po ilgo naktinio bombardavimo atsipalaiduoti, ir man užtenka proto suvokti, kad žmonės tikisi, jog jiems siūlomas komediantas nebus su abiem iki kelių amputuotomis kojomis. Čia reikia iškart aiškiai pasakyti: mirtinas granatos pataikymas, matyt, visiems būtų geresnė išeitis nei sužeidimas ir pareiga juokinti žmones užnugaryje.

Galėjai aiškiausiai matyti, kad Vicgiuro pažiūros ne tik negali prilygti nacionalsocialistinėms, bet kad jam išvis svetimos bet kokios pažiūros, o be tvirtos pasaulėžiūros dabartinėje pramogų pramonėje, savaime suprantama, žmogus neturi jokių galimybių, taigi ir teisės egzistuoti; visa kita vėliau sutvarko istorija.

Ir prisijungimų skaičius.

XVIII.

Fiureris be savo tautos yra niekas. Savaime suprantama, fiureris ir be jos lieka figūra, bet tada nematyti, ko jis vertas. Bet kuriam sveikai mąstančiam žmogui tai nesunku išaiškinti, juk tai būtų tarsi pasodinti kur nors Mocartą ir neduoti jam klavyro – niekas nė nepastebėtų, kad tai genijus. Jis net negalėtų rodytis su seserimi kaip vunderkindas. Gerai, dar būtų smuikas, bet atimk iš sesers ir smuiką, ir kas liks? Du vaikai, geriausiu atveju galintys padeklamuoti eilėraščių ar panašių visam pasauliui mielų niekų Zalcburgo tarme, tik kam tai rūpės? To gero per Kalėdas į valias kiekvienuose namuose. O fiurerio smuikas yra jo tauta.

Ir jo bendradarbiai.

Aišku, jau gali numatyti, ką sakys skeptikai, tie gudragalviai taukš, kad dviem smuikais vienu metu nepagrieši. Tačiau tai vėlei rodo, kaip tokie žmonės regi tikrovę. Jie nemato to, ko negali būti. O jeigu vis dėlto yra? Kaip tik per tai sužlugo daugybė išties didžių vadų. Imkime kad ir Napoleoną, jis buvo genijus, be jokių kalbų, bet tik karybos smuiko. Ir buvo sužlugdytas bendradarbių. Tada kiekvienam genijui kyla klausimas: kaip pasirinkti bendradarbius? Tarkim, Frydrichas Didysis turėjo Kurtą Kristofą,

Šverino grafą, generolą, kuris už savo šalį leidosi nušaunamas ant arklio su vėliava rankoje, arba Hansą Karlą fon Vinterfeldą, 1757 metais susmukusį nuo kardo smūgių – štai kur buvo bendradarbiai! O Napoleonas?

Čia reikia paminėti, kad jo ranka buvo nelaiminga, ir tai dar labai švelniai pasakyta. Aplink jį spietėsi prasčiausios rūšies pusbrolių šutvė, giminės stovėjo eilėje postams gauti. Silpnaprotis brolis Juozapas buvo pasodintas į Ispanijos sostą, Bernadotas vedė Napoleono svainę, Žeromas gavo Vestfaliją, seserys buvo aprūpintos kažkokiomis Italijos grafystėmis, tik ar kas nors jam padėkojo? Didžiausias parazitas buvo Liudvikas, kurį Napoleonas padarė Olandijos karaliumi ir kuris kaip įmanydamas rūpinosi savo karališkąja vieta, lyg pats būtų užkariavęs Olandiją. Su tokiais bendradarbiais nei pakariausi, nei pasaulį pavaldysi. Todėl aš tikrų bendradarbių parinkimui teikiau itin didelę reikšmę. Ir daugumą tokių radau.

Ką reiškė vien Leningrado apgultis!

Buvo apsupti du milijonai žmonių, atkirsti visi maisto tiekimo keliai. Reikėjo ypatingo pareigos suvokimo kasdien numesti tūkstantį bombų, pavyzdžiui, ant maisto sandėlių, tyčia taikyti į juos. Apsuptyje esantys žmonės galiausiai ėmė skaldyti vieni kitiems galvas, kad tik galėtų ėsti žemę, į kurią susigeria sudegęs cukrus. Tie civiliai, aišku, buvo menkavertės rasės, bet paprastas kareivis juk galėjo pagalvoti: „Vargšai, vargšai žmonės!" Juolab kad kareiviai dažnai nepaprastai myli gyvūnus.

Pats tai patyriau apkasuose, žmonės ten lakstė per pasiučiausią užtveriamąją ugnį, kad susigrąžintų savo Micę, arba dalijosi savaitėmis taupytą davinį su prisiplakusiu Brisiumi. Tatai vėlei rodo, kad karas pažadina žmoguje ne

tiktai žiauriausius, bet ir švelniausius, šilčiausius jausmus, kad ne kas kita kaip kova daugeliu atžvilgių iš žmogaus išgauna geriausia. Paprastas žmogus žengia į mūšį kaip netašytas gremėzdas, o išeina iš jo kaip nepriekaištingas gyvulių mylėtojas, turįs nepalenkiamą valią atlikti kas reikia. Ir iš to, kad tie paprasti žmonės, tie šimtai tūkstančių kareivių ir kačių mylėtojų, nesako: „Nesiplėšykim taip labai, blogiausiu atveju leningradiečiai numirs badu šiek tiek vėliau", o kalba: „Nagi, greičiau meskim ten bombą! Fiureris duodamas tokį įsakymą žino, ką daro!" – iš to supranti deramai pasirinkęs bendražygius.

Ir vėl renkiesi, pamaniau stebėdamas panelę Kromajer, kuri spausdino mano paskutinės kalbos pabaigą. Tiesą sakant, buvau labai patenkintas jos darbu. Panelei Kromajer išvis negalėjai nieko prikišti, ji stengėsi kiek įmanydama, pastaruoju metu jos paslaugomis galėjau naudotis visą dieną. Tik jos išvaizda buvo reikalinga tam tikrų korekcijų. Nepasakyčiau, kad panelė Kromajer atrodė apsileidusi, bet net ir būdama be galo maloni ir paslaugi ji vis dėlto darė išties niūrų įspūdį, beveik mirtinas blyškumas nelabai derėjo su tokiu linksmu, gyvenimą teigiančiu judėjimu, koks neginčijamai yra nacionalsocializmas.

Kita vertus, fiureris privalo į tokius dalykus žiūrėti truputį pro pirštus. Tarkim, Ribentropas, iš pažiūros perdėm reprezentatyvus valdingas vyras pavyzdingu smakru, turintis pirmaklasius genus, visą gyvenimą buvo niekas. Iš tokio niekam nėra naudos.

– Labai gerai, panele Kromajer, – pasakiau, – manau, šiandien užteks.

– Aš jum dar mikliai štai šitų išspausdinsiu, – pasiūlė ji ir spustelėjo kažkurį kompiuterio klavišą. Paskui išsitraukė iš kišenės mažą veidrodėlį, savo tamsiuosius lūpų dažus,

kad pasiryškintų lūpas. Man tai atrodė gera proga prabilti išvaizdos tema.

– Kaip į tai žiūri jūsų sužadėtinis?

– Sužadėtinys? Kodėl? Mana fiūreri?

Toks kreipinys į mane kaip į fiurerį dar nebuvo be priekaištų.

– Na, jūs galbūt, tikriau, be jokios abejonės, turite vaikiną, tarkim, gerbėją...

– Nee, – atsakė panelė Kromajer dažydamasi, – tokia nėr...

– Nenoriu būti nediskretiškas arba primygtinai reikalauti atsakymo, – nuraminau ją, – bet galit man ramiai pasipasakoti. Juk mes ne katalikai. Aš nieko prieš, jei du jauni žmonės vienas kitam patinka, tada vestuvinis žiedas nebūtinas. Tikroji meilė kilnina pati save!

– Viskūs gražu ir gerai, – tarė panelė Kromajer ir žiūrėdama į veidrodėlį sučiaupė lūpas, – bet kad tokia nėr, aš jį pati prieš mėnasį pasiunčiau po velniais! Ir galiu jum pasakyt: būva tikras šūdžius!

Aš, matyt, nutaisiau truputį nustebusią miną, ir ji tuoj pasitaisė:

– Vai! Kaip čia man išsprūda! Fiūreria štabi, aišku, taip negalima kalbėt! Tas tipas būva baisus šunsnukis! Mana fiūreri!

– Visų pirma, – pasakiau griežtai, – mes, tiesą sakant, nesame fiurerio štabe, panele Kromajer, nes aš nesu vyriausiasis vermachto vadas, bent ne šiuo metu. O antra, man atrodo, kad tokie žodžiai išvis nederami jaunai vokietei. Juolab mano sekretorei!

– Na, o jeigu jis toks būva! Jum reikėja pačiam pamatyt, tada pats būtumėt tą patį pasakįs. Aš jum galėč tokių dalykų papasakot...

– Tie dalykai man nerūpi! Čia kalbama apie Vokietijos reicho garbę ir orumą, o šiose patalpose ir apie vokietės moters! Jei čia kas nors užsuktų, norėčiau, kad jam susidarytų tvarkingos valstybės įspūdis, o ne...

Daugiau nieko nepasakiau, nes panelei Kromajer iš akies išriedėjo ašara, iš kitos kita, o paskui išvis daugybė ašarų. Tokių akimirkų kariaujantis fiureris turi vengti, antraip pajus užuojautą ir tai, aišku, jį išblaškys, o jam būtina susikaupti, kad galėtų pergalingai vadovauti apsupties mūšiams ir sutelktiniams bombardavimams. Tiesa, sunkmečiu, žinau iš patirties, būna kiek paprasčiau, duodi įsakymą kiekvieną žemės metrą ginti iki paskutinio kraujo lašo, ir vadovavimas karui tą dieną iš esmės būna baigtas, gali apsisukęs grįžti namo. Bet tada vis tiek nevalia blaškytis ir persiimti kitų žmonių jausmais.

Žinia, dabar mes nekariavome. Ir aš vertinau nepriekaištingą panelės Kromajer darbą. Taigi padaviau jai popierinę nosinę – šios, rodos, vėl buvo gausiai gaminamos.

– Nieko blogo neatsitiko, – ištariau ramindamas, – tik norėjau, kad ateityje jūs... aš neabejoju jūsų sugebėjimais, esu netgi labai jumis patenkintas... neimkit mano žodžių taip giliai į širdį...

– Ak, – šniurkštelėjo ji, – aš visai ne dėl ta. Aš tik... kad tų bernų... tikrai mylėjau. Maniau, mudum sutarsma. Kad mūsų meila bus dydela dydela.

Ji pasirausė savo kuprinėje ir išsitraukė telefoną. Truputį patapšnojo per jį, kol ekrane pasirodė to šunsnukio fotografija, ir atkišo man.

– Jis būva takis gražus. Ir visadu takis... ypatingus!

Pažiūrėjau į nuotrauką, vaikinas atrodė išties gerai. Šviesiaplaukis, aukštas, tik gerą tuziną metų vyresnis už panelę Kromajer. Buvo nufotografuotas gatvėje su kos-

tiumu, bet nė kiek nepanėšėjo į dabitą, darė itin solidaus žmogaus įspūdį, lyg būtų kokios nors nedidelės klestinčios įmonės vadovas.

– Nenoriu pernelyg lįsti jums į širdį, – pasakiau, – bet manęs nėmaž nestebina, kad jūsų santykiai baigėsi taip nelaimingai...

– Nestebina? – šniurkštelėjo panelė Kromajer.

– Ne.

– O kodėl?

– Matote, jūs, aišku, manote, kad pati juos nutraukėte. Bet ar išties pati suvokėte, kad netinkate tam žmogui kaip partnerė?

Panelė Kromajer šniurkštelėjo ir linktelėjo galvą.

– Bet mum vis tiek būva taip gera. O paskum... aš net nebūč pagalvojus...

– Na taip, – įsiterpiau, – bet tai matyti iš pat pirmo žvilgsnio!

Ji nutilo. Kai pakėlė į mane akis, kumščiu gniaužė nosinę.

– Ką? Tai matyt?

Aš giliai įkvėpiau oro. Vis dėlto į kokius atkampius karo paribius tave, kovojantį už Vokietijos ateitį, nubloškia apvaizda. Stulbina ir tai, kaip ji kai ką susieja. Šiuo atveju panelės Kromajer bėdą ir oraus tautinės politikos reprezentavimo reikalą.

– Matot, toks rasiniu požiūriu sveikas vyras kaip tasai nori turėti linksmą gyvybingą partnerę, savo vaikų motiną, žmoną, skleidžiančią sveiką nacionalsocialistinę dvasią...

– Bet aš tokia ir esu! Net labai!

– Žinoma, – atsakiau aš. – Jūs tai žinote, ir aš tai žinau. Bet bent sykį pasižiūrėkit į save to žydėte žydinčio vyro

akimis! Amžinai ta juoda apranga. Tie tamsūs lūpų dažai, tas veidas, kurį jūs, manding, visąlaik pernelyg nublyškinat... Panele Kromajer, prašau jūsų nepradėti dabar vėl verkti, aš 1916 metais Vakarų fronte mačiau negyvėlių, darančių linksmesnį įspūdį negu jūs! Tie juodi paakiai, kai jūsų plaukai ir taip juodi. Jūs juk žavinga moteris, tai kodėl bent retkarčiais neapsitaisot linksmesnių spalvų drabužiais? Dailia palaidinuke, smagiu sijonėliu? Arba margaspalve vasarine suknele? Pamatytumėt, kaip vyrai ima gręžiotis į jus!

Panelė Kromajer nejudėdama spoksojo į mane. Paskui pratrūko nuoširdžiai kvatotis.

– Aš kaip tik įsivaizdavau, – paaiškino ji, – kaip būč atrodžiusi su toki sukneli lyg ta Heidė iš Šveicarijos kalnų pievų su gėlytėmis papuoštais plaukais ir taip toliau, ir kaip pėsčiųjų zonoj būč sustikus su juo ir tų prašmatnių tetų, ir tada sužinojus, kad tas... tas šunsnukys vedįs. Tadu, pasakysiu jum, būč dar kvailiau atrodžius, ne, vaizdas būt buvįs tikrai juokingas. Malonu, kad jūs mani linksminat, – pasakė ji. – O dabar einu nama!

Panelė Kromajer atsistojo, pasiėmė savo kuprinę ir užsimetė ant pečių.

– Jūsų kalbų aš dar išimsiu iš spausdintūva ir įdėsiu jum į stalčių, – pasakė ji, jau spausdama durų rankeną, – gera vakara, mana fiūreri! Tik pamanyk, su sukneli...

Ir išėjo.

Pamaniau, ką tą vakarą dar galėčiau nuveikti. Galbūt reikėtų viešbutyje liepti prijungti naująjį aparatą, kurį man buvo atsiuntęs Zenzenbrinkas. Juo, sako, galima leisti filmus per televizorių, jie jau nebelaikomi susukti į ritinius, o įrašomi į mažus plastikinius skridinius, *Flashlight* įmonė tokių turi pilnas lentynas. Filmus visada vertinau, ir man

buvo smalsu, ką per pastaruosius metus buvau praleidęs. Kita vertus, pasvarsčiau, ar nevertėtų padaryti būsimo Berlyno kosmodromo eskizo, nes praktika parodė, kad, vykstant aktyviems karo veiksmams, tam retai lieka laiko, todėl juolab rūpėjo skirti daugiau dėmesio senam savo pomėgiui. Tada darsyk atsidarė durys, ir panelė Kromajer padėjo laišką man ant stalo.

– Jis būva dežūtėj, – pasakė ji, – arba atėja su paštu, ar kas nors tiesiog įmete in įmonęs dėžį. Darsyk gera vakara, mana fiūreri!

Laiškas iš tiesų buvo adresuotas man, bet siuntėjas mano pavardę buvo paėmęs į kabutes, tarsi laiškas būtų skirtas šitaip vadinamai radijo laidai. Pauosčiau jį – praeityje damos savo palankumą man dažnai stengdavosi parodyti kvapais. Laiškas niekuo neatsidavė. Aš jį atplėšiau.

Puikiai prisimenu, kaip apsidžiaugiau viršuje baltame fone pamatęs nepriekaištingai nupieštą svastiką, mat taip greitai nesitikėjau tokios teigiamos reakcijos. Daugiau ten lyg ir nieko nebuvo.

Išskleidžiau laišką. Jame negrabiomis riebiomis raidėmis buvo parašyta:

„Baik malti tą šūdą, prakeikta žydų kiaule!“

Jau seniai nebuvau taip juokęsis.

XIX.

Graži nedidelė pergalė – prie viešbučio registratūros mane pirmąkart vokiškai pasveikino jauna dama. Eidamas į pusryčių salę atsakiau jai į pasveikinimą plačiai atmesdamas ranką atgal, ji savąją buvo jau nuleidusi.

– Galiu taip sveikintis tik todėl, kad jūs vėlai keliatės ir kad vestibiulis dabar tuščias, – mirktelėjo ji man šypsodamasi, – taigi neišduokit manęs!

– Žinau, laikai dabar sunkūs, – atsakiau pusbalsiu, – kol kas! Bet ateis laikas, kai ir jūs iškelta galva stovėsite už Vokietiją!

Ir sparčiai nužingsniavau į pusryčių salę.

Ne visi patarnautojai taip aiškiai suvokė laiko ženklus kaip ta jauna registratūros skyriaus dama. Jie sveikinosi nesumušdami kulnais ir tardami nieko nesakančius žodžius „labas rytas“. Kita vertus, kai ėmiau dažniau rengtis civiliškai, jų žvilgsniai tapo nebe tokie santūrūs kaip anksčiau. Šiuo atžvilgiu viskas buvo panašu į anos sistemos laikus, į pačią pradžią po to, kai išėjau iš kalėjimo, ir dabar reikėjo pradėti nuo pačių apačių, skirtumas tas, kad išlepusių biurgerių įpročiai buvo giliai įsiėdę į proletariatą – biurgeriškas aprangos avikailis labiau negu andai padėjo įgyti pasitikėjimą. Galėjau išties ramiai valgyti savo

dribsnius, gerti apelsinų sultis su sėmenų išspaudomis ir jausti iš žmonių žvilgsnių, kad ankstesni darbai visiškai pripažįstami. Svarstydamas, ar neatsikėlus ir neatsinešus dar obuolio, išgirdau valkirijų maršo garsus. Išdidžiu judesiu, nusižiūrėtu iš kai kurių jaunų verslininkų, išsitraukiau telefono aparatą ir prisidėjau prie ausies.

– Hitleris! – pasakiau pavyzdingai oriu balsu.

– Ar šiandien jau skaitėte laikraštį? – be įžangų paklausė damos Belini balsas.

– Ne, – atsakiau, – o kodėl klausiat?

– Tai pasižiūrėkite. Aš jums paskambinsiu po dešimties minučių!

– Luktelkit, – paprašiau, – kaip tai suprasti? Apie kokį laikraštį išvis kalbate?

– Apie tą su jūsų paveikslu pirmame puslapyje, – atsakė dama Belini.

Atsistojau ir priėjau prie laikraščių šūsnies. Ten gulėjo keli „Bild“ egzemplioriai su mano fotografija pirmame puslapyje ir antrašte: „Pamišęs Hitleris jutube. Fanai kraustosi iš proto!“

Paėmiau laikraštį, grįžau į savo vietą ir atsisėdau. Tada ėmiau skaityti.

Pamišęs Hitleris jutube:

Fanai eina iš proto!

Visa Vokietija spėlioja: ar tai vis dar humoras?

Kadaise jis žudė milijonus, dabar milijonai jį džiaugsmingai sveikina jutube: komediantas, vaizduojantis Adolfą Hitlerį, su savo neskoninga programa ir keistais šūksniais Ali Vicgiuro šou „Kietai, seni!“ kursto prieš užsieniečius, moteris ir demokratiją. Jaunimo globėjai, partiniai politikai ir Centrinė žydų taryba baisisi.

Gal pageidaujat kelių jo „meno" pavyzdžių?

„Turkai nėra kultūros kūrėjai."

„Mes negalime taikstytis su 100 000 abortų per metus, nes vėliau neturėsime keturių divizijų kovai su Rytais."

„Gražios auklės tai atviras rasinis nusikaltimas."

Pagyvenusiems vokiečiams toks nacių garbinimas kelia blogus prisiminimus. Pensininkė Hildė V. (92 m.) iš Dormageno: „Negerai. Juk jis pridarė tiek daug žalos!" Politikai tiesiog negali patikėti jo pasisekimu. Krikščionių socialinės sąjungos ministras Markus Zioderis: „Beprotystė! Su humoru tai nebeturi nieko bendra!" Socialdemokratų partijos sveikatos ekspertas Karlas Lauterbachas laikraščiui „Bild": „Tai išeina už bet kokių ribų, žeidžia jausmus." Žaliųjų vadovė Klaudija Rot: „Šiurpu, visuomet išjungiu TV, kai tik jį pamatau." Dyteris Graumanas, Centrinės žydų tarybos prezidentas: „Neįtikima beskonybė, mes, matyt, kreipsimės į teismą."

Keisčiausia, kad niekas nežino to komedianto, bauginamai panašaus į nacių siaubūną, pavardės.

„Bild" bandė tai išsiaiškinti ir kreipėsi į My TV vadovę Elkę Farendonk.

BILD: Ar tai dar turi ką nors bendra su satyra ir humoru?

FARENDONK: Hitleris iškelia aštrius mūsų visuomenės prieštaravimus – todėl jo kraštutinai poliarizuotas metodas meniškai pateisinamas.

BILD: O kodėl pamišęs TV Hitleris nepasisako, kas esąs iš tiesų?

FARENDONK: Acė Šrioderis irgi nepasisako, tad Hitleris taip pat turi teisę į privatumą.

„Bild" pažada: mes aiškinsimės toliau!

Esu priverstas prisipažinti: man tai buvo netikėta. Ne miglotas laikraščio tikrovės suvokimas, to esu prisižiūrėjęs į valias ir žinau, kad didžiausi šalies kvailiai mėgsta spiestis savo redakcijose. Beje, tasai „Bild" man atrodė kaip slapčia giminingа institucija, tiesa, truputį susikausčiusi, miesčioniškai veidmainiška, visuomet truputį prisibijanti tarti ryžtingą tiesos žodį, bet vis dėlto daugeliu atžvilgių einanti ta pačia kryptimi. Tame straipsnyje to beveik nebuvo justi. Išgirdau valkirijų maršą ir čiupau telefoną.

– Hitleris.

– Aš pasibaisėjusi, – pareiškė dama Belini, – jie turėjo mane bent jau perspėti!

– Ko tikitės iš to laikraščio?

– Kalbu ne apie „Bild“, o apie *My TV*, – karščiavosi dama Belini. – Žmonės iš ten juk kalbėjosi su Farendonk, jos įmonė galėjo mus bent jau perspėti.

– Ką tai būtų pakeitę?

– Nieko, – atsiduso ji, – jūs, matyt, teisus.

– Galų gale tai tik laikraštis, – tariau, – manęs nedomina, ką jis rašo.

– Jūsų gal ir ne, – pasakė dama Belini, – bet mus domina. Jie nori jus nupilti. O mes į jus šį tą investavome.

– Kaip tai suprasti? – griežtai paklausiau aš.

– O taip, – beveik šaltai ištarė dama Belini, – kad mes gavome „Bild“ paklausimą. Ir būsime priversti kalbėti.

– Neįsivaizduoju, apie ką.

– O aš įsivaizduoju. Jeigu jie nusitaikė į jus, tai išknis kiekvieną žemės pėdą. Ir aš norėčiau žinoti, ar galėtų ką nors rasti?

Visuomet smagu stebėti, kai mūsų ūkvedžiams ima virpėti kinkos. Jeigu koks nors dalykas jiems atrodo viliojamai, jie su didžiausiu džiaugsmu bėga pas tave ir tiesiog bruka pinigus. Jeigu viskas einasi gerai, jie irgi pirmieji nori gauti savo dalį, sako, kad prisiėmė visą riziką. Bet jei bent kiek pakvimpa paraku, visą tą pelnytą riziką siekia kaipmat suversti ant kito pečių.

– Jei jūs dėl to jaudinatės, – nusišaipiau aš, – tai gerokai per vėlai susigriebėt. Ar neatrodo, kad reikėjo tai daryti anksčiau?

Dama Belini krenkštelėjo.

– Bijau, kad mes turime jums kai ką prisipažinti.

– Ir ką gi?

– Mes jus tikrinome. Na, supraskite mane teisingai: nepasamdėme žmonių, kad jus sektų. Tačiau kreipėmės į vie-

ną specialiąją agentūrą, nes turi būti įsitikinęs nesamdąs tikro nacio.

– Tai ką, – susierzinęs paklausiau, – rezultatas jus, matyt, nuramino?

– Viena vertus, taip, – atsakė dama Belini, – mes neradome nieko bloga.

– O kita vertus?

– Kita vertus, išvis nieko neradome. Vaizdas toks, lyg pirmiau jūs išvis neegzistavote.

– Ką gi. O dabar norite manęs paklausti, ar aš vis dėlto egzistavau?

Dama Belini trumpai patylėjo.

– Prašau mane suprasti. Mes visi sėdime toje pačioje valtyje ir nenorime, kad galiausiai, – čia ji dirbtinokai nusijuokė, – aišku, nieko apie tai nenutuokdami, būtume pasisamdę kažką panašaus į tikrą Hitlerį... – Paskui ji padarė mažytę pertraukėlę ir baigė sakyti: – Man sunku patikėti, ką čia kalbu.

– Man irgi, – pasakiau. – Tai būtų aukščiausio laipsnio išdavystė.

– Ar negalėtumėt bent akimirką surimtėti? – paklausė dama Belini. – Aš tik noriu, kad atsakytumėte į vieną klausimą – ar esate tikras, kad tie žmonės iš „Bild" neiškapstys nieko tokio, ką būtų galima panaudoti prieš jus?

– Ponia Belini, – atsakiau, – aš savo gyvenime nepadariau nieko tokio, kad turėčiau gėdintis. Nei neteisėtai praturtėjau, nei išvis siekiau sau naudos. Spaudai į tai nusispjaut. Galime tikėtis vien to, kad tas laikraštis prikurs krūvą visokių nesąmonių. Ko gero, vėl pareikš, kad turėjau nesantuokinių vaikų, ir tai, žinia, blogiausia, kas gali ateiti į galvą miesčioniškai geltonajai spaudai. Bet toks priekaištas man nieko nereiškia.

– Kad turėjot nesantuokinių vaikų? Ir tai viskas?

– O kas dar?

– O kaip su nacionalsocialistine praeitimi?

– Ji be priekaištų, – nuraminau ją.

– Taigi jūs niekada nepriklausėt dešiniųjų partijai? – moteris neatlyžo.

– Apie ką jūs kalbat? – pasijuokiau iš tokios nevykusios kvotos. – Faktiškai aš pats tą partiją įkūriau! Buvau 555-asis jos narys!

– Kaip?

– Nemanykit, kad galėjau būti tik pakeleivis.

– Gal tai buvo jaunystės klaida? – dama Belini darsyk pabandė gan gremėzdiškai sumenkinti nepriekaištingas mano nuostatas.

– Ką jūs! Nagi paskaičiuokit, 1919 metais man buvo trisdešimt. Aš net sumaniau apgaulę: tie 500 narių buvo išgalvoti, kad narių skaičius atrodytų solidesnis! Didžiuojuosi šia apgaule. Taigi užtikrinu jus: blogiausia, kas tame laikraštyje vėliau gali būti parašyta apie mane, yra šitai: Hitleris suklastojo savo narystės numerį. Manau, su tuo galiu taikstytis.

Kitame laido gale vėl įsivyravo tyla. Paskui dama Belini pasakė:

– 1919 metais?

– Taip. Kada gi daugiau? Į partiją galima įstoti tik kartą, jei iš jos neišstoji. O aš, kiek suprantu, neišstojau.

Ji nusijuokė, rodės, su palengvėjimu.

– Aš taip pat su tuo galiu taikstytis. „Jutubo Hitleris: sukčiavau 1919 metais stodamas į partiją." Už tokią antraštę esu pasiryžusi net sumokėti.

– Taigi grįžkite į savo postą ir ginkite pozicijas. Mes nesitrauksime nė per žingsnį!

– Klausau, mano fiureri, – išgirdau, kaip dama Belini nusijuokė ir nutraukė pokalbį.

Padėjau laikraštį ant stalo ir staiga pamačiau dvi ryškiai mėlynas akis po šviesių plaukų kupeta, vaikiuką, nedrąsiai sunėrusį rankas už nugaros.

– Na, ką gi mes čia turim? – paklausiau aš. – Kuo tu vardu?

– Aš, – atsakė spirgas, – esu Reinhardas.

Jis iš tiesų buvo mielas vaikiukas.

– O kiek tau metų? – paklausiau aš. Jis nedrąsiai ištraukė ranką iš už nugaros ir parodė tris pirštus, paskui dvejodamas dar pridėjo ketvirtą. Kaip žavu.

– Kartą pažinojau vieną Reinhardą, – pasakiau ir švelniai paglosčiau jam galvą, – jis gyveno Prahoje. Labai gražiame mieste.

– Jis tau patiko? – paklausė spirgas.

– Netgi labai patiko, – atsakiau, – buvo išties šaunus vyras! Pasirūpino, kad daug daug negerų žmonių negalėtų nieko padaryti tau ir man.

– Kiek daug? – paklausė vaikiukas, aiškiai padrąsėjęs.

– Labai daug! Šimtų šimtai! Buvo labai šaunus, narsus vyras!

– Jis juos sodindavo už grotų?

– Taip, – linktelėjau aš, – irgi.

– Ir, aišku, užvoždavo, – nusijuokė nuostabusis varliamušys, ištraukė iš už nugaros kitą ranką ir atkišo man „Bild" numerį.

– Tu jį atnešei man? – paklausiau.

Jis linktelėjo.

– Mama prašė. Ji sėdi ana ten, – ir parodė į atokų stalą. Paskui kyštelėjo ranką į kišenę ir ištraukė pieštuką. – Liepė, kad paklausčiau, ar nenupieštum ant jo auto...

– Auto, – nusijuokiau aš, – ar tikrai? Gal tavo mama norėjo, kad paprašytum autografo?

Vaikiukas suraukė mielą kaktytę ir smarkiai susimąstė. Paskui nusiminęs pažvelgė į mane.

– Kad jau nebežinau. Ar tu man nupieši automobilį?

– Gal paklauskim mamos?

Atsistojau, paėmiau tą vyrutį už rankos ir parvedžiau pas mamą. Pasirašiau jai ant laikraščio ir nupiešiau vaikiukui ant lapelio gražų automobilį, puikų dvylikos cilindrų maibachą. Kai grįžau į savo vietą, suskambo telefonas. Skambino dama Belini.

– Jūs gerai dirbat, – pagyrė ji.

– Mėgstu vaikus, – atsakiau, – nors pats, deja, niekad negalėjau sukurti šeimos. Liaukitės pagaliau mane stebėjusi.

– Kuo čia dėti vaikai? – paklausė dama Belini aiškiai nustebusi. – Turiu galvoje, kad jūs gerai argumentuojat. Kad neieškot žodžio kišenėje. Esat toks kietas, kad mudu su Zenzenbrinku pamanėme, jog galėtume jiems duoti interviu – tiems iš „Bild“!

Truputį pagalvojau ir pasakiau:

– Neduosime. Manau, kad tada dažniau atsidursime pirmame puslapyje. O interviu jie gaus, kai *mes* to panorėsim. Mūsų sąlygomis.

XX.

Aš nedažnai apsirinku. Priešingai, net labai retai. Tai vienas iš pranašumų, kai į politinį gyvenimą ateini su didžiule gyvenimo patirtimi, sąmoningai sakau: didžiule. Mat dabar yra tiek daug vadinamųjų politikų, gal tik penkiolika minučių pastovėjusių už prekystalio arba kada nors prabėgom užmetusių akį pro praviras cecho duris ir jau manančių, kad žino, kaip atrodo tikrasis gyvenimas. Vien tik dėl pavyzdžio pagalvojau apie azijiečių ministrą liberalą. Jis metė medicinos studijas, kad atsidėtų geltonsnapiškai politinei karjerai, ir čia išties kyla klausimas: o kam? Kas kita, jeigu vietoj to jis būtų pasakęs pirmiausia visas jėgas skirsiąs medicinos mokslams, paskui dešimt ar dvidešimt metų padirbėsiąs po penkiasdešimt šešiasdešimt valandų per savaitę, kad pamokytas rūsčios tikrovės pamažu susidarytų nuomonę ir paverstų ją tvirta pasaulėžiūra ir tik tada ramia sąžine galėtų imtis prasmingo politinio darbo, tada palankiai susiklosčius aplinkybėms iš to gal ir išeitų kas nors dora. Bet tas vyrukas, aišku, yra naujosios, prasčiausios rūšies, iš tų, kurie mano šitaip: pirma einu į politiką, o nuovokos gal kaip nors įgysiu pakeliui. Tada viskas taip ir būna: šiandien užtariama finansų žydija, o rytoj bėgama paskui žydų bolševizmą, taigi tas berniokėlis

galiausiai ir atrodo kaip klasės kvailiukas, amžinai besivejantis autobusą. Galiu tik tiek pasakyti: tfu! Jam reikėtų palaukti, kol įgis pirma fronto, bedarbystės, gyvenimo Vienos vyrų bendrabutyje patirties, kol jo darbus atmes mulkiai akademijos profesoriai, tada žinotų, apie ką kalbėti. Tada galėtų apsirikti tik išskirtiniais atvejais. Kaip buvo apsirikta dėl „Bild".

Tikėjausi, kad spaudos padugnės užsipuls mane, mano politiką, mano kalbas. Ir iš tiesų ant manęs visų pirma buvo užsiundyta fotografų orda. Jau po dviejų dienų pasirodė didelė nuotrauka, kaip aš stovėdamas prie kioskininko staliuko iš kartoninio puodelio geriu arbatą. Greta manęs stovi kioskininkas su limonado buteliu rankoje, pats labiau panėšintis į alaus butelį. O viršuje stambiu šriftu parašyta:

Pamišęs Hitleris jutube:

čia jis trinasi su savo sugėrovais

Vakare jis per televiziją kursto prieš užsieniečius ir mūsiškius politikus, o dieną stoviniuoja su savo sugėrovais; bjauriausias Vokietijos komediantas, besivadinantis Adolfu Hitleriu, vis dar slepia savo tikrąjį vardą (žr. „Bild" straipsnį). „Humoristas" nacis (kairėje) išsipustė, nusivilko uniformą, dedasi romiu privačiu žmogumi. Arba rengiasi kitai beskonybei!

BILD seks įvykius.

Išties reikia pripažinti: kioskininkas tądien buvo ne per geriausiai apsitaisęs, mat ketino atnaujinti savo kiosko palanges, tad vilkėjo nebenešiojamais drabužiais, o ant jų buvo užsimetęs seną darbinį chalatą, taigi atrodė, kaip ir galėjai tikėtis, – niekas už mane geriau to nesupras, – it žmogus,

besirengiantis šį tą padažyti. Tačiau jis toli gražu nebuvo mano sugėrovas, o aš išvis nesibičiuliauju su girtuokliais. Vis dėlto šitoks kioskininko apibūdinimas man buvo itin nemalonus, juk tas žmogus išties nenusipelnė būti taip vadinamas. Laimė, jis sugebėjo viską deramai įvertinti. Pavakare atėjau pas jį, kad atsiprašyčiau už patirtus nemalonumus. Bet kioskininkas neturėjo kada su manimi kalbėti.

Radau jį stovintį priešais savo kioską ir, nors oras buvo lietingas ir šaltas, aptarnaujantį stebėtinai didelį būrį žmonių. Ant kiosko virš langelio kabojo didelis plakatas: „Pirkite šiandienos „Bild“ su mano ir kuoktelėjusio jutubo Hitlerio nuotrauka!“

– Atėjot pačiu laiku! – šūktelėjo kioskininkas, pamatęs mane.

– Aš tik norėjau atsiprašyti, – riktelėjau atsakydamas, – bet dabar nė nebežinau, už ką.

– Ir aš, – nusijuokė jis, – čiupkit kurį nors pieštuką ir pasirašinėkit! Tai mažiausia, ką galit padaryti savo sugėrovui.

– Čia tikrai jūs? – iškart paklausė vienas statybininkas, atkišęs man laikraštį.

– Taip, – atsakiau ir pasirašiau.

– Kai tik sužinojau, tuojau užsakiau daugiau egzempliorių, – pasakojo kioskininkas, perdavinėdamas laikraštį per galvas. – Taip, galite prieiti, ponas Hitleris mielai pasirašys.

Iš tiesų pasirašinėjau ne taip jau mielai. Niekada nežinai, ką žmonės darys su tavo parašu. Brūkštelėsi nieko blogo nesitikėdamas savo pavardę ant kokio nors lapelio, o kitą dieną virš jo kas nors sukurps pareiškimą, ir staiga sužinosi, kad nesugrąžinamai padovanojai Zybenbiurgeną kažkokiam korumpuotam Balkanų dvarininkui. Arba besąlygiškai kapituliavai, nors slėptuvėse dar turėjai dideliausią

kiekį atpildo ginklų ir su jais galėjai kaip nori pakreipti karo eigą. Vis dėlto pasirašyti ant laikraščio neatrodė pavojinga. Be to, džiaugiausi, kad pirmąkart niekas nezirzė, kad pasirašau ne kaip ponas Štrombergas, o savo pavarde.

– Prašom čia, skersai fotografijos!

– Ar galit užrašyti „Helgai"?

– Ar negalėtum kitąsyk ko nors pasakyti ir apie kurdus?

– Mums per karą reikėjo eiti išvien! Tada būtum laimėję.

Į priekį su laikraščiu buvo išstumta maža mergytė, aš jai pasirašiau itin lėtai. Tegul sau fotografuoja: jaunimas kaip ir anksčiau tebepasitiki fiureriu. Ir ne tik jaunimas. Prisiartino sena kaip pasaulis dama su šiuolaikiškais vaikščiojimo rateliais ir spindinčiomis akimis. Ji atkišo man laikraštį ir pasakė drebančiu balsu:

– Ar prisimenat 1935-uosius Niurnberge? Tada stovėjau lange priešais, kai jūs priėmėte paradą! Vis atrodė, kad žiūrite tiesiai į mane. Mes jumis taip didžiavomės! Ir dabar didžiuojamės – jūs visai nepasikeitėt!

– Jūs irgi, – juokais pamelavau ir susijaudinęs paspaudžiau jai ranką.

Ne todėl, kad būčiau prisiminęs tą dieną, o dėl to, kad doras jos prisirišimas buvo savotiškai žavus. Šiaip ar taip, kai Zenzenbrinkas nervingai atsiliepė į mano skambutį, savo pasakojimu apie tokį tautos atsidavimą galėjau ramiai išsklaidyti jo nuogąstavimus ir vėl įkalbėjau atsisakyti galingo advokatų atkirčio. Būsima diena manęs irgi nejaudino. Laikraštis, aišku, nepaskelbė pritarimą liudijančių fotografijų, vietoj jų išspausdino visiškai nereikšmingą eilutę: „Kuoktelėjęs jutubo Hitleris: Vokietija balsuoja". Ir pridėjo daug koncentracijos stovyklų nuotraukų, rodančių negražų, bet, deja, būtiną SS vyrų darbą. Tada aš mažumą nesusitvardžiau.

Mat vykstant dideliems darbams nerimta rodyti nereikšmingus atskirus atvejus, kai projektas dar ne visai pasiteisina. Pavyzdžiui, jei nutiesiama didžiulė autostrada, kuria gabenamos milijardinės vertės tautos prekės, šalikelėje visada atsiras baikščiai drebantis mielas triušiukas. Jei kasamas kanalas, garantuojantis šimtus tūkstančių darbo vietų, vienas kitas smulkusis ūkininkas, aišku, nenori, kad šitai eitų per jo žemę, ir dėl to lieja karčias ašaras. Bet aš dėl tokių trikdžių negaliu numoti ranka į tautos ateitį. Ir kai buvo priimtas sprendimas dėl milijonų žydų, – tada jų buvo šitiek, – kai buvo pripažinta būtinybė tuos milijonus išnaikinti, aišku, kai kam vėlei pabudo paprasto vokiečio užuojauta: ak, juk nebuvo tas žydas toks blogas, vieną kitą mūsiškį žydą dar būtų buvę galima kelerius metus pakęsti. Šitai skelbiančiam laikraštpalaikiui buvo lengva apeliuoti į jautriąsias žmonių savybes. Sena dainelė: kiekvienas įsitikinęs, kad reikia naikinti žiurkes, bet kai prieinama prie reikalo, pagailsta kurios nors vienos. Įsidėmėkite: tai tik gailestis, o ne noras išsaugoti žiurkę. Šių dviejų dalykų negalima painioti. Vis dėlto kaip tik toks sąmoningas painiojimas, savaime suprantama, sudarė iliustruotos apklausos pagrindą. Balsuoti – balsavimo sąžiningumas man kėlė abejonių – buvo pateikti trys atsakymai, keliantys vien niūrią šypseną. Tiek ir aš pats būčiau galėjęs sugalvoti. Atsakymų pasirinkimas buvo toks:

1. Gana! Pašalinkite Hitlerį iš jutubo!
2. Ne, jis nejuokingas, tai pabrėžia ir *My TV.*
3. Niekada nežiūrėjau. Šitas nacių mėšlas manęs nedomina.

To, aišku, buvo galima tikėtis. Toks ir yra savo dvasia, matyt, vis dar žydiškos miesčionių ir šmeižikų spaudos

svarbiausias bruožas ir įrankis. Su tuo reikia susitaikyti, juolab kad tokių pašlemėkų nėr kur dėti. Tuo aš, pavyzdžiui, įsitikinau surengęs nedidelį infrastruktūros patikrinimą per *internecą*: iš Dachau koncentracijos stovyklos buvo likę tik du barakai. Klaiki padėtis – jau po pirmosios suėmimų bangos vėl reikėtų paleisti krematoriumus.

Zenzerbrinkas, aišku, nebežinojo kur dėtis. „Didieji strategai" visuomet pirmieji pradeda virpinti kinkas.

– Jie mus sutrins į miltus, – be perstogės dejavo jis, – jie mus sutrins į miltus! *My TV*, be abejo, jau nervinasi. Turime duoti jiems interviu!

Užsiminiau viešbučių užsakytojui Zavackiui, kad prižiūrėtų tą nepatikimą tipą. O dama Belini tiesiog žydėte žydėjo. Nuo Ernsto Hanfštengelio* laikų daugiau niekas į mano pusę nebuvo patraukęs tiek svarbių ir apysvarbių žmonių. Be to, ji daug geriau atrodė – tikra grynakraujė moteris.

Ir vis dėlto ketvirtą dieną aš neištvėriau.

Tai vienintelis atvejis, kurį šiandien galiu sau prikišti. Reikėjo griežtai laikytis savo linijos, bet aš, matyt, buvau truputį netekęs formos. Ir vis dėlto niekad nebūčiau manęs, kad man taip gali atsitikti.

Pasirodė didelė mano nuotrauka, joje buvo matyti, kaip lydžiu prie įmonės durų šauniąją panelę Kromajer. Ankstyvą pavakarę daryta nuotrauka buvo sąmoningai sudarkyta, aš tai iškart supratau, prisiminęs andainykščius ilgus savo debatus su Heinrichu Hofmanu. Taigi ji buvo tyčia neryški, smarkiai padidinta, pateikta taip, lyg būtų fotografavęs dešimtmečius ugdytas šnipas. Tai, aišku, buvo nesąmonė. Tą dieną buvau nusprendęs truputį

* Ernst Hanfstengel (1887–1975) – Hitlerio spaudos atstovas.

pasivaikščioti, todėl palydėjau pro duris panelę Kromajer, einančią į autobusų stotelę. Toje nuotraukoje aš jai palaikau atidaręs įmonės duris, o žemiau riebiu šriftu buvo parašyta:

Kuoktelėjęs jutubo Hitleris:

kas ta paslaptingoji moteris greta jo?

Jie slapčia išlenda pro šonines duris, apsidairo, – nacių „komikas" ir jo paslaptingoji gražuolė. Žmogus, iki šiol slepiantis nuo visos Vokietijos savo pavardę, kurstantis prieš užsieniečius, apsišaukėlis kovotojas už dorą bjaurias savo aferas rezga prieblandoje.

Kas ta paslaptinga moteris, kuri su juo prasideda?
„Bild" iš artimos aplinkos sužinojo, kad nepažįstamoji yra Vera K., 24 metų prekybos tarnautoja, turinti keistą įprotį rengtis juodais drabužiais, taip pat odiniais. Specialiuose interneto forumuose ji vadina save *Vulcania17*, domisi juodąja magija ir siaubo muzika. Pamišėlis ir siaubūnė – ko dar iš tokios poros tikėtis?

„Bild" pažada toliau informuoti savo skaitytojus.

– Tai sąmokslas, – šaltai pasakiau aš, – o panelė Kromajer man net ne giminė.

Sėdėjome konferencijų salėje, dama Belini, Zenzenbrinkas, viešbučių užsakytojas Zavackis ir aš. Didysis strategas Zenzenbrinkas, aišku, kaipmat paklausė:

– Bet iš tiesų nieko nėra, juk taip? Tarp jūsų ir tos mažylės Kromajer.

– Nekvailiokit, – tuoj įsiterpė dama Belini. – Ponas Hitleris man kartą irgi prilaikė duris. Gal ir manęs to paties paklausit?

– Mes turime būti tikri, – atsakė Zenzenbrinkas, trūktelėdamas pečiais.

– Būti tikri? – neatlyžo dama Belini. – Dėl ko? Aš nė minutės negaišiu dėl šio bjauraus užsipuolimo. Panelė Kromajer gali daryti ką nori, ponas Hitleris gali daryti ką nori. Dabar nebe septintasis dešimtmetis.

– Bet jis vis tiek neturėtų būti vedęs, – tvirtai pareiškė Zenzenbrinkas, – bent jau tuo atveju, jeigu tarp jo ir Kromajer kas nors vyktų.

– Jūs vis dar nesuprantat, – tarė dama Belini ir kreipėsi į mane. – Na, ar jūs vedęs?

– Iš tiesų taip, – atsakiau.

– Nuostabu, – sudejavo Zenzenbrinkas.

– Leiskit spėti, – paprašė Belini. – Nuo 1945 metų balandžio?

– Žinoma, – atsakiau aš, – stebiuosi, kad spauda dar spėjo tai pranešti. Tuo metu miestas, deja, buvo pilnas bolševikų.

– Nenoriu pernelyg kištis į jūsų reikalus, – įsiterpė viešbučių užsakytojas Zavackis, – bet man atrodo, kad poną Hitlerį visiškai teisėtai būtų galima laikyti našliu.

Gali sakyti ką nori, bet tas Zavackis net pavojaus akimirką mąstė greitai, aiškiai, patikimai ir pragmatiškai.

– Negaliu šimtu procentų patvirtinti, – pasakiau, – bet aš apie tai skaičiau, kaip ir ponas Zavackis.

– Na, – kreipėsi dama Belini į Zenzenbrinką, – patenkintas?

– Esu priverstas teirautis ir nemalonių dalykų, jau tokios mano pareigos, – akiplėšiškai atrėžė Zenzenbrinkas.

– Klausimas toks: ką mes darysime, – apibendrino dama Belini.

– Ar mums išvis privalu ką nors daryti? – blaiviai paklausė Zavackis.

– Sutinku su jumis, pone Zavacki, – tariau, – tikriau, sutikčiau, jeigu tai būtų susiję tik su manim. Bet jei nieko

nedarysiu, bus kenkiama mano aplinkai. Ponui Zenzenbrinkui tai gal ir niekuo negresia, – pašaipiai pašnairavau į jį, – bet negaliu leisti, kad nukentėtumėt jūs ir įmonė.

– Dėl mūsų ir įmonės galit nesijaudinti, tik štai mūsų akcininkai nekentės nė penkių minučių, – sausai atsakė dama Belini. – Vadinasi, jokių interviu mūsų sąlygomis. Mes jį duosime jų sąlygomis.

– Jūs būsit atsakinga, kad taip neatrodytų, – pareiškiau ir čia pat pamaniau, kad dama Belini ne taip mielai priima įsakymus kaip Zavackis, todėl greitai pridūriau: – Šiuo atveju esate visiškai teisi. Mes duosime jiems interviu. Tarkime, *Adlone*. Ir jie sumokės.

– Na ir sumanėt, – nusišaipė Zenzenbrinkas, – kai esame tokioje padėtyje, vargu ar pavyks išsiderėti honorarą.

– Čia principo reikalas, – pasakiau. – Nenoriu, kad tautos turtas būtų švaistomas tokioms padugnėms. Man užteks, jei jie apmokės sąskaitą.

– O kada? – paklausė Zavackis.

– Kuo greičiau, – atsakė dama Belini ir buvo visiškai teisi. – Tarkim, rytoj. Galbūt tada jie bent vieną dieną atstos nuo mūsų.

Aš pritariau.

– O mes tuo tarpu turėtume sustiprinti savo visuomeninę veiklą.

– Kaip?

– Negalime leisti, kad žiniasklaida būtų politinio priešininko rankose. Taip daugiau neturi būti. Reikia patiems leisti laikraštį.

– Galbūt „Völkischer Beobachter“? – ironiškai paklausė Zenzenbrinkas. – Mes esame gamybos įmonė, o ne laikraščio leidykla.

– Tai neturi būti laikraštis, – iškart įsiterpė viešbučių užsakytojas Zavackis. – Pono Hitlerio stiprusis bruožas yra gyva kalba. Mes rengiame videoreportažus, tai kodėl jų nepaskelbus mūsų puslapyje?

– Tada viską rodytume per HD, kad pridedamoji vertė būtų didesnė nei per jutubą, – toliau svarstė dama Belini. – Ir turėtume platformą, jeigu norėtume pareikšti ką nors ypatinga. Arba savo požiūrį. Gal ir neblogai. Pasirūpinkit, kad *Online* skyrius pateiktų kelis eskizus.

Mes baigėme pasitarimą. Eidamas namo savo biure pamačiau šviesą. Įėjau į vidų, kad ją užgesinčiau. Kol šalis dar galutinai neperėjo prie atsinaujinančios energijos, viskam reikia brangaus kuro. Kol kas apie tai retokai pagalvojama, bet po trisdešimties metų bus bėda – kaip andai, kai prieš pat El Alameiną tankui pritrūko vos lašelio degalų iki lemiamos pergalės. Atidariau duris ir pamačiau panelę Kromajer, ji sustingusi sėdėjo prie savo rašomojo stalo. Tik dabar man dingtelėjo, kad lig šiol nespėjau paklausti, kaip ji jaučiasi. Apie gimimo dienas, mirtis, asmeninius skambučius kitados man visuomet primindavo Traudė Jungė, o panelė Kromajer, aišku, šįkart paliko mane nežinioje.

Ji priblokšta spoksojo į stalviršį. Paskui pakėlė akis į mane.

– Ar žinat, kakiu žinūčių aš gaunu? – paklausė bespalviu balsu.

Nelaimingoji bėdulė mane labai sujaudino.

– Man labai gaila, panele Kromajer, – tariau. – Aš tokius dalykus lengviau pakenčiu, nes esu pripratęs atlaikyti priešiškus išpuolius, kai tenka ginti Vokietijos ateitį. Man tenka visa atsakomybė – nedovanotina, kad priešininkas, užuot puolęs mane, užsimoja ant smulkiųjų tarnautojų.

– Betgi jūs čia nieka dėtūs, – pasakė ji purtydama galvą. – Tai būva normalus „Bild“ bezdalas. Atsiduri žmagus tame sušiktame laikraštpalaikyje ir esi pasmerktūs sušaudyt. Aš gaunu kažkokių pimpalų nuotraukų, mano žinutėse vien tik grasinimai, ką jie man padarys, liaujuos jas skaityt jau po trijų žodžių. Aš jau septyneri metai kaip *Vulcania17*, o dabar galiu tai pamiršti. Tas vardas suterštas, dabar, – ji liūdnai spustelėjo klavišą, – dabar tai jau istorija.

Nemalonu, kai negali priimti sprendimo. Jeigu būčiau turėjęs Blondę, būčiau galėjęs ją paglostyti, gyvulys, ypač šuo, tokiomis akimirkomis gan neblogai leidžia atsipalaiduoti.

– Bet internetu viskūs nesibaigia. – Ji žvelgė į tuštumą. – Interneti bent sužinai, ką žmonys apie tavi mano. O gatvėj nesužinosi. Ten gali tiktai spėliot, bet aš to geriau nedarysiu.

Panelė Kromajer nė nekrustelėdama šniurkštelėjo nosimi.

– Man reikėjo iš anksto jus perspėti, – pasakiau truputį patylėjęs. – Bet neįvertinau priešininko. Man labai gaila, kad jums tenka mokėti už mano klaidas. Niekas geriau už mane nežino, kad tenka aukotis dėl Vokietijos ateities.

– Ar negalėtumėt patylėt bent dvi minutės, – paprašė panelė Kromajer, ji atrodė išties išsekusi. – Vokietijos ateitis čia niekuo dėta. Tai faktūs. Tai ne juokūs! Tai ne scena. Tai mana gyvenimas, ir jį dergia anie šikniai.

Atsisėdau ant kėdės, stovinčios priešais jos stalą.

– Negaliu patylėti dvi minutes, – pasakiau rimtai. – Ir nenoriu. Tai, ką vertinu, ginsiu iš paskutiniųjų. Apvaizdos valia stojau į šią vietą ir stovėsiu čia už Vokietiją iki paskutinio šovinio. Jūs, aišku, dabar pasakysite: nejau ponas Hitleris vis dėlto negali bent kartą dvi minutes nusileisti?

Taikos metu tai ir daryčiau – dėl jūsų, panele Kromajer! O dabar negaliu. Ir pasakysiu jums, kodėl. Esu tikras, kad paskui jūs to ir nenorėsit!

Ji klausiamai pažvelgė į mane.

– Tą akimirką, kai nuolaidžiauju, darau tai ne dėl jūsų – aš nuolaidžiauju, nes tas melagingas laikraštis mane verčia tai daryti. Ar jūs to norit? Ar norite, kad padaryčiau, ko tas laikraštis reikalauja?

Ji papurtė galvą, iš pradžių lėtai, paskui ryžtingai.

– Aš didžiuojuosi jumis, – pasakiau, – vis dėlto tarp manęs ir jūsų yra skirtumas. Ko reikalauju iš savęs, negaliu reikalauti iš kitų. Panele Kromajer, puikiai jus suprasiu, jeigu atsisakysite savo pareigų. *Flashlight* įmonė jums, be abejo, suras kitą vietą, ten būsite apsaugota nuo nemalonumų.

Panelė Kromajer papurtė galvą. Tada išsitiesė ir tvirtai pareiškė:

– Aš nė velnia jų neatsisakysiu, mana fiūreri!

XXI.

Pirma, ką pamačiau, buvo didelis užrašas gotišku šriftu „Namų puslapis“. Iškart čiupau telefoną ir paskambinau Zavackiui.

– Ką? Jau matėt? – paklausė jis ir nelaukdamas atsakymo ėmė džiūgauti: – Gerai išėjo, tiesa?

– „Namų puslapis“? – paklausiau aš. – Kas čia dabar? Apie kokius namus čia kalbama?

Zavackis kaipmat pritilo.

– Na, juk negalėjome jūsų puslapio pavadinti *homepage*?

– Tikrai? – pasidomėjau. – O kodėl?

– Juk fiureriui nedera vartoti svetimžodžių...

Aš energingai papurčiau galvą.

– Zavacki, Zavacki, ką jūs žinot apie fiurerį? Tas mėšlungiškas vokiškumas yra blogiausia, kas gali būti. Negalima kraujo grynumo painioti su mentaline atskirtimi. *Homepage*, aišku, bus *homepage*, nebūkite juokingas! Tanko juk niekas nevadina savaeigiu vikšriniu pabūklu vien todėl, kad jį išrado anglai.

– *Homepage*, gerai, – sutiko Zavackis. – Pasirūpinsiu, kad būtų ištaisyta. O kaip jums išvis patinka?

– Dar neįsigilinau, – atsakiau ir smalsaudamas stumtelėjau pelę. Kitame laido gale Zavackis ėmė barškinti savo

klaviatūrą. Staiga mano ekrane atsirado didelis užrašas *Homepage*.

– Hm, – numykė jis, – dabar tarsi išnyksta prasmė. Kodėl *homepage* reikėtų rašyti tuo senuoju šriftu?

– Kodėl mes viską turime taip komplikuoti, – subariau aš, – parašykit „Fiurerio štabas“, ir viskas.

– Argi ne jūs pats mėgstate kartoti, kad kol kas nesate vyriausiais vermachto vadas? – paklausė Zavackis vos ne pašaipiai.

– Gera pastaba, – pagyriau, – bet juk tai simboliška. Kaip ir manasis elektroninio pašto adresas. Juk nesu ir naujoji reicho kanceliarija.

Tada padėjau ragelį ir ėmiau tyrinėti savo puslapį.

Skersai jo ėjo brūkšnys, palei jį buvo išdėstyti skyriai, kuriuos galėjai įjungti pele. Vienas jų vadinosi „Naujausi pranešimai“, ateityje čia ketinome skelbti naujienas, o kol kas jis buvo tuščias. Paskui ėjo „Savaitės kronika“, ten lankytojas galėjo pasižiūrėti nufilmuotus visus ankstesnius mano pasirodymus. Paskui ėjo išsami mano biografija, laikotarpis nuo 1945 metų iki sugrįžimo buvo vadinamas „Ne Barbarosos planu“. Zavackiui pasiūlius tokį pavadinimą, labai juokiausi, kad visą tą laiką kaip didis imperatorius būsiu pramiegojęs kokiame nors Kyfhoizeryje*. Kita vertus, apie tą laiką negalėjau pateikti išsamesnių ar tikslesnių duomenų, taigi pritariau tokiai formuluotei. Kitas skyrius vadinosi „Klausimai fiureriui“, jis buvo skirtas ryšiui tarp manęs ir mano šalininkų. Pasmalsavau, ar jau yra koks nors klausimas. Vienas ponas man išties buvo jau parašęs:

---

* Pilis, kalnai ir paminklas Tiuringijos šiaurėje.

Didžiai gerbiamas pone Hitleri,

itin atidžiai perskaičiau jūsų skirtingų rasių vertinimo konceptą. Mat jau seniai veisiu šunis, ir man kilo klausimas, ar netyčia nepuoselėju kokios nors menkavertės veislės. Todėl prašau man atsakyti, kokia šunų veislė geriausia pasaulyje ir kokia prasčiausia? Ir kuri iš jų yra žydiška?

Helmutas Bercelis, Ofenburgas

Klausimas man patiko. Jis buvo geras ir įdomus! Pastaruoju metu buvau tiek daug klausinėjamas apie karo reikalus, kad man beveik spėjo įgristi. Be to, karinės temos, kai sulaukiama vien tik blogų naujienų, žmonėms nekelia nuotaikos. Pirmaisiais karo metais prie stalo dažnai kalbėdavomės įvairiais įdomiais klausimais, pastaruoju metu buvau to išties pasiilgęs. Klausimas apie šunis man truputį priminė anuos gerus laikus! Tuojau išsitraukiau savo stebuklingąjį telefoną ir netgi tamtyč susiradau gan sudėtingą diktavimo funkciją, taip rūpėjo atsakyti tam žmogui.

– Mano mielas pone Berceli, – pradėjau aš, – šunų veisimo laimėjimai iki šiol išties didesni nei žmonių dauginimo ir gerinimo. – Truputį pavarsčiau, ar ponui Berceliui atsakyti trumpai, bet, džiaugdamasis galimybe pamąstyti šia tema, nusprendžiau atsakyti nuodugniai, kaip pridera fiureriui, kaip reikiant aprėpdamas ir nekintamai pažymėdamas visą šio klausimo teritoriją. Bet kaip pradėti?

– Esama tokių protingų šunų, kad net baisu, – prabilau į aparatą iš pradžių kiek nedrąsiai, paskui vis tvirčiau. – Tad šunų veisimas akivaizdžiai rodo, kur jau dabar galėtų būti žmogus. Mes, žinoma, ir patys matome, kur link veda nežabotas maišymasis, nes šuo, jei neprižiūrimas, kaip niekas kitas poruojasi su bet kuo. To padarinių daugiausia gali matyti Pietų Europoje, tenykščiai mišrūnai apleisti, sulau-

kėję, išsekę. O ten, kur įsikiša tvarkanti ranka, randasi grynos veislės su geriausiomis savo savybėmis. Reikia aiškiai pasakyti, kad elitinių šunų pasaulyje daugiau negu elitinių žmonių – šis deficitas, jei praeito amžiaus penktojo dešimtmečio viduryje kaip tik vokiečių tauta būtų parodžiusi daugiau ištvermės, dabar jau galėtų būti panaikintas.

Nutilau ir pasvarsčiau, ar tik nebūsiu įžeidęs gausybės tautiečių, bet, kita vertus, mano pastaba pirmiausia apėmė tik visiškai senus šiandienos žmones, ji buvo skirta kaip tik jiems. O jaunesnieji turėjo iškart suprasti, kokie reikalavimai jų laukia ateityje!

– Aišku, kad šuns dauginimasis ir raida vyksta ne pagal tuos pačius dėsnius kaip žmogaus. Šuo pavaldus žmogui, žmogus kontroliuoja jo mitybą ir dauginimąsi, todėl šuo niekada nepatirs gyvenamosios erdvės stokos. Tad ir jo veisimo tikslai ne visuomet skirti galutinei pergalei ir viešpatavimui pasaulyje. Klausimą, kaip atrodys šunys, jeigu jiems po milijonų metų teks kovoti už viešpatavimą pasaulyje, derėtų palikti vien spekuliacijų sričiai. Aišku, kad šunys turės stambesnius dantis. Ir bus geriau ginkluoti. Mano manymu, visiškai tikėtina, kad elitiniai šunys jau šiandien sugeba naudotis paprastais įnagiais, tokiais kaip kuoka, akmenų svaidyklė, gal net strėlė ir lankas.

Padariau pertrauką. Gal tie elitiniai šunys-valdovai jau turi primityvių šaunamųjų ginklų? Ne, tai laikytina neįmanomu dalyku.

– Nepaisant to, šunų veislių, arba rasių, skirtumai nepanašūs į žmonių. Todėl klausimas, ar šunų pasaulyje esama šuns žydo, taip sakant, žydšunio, yra visiškai pagrįstas. Atsakau: savaime suprantama, kad esama.

Supratau, ką pamanys šimtai tūkstančių klausytojų, todėl tam reikėjo iškart užbėgti už akių.

– Tiesa, jis nėra, kaip dažnai manoma, lapė. Lapė niekada nebus šuo, o šuo niekada nebus lapė, taigi ir lapė niekada netaps žydšuniu. O jei taip atsitiktų, reikėtų išsiaiškinti, kas bus žydšunis tarp lapių – aš manau, greičiausiai tai būtų ilgaausė, žydams būdinga maniera slepianti savąjį lapiškumą, tai yra atsisakanti tikrojo vardo.

Truputį įniršau bediktuodamas.

– Ilgaausė, – piktai sumurmėjau. – Koks įžūlumas. – Tada greitai pasakiau: – Panele Kromajer, „ilgaausę" ir „įžūlumą" išbraukit.

Stebuklingasis telefonas, matyt, turėjo trynimo funkciją, bet aš vis negalėjau įsidėmėti, kaip ja naudotis.

– Taigi mes liekame prie minties, – kalbėjau toliau – kad žydšunio reikėtų ieškoti tarp šunų. Ir tolesnis procesas būtų toks: ieškosime pataikaujančio, padlaižiaujančio, meilikaujančio šuns, bet kurią akimirką galinčio pulti iš užnugario – ir tai, savaime suprantama, būtų taksas. Girdėte girdžiu, kaip daugelis Miuncheno šunų savininkų sako: negali būti! Argi taksas ne vokiškiausias šuo pasaulyje? Atsakau: – ne!

Vokiškiausias šuo pasaulyje yra aviganis, po jo žemėjančia tvarka eina dogas, dobermanas, šveicarų alpinis šuo (bet tik iš vokiečiakalbės Šveicarijos), rotveileris, visi pinčeriai, miunsterlenderis ir, dėl manęs, dar Vilhelmo Bušo minimas špicas. Nevokiški šunys – čia nekalbu apie atgabenamus iš svetimų šalių padarus, tokius kaip terjeras, basetas ir panašius veimariečius (*nomen es omen!*), šunų padugnes, – yra pasipūtęs spanielis, nesportiškas mopsas ir visi kiti degeneravę dekoratyviniai šunys.

Tada išjungiau aparatą, bet kaipmat vėl įjungiau:

– Ir tie perkarę kurtai!

Pasvarsčiau, ar nepraleidau ko nors svarbaus, bet niekas neatėjo į galvą. Puiku. Ir panūdau kito klausimo. Deja,

jis dar nebuvo atėjęs. Stumtelėjau pelę prie paskutinio skyriaus „Oberzalcbergas: svečiuose pas fiurerį", turinčio funkcionuoti panašiai kaip viešbučio svečių knyga. Čia jau buvo keli atsiliepimai, tik ne visi suprantami.

Rimtieji buvo neproblemiški: „Lenkiuosi jūsų aiškiai kalbai" arba: „Žiūriu kiekvieną laidą. Pagaliau atsirado, kas laužo sustabarėjusias struktūras". Pastarojo dalyko tautai, rodos, skubiai reikėjo, laužyti arba šalinti sustabarėjusias struktūras buvau raginamas nesyk, kažkoks, galimas daiktas, architektas mėgėjas, minėjo „štukatūrą", metalo ekspertas – „surūdijusias struktūras", bet galiausiai buvo aišku, kas turima galvoje. Be to, vokiečiui, žinia, yra svarbesnių dalykų už taisyklingą rašybą, savaime įkyriai linkstančią į biurokratišką smulkmeniškumą.

Nudžiugino ir įrašas *Fiurer rulez*. Tai, matyt, rodė, kad aš ir Prancūzijoje jau spėjau įgyti šalininkų, jei tai nebuvo spausdinimo klaida, nes buvau gavęs ir žinutę *Fiurer RULCO!* – gali būti, kad koks nors ponas Rulcas siekė nors truputį išgarsėti mano sąskaita. Nesyk buvau tiesiog raginamas: „Taip ir toliau!", „Fiurerį į prezidentus!" Jau norėjau liautis skaitęs, tik puslapio apačioje aptikau gal pustuzinį absoliučiai identiškų įrašų, atsiųstų asmens, vadinančio save *Krauju Ir Garbe*.

Jo tekstas netikėtai buvo kritiškas: „Liaukis melavęs, turkžydi!"

Kraipydamas galvą paskambinau Zavackiui, kad kas nors pašalintų tą nesąmonę. Kas čia dabar – turkžydis? Zavackis pažadėjo tuo pasirūpinti ir pasakė, kad darsyk atsiverščiau pirmą puslapį.

Radau parašyta „Fiurerio štabas".

Atrodė išties gražiai.

XXII.

Darbas su spauda yra sunkus ir nederinamas su kita veikla. Sunkus net tokiems politikams kaip aš, likimo valia gelbėjantiems tautą; man išvis nesuprantama, kodėl su mūsų žmonėmis taip elgiamasi. Imkime kad ir straipsnius apie ūkinę padėtį. Kiekvieną dieną koks nors „specialistas“ sako, ką daryti, o rytojaus dieną kitas dar didesnis „specialistas“ tvirtina, kad priimti ano siūlymus būtų klaidingiausia išeitis, vadinasi, reikia daryti priešingai. Kaip tik toks ir yra žydų, nors dabar čia, matyt, apseinama ir be jų, plačiai veikiantis principas, kurio vienintelis tikslas kelti kuo didesnį chaosą, todėl ieškantys tiesos žmonės yra priversti pirkti kuo daugiau laikraščių ir žiūrėti kuo daugiau televizijos laidų. Tatai rodo laikraščių ekonomikos skyriai, pirmiau nieko nedomindavę, o dabar visi priversti juos skaityti vien tam, kad būtų dar labiau bauginami to ūkinio terorizmo. Siūloma pirkti akcijas, atsikratyti akcijų, pirkti auksą, imti paskolas, paskui vėl pirkti nekilnojamąjį turtą. Paprastas žmogus įtraukiamas į šalutinių pajamų veiklą kaip finansų specialistas, ir galiausiai tai reiškia, kad priverčiamas žaisti azartinius žaidimus, kur statymams panaudojamas jo sunkiai sutaupytas geras. Kokia nesąmonė, paprastas žmogus turi sąžiningai dirbti ir mo-

kėti mokesčius, o paskui savo atsakomybę derėtų suvokti valstybei, perėmusiai jo finansų tvarkymą! Ir tai, atrodo, tik pradžia, bet ko norėti iš tokios vyriausybės, kuri dėl juokingų priežasčių (mat neturi atominio ginklo ar išsisukinėja kitaip) atkakliai atsisako duoti žmonėms nemokamos ariamos žemės Rusijos lygumose.

Kvailumo viršūnė ta, kad politikai leidžia spaudai skleisti tokią paniką. Šiame chaose jos pačios bejėgiškumas atrodo dar kvailesnis, ir kuo didesni nerimas bei panika, tuo aiškesnis jos marionetiškumas. Man tai tik į naudą, nes tauta kasdien mato, kokie profanai užtūpę atsakingiausius postus. Stebina vien tai, kad milijonai žmonių lig šiol neatėjo su deglais ir šakėmis prie tokių plepalynių kaip jų parlamentai ir nepaklausė: ką jūs darot su mūsų pinigais?!

Vis dėlto vokietis ne revoliucionierius. Reikia prisiminti ir aiškiai suvokti, kad net prasmingiausia, teisėčiausia Vokietijos istorijoje 1933 metų revoliucija galėjo įvykti tik per rinkimus. Taip sakant, tai buvo revoliucija pagal instrukciją. Aš užtikrinu ir šįkart viską padarysiąs, kad ji nebūtų pažeista.

Norėjau pasiimti į *Adloną* Zavackį. Ne todėl, kad būčiau tikėjęsis, jog jis mane labai įkvėps, man tik atrodė, kad tiktų pasirodyti su palyda ir kad turėčiau liudytoją, jeigu būtų ginčytinų pareiškimų, – pabrėžiu, *vieną* liudytoją, bet Zenzenbrinkas būtinai užsispyrė eiti drauge. Nežinia, ar jis manė prireikus galėsiąs man padėti, ar veikiau norėjo sekti mano kalbą. Mat buvo, kaip spėjau įsitikinti, iš tų nesavarankiškų įmonių vadovų, kurie mano, kad kas nors išdega tik todėl, kad visada ir visur kokiu nors pavidalu dalyvauja jis pats. Rimčiausiai perspėju labai saugotis tokių dalykų, nes geriausiu atveju tik kartą per šimtą ar du šimtus metų pasitaiko, kad gimtų universalus geni-

jus. Tada jam, be kitokios veiklos, tenka imtis vadovauti ir Rytų frontui, kitaip viskas pražus, – o paprastai toks universalus nepakeičiamumas vis dėlto pasirodo esąs, geriausiu atveju, niekinis ir nenaudingas. Labai dažnai jis padaro didžiulę žalą.

Pasirinkau kuklų kostiumą. Ne todėl, kad būčiau gėdinęsis uniformos ar panašiai, o kad maniau, jog man, kaip bekompromisių pažiūrų atstovui, kartais dera atrodyti pabrėžtinai miesčioniškai. Per visas 1936 metų Olimpines žaidynes vadovavomės tokiu *moto*, ir, kaip man teko skaityti, šią didžiulę propagandinę sėkmę neseniai bandyta kopijuoti Pekine, pasiekta gerų ir net puikių rezultatų.

Buvome nuvesti į kalėdiškai papuoštą viešbučio konferencijų salę. Nors stengiausi truputį pavėluoti, atsidūrėme joje pirmieji. Man tai mažumą nepatiko, rašeivos galėjo sąmoningai to siekti, o gal taip išėjo atsitiktinai. Netrukus durys atsidarė, pasirodė šviesiaplaukė kostiumuota dama ir priėjo prie manęs. Šalia jos buvo nusipenėjęs fotografas derama savo profesijos žmogui nudryžusia apranga ir nesiklausęs ėmė kaipmat pleškinti nuotraukas. Kol Zavackiui ar Zenzenbrinkui atėjo nevykusi mintis mus pristatyti vieną kitam kaip kokius mokytojus, išėjau į priekį, nusiėmiau kepurę su snapeliu, pasikišau po pažastimi ir sakydamas „laba diena“ padaviau tai damai ranką.

– Malonu, – ištarė ji šaltai, bet palyginti maloniai. – Aš esu Utė Kasler iš „Bild“.

– Man taip pat malonu, – atsakiau, – esu daug ką jūsų skaitęs.

– Tiesą sakant, tikėjausi, kad pasisveikinsit vokiškai, – tarė ji.

– Jei taip, aš jus pažįstu geriau nei jūs mane, – atrėmiau tokiu pat tonu aš ir palydėjau ją prie stalo su mums paruoš-

tais krėslais, – nes nesitikėjau iš jūsų vokiško pasisveikinimo – tai kas iš mūsų teisus?

Ji atsisėdo ir rūpestingai pasidėjo rankinuką ant tuščio krėslo. Tas dėmesys rankinukui, tas jo padėjimas tik atsisėdus, tarsi su kelionės bagažu įsitaisant traukinio kupė, ši ceremonija, matyt, nesikeis ir ateinančius šešiasdešimt šešerius metus.

– Kaip gražu, kad pagaliau radote laiko mums, – pagyrė ji.

– Jūs negalite tvirtinti, kad teikiau pirmenybę kitiems laikraščiams, – atsakiau, – galų gale, jūs manimi labiausiai... tarkim... domėjotės.

– Betgi jūs ir vertas dėmesio, – nusijuokė ji. – Kas tie su jumis atėję ponai?

– Čia ponas Zenzenbrinkas iš *Flashlight*, o čia ponas Zavackis, irgi iš ten pat. Puikus žmogus!

Akies krašteliu pastebėjau, kaip nušvito Zavackio veidas, gal dėl to, kad jį pagyriau, o gal ir todėl, kad sulaukė garsios reporterės dėmesio. Zenzenbrinkas nutaisė miną, kurią galėjai aiškintis įvairiai – kaip išmanią ar kaip sutrikusią.

– Atsivedėt du prievaizdus, – šyptelėjo ji. – Nejau atrodau tokia pavojinga?

– Ne, – paneigiau, – bet be tų dviejų ponų aš atrodau pernelyg romus.

Ji nusijuokė. Aš irgi. Kokia groteskiška nesąmonė. Ta frazė nuo pradžios iki galo, aišku, buvo visiškai beprasmė. Vis dėlto prisipažįstu, kad šios jaunos šviesiaplaukės damos truputį neįvertinau ir tuo metu maniau susidorosiąs su ja žvaliai taukšdamas niekus.

Ji išsitraukė iš kišenės telefoną, parodė man ir paklausė:

– Ar jūs nieko prieš, jei mes įrašysime šį pokalbį?

– Nieko, – atsakiau, išsitraukiau savo telefoną ir padaviau Zavackiui. Neturėjau supratimo, kaip su juo įrašyti pokalbį. Zavackis nėmaž nesutriko, lyg būtų išmanęs, kaip tai daroma. Nusprendžiau pasitaikius progai darsyk jį pagirti. Prie stalo priėjo kelneris ir paklausė, ko gersime. Mes pasakėme. Kelneris dingo.

– Na ir? – vėl prabilau. – Ką norite iš manęs sužinoti?

– Kokia būtų jūsų pavardė?

– Hitleris, Adolfas, – atsakiau, ir vien to užteko, kad Zenzenbrinkui ant kaktos pasirodytų pirmieji prakaito lašai. Galėjai pamanyti, kad pirmąkart prisistačiau.

– Aš, aišku, noriu išgirsti jūsų tikrąją pavardę.

– Mano miela panele, – tariau aš ir juokdamasis palinkau į priekį, – jūs, matyt, esate skaičiusi, kad aš jau prieš daug metų nusprendžiau tapti politiku. Koks kvailas turėtų būti politikas, prisistatinėjantis savo tautai svetima pavarde. Negi tokį būtų galima rinkti?

Ji piktai suraukė kaktą.

– Kaip tik taip. Tai kodėl slepiate nuo vokiečių tautos savo tikrąjį vardą?

– Aš jo neslepiu, – atsidusau. Kalba mezgėsi sunkiai. Juolab kad išvakarėse per *N 24* iki išnaktų žiūrėjau įdomiai suregztą dokumentinį filmą apie savo paties stebuklinguosius ginklus. Tai buvo be galo smagi nesąmonė su maždaug tokia išvada: bet kuris iš šių ginklų galėjo nulemti karo baigtį mūsų naudai, jeigu aš pats galų gale nebūčiau, kaip visada, visko sugadinęs. Negali atsistebėti, su kokiu užsispyrimu nė menkiausio supratimo neturintys istorijos klastotojai bruka savo fantazijas. Ir tada išdrįsti pagalvoti, kad ir tavo paties žinios apie tokius žymius žmones kaip Karolis Didysis, Otonas Pirmasis arba Arminijus taip pat

gali būti perduotos kokio nors pašauktojo – vien jo paties manymu – istoriko.

– Gal tada parodytumėte mums pasą? – paklausė jaunoji dama. – Arba asmens liudijimą?

Akies krašteliu pastebėjau, kad Zenzenbrinkas baudžiasi kažką sakyti. Tiesą kalbant, tai negalėjo duoti jokios naudos. Niekada negali žinoti, kada ir kodėl tokie žmonės prabils, dažnai jie tik šiaip ką nors lepteli, nes apsižiūri iki šiol nieko nepasakę arba būgštauja toliau tylėdami pasirodysią nesvarbūs. Tokiems dalykams būtina užbėgti už akių.

– Ar jūs visų žmonių, su kuriais kalbatės, prašote parodyti pasą? – savo ruožtu pasiteiravau aš.

– Tiktai iš tų, kurie tvirtina esą Adolfai Hitleriai.

– Ir kiek tokių yra?

– Jūs pirmas, – atsakė ji, – ir tai mane ramina.

– Jūs esate jauna ir, ko gero, blogai informuota, – tariau, – niekada neleidau, kad su manimi būtų elgiamasi išskirtinai. Ir dabar neleisiu. Aš valgau iš to paties katilo kaip ir kiekvienas kareivis.

Ji kurį laiką patylėjo ieškodama naujo atspirties taško.

– Per televiziją nagrinėjate labai kontroversiškas temas.

– Aš per ją keliu aikštėn tiesą, – atsakiau. – Ir sakau tai, ką jaučia paprastas žmogus. Ką jis pasakytų būdamas mano vietoje.

– Ar jūs nacis?

Čia tai bent!

– Kas per klausimas? Aišku!

Ji atsilošė. Matyt, nebuvo pratusi kalbėtis su žmogumi, rėžiančiu teisybę į akis. Atkreipiau dėmesį, koks ramus išliko Zavackis ir kaip, palyginti su juo, klaikiai prakaitavo Zenzenbrinkas.

– Ar tiesa, kad žavitės Adolfu Hitleriu?

– Tik rytais žiūrėdamas į veidrodį, – pajuokavau, bet ji tai nekantriai praleido pro ausis.

– Gerai, tada patikslinkim: ar žavitės tuo, ką nuveikė Adolfas Hitleris?

– Ar žavitės tuo, ką nuveikė Utė Kasler?

– Taip niekur nenueisime, – skubotai burbtelėjo ji, – aš pagaliau dar gyva!

– Jums gal ir nemalonu, – pasakiau, – bet aš irgi tebegyvas.

Jaunoji dama sučiaupė lūpas. Atėjo kelneris ir padalijo gėrimus. Ponia Kasler gurkštelėjo kavos. Paskui griebėsi naujos išmonės.

– Jūs neigiate nacių darbus?

– Ką jūs, jokia mada! Aš net, matyt, būsiu pirmasis mėginantis atkreipti į juos dėmesį.

Ji išsprogino akis.

– Bet jų nesmerkiate?

– Tai būtų kvaila! Nesu toks šizofrenikas kaip mūsų parlamentarai, – nusišaipiau. – Valstybės su fiureriu priešakyje pranašumas tas, kad ji visąlaik turi atsakingąjį žmogų – jam valdant, prieš jam valdant ar po jo valdymo.

– Atsakingą ir už šešis milijonus žydų?

– Kaip tik taip! Tik aš, aišku, jų neskaičiavau.

Jos akys akimirką džiugiai blizgėjo, o aš pasakiau:

– Bet tai juk žinoma! Jeigu neklystu, net nugalėtojų spauda neginčija šio mano nuopelno: nušlaviau nuo žemės tuos parazitus.

Ponia Kasler piktai sužaibavo akimis.

– Ir dabar ta tema laidote juokus per televiziją, – sušnypštė.

– Tai man naujiena, – atsakiau rimtai. – Žydų tema nejuokinga.

Ji giliai įkvėpė ir atsilošė. Truktelėjo gerą gurkšnį kavos ir vėl puolė.

– O ką darote, kai neturite laidos? Ką veikiate privačiai?

– Daug skaitau, – atsakiau, – tas *internecas* daugeliu atžvilgių didis malonumas. Ir daug projektuoju.

– Leiskite spėti, ką: pastatus, tiltus ir panašius dalykus?

– Aišku. Architektūra mano aistra...

– Apie tai esu girdėjusi, – atsiduso ji. – Kai kas iš jūsų darbų tebestovi Niurnberge.

– Tebestovi? Tai puiku, – pasakiau. – Aš, aišku, esu prie to prisidėjęs, bet diduma šlovės, savaime suprantama, tenka Albertui Šperui.

– Baikime šį pokalbį, – šaltai pasakė ponia Kasler, – jis mūsų niekur nenuves. Ir man neatrodo, kad jūs šiam susitikimui būtumėt labai kooperatyviai nusiteikęs.

– Aš taip pat neprisimenu, kad mūsų susitarime dėl jo būta slaptojo papildomo protokolo.

Ji pamojo kelneriui, kad šis paduotų sąskaitą. Paskui kreipėsi į fotografą:

– Ar tau dar reikia nuotraukų?

Tasai papurtė galvą. Tada ponia Kasler atsistojo ir pasakė:

– Mes parašysime apie jus.

Aš irgi atsistojau, viešbučių užsakytojas Zavackis su ponu Zenzenbrinku padarė tą patį. Mandagumas yra mandagumas. Jaunoji dama juk nekalta, kad išaugo nenormaliame pasaulyje.

– Iš anksto tuo džiaugiuosi, – pasakiau.

– Pasidžiaukit į sveikatą, – atsakė ji beeidama.

Zenzenbrinkas, Zavackis ir aš vėl atsisėdome.

– Interviu, reikia pasakyti, buvo trumpas, – linksmai tarė Zavackis. – Bet tai nereiškia, kad turime atsisakyti kavos. Ji čia puiki.

– Vis dėlto nesu tikras, kad jie gavo ko norėjo, – nerimavo Zenzenbrinkas.

– Vis tiek parašys ką norės, – pasakiau. – Man svarbiausia, kad atstotų nuo panelės Kromajer.

– Kaip ji jaučiasi? – paklausė sunerimęs Zavackis.

– Kaip vokiečių pilietinė visuomenė. Kuo bjauriau priešininkas bombarduoja, tuo fanatiškiau ji priešinasi. Fantastiška panelė!

Zavackis linktelėjo, ir akimirką man pasirodė, kad jo akys tą akimirką pernelyg nušvito. Aišku, galėjau ir apsirikti.

XXIII.

Su parlamentarais bėda ta, kad jie tiesiog nieko nesupranta. Aš čia apie tai, kodėl sukėliau aną karą. Juk ne dėl to, kad mėgstu kariauti! Aš nekenčiu karo. Jeigu tebebūtų Bormanas, kiekvienas galėtų paklausti, ir jis kaipmat patvirtintų. Tai baisu, šią užduotį mielai būčiau perleidęs kitam, jei tik būtų atsiradęs geresnis už mane. Artimiausiu metu tuo, matyt, neteks užsiimti, bet ilgainiui ši užduotis tikriausiai vėl teks man. Kas gi daugiau galėtų jos imtis? Kas išvis galėtų to imtis? Paklauskite šiandien bet kurį parlamentarą, ir jis pareikš, kad karai šiais laikais išvis nereikalingi. Taip ir andai buvo kalbama, ir šitai atrodė tokia pat nesąmonė kaip ir šiandien. Vis dėlto niekaip nepaneigsi, kad Žemė neauga. O žmonių skaičius joje auga. Ir jeigu žmonėms ima trūkti natūralių išteklių, tai kokia rasė juos gauna?

Simpatiškiausia?

Ne, stipriausia. Todėl viską dariau, kad vokiečių rasė stiprėtų. Ir užbėgtų už akių rusams, kol šie mūsų neužplūdo. Paskutinę akimirką, kaip andai maniau. Tuomet pasaulyje gyveno 2,3 milijardo žmonių. Nė pustrečio milijardo!

Juk niekas negalėjo žinoti, kad gali tilpti dar triskart tiek.

O dabar pasakysiu svarbiausia: iš to fakto reikia padaryti deramas išvadas. Savaime aišku, ne tokias, kad jei dabar turime septynis milijardus, tai visa, kas buvo daroma andai, buvo veltui. Teisinga išvada tokia: jei aš jau tada buvau teisus, tai šiandien esu netgi trigubai teisus. Paprasta aritmetika, bet kuris trečiaklasis jums taip suskaičiuos.

Todėl man darsyk tampa visiškai aišku, kodėl sugrįžau. Antraip kodėl dabar pasaulyje gyvena tie septyni milijardai?

O todėl, kad aš sukėliau karą, kuris pasižymėjo – perdėm naujamadiškai kalbant – ilgalaikiu poveikiu. Jei visi anų laikų žmonės tada būtų dauginęsi, dabar jų susidarytų aštuoni milijardai. Ir dauguma jų, aišku, rusai, jie būtų jau seniai užplūdę šią šalį, skynę mūsų vaisius, išsivarę mūsų gyvulius, pavertę vergais darbingus vyrus, o kitus išskerdę, kad galėtų kišti purvinus nagus prie nekaltų jaunų mūsų moterų. Taigi iš pat pradžių apvaizda man skyrė užduotį panaikinti bolševikinį gyventojų perteklių. O dabar man, aišku, lemta įvykdyti kitą savo misijos dalį. Pertraukos prireikė, kad per tuos dešimtmečius neiššvaistyčiau jėgų, kurių dabar prireiks, kad įsigalėtų vėlyvieji karo padariniai, kad sąjungininkai susipyktų, iširtų Sovietų Sąjunga, rusai netektų didelių teritorijų ir, savaime suprantama, kad mes susitaikytume su artimiausia savo sąjungininke, su Anglija, ir ateityje galėtume veikti išvien. Šiandien vis dar negaliu suprasti, kodėl tai nepavyko tada. Kiek dar bombų mums reikėjo numesti ant jos miestų, kad anglai suprastų esą mūsų draugai?

Kita vertus, žiūrėdamas į naujausius skaičius nelabai gali įsivaizduoti, kam vis dar reikalinga Anglija, ši išsekusi sala nieku gyvu nebėra pasaulinė valstybė. Gerai, ne į

visus klausimus galima atsakyti. Bet paskutinis įmanomas terminas radikaliems veiksmams pamažu artėja. Kaip tik todėl aš itin pasibaisėjau vadinamųjų nacionalinių šios šalies jėgų padėtimi.

Iš pradžių maniau, kad teks kliautis, galima sakyti, vien savo jėgomis. Tiesa, likimas jau buvo įtaisęs vieną kitą sąjungininką. Bet kaip tik tada iškilo aikštėn visa jų menkystė. Truko keli mėnesiai, kol išvis išsiaiškinau, kad esama jaučiančiųjų pašaukimą toliau tęsti Nacionalsocialistų partijos veiklą. Taip pasipiktinau pasigailėjimo vertu jų propagandiniu darbu, kad pasitelkiau į pagalbą režisieriaus asistentą Bronerį, vieną operatorių su kamera ir nuvažiavau į Kepeniką, kur rezidavo didžiausia tokio tipo organizacija – Vokietijos nacionalinė demokratinė partija.

Pripažįstu, Rudasis namas Miunchene neatrodė kažin koks stebuklas, bet, šiaip ar taip, buvo rimtas reprezentatyvus statinys. Kaip ir Pauliaus Trosto administracinis pastatas visai šalia – šis buvo toks, kad vien dėl jo būčiau tučtuojau įstojęs į bet kokią partiją. O apsnigta avarinė lūšna Kepenike pasirodė esanti tikra vargo vakarienė!

Skurdus namelis tarsi šaldamas stypsojo tarp dviejų nuomojamų namų kaip vaiko koja per didelėje tėvo šlepetėje. Jau pats pastatas atrodė beviltiškai, galimas daiktas, dar ir todėl, kad kažkokiam avigalviui buvo kilusi mintis pagarsinti šią siaubingą trobą ir varžtais pritvirtinti prie jos fasado užrašą didelėmis įgrisusiomis raidėmis *Karlo Arturo Biuringo namas,* tad susidarė vaizdas, lyg vaikų plaukymo baseinas būtų buvęs perkrikštytas *Frydlando hercogo* vardu. „VNP būstinė“ buvo parašyta tik šalia skambučio mygtuko ir tokiomis mažomis raidėmis, kad šitai tegalėjai vertinti tik kaip priešo baimę. Tai buvo neįtikima, kaip sistemos laikais. Tautinė mintis, nacionalinis reikalas kaž-

kokių tuščiagalvių vėl buvo išniekintas, nuvertintas, padarytas juokingas. Įniršęs paspaudžiau skambutį, kai niekas ganėtinai greitai nesureagavo, ėmiau tvatyti per jį kumščiu. Durys atsidarė.

– Ko pageidaujat? – paklausė spuoguotas berniokėlis sutrikusia mina.

– O kaip jums atrodo? – šaltai atsakiau.

– Ar turit leidimą filmuoti?

– Kas per klaikus inkštimas? – užrikau aš ant jo. – Nuo kada nacionalinis judėjimas šitaip bailiai išsisukinėja? – Energingai pastūmiau duris. – Traukitės man iš kelio! Jūs esat tikra tautos gėda! Kur jūsų viršininkas?

– Aš... minutėlę... luktelėkit... aš ką nors pakviesiu...

Berniokėlis dingo ir paliko mus savotiškame priimamajame. Apsidairiau. Namas prašėsi naujai išdažomas, čia trenkė išvėsusiais dūmais. Aplink gulėjo kelios partijos programos su idiotiškais šūkiais. Ant vienos iš jų buvo parašyta „duoti garo“ – kabutėse, tarsi iš tiesų nereikėtų jo duoti. „Milijonai svetimšalių mums kainuoja milijardus“, – skelbė kitas lipdukas, bet kas vietoj jų gamins kariuomenei šovinius ir granatas, kas vietoj jų statys pėstininkams slėptuves, aišku, nebuvo parašyta. O mano matytas berniokėlis nebūtų buvęs naudingas nei prie kastuvo, nei mūšio lauke.

Gyvenime dar niekad nebuvau taip gėdinęsis dėl nacionalistinės partijos. Prisiminiau, kad viską filmuoja kamera, ir turėjau suimti save į nagą, neapsiašaroti iš pykčio. Ne dėl šių padugnių Ulrichas Grafas leidosi suvarstomas vienuolika kulkų, ne dėl to fon Šoibneris-Richteris krito nuo Miuncheno policijos kulkų, kad tokie suskiai savo apleistose pašiūrėse niekintų nusipelniusių žmonių kraują. Girdėjau vaikigalį gretimame kambaryje sutrikusiu balsu kažką vapant į telefono aparatą. Kamera viską fiksavo, visą

bejėgystę, ir darėsi labai nemalonu – bet kitaip, matyt, nebuvo galima, vienąsyk reikėjo išmėžti šią kūtę. Galiausiai neištvėriau ir drebėdamas iš pykčio patraukiau į gretimą kambarį.

– ...būčiau jį išprašęs, bet kažkaip... Jis atrodo kaip Adolfas Hitleris, vilki uniformą...

Ištraukiau tam vaikiščiui iš rankos ragelį ir surikau į jį:

– Koks nevykėlis vadovauja šiai skylei?

Nusistebėjau, kaip mikliai paprastai perdėm tingus režisieriaus asistentas Broneris apibėgo aplink stalą ir su neslepiamu džiaugsmu spustelėjo telefono mygtuką. Dabar per mažytį aparato garsiakalbį galėjai girdėti atsakymus visoje patalpoje.

– Ką jūs sau leidžiat? – paklausė garsiakalbis.

– Jei aš sau ką nors leisiu, jūs tai sužinosit! – surikau. – Kodėl čia, tarnybos vietoje, nėra jokio atsakingojo asmens? Kodėl poste paliktas tiktai šis akiniuotas suskis? Tučtuojau prisistatykit čionai ir pasiaiškinkit man! Tučtuojau!

– Kas jūs išvis? – pasiteiravo garsiakalbis. – Ar tasai pamišėlis iš jutubo?

Sutinku, kad tam tikri pastarieji įvykiai paprastam menkam žmogeliui iš gatvės gali būti ne visai suprantami. Bet tas, kuris baudžiasi vadovauti nacionaliniam judėjimui, turėtų sugebėti reaguoti į nenumatomiausius likimo vingius. Ir jeigu likimas pasibelstų į jo duris, jam nederėtų klausti: „Ar jūs tas pamišėlis iš jutubo?“

– Ką gi, – tariau, – nemanau, kad būtumėte skaitęs mano knygą.

– Apie tai nekalbėsiu, – pasakė garsiakalbis, – o dabar tučtuojau apleiskit būstinę, arba liepsiu jus išmesti.

Nusijuokiau.

– Aš įžygiavau į Prancūziją, aš įžygiavau į Lenkiją. Įžygiavau į Olandiją ir į Belgiją. Apsupau šimtus tūkstančių rusų, nespėjusių nė cyptelėti. O dabar esu vadinamojoje jūsų būstinėje. Ir jeigu jūsų pažiūros bent kiek nacionalinės, tai kuo greičiau prisistatykite čionai ir atsiskaitykite man už tai, kaip švaistote nacionalinį palikimą!

– Aš jus...

– Jūs norite jėga pašalinti didžiojo Vokietijos reicho fiurerį? – ramiai paklausiau.

– Jūs ne fiureris.

Dėl ne visai suprantamų priežasčių režisieriaus asistentas Broneris tą akimirką sugniaužė kumštį ir plačių plačiausiai išsišiepė.

– Tai ne Hitleris, – užsikirsdamas pasakė garsiakalbis. – Jūs nesat Hitleris.

– Aha, aha, – ramiai tariau, taip ramiai, kad Bormanas būtų suskatęs dalyti apsauginius šalmus. – Bet jeigu, – kuo mandagiausiai kalbėjau toliau, – jeigu būčiau jis, tai, matyt, turėčiau garbę tikėtis nesąlygiško jūsų atsidavimo nacionalsocialistiniam judėjimui?

– Aš...

– Aš tučtuojau laukiu įpareigotojo reichsleiterio. Tučtuojau...

– Jis dabar negali...

– Aš turiu laiko, – pasakiau, – kaskart pasižiūrėjęs į kalendorių matau, kad turiu stebėtinai daug laiko.

Ir padėjau ragelį.

Sutrikęs berniokėlis spoksojo į mane.

– Juk jūs čia nerimtai, tiesa? – paklausė susirūpinęs operatorius.

– Atleiskit, ką jūs pasakėte?

– Aš neturiu stebėtinai daug laiko. Ketvirtą mano darbas baigias.

– Gerai, gerai, – puolė jį raminti Broneris, – jeigu kas, iškviesime pamainą. Čia bus išties įdomu!

Jis išsitraukė iš kišenės nešiojamąjį telefoną ir ėmėsi organizuoti.

Atsisėdau ant laisvos kėdės.

– Gal turit ko nors paskaityti? – paklausiau berniokėlio.

– Aš... pažiūrėsiu, pone...

– Hitleris mano pavardė, – ištariau dalykiškai, – ir žinokit, paskutinįkart taip sunkiai prisistatinėti man teko būnant turkų valykloje. Ar tie anatoliečiai jums visai ne giminės?

– Ne, aš tik... mes, – lemeno berniokėlis.

– Ką gi. Aš nematau jums šioje partijoje didelių perspektyvų!

Suskambo telefonas ir sutrukdė berniokėliui ieškoti man lektūros. Jis pakėlė ragelį ir tarsi pasitempė.

– Taip, – prakalbo jis į ragelį, – jis dar čia. – Tada kreipėsi į mane: – Pirmininkas – jums.

– Aš su juo nesikalbėsiu. Skambučių metas baigėsi. Noriu matyti jį čia.

Prakaitavimas liesajam berniokėliui nepridėjo grožio. Vargšas, rodos, nebuvo lankęs nei mūsų napolos*, nei karinio sporto pratybų ar išvis priklausęs kokiai nors sporto draugijai. Daugmaž sveiko proto žmogui turėjo būti nesuprantama, kodėl partija iškart negailestingai neištėškė į lauką tokio rasiškai nevisaverčio niekalo. Berniokėlis kažką sušnabždėjo į telefono ragelį. Paskui jį padėjo.

---

* Nacionalsocialistų jaunimo politinės mokyklos.

– Ponas pirmininkas prašo truputį pakentėti, – pasakė man, – bet pasistengs kuo greičiau atvykti. Laida bus skirta *My TV*, tiesa?

– Ji bus skirta Vokietijai, – pataisiau jį.

– Gal aš tuo tarpu galėčiau jums pasiūlyti ko nors atsigerti?

– Jūs tuo tarpu galėtumėte atsisėsti, – pasiūliau ir atidžiai jį nužvelgiau. – Ar sportuojate?

– Aš nenorėčiau... – atsakė jis, – ir ponas sąjungos pirmininkas gali bet kurią akimirką...

– Liaukitės inkštęs, – tariau aš. – Greitas kaip kurtas, atsparus kaip oda, tvirtas kaip Krupo plienas. Ar esat girdėjęs tokį posakį?

Jis neryžtingai linktelėjo.

– Jei taip, dar ne viskas prarasta, – pasakiau vos ne nuolaidžiai. – Žinau, jūs bijote kalbėti. Bet norint atsikratyti tos baimės užtenka įjungti galvą. Greitas kaip kurtas, atsparus kaip oda, tvirtas kaip Krupo plienas – ar sutinkat, kad tai savybės, kurių pravartu turėti siekiant didelio tikslo?

– Pasakyčiau, kad tai nekenktų, – atsargiai atsakė jis.

– Ir ką? – paklausiau aš. – Ar jus greitas kaip kurtas? Tvirtas kaip plienas?

– Aš...

– Jūs toks nesat. Jūs lėtas kaip sraigė, trapus kaip senio kaulas, minkštas kaip sviestas. Užfrontėje, kurią ginate, reikia tuojau evakuoti moteris ir vaikus. Kai kitąkart susitiksime, turit kitaip atrodyti! Aplink marš!

Berniokėlis pasišalino nutaisęs avies miną.

– Ir liaukitės rūkęs! – riktelėjau jam pavymui. – Jūs dvokiat kaip pigus kumpis!

Aš paėmiau vieną tų diletantiškų brošiūrų, bet nespėjau paskaityti.

– Mes jau ne vieni, – pasakė Broneris, žvelgdamas pro langą.

– Hm, – mykteléjo operatorius.

– Nežinau, kas pranešė, bet ten knibždėte knibžda televizininkų.

– Gal koks nors policininkas, – spėjo operatorius. – Dėl to jie mūsų ir neišmeta. Kokie būtų naciai, jeigu prieš įjungtas kameras išmestų fiurerį.

– Betgi jis joks fiureris, – tarė Broneris.

– *Kol kas*, Broneri, – griežtai pataisiau jį. – Pirma reikia suvienyti nacionalinį judėjimą ir pašalinti kenksmingus idiotus. O čia, – pridūriau šnairomis dirstelėjęs į tą berniokėlį, – tiesiog jų gūžta.

– Kažkas ateina! – perspėjo Broneris. – Manau, pats vadas.

Durys iš tiesų atsidarė ir pasirodė išplerusi figūra.

– Kaip puiku, – pasakė sunkiai kvėpuodamas tipelis ir padavė man ranką, – pone Hitleri. Aš esu Apfelis, Holgeris Apfelis. Vokietijos nacionaldemokratų partijos pirmininkas. Su dideliu dėmesiu seku jūsų laidas.

Aš trumpai nužvelgiau keistąjį žmogėną. Bombų sugriautas Berlynas neatrodė liūdniau. Kalbėjo taip, lyg visąlaik būtų kramtęs sumuštinį su dešra. Dėjausi nepastebįs jo rankos ir paklausiau:

– Ar negalit pasisveikinti kaip padorus vokietis?

Jis sutrikęs pažvelgė į mane kaip šuo, gavęs iškart dvi komandas.

– Sėskitės, – paliepiau. – Mums reikia pasikalbėti.

Žmogėnas šnopuodamas susmuko priešais mane į krėslą.

– Taigi, – tariau, – jūs čia atstovaujate nacionaliniam interesui.

– Aplinkybių verčiamas, – atsakė jis nutaisęs kažką panašaus į šypseną, – juk jūs jau kuris laikas juo nesirūpinate.

– Todėl, kad esu priverstas skirstyti savo laiką, – atrėžiau. – O dabar klausiu: ką jūs iki šiol nuveikėte?

– Nemanau, kad mums reikėtų gėdytis savo laimėjimų, – ėmė dėstyti žmogėnas, – mes dabar atstovaujame Meklenburgo-Priešakinės Pomeranijos vokiečiams ir Saksonijos vokiečiams bei savo kovos draugams...

– Kam?

– Savo kovos draugams.

– Jie yra tautiečiai, – pasakiau. – Kovos draugas tas, su kuriuo buvai apkasuose. Aš čia, išskyrus savo paties kuklų asmenį, nematau nė vieno, kurį galėčiau taip vadinti. Ar manote kitaip?

– Mes, nacionaldemokratai...

– Nacionaldemokratija, – nusišaipiau aš, – kas tai per daiktas? Nacionalsocialistinė politika reikalauja tokios demokratijos sąvokos, kokia netinka pavadinimui. Išrinkus fiurerį, demokratija baigėsi, o jūs vis dar lakstot su demokratijos vardu! Kaip galima būti tokiems kvailiems?

– Mes, kaip nacionaldemokratai, aišku, tvirtai laikomės pagrindinio įstatymo...

– Man atrodo, kad jūs nesate buvęs SS, – pasakiau, – tai gal bent skaitėte mano knygą?

Jis truputį sutrikęs pasižiūrėjo į mane ir tarė:

– Ne, tam reikia būti gerai informuotam, ir nors šią knygą Vokietijoje gauti nelengva...

– Kaip tai suprasti? Kaip atsiprašymą, kad neskaitot mano knygos? Ar kad neskaitėt jūs pats? Ar kad skaitėt, bet nesupratot?

– Ne, to jau per daug, ar negalėtume trumpam išjungti kamerą?

– Ne, – atsakiau šaltai. – Jūs tiek daug laiko iššvaistėte veltui. Jūs esate akių dūmikas, ant apleisto karštos tėvynės meilės laužo, kurį sukrovė tautiškai nusiteikę vokiečiai, verdatės sau sriubą, bet kiekvienas žodis iš negabios jūsų burnos atbloškia judėjimą kelis dešimtmečius atgal. Nenustebčiau, jeigu čia būtumėt įsteigęs bolševikų įtakos veikiamą tėvynės išdavikų priebėgą.

Žmogėnas bandė atsilošti, kad pranašiai nusišypsotų, bet aš nė nemaniau jam leisti lengvai išsisukti.

– Kur, – paklausiau lediniu balsu, – jūsų brošiūrose kalbama apie rasę? Apie vokiečių kraują ir jo grynumą?

– Na, aš tik ką pabrėžiau, kad Vokietija vokiečiams...

– Vokietija! Ši Vokietija yra nykštukinė valstybė, palyginti su ta šalimi, kurią sukūriau aš, – variau savo aš, – ir net didžiosios Vokietijos reichas tautai buvo per mažas. Mums reikia daugiau nei Vokietijos. Ir kaip mes to pasieksime?

– Mes, ėė... mes, ėė, nesutinkame su tomis sienų sutartimis, kurias buvome priversti priimti iš nugalėtojų...

Neištvėręs nusijuokiau, prisipažinsiu, tai buvo nevilties sukeltas juokas. Tas žmogus buvo neįsivaizduojamai juokingas. Ir toks beviltiškas idiotas vadovavo didžiausiai nacionalinei sąjungai vokiečių žemėje. Aš palinkau į priekį ir spragtelėjau pirštais.

– Ar žinot, kas tai yra?

Jis klausiamai pažvelgė į mane.

– Tai metas išstoti iš Tautų Sąjungos. „Mes nesutinkame su tatata“ – kokie verksmingi plepalai! Išstoji iš Tautų Sąjungos, paskui apsiginkluoji ir pasiimi, ko tau reikia. Ir kai turi grynakraują vokiečių tautą, kuri fanatiškai kaunasi, gauni visa, ką reikia turėti šiame pasaulyje. Taigi darsyk klausiu: kur pas jus kalbama apie rasę?

– Na, vokietis yra ne tas, kuris turi vokišką pasą, o tas, kuris gimsta vokiečiu, taigi pas mus...

– Vokietis nesidangsto teisinėmis formuluotėmis ir rėžia tiesą į akis! Kad vokiečių tauta išliktų, svarbiausia rasė. Jeigu ši mintis nebus tautai nuolatos kalama į galvą, po penkiasdešimties metų turėsime ne kariuomenę, o kiaulių bandą kaip Habsburgų laikais.

Paskui kreipiausi į berniokėlį:

– Sakykit, ar jūs balsavote už šį, taip sakant, demokratijos pūzrą?

Berniokėlis neaiškiai kryptelėjo galvą.

– Ar tai buvo geriausia, iš ko galėjot rinktis?

Jis trūktelėjo pečiais. Nusivylęs atsistojau.

– Einu, – pasakiau karčiai. – Manęs nestebina, kad ši partija neužsiima teroru.

– O kas buvo Cvikau? – pasigirdo Bronerio balsas.

– Kas jau ten buvo? – paklausiau. – Ką bendra tai turi su teroru? Anuomet mes išvedėme terorą į gatves! Ir 1933 metais sulaukėme didžiulio pasisekimo – todėl, kad SA vyrai važinėjo sunkvežimiais po miestus ir kaimus, laužė kaulus ir mojavo vėliavomis. Vėliavomis, ar girdit? – nebesitvardydamas taip užrikau ant to obuolio* puvėko, kad jis net krūptelėjo.

– Vėliavomis! Štai kas svarbiausia! Jeigu koks nors bolševikiškos propagandos apakintas avinas sėdi invalido vežimėlyje, tai turi žinoti, kas ir už ką jį į tą vežimėlį pasodino! O ką daro idiotų trijulė Cvikau? Vieną po kito galabija užsieniečius, be vėliavų. Ir visiems kaipmat aišku, kad tai atsitiktinumas ar mafijos darbas. Ko gi reikia bijoti? Kad tie mentaliniai plumpintojai išvis egzistuoja, buvo paste-

---

* *Der Apfel* – vok. obuolys.

bėta tada, kai du iš tų mulkių patys nusižudė. – Bejėgiškai iškėliau rankas į dangų. – Jeigu tie ponai būtų laiku pakliuvę man į nagus, aš jiems būčiau pritaikęs specialiąją eutanazijos programą!

Ir įsiutęs atsigręžiau į tą obuolio puvėką.

– Arba būčiau tol mokęs, kol pradės prasmingai dirbti. Ar bent pasiūlėt tiems trims avigalviams savo pagalbą?

– Aš neturėjau su jais nieko bendra, – patylėjęs atsakė jis.

– Ir, matyt, tuo netgi didžiuojatės! – užrikau aš.

Jeigu žmogėnas būtų turėjęs antpečius, būčiau juos nuplėšęs prieš įjungtą kamerą. Pasibaisėjęs nuėjau prie durų ir žengiau laukan.

Ir atsidūriau priešais mikrofonų mišką.

– Ką jūs aptarėte?

– Ar kandidatuosite pagal VSP sąrašą?

– Ar jūs narys?

– Mazgočių krūva, – keiktelėjau nusivylęs, – pasakysiu tik tiek: padoriam vokiečiui čia nėra ko veikti.

XXIV.

– Tai tikras auksas! – pasakė dama Belini, kai aš jai sunkia širdimi kartu su kita kelionės medžiagas parodžiau susitikimą su „nacionaldemokratais". – Tai delikatesas! – pratrūko ji, – mes ją truputį patrumpinsime. Bus dar vienas Hitlerio markės žingsnis į priekį! Ir paleisime per Naujuosius metus! Arba per Tris Karalius, kai visi sėdi namie ir nori žiūrėti ne visas „Mirk lėtai" dalis ar šimtąjį „Žvaigždžių karų" kartojimą, o ką kita.

Toks buvo paskutinis mūsų pokalbis prieš vadinamąją Kalėdų pertrauką. Ir kol kas liko laukti vien laidų terminų, interviu pasirodymo ir visuotinio vidinio susikaupimo pabaigos.

Niekada nebuvau didelis Kalėdų šalininkas. Jau andai Bavarijoje daugeliui tai buvo sunkiai suprantama, nors, atrodo, viską turėjo paaiškinti pats „ramybės meto" terminas. Dėl manęs jo išvis galėjo nebūti, kaip ir Advento bei Naujųjų metų. Nesu ir keptos žąsies mėgėjas nei per Šventą Martyną, nei per Kalėdas, nei per Grabnyčias. Anuomet pirmąkart būdamas valdžioje negalėjau gaišti laiko, nes reikėjo ruoštis galutinei kovai. Buvau už tai, kad Kalėdos išvis nebūtų švenčiamos, bet Gebelsas mane vis sulaiky-

davo nuo tokio sprendimo, esą reikia atsižvelgti į tautos poreikius. Bent kol kas.

Ką gi, šiaip jau Gebelsas buvo šeimos žmogus. O partijai tik į naudą, jei bent vienas iš jos vadų geba giliai suleisti čiuptuvus į tautos sielą, tokių srovių negali ignoruoti. Tiesa, dabar nebesu tikras, ar sumanymas papuošti eglutę auksinėmis svastikomis buvo protingas. Vienas sunkiausių dalykų yra senai minčiai suteikti naują prasmę – jeigu jau kas nors keičiama, reikia pasiūlyti ką nors kita, sava. Niekada netikrinau, bet burbulų su svastikomis, matyt, nekabino nė pats Gebelsas, gal nebent vieną – iš padorumo ar mandagumo. Himleris tikriausiai darė dar kitaip.

Vis dėlto Kalėdų rezultatus aš visuomet labai vertinau. Tomis dienomis perskaitydavau gausybę knygų. Ir pasibraižydavau tiek eskizų! Tada sukūriau pusę Germanijos. Todėl dabar man nebuvo sunku praleisti metų pabaigą viešbučio kambaryje vos ne visiškai vienam. Viešbučio direkcija kaip mažą dovanėlę atsiuntė butelį vyno ir kelis saldainius, ką gi, ji negalėjo žinoti, kad alkoholis manęs nedomina.

Vienintelis nemalonus dalykas per Kalėdas man visuomet buvo tai, kad tomis dienomis pastebėdavau niekaip negalįs sukurti šeimos. Turėdamas vaikų, gal net vien žmoną, negalėsi reorganizuoti reicho, priversti tautos persiimti nacionaline dvasia, pasiekti, kad būtų šventai, fanatiškai laikomasi įsakymo nesitraukti Rytuose. Net su Eva buvo nelengva, reikėjo šiek tiek atsižvelgti į jos poreikius, ir vis dėlto negalėjai garantuoti, kad jei man teks skirti visą laiką partijos, politikos ir reicho reikalams, ji vėl nebandys savęs elimin...

Vis dėlto pripažįstu, kad tomis dienomis, kai nebūdavau labai užimtas, Evos kompanija man būtų buvusi ma-

loni. Būtų buvęs malonus jos spinduliavimas. Bet: stipriam geriausia tada, kai esi vienas. Taip yra ir per Kalėdas, gal net labiausiai per jas.

Pažvelgiau į viešbučio padovanotą butelį. Rinktinių uogų sultys man būtų labiau patikusios.

Pastaruoju metu vaikštinėdamas buvau įpratęs trumpam užsukti į vaikų darželio žaidimų aikštelę, linksmi berniukų ir mergaičių krykštavimai mane paprastai džiugindavo ir kreipdavo mintis kitur. Bet andai patyriau, kad vaikų darželiai per Kalėdas neveikia. Nėra liūdnesnio vaizdo kaip tuščios vaikų žaidimų aikštelės.

Paskui šį tą braižiau, negali žinoti, kada tam vėl atsiras laiko, padariau autostradų tinklo ir geležinkelių sistemos apmatus, šįkart skirtus teritorijai anapus Uralo, kelių centrinių geležinkelio stočių ir tilto į Angliją eskizus. Ten dabar iškastas tunelis, bet aš labiau vertinu antžeminius statinius, gal todėl, kad truputį per daug laiko praleidau bunkeriuose. Likau nepatenkintas savo sprendimu, tad paskui suprojektavau dvejus operos rūmus Berlynui, abejus su 150 000 sėdimų vietų, nors ir be didelio malonumo, labiau iš pareigos. Kas juos pastatys, jeigu aš pats visko nepaimsiu į rankas? Ir galiausiai apsidžiaugiau, kad sausio pradžioje vėl galėsiu imtis darbo studijoje.

XXV.

Nepasakyčiau, kad būčiau tikėjęsis ko nors kito. Veikiau buvau net patenkintas, nes šįkart panelė Kromajer vis dėlto buvo palikta ramybėje. Ir vis dėlto visa buvo ne tai, ką galėtum pavadinti gera žurnalistika. Kita vertus, terminas „gera žurnalistika" man išvis atrodo prieštaringas. Kad ir kaip ten būtų, maniau, kad mano gera valia bus įvertinta šiek tiek geriau, o ne tokia antrašte:

Kuoktelėjęs jutubo Hitleris per „Bild" kvotą:

„Aš esu nacis."

Jis dėvi paprastą gatvės kostiumą, dedasi esąs doras pilietis, tas nacių juokdarys, vadinantis save Adolfu Hitleriu ir slepiantis savo tikrąjį vardą. Visa Vokietija diskutuoja apie šį komediantą su pabaisos kauke. Susitikome su tuo užsieniečių priešu elitiniame *Adlono* viešbutyje, kad jį iškvostume.

BILD. Kokia iš tiesų jūsų pavardė?

Adolfas Hitleris.

BILD. Kodėl slepiate nuo vokiečių tikrąją savo pavardę?

Mano pavardė iš tiesų tokia. (Nusišypso patenkintas savimi.)

BILD. Ar parodysite mums savo pasą?

Ne.

BILD. Ar jūs nacis?

Aišku. (Ciniškai geria savo natūralų vandenį. Mes neatlyžtame ir ištraukiame iš jo didžiausią įžūlybę.)

BILD. Ar jūs smerkiate nacių darbus?

Ne, kodėl? Aš už juos atsakau.

BILD. Ir už šešių milijonų žydų nužudymą?

Kaip tik už tai.
BILD mano, kad tai nebe satyra, tai kurstymas prieš kitą tautą. Nuplėškime pagaliau šiam nepamokomajam nuo veido kaukę. **Kada pagaliau įsikiš prokuratūra?**

– Gal išprotėjot? – Zenzenbrinkas trenkė laikraštį ant posėdžių kambario stalo. – Su tokiom kalbom mes kaipmat atsidursim teisme! Ponia Belini čia, mums visiems girdint, jums kalbėjo, kad žydų tema nejuokinga!

– Jis taip ir pasakė, – įsikišo Zavackis, – žodis žodin. Bet jie to neparašė.

– Nusiraminkit, – tarė dama Belini. – Aš dar neklausiau įrašo. Visa, ką pasakė ponas Hitleris, jis pateikė kaip Adolfas Hitleris.

– Kaip visada, – pridūriau aš nustebęs, kad pabrėžčiau, kokie juokingi jos ištarti žodžiai. Dama Belini dėbtelėjo į mane suraukusi kaktą, paskui kalbėjo toliau:

– Taip, ė, kaip tiktai. Teisiškai prie mūsų niekas neprikibs. Tik norėčiau darsyk pabrėžti, kad žydų tema būtumėt atsargūs. Vis dėlto niekaip neįžvelgiu, kuo neteisingas pasakymas, kad Hitleris atsakingas už šešių milijonų žydų mirtį? Kas gi daugiau, jei ne jis?

– Nepasakykit to Himleriui, – nusišaipiau aš.

Tikrąja žodžio prasme galėjau matyti, kaip abejotojui Zenzenbrinkui piestu atsistojo plaukai, nors ne visai supratau, kodėl. Akimirką pamaniau, kad gal kur nors šalimais pabudo ir Himleris, ir Zenzenbrinkas ketina kitą laidą parengti su juo. Tai, aišku, buvo nesąmonė. Himlerio veidas televizijai netiko. Šitai matyti ir iš to, kad Himleris nebuvo gavęs nė vienos kokios nors gerbėjos laiško, bent jau mano žiniomis. Prireikus buvo geras valdytojas, bet jo veide visąlaik galėjai įžvelgti tam tikrą suktumą, akiniuočio išdavikiškumą, galiausiai šitai ir pasitvirtino. Į tokį juk

niekas nenorės žiūrėti per televiziją. Ir dama Belini akimirką atrodė truputį suirzusi, bet paskui jos veido bruožai vėl atsileido.

– Nenorėčiau to sakyti, bet jūs dirbate labai sumaniai, – reziumavo ji. – Kitus to reikia pusmetį mokyti.

– Aha, nuostabu! – pratrūko Zenzenbrinkas. – Bet tai gresia ne vien teismu. Jeigu jie ir toliau taip pleškins iš visų patrankų, gali pagadinti mums kvotas. Jie nenusiramins!

– Galėtų, – pasakiau aš, – bet, matyt, nenori.

– Ne! – suriko Zenzenbrinkas, – negalėtų! Tai Akselio Špringerio leidykla! Ar esat susipažinęs su jos principais? Antras punktas: „Siekti žydų ir vokiečių susitaikymo, į tai įeina Izraelio žmonių gyvenimo teisių rėmimas.“ Tai ne kokie nors plepalai, tai nerašyta dar senojo Špringerio taisyklė, jiems šie žodžiai kaip Biblija, tą priesaką gauna kiekvienas pradedantis dirbti redaktorius, o kaip jo laikomasi, jeigu kas, tikrina pati Špringerio našlė!

– Ir jūs tik dabar man tai sakot? – paklausiau griežtai.

– Būtų neblogai, jeigu jie negalėtų nuo mūsų atstoti, – įsikišo Zavackis, – šiaip ar taip, dėmesys mums nepakenks.

– Teisingai, – tarė dama Belini. – Bet reikia stengtis, kad nenusvertų negatyvioji pusė. Mes turime padaryti taip, kad klausytojas suprastų, kas yra blogas.

– Tai kas gi bus tas blogasis? – sudejavo Zenzenbrinkas. – Himleris?

– Laikraštis „Bild“, – atsakė dama Belini ir viešbučių užsakytojas Zavackis vienu metu.

– Paaiškinsiu padėtį kitame savo kreipimesi į tautą, – pažadėjau. – Metas įvardyti jai kenkiančius parazitus.

– Ar būtina juos vadinti kenkiančiais parazitais, – sudejavo abejojantis reicho atkūrimo idėja Zenzenbrinkas.

– Jei turėtume šiek tiek daugiau pinigų, – tarė Zavackis, – galėtume jiems prikišti tam tikrą dviveidystę. Ar matėt, kas yra Hitlerio telefone?

– Aišku, pokalbio įrašas, – atsakė dama Belini.

– Ne vien tai, – pasakė Zavackis. Jis palinko į priekį, paėmė mano telefoną ir brūkštelėjo per jį pirštu. Tada padėjo jį priešais mus, kad gerai matytume ekranėlį. Jame buvo fotografija.

Tą akimirką pirmąkart nebepasigedau genialiojo Gebelso.

XXVI.

Tam tikras amžius visuomet turi savo pranašumų. Tarkim, aš labai džiaugiuosi, kad tik trisdešimties metų atėjau į politiką, tokiame amžiuje, kai vyras pirmąkart pasiekia fizinę ir lytinę rimtį, tad gali visomis galiomis siekti savo tikrųjų tikslų, neblaškomas kūniškosios meilės. Iš esmės amžius nulemia, ko iš tavęs nori aplinka: jeigu tauta išrinks, tarkim, dvidešimtmetį fiurerį ir jis neturės žmonos, savaime suprantama, pasklis kalbos. Kas čia per keistas fiureris, tuoj sušneks žmonės, kodėl jis neveda? Kad nenori? Ar kad negali? O kai žmogui keturiasdešimt ketveri, kaip buvo mano atveju, jeigu fiureris ne iškart pasirenka gyvenimo draugę, tada tauta mano taip: ką gi, jam neprivalu, gal jis jau vedęs. Ir dar: puiku, jei taip, jis rūpinsis vien mumis. Ir taip toliau. Kuo žmogus vyresnis, tuo jam lengviau įgyti išminčiaus aureolę, beje, visai dėl to nesistengiant. Yra toks Šmitas, senas kaip pasaulis buvęs bundeskancleris, jis it juokdarys gali kalbėti ką nori ir be perstogės pliaukšti visokias nesąmones. Pasodintas į invalido vežimėlį vis degiojasi cigaretes vieną po kitos ir nepakenčiamai nuobodžiu tonu skelbia kvailiausias bendras tiesas. Tas žmogus išvis nieko nesupranta, ir kai šiek tiek pasiskaitai apie jį, paaiškėja, kad jo šlovė paremta vien

dviem kvailais darbais: per Hamburgo potvynį jis pasitelkė į pagalbą armiją, nors tam nereikia būti genijumi, ir paliko komunistinių nusikaltėlių rankose pagrobtą pramoninką Šlejerį – Šmitui tai neturėjo sukelti sunkumų, dėl jo pažiūrų gal net patiko, nes Šlejeris vis dėlto ilgus metus buvo mano SS narys, tikras krislas socialdemokrato akyse. Vos po keturiasdešimties metų šis ratukuose sėdintis smilkstantis kelmas kaip koks orakulas vežiojamas po visą šalį, galėtum pamanyti, kad pats Viešpats Dievas nužengė į žemę.

Tokio amžiaus, kai tau šiek tiek per šimtą dvidešimt metų, pranašumas, aišku, pirmiausia faktinis: politiniam priešininkui jis netikėtas ir perdėm stulbinantis. Priešininkas tikisi kitokios išvaizdos ar fizinės būklės, jis išvis nepripažįsta tikrovės, juk negali būti to, kas neįmanoma. Ir tatai veda prie nemaloniausių padarinių: pavyzdžiui, tuoj po karo visi nacionalsocialistų vyriausybės darbai buvo paskelbti nusikaltimais, absoliučiai neaišku kodėl, juk, šiaip ar taip, toji vyriausybė buvo išrinkta. Be to, buvo nuspręsta, kad tiems nusikaltimams nebus taikoma senatis; tai tinka sentimentalių parlamento blakių ausims, nors aš po trijų šimtų metų norėčiau pasižiūrėti į tą, kuris bent kiek prisimins dabartinius valdžioje esančius šunsnukius. *Flashlight* įmonė iš tiesų kaipmat gavo oficialų prokuratūros pranešimą, kad jai skambinę kažkokie mulkiai ir kad jai skundžiamasi dėl tokių nusikaltimų. Vis dėlto tyrimai, susiję su mano asmeniu, aišku, buvę tučtuojau sustabdyti, esą manęs kaip tokio negali būti, o kaip menininkas aš galįs naudotis tam tikromis laisvėmis ir taip toliau, ir taip toliau.

Tai vėlgi rodo, kad net paprasti prokuratūros žmonės daug labiau nusituokia apie meną už Vienos akademijos

profesorius. Tiesa, dabartiniai prokurorai, kaip ir andainykščiai, yra savo srities idiotai, bet jie bent jau sugeba atpažinti menininką, jei su tokiu susiduria.

Kai priešpiet atėjau į savo kabinetą, panelė Kromajer man pranešė apie jų sprendimą, ir aš priėmiau tą žinią kaip ženklą, kad diena prasideda gerai, tariau sau, jog dabar bus galutinai padėtas taškas kivirčui su „Bild".

Deja, pirmiau turėjau aptarti savo kalbą su dama Belini ir man tai buvo be galo nemalonu, juolab kad dama Belini prisistatė su įmonės teisininku – žinia, ko gali iš jų tikėtis. Didelei mano nuostabai, paragrafų garbintojas nerado prie ko prikibti arba beveik nerado, o dama Belini į viską numojo ranka, tardama:

– Vis tiek tai darysim!

Dar turėjau šiek tiek laiko, todėl patraukiau į savo kabinetą, iš kurio išėjęs Zavackis pasakė ieškojęs manęs ir palikęs kelis pirmus mūsų gaminių pavyzdžius, jis džiaugėsi atpildo diena ir daugeliu kitų dalykų, kurie mane glumino ir atrodė nesvarbūs. Juolab kad tuos pavyzdžius buvau matęs dar vakar: kavos puodelius, lipdukus, sportinius marškinėlius, pagal amerikietišką madą dabar vadinamus teniso marškinėliais. Vis dėlto Zavackio atsidavimu, kaip ir anksčiau, galėjau šimtu procentų pasitikėti.

– Dvidešimt antrą penkiasdešimt septynios bus paleista atsakomoji salvė, – linksmai pažadėjo jis.

Aš nieko neatsakiau, nutaisęs susidomėjusią miną.

Ir jis išties pridūrė:

– Nuo šiol bus atsakoma skiemeniu į skiemenį!

Patenkintas šyptelėjau ir įžengiau į savo kabinetą, kur panelė Kromajer uoliai bandė naujus šriftus mano kalbai. Trumpai pasvarsčiau, ar nereikėtų pačiam sukurti savo šrifto. Juk pagaliau esu sukūręs ordinų eskizų arba svasti-

kos simbolį baltame plote ir raudoname fone; buvo ir tebėra savaime aišku, kad tik aš galiu sukurti geriausią šriftą tautos judėjimui. Paskui man dingtelėjo, kad netrukus kokie nors grafikai spaustuvėse ims diskutuoti, ar verta rinkti tekstą „riebiu Hitleriu“, ir atsisakiau savo sumanymo.

– Ar tarp tų pavyzdžių yra kas nors nauja? – tarp kitko paklausiau.

– Tarp kokių pavyzdžių, mana fiūreri?

– Na, tarp tų, kuriuos ką tik atnešė Zavackis.

– Ak tų, – atsakė ji, – supratau. Ne, ans atneše tik du puodūkus. – Tada greitai čiupo nosinę ir kruopščių kruopščiausiai išsišnypštė. Kai liovėsi, jos veidas buvo stebėtinai raudonas. Ne užverktas, greičiau pagyvėjęs. Ką gi, aš nusituokiu ne vien apie prėskus armijos reikalus.

– Sakykit, panele Kromajer, – atsargiai pasiteiravau, – ar gali būti, kad pastaruoju metu poną Zavackį pažinote kiek artimiau?..

Ji nedrąsiai šyptelėjo.

– Ar tai būt blogai?

– Na, tai ne mano reikalas...

– Bet jeigu jau paklausėt, tai aš irgi klausiu: ką galėtumėt pasakyt apie poną Zavackį, mana fiūreri?

– Uolus, entuziastingas...

– Ne. Jūs žynot, apie ką aš. Jis pastaruoju metu gan malonūs ir dažnai čionai užsuka, bet noriu sužinot, kaip išvis vertinat jį kaip vyrą? Manot, kad jis man tiktų?

– Na, – tariau, ir akimirką prieš akis man šmėstelėjo ponia Jungė, – tai ne pirmas kartas, kai mano prieškambaryje susieina dvi širdys. Jūs ir ponas Zavackis? Man atrodo, kad judviem susitikus būna labai linksma...

– Teisybė, – nušvito panelė Kromajer, – jis išties labai mielūs! Tik nekalbėkit jam, kad taip sakiau!

Užtikrinau, kad gali būti rami, laikysiu liežuvį už dantų.

– O jūs, – netrukus paklausė ji truputį nerimaudama, – ar jūs nervinatės?

– Kodėl turėčiau?

– Neįtikima, – pasakė ji. – Esu mačius daug televiznykų, bet jūs išties šalčiausiūs iš visų.

– Mano profesija reikalauja, kad žmogaus gyslomis tekėtų ledinis kraujas, – pareiškiau aš.

– Parodykite jiem, iš kur kojos dygsta, – tarė panelė Kromajer.

– Jūs žiūrėsit laidą?

– Stovėsiu čia pat, užkulisiuose, – išdidžiai pareiškė ji. – Jau turiu teniso marškinėlius su jumis, mana fiūreri. – Ir nespėjus man nė žioptelėti staigiai atsegė savo juodosios striukės užtrauktuką ir išdidžiai parodė marškinėlius.

– Paprašyčiau! – griežtai sudraudžiau ir, kai ji tuojau vėl užsitraukė striukę, kiek švelniau pridūriau: – Stebiuosi, kad jūs bent sykį vilkite ką nors ne juoda...

– Viskas dėl jūsų, mana fiūreri!

Išėjau, įmonės automobiliu nuvažiavau į studiją, kur manęs laukianti Jenė garsiai pasveikino: „O, dėdė Ralfas!" Buvau nustojęs ją taisyti, nes beveik neabejojau, kad taip kraipydama mano vardą moteris pokštauja sąmoningai,. Pastarosiomis savaitėmis buvau jai dėdė Ulfas, paskui dėdė Golfas, dėdė Šilfas ir dėdė Torfas*! Svarsčiau, ar bus galima ja pasitikėti, kai padėtis taps rimta, juk ilgainiui toks lengvabūdiškumas tikrai ims kenkti moralei, todėl Jenę buvau jau įsidėmėjęs. Ir maniau, kad jeigu po pirmosios suėmimų bangos nenustos maivytis, antrosios tikrai neišvengs.

---

* *Das Schilf* – vok. meldas, nendrė, *der Torf* – durpės.

Kol kas, aišku, niekaip neišsidaviau, ką apie Jenę manau, jai lydint mane į persirengimo kabiną.

– Slėpkit pudrą, ponas Hitleris ateina, – nusijuokė ji. – Šiandien, kiek girdėjau, svarbi diena.

– Nelygu kam, – pasakiau ir atsisėdau.

– Mes jumis pasitikime.

– Hitleris – paskutinė mūsų viltis, – pasakiau susimąstęs. – Kaip pirmiau plakatuose...

– Dabar truputį per storai užtepta, – tarė ji.

– Tai nuvalykit, – pareikalavau susierzinęs, – nenoriu atrodyti kaip marionetė.

– Aš ne apie tai – ak, tiek to, pamirškit. Jūsų nereikia daug grimuoti. Apie tokią odą galima tik pasvajoti. Eikit ir pastatykit juos į vietą.

Nuėjau į užkulisį, kad palaukčiau, kol Vicgiuras paskelbs mano numerį. Jis tai darė labai nenoromis, nors turiu pripažinti, kad pašalinis to nebūtų pastebėjęs.

– Mano damos ir ponai, o dabar apie Vokietijos multikultūrinę pusiausvyrą kalbės vokietis – Adolfas Hitleris.

Mane pasitiko entuziastingi plojimai. Sulig kiekviena laida pasirodymai darėsi vis paprastesni. Ritualas tapo toks kaip anksčiau Sporto rūmuose. Mirtinai rimtu veidu nuslopinau beribį publikos džiaugsmą ir paverčiau minutės tyla. Ir tik tada šioje įtampos tarp minios lūkesčių ir geležinės individo valios pritvinkusioje erdvėje prabilau:

– Pastaruoju metu...

nesyk...

skaičiau...

apie save...

laikraščiuose...

visokių dalykų.

Aš prie to pripratęs –

prie liberalios melagingos spaudos.
Bet neseniai ir tame laikraštyje,
kuris ką tik buvo labai teisingai parašęs
apie graikus
arba apie kai kuriuos turkus
ir tinginius,
dabar aš tame laikraštyje buvau kritikuojamas
už kelias tos pačios krypties...
frazes.
Paskui buvo iškelta klausimų,
tarkim, kas aš išvis toks.
Manding, šis klausimas
pats kvailiausias iš jų.
Ir man tai davė pagrindą
susimąstyti ir paklausti savęs:
kas tai per laikraštis?
Kas per leidinys?
Tada paklausiau savo bendradarbių.
Mano bendradarbiai apie jį žino,
bet jo neskaito.
Aš paklausiau žmonių gatvėje:
ar žinot tokį laikraštį?
Jie žino,
bet neskaito.
Niekas to laikraščio neskaito.
Tačiau milijonai žmonių jį perka.
Ir niekas geriau už mane to nesupras:
laikraščiui tai pats geriausias įvertinimas.
Principas žinomas
iš „Völkischer Beobachter“ laikų.

Tada pirmąkart sulaukiau audringo pritarimo. Supratingai leidau publikai išlieti jausmus, paskui rimtai mostelėjau ranka ir paprašiau tylos.

– „Völkischer Beobachter“, aišku, turėjo
vadovą,
ne iš kelmo spirtą vyrą.
Leitenantą
lakūną, dėl tėvynės
netekusį kojos.
O kas vadovauja tam „Bild“?
Taip pat leitenantas,
Netgi vyresnysis.
Štai kaip!
Tai kas tam vyrui negerai?
Galbūt trūksta ideologinio vadovo?
Kai „Völkischer Beobachter“ leitenantui
būdavo kas nors neaišku,
jis klausdavo mano nuomonės.
Iš „Bild“ į mane dar niekas
nesikreipė.
Iš pradžių maniau, kad tas žmogus
priklauso šimtaprocenčiams
bet kokios politikos vengėjams.
Bet paskui pastebėjau: jis labai noriai skambina,
kai prireikia dvasinės paramos.
Tik – kitur.
Tokiam ponui Koliui.
Kitam politikui,
jeigu jį taip galima pavadinti.
Tam ponui Koliui, kurio vestuvėse jis buvo liudytojas!
Aš kreipiausi į šio vyresniojo leitenanto leidyklą.

Ir išsiaiškinau, kad jų laikraščiui nieko negalima
prikišti ir kad su „Völkischer Beobachter“ jo nėra
nė ko lyginti.
O tasai politikas, šiaip ar taip, buvęs
suvienytosios Vokietijos kancleris.
Tačiau *kaip tik tai*
mane labai trikdo.
Juk buvęs suvienytos Vokietijos kancleris
galiausiai esu aš pats.
Ir abejoju, ar pono Kolio
suvienytoji Vokietija
yra tokia suvienyta, kokia buvo manoji.
Jai kai ko trūksta.
Elzaso.
Lotaringijos.
Austrijos.
Sudetų krašto.
Poseno.
Vakarų Prūsijos.
Dancigo.
Aukštutinės Rytų Silezijos.
Mėmelio srities.
Nenoriu dabar pernelyg gilintis.
Ir aš visų pirma pagalvojau:
jeigu tam kompetentingajam ponui vadovui
reikia patarimo,
tai jam, matyt, derėtų kreiptis į Šmitą.
O ne į Šmitelį.

Vėl kilo pritarimo audra, ją priėmiau rimtai linksėdamas galvą, paskui kalbėjau toliau.

– Bet galbūt tas vadovas
neieško kompetentingos nuomonės.
Taigi aš,
kaip dabar gražiai sakoma,
pasiguglinau apie tą poną.
Aptikau jo nuotrauką.
Ir man viskas paaiškėjo.
Gera turėti tvirtų žinių
apie rases,
tada užtenka žvilgsnio.
Tasai vadovas,
teigiantis esąs Dykmanas,
aiškų, nėra rimtas vadovas.
Tai tik
vaikščiojantis
svaras užtepo,
įvilktas į kostiumą.

Nauja pritarimo banga man pasakė, kad nutaikydamas savo satyros strėles į Dykmaną neprašoviau pro šalį. Šįkart neleidau publikai iki galo išsidūkti, kad neišnyktų įtampa.

– Bet galiausiai viską lemia veiksmas,
jis aukščiau už tiesą
ir melą.
Melas toks: anas laikraštis bando skaitytojus įtikinti esąs nuožmus mano priešas.
O tiesa tokia...
Man prireikė daugelio grafinių įgūdžių, kad deramai apdoročiau nuotrauką savo telefone, faktai liko nepakeisti, tik šiek tiek paryškinti, truputį padidinus ir pašviesinus vaizdą. Buvo aiškiai matyti, kad sąskaitą *Adlone* apmoka

ponia Kesler. Apačioje ėjo Zavackio šūkis stambiomis raidėmis:

„BILD“ FINANSUOJA FIURERĮ

Turiu pasakyti, kad tokių plojimų paskutinįsyk buvau sulaukęs 1936 metais per Austrijos anšliusą. O tikrąjį paramos vaizdą atspindėjo lankytojų skaičiai manajame *internečiniame* radijo puslapyje. Vis dėlto mano kalbos dažnai negalėjai pasiklausyti – koks apsileidimas! Anksčiau už tai būčiau išsiuntęs Zenzenbrinką į frontą. Ramino tai, kad šūkis „Bild“ finansuoja fiurerį“ padėjo išparduoti sportinius marškinėlius, kavos puodelius, raktų pakabučius ir panašius dalykus. Išankstinis prekių tiekimas prekyvietėms veikė be priekaištų.

Ir tatai keitė mano nuomonę apie Zenzenbrinką į gerąją pusę.

XXVIII.

Per tris dienas priešininkas kapituliavo. Pirmąją neteko savo laikino pranašumo. Teismas atmetė skundą, grindžiamą neginčijamu faktu, kad laikraščio „Bild" fiurerio laikais išvis nebuvo, taigi esą galima kalbėti tiktai apie televizinį fiurerį. O kad laikraštis jį finansavo, šitai neginčijama. Teiginio paaštrinimas, beje, yra paties laikraščio dažnai vartojama stilistinė priemonė, taigi jis tam tikra prasme ir pats turįs taikstytis, kad apie jį atsiliepiama tokia maniera.

Dar dienos prireikė, kad priešininkas suvoktų, jog jokios revizijos nieko neduos, teks susitaikyti su tuo, kad parduodamų sportinių marškinėlių, lipdukų ir puodelių kiekis yra neatsiejamas nuo skelbiamo ant jų šūkio. Kažkokie jauni drąsūs vokiečiai netgi surengė piketą priešais laikraščio leidyklą, nors, mano nuomone, gerokai per linksmą. O aš negalėjau skųstis kitų leidinių dėmesio stoka. Mūsų kivirčo iš pradžių buvau nublokštas į vieną kitą paskalų skiltį, bet paskui ėmiau skverbtis į kultūros skyrius. Prieš šešiasdešimt metų man būtų buvę visiškai nesvarbu atsidurti ten, kur plepama apie nykias ir nesuprantamas tariamos kultūros apraiškas. Bet dabar buvo atsiradęs judėjimas, beveik viską laikantis kultūra arba viską keliantis iki jos lygio.

Taigi pasirodymą tuose puslapiuose buvo galima sveikinti ir laikyti dalimi transformacijos proceso, teikiančio mano dalyvavimui pramoginėse politinėse radijo laidose tam tikro politinio solidumo. Perdėm sudvasinta tekstų marmalynė per pastaruosius šešiasdešimt metų buvo išlikusi ta pati, tad galėjai manyti, kad skaitytojams patinka vien tai, ką jie kuo mažiausiai supranta, iš juntamo pozityvaus tono tik nuspėja esmę.

Dėl pozityvaus tono buvo galima neabejoti. „Süddeutsche Zeitung“ gyrė „tiesiog potiomkinišką retrospektyvą“, kurios „tariamas neofašistinių monostruktūrų atspindys leidžia nuspėti aistringą pliuralistinių, demokratija paremtų proceso variantų siekimą“. „Frankfurter Algemeine Zeitung“ sveikino „stulbinamą sistemos momentinių paradoksų apdorojimą, nacionalistiniam vilkui prisidengus avies kailiu“. O „Spiegel On line“ vadino mane svetimųjų fiureriu, ir tai buvo neabejotinas komplimentas.

Trečią dieną – apie tai sužinojau vėliau – „Bild“ redaktoriui paskambino leidėjo našlė. Jų pokalbio turinys buvo maždaug toks: kiek ilgai redaktorius dar leis kenkti velionio leidėjo geram vardui, jo delsimas jai jau įgrisęs, nuo rytdienos tam reikią padaryti galą.

Kaip jis tai padarysiąs, jo reikalas.

Kitądien ankstyvą popietę eidamas į savo kabinetą jau iš tolo pamačiau koridoriais lakstantį Zavackį, truputį nesubrendėliškai kilnojantį sugniaužtą kumštį aukštyn ir šaukiantį: „Yes! Yes! Yes!“ Man toks elgesys atrodė ne visai deramas, bet jo džiaugsmą galėjau suprasti. Kapituliacija, galima sakyti, buvo besąlyginė. Derybos, kurias nuolatos pasitardama su manimi vedė pati dama Belini, iš pradžių užtikrino daugelio dienų tylos pertrauką, bet per tą laiką antraštiniame puslapyje kokia nors dingstimi turėjau būti

pagirtas kaip „kylanti žvaigždė“ ar „dienos didvyris“. Po kiekvieno tokio žingsnio mes turėjome išimti iš apyvartos po vieną daiktą „kaip išparduotą“.

Kaip tik prieš pat naują laidą laikraštis atsiuntė geriausią savo rašeivą, neapsakomą batlaižį, tokį Robertą ar Herbertą Kiorcdiorterį, ir šis savo užduotį, kaip buvo pripažinta, įvykdė be priekaištų, pavadindamas mane sąmojingiausiu vokiečiu nuo pono Lorioto laikų. Perskaičiau, kad prisidengdamas nacių fiurerio kauke aš reiškiąs protingas mintis ir esąs tikras tautos atstovas. Iš tolesnių nepailstančio pono Zavackio šuolių supratau, kad rezultatas kuo puikiausias.

O geriausia buvo tai, kad paprašiau laikraščio padaryti man nedidelę paslaugą ir su kai kuo suvesti. Šią idėją man netikėtai pakišo Zenzenbrinkas, neseniai buvęs visiškai išsisėmęs. Po poros savaičių pasirodė ašaras spaudžianti istorija apie nelaimingą mano dokumentų likimą, šie žuvę per kažkokį gaisrą, o dar po dviejų dienų jau laikiau savo rankose pasą. Nežinau, kokiais teisiniais ar neteisiniais kanalais tai buvo pasiekta, bet dabar aš pagal visas taisykles buvau priregistruotas Berlyne. Oficiali mano gimimo data dabar buvo 1954 metų balandžio 30-oji, čia, beje, kaip skaičių klastotojas vėl įsikišo likimas: aš, aišku, buvau parašęs, kad gimiau 1945 metais, bet 1954-ieji, savaime suprantama, man daug labiau tiko pagal amžių.

Vienintelė nuolaida priešininkui buvo ta, kad aš atsisakiau apsilankyti redakcijoje, kur visa jos sudėtis kartu su ponu vadovu būtų pasitikusi mane vokišku pasveikinimu ir kanonu traukiama Horsto Veselio dainą.

Tiek to. Užteks ir tiek.

Ir šiaip viskas ėjo kaip iš pypkės. Lankytojų skaičius *interneco* puslapyje „Fiurerio štabas“ nuolatos reikalavo vis

daugiau techninių išteklių, kaupėsi prašymai duoti interviu, ir Zenzenbrinkui bei damai Belini tarpininkaujant buvo sutarta dėl specialios laidos apie apsilankymą pas tuščiai šaudančius nacionaldemokratus, mat jos pageidavo tiesiog neįsivaizduojamas skaičius žmonių.

Tos dienos pabaigoje buvau pasiruošęs vėl susidaužti stiklais su ponu Zavackiu, galbūt jis ta proga net būtų galėjęs gauti to perdėm gardaus belinio gėrimo. Deja, pono Zavackio niekur nebuvo matyti, nors jis dar negalėjo būti išėjęs namo. Atėjęs į savo kabinetą neradau ir panelės Kromajer.

Nusprendžiau jų neieškoti. Ši valanda buvo nugalėtojų, jiems priklausė ir ponas Zavackis, išties nemažai prisidėjęs prie mūsų triumfo. Niekas geriau už mane nežino, kaip jauną moterį veikia apsvaigęs nuo pergalės karys. Norvegijoje, Prancūzijoje, Austrijoje moterų širdys tiesiog lėkė mūsų kareiviams į glėbį. Esu tikras, kad po mūsų įžygiavimo į tas šalis aukščiausios rūšies kraujo savininkai pradėjo nuo keturių iki šešių divizijų. Kiek naujų kareivių būtume turėję, jeigu vėlesnė, ne tokia grynakraujė karta būtų galėjusi atsilaikyti dar kokius niekingus dešimt penkiolika metų!

Jaunimas yra mūsų ateitis. Už jį mudu su dama Belini ir vėl išgėrėme po taurę rūgščių rūgščiausio putojančio vyno.

XXVIII.

Dar niekad nebuvau matęs Zenzenbrinko tokio išblyškusio. Žinia, jis niekad nebuvo didvyris, bet dabar jo veidas atrodė tokios spalvos, kokią paskutinįsyk buvau matęs 1917 metais apkasuose aną lietingą rudenį, kai iš pažliugusios žemės kyšojo kojų strampai. Galbūt Zenzenbrinkas taip jaudinosi todėl, kad pats atėjo į kabinetą paprašyti manęs kuo greičiau ateiti į konferencijų salę, nes šiaip jau tokiais atvejais tik paskambindavo. Kita vertus, paprastai jis atrodydavo labai sportiškai.

– Neįtikima, – vis kartojo jis, – neįsivaizduojama. Įmonės istorijoje to dar nebuvo. – Paskui čiupo prakaituota ranka durų rankeną, ketindamas išeiti iš kabineto, atsigręžė ir pasakė: – Jeigu tuomet prie kiosko būčiau žinojęs... – ir smarkiai trenkėsi galva į staktą.

Paslaugioji panelė Kromajer tuoj pašoko iš vietos, bet Zenzenbrinkas lyg transo būklės tik griebėsi už galvos ir išsvyravo į koridorių, vis vapėdamas „neįtikima" ir „viskas gerai, aš susidorosiu". Panelė Kromajer sutrikusi pažiūrėjo į mane, tarsi rusas ir vėl būtų stovėjęs Zėlovo aukštumose, bet aš jai raminamai linktelėjau galvą, tik ne todėl, kad pastarosios savaitės ir mėnesiai būtų mane išmokę pernelyg rimtai nežiūrėti į pono Zenzenbrinko nuogąstavimus.

Galėjo būti, kad koks nors biurokratas ar demokratas vėl buvo parašęs kokį nors protesto laišką kokiam nors prokurorui, tai buvo ne naujiena, ir tyrimai visada būdavo nutraukiami kaip nerezultatyvūs ar beprasmiški. Gal šįkart ėjosi kitaip, ir pas mus vis dėlto turėjo apsireikšti koks nors pareigūnas – vis dėlto būgštauti, manau, tikrai nederėjo. Savaime suprantama, aš pats už savo įsitikinimus buvau pasiruošęs bet kada sėsti į kalėjimą.

Turiu prisipažinti, kad eidamas į konferencijų salę ir pats buvau apimtas tam tikro smalso. Gal dėl to, kad ten link skubėjo ne tik ponas Zavackis ar dama Belini, visame koridoriuose buvo justi neaiški įtampa ar nervingumas. Bendradarbiai stoviniavo tarpduriuose nedideliais būreliais, pašnibždom plepėjosi ir žvilgčiojo į mane lyg slapčia, lyg klausiamai ar sutrikę. Nusprendžiau padaryti nedidelį linkį ir užsukau į mūsiškę kavinukę nusipirkti šiek tiek vynuogių cukraus. Kad ir kas būtų vykę toje konferencijų salėje vyktų, ketinau truputį patyrinėti savo padėtį ir priversti ponus susirinkusiuosius šiek tiek palaukti.

– Na ir nervai gi jūsų, – tarė ponia Šmakes, kavinukės patarnautoja.

– Žinau, – maloniai atsakiau jai, – todėl tik aš išdrįsau įžengti į Reino sritį.

– Neperdėkit, aš irgi esu ten buvusi, – pasigyrė ponia Šmakes, – ir taip pat nekenčiu tų kelniškių. Ko pageidausit?

– Prašyčiau pakelį jūsiškio vynuogių cukraus.

– Tada paruoškit aštuoniasdešimt centų, – pasakė ji, beveik kaip sąmokslininkė palinkdama į priekį. – Ar žinote, kad pirmiau buvo atėjęs pats Kerneris? Girdėjau, jis jau tenai, konferencijų salėje.

– Taip, taip, – tariau aš ir susimokėjau, – o kas jis toks?

– Na, sakyčiau, – tarė ponia Šmakes, – viso šito viršininkas. Šiaip to nepastebi, paprastai visus reikalus tvarko toji

Belini, ir jeigu jums įdomu, atrodo, kad jai geriau einasi. Bet per didžiąsias katastrofas atsiranda pats Kerneris. – Ji pastūmė man per stalą dvidešimt centų grąžos. – Per didžiąsias pergales irgi. Tiesa, jos turi būti išties didelės. Įmonei sekasi neblogai...

Aš rūpestingai išvyniojau cukraus gabaliuką ir įsidėjau į burną.

– Ar jums ne metas judėti?

– 1941 metų žiemą visi irgi taip sakė, – numojau ranka aš ir patraukiau kur reikia, bet lėtu žingsniu. Mat reikėjo, kad niekas nepamanytų, jog aš to susirinkimo išsigandau ir todėl nesirodau.

Tuo tarpu koridorinių būrelių buvo dar padaugėję. Galima sakyti, susidarė bendradarbių špaleriai, tarp jų žingsniavau lyg priimdamas paradą. Maloniai šyptelėjau kelioms jaunoms damoms, ištiesiau dešinę ranką į priekį ir atmečiau atgal, protarpiais kam nors kikenant, bet ir sakant: „Jums pavyks!“

Savaime suprantama, kad pavyks, bet kas?

Konferencijų salės durys buvo dar atviros, tarpduryje stovėjo Zavackis. Jis jau iš tolo pamatė mane artinantis ir vienareikšmiškai mojo, kad paskubėčiau. Buvo visiškai aišku, kad tuo savo judesiu man nepriekaištauja – ramus veidas veikiau bylojo, kad jam kuo skubiausiai rūpi sužinoti, kas čia dedasi. Aš darsyk sulėtinau tempą ir lyg tarp kitko pagyriau vieną jauną damą už išties labai dailiai nunertą suknelę. Mano greitis šiek tiek priminė Achilą ir vėžlį, kaip šis niekada negali ano pasivyti.

– Labą rytą, pone Zavacki, – tariau tvirtu balsu, – ar mes šiandien išvis matėmės?

– Eikite vidun, – tyliai paragino jis, – eikite, eikite, eikite! Antraip numirsiu iš smalsumo.

– Štai ir jis, – pasakė viduje Zenzenbrinkas, – pagaliau!

Salėje aplink konferencijų stalą sėdėjo dar keletas ponų. Keliais daugiau negu pirmą kartą; šalia damos Belini buvo įsitaisęs, matyt, ne kas kitas kaip Kerneris, šiek tiek aptukęs, bet kadaise sportiškas vyras, jam galėjai duoti apie keturiasdešimt metų.

– Poną Hitlerį visi, aišku, pažįsta, – pasakė vis dar baltas kaip kreida, tik bent jau nebe toks prakaituotas Zenzenbrinkas, – o jis mus ne visus, nors su mumis jau ilgokai bendradarbiauja. O kad prie šio stalo sėdi tie, kurie, jeigu taip galiu pasakyti, diktuoja įmonės madas, norėčiau juos trumpai pristatyti.

Paskui Zenzenbrinkas išvardijo gausybę pavardžių ir pareigybių. Margą dabarties titulų virtinę, pradedant senjorais, buvusiais finansų vadybininkais ir visokiais kitais. Visi šie titulai ir veidai buvo tokie panašūs, kad iškart supratau, jog vienintelė įsidėmėtina pavardė yra Kernerio, jį vienintelį pagerbiau santūriai linktelėdamas galvą.

– Puiku, – tarė Kerneris, – dabar, kai jau visi žinome, kas esame, tikriausiai galėtume pamažu pereiti prie to, dėl ko čia susirinkome? Mat netrukus turiu kitą susitikimą.

– Aišku, – atsakė Zenzenbrinkas.

Iškart atkreipiau dėmesį, kad man vis dar nebuvo pasiūlyta atsisėsti. Ir kad manęs nelaukia savotiška bandomoji scena, kaip per pirmąjį apsilankymą įmonėje. Tad, matyt, galėjau manyti, kad man nereikės pasirodyti ir kad mano pozicijos tvirtos. Pažvelgiau į Zavackį. Dešinę ranką jis buvo sugniaužęs į kumštį, laikė jį prie burnos ir be perstogės gniaužė lyg ką minkydamas.

– Žinia dar neoficiali, – pasakė Zenzenbrinkas, – bet aš ją sužinojau iš absoliučiai patikimo šaltinio. Tikriau, iš dviejų visiškai patikimų šaltinių. Aš čia apie specialiąją lai-

dą iš nacionaldemokratų būstinės. Apie tą, kurią transliavome iškart po pergalės prieš „Bild“.

– Ir kokia gi tos žinios esmė? – nekantriai paklausė Kerneris.

– Ponas Hitleris gaus Grimės premiją.

Patalpoje įsivyravo mirtina tyla.

Paskui ją nutraukė Kerneris.

– Ar tai tikra?

– Visiškai, – atsakė Zenzenbrinkas ir kreipėsi į mane. – Maniau, kad kandidatų siūlymo terminas jau praėjęs, bet kažkas jus pasiūlė po jo. Kalbama, kad jūs visus sutriuškinote iš užnugario. Kaip cunamis.

– Žaibiška pergalė! – susijaudinęs šūktelėjo Zavackis.

– Tai mes dabar jau kultūra? – puse ausies išgirdau klausiant vieną iš daugelio finansų vadybininkų, visa kita paskendo audringuose plojimuose.

Kerneris atsistojo, beveik tuo pat metu pašoko ant kojų ir dama Belini, paskui pakilo visa užstalė. Atsidarė stiklinės durys, įžengė dvi damos, vadovaujamos Zenzenbrinko priimamojo sekretorės Helos Lauterbach, ir įnešė daug butelių rūgštaus putojančio vyno. Man nereikėjo nė atsigręžti, kad suprasčiau, jog Zavackis tą pačią akimirką užsakė vaisinio belinio. Iš koridoriaus įgriuvo daug visokių žmonių, sekretorių, asistentų, praktikantų ir padėjėjų. Žodžiai „Grimės premija“ nuolatos maišėsi su „tikrai?“ ir „kad tave kur!“ Mačiau, kaip Kerneris sunkiai braunasi per minią, atkišęs ranką ir nutaisęs keistą miną.

– Žinojau, kad taip bus, – susijaudinęs šaukė jis ir vis dirsčiojo tai į mane, tai į Zenzenbrinką, – žinojau! Mes galime daugiau nei vien krėsti juokus! Mes galime daugiau!

– Premija! – šaukė Zenzenbrinkas trūksmingu balsu. – Premija!

Ir man tai pakišo mintį, kad toji premija, ko gero, bus mūsų radijo kokybės ženklas.

– Jūs tiesiog geras, – pasakė švelnus moteriškas balsas šalia manęs. Atsigręžiau. Gretimais, kitame ratelyje, nugara į mane stovėjo dama Belini.

– Galiu jums atsakyti tik tuo pačiu, – tariau atsigręždamas į ją tik tiek, kad šitai pernelyg nekristų į akis.

– Ar kada nors pagalvojote apie filmą? – sumurmėjo ji.

– Jau seniai nebegalvoju, – atsakiau aš per petį, – kas yra dirbęs su Ryzenštal...

– Kalbą! Kalbą! – suskato šaukti minia.

– Jūs turite ką nors pasakyti, – paragino mane Zenzenbrinkas.

Nors paprastai nekalbu per tokius draugiškus susiėjimus, šiuo atveju tai, matyt, buvo neišvengiama. Žmonės truputį atsitraukė ir nutilo. Zavackis dar prasibruko pro juos, kad paduotų man belinio taurę. Dėkodamas paėmiau ją ir nužvelgiau publiką. Deja, nebuvau pasiruošęs kalbėti, todėl teko griebtis išbandyto pavyzdžio.

– Tautietės ir tautiečiai!

Aš kreipiuosi į jus,
kad šią triumfo valandą
paaiškinčiau du dalykus:
šis triumfas, be abejo, džiugina,
jis užtarnautas, seniai užtarnautas. Mes pašalinome iš kelio
stambesnes įmones,
brangesnes,
taip pat tarptautines!
Vis dėlto ši pergalė
tėra etapas
kelyje

į galutinę pergalę.

Į šią pergalę mus visų pirma atvedė jūsų darbas, paremtas tvirtu tikėjimu.

Jūsų besąlygiška, fanatiška parama.

Tačiau šią valandą

turime prisiminti ir tuos,

kurie praliejo kraują už mūsų reikalą...

– Pardon, – staiga įsiterpė Kerneris, – bet aš apie tai nieko nežinau.

Tik dabar pastebėjau, kad, matyt, per išsiblaškymą truputį nukrypau į kalbų po žaibiškų pergalių standartą. Galimas daiktas, dabar tai atrodė šiek tiek nederama. Pasvarsčiau, gal reikėtų esant tokiai padėčiai atsiprašyti ar panašiai, bet man sutrukdė vienas balsas.

– Kaip gražu, kad tokią akimirką ir tai atsimenat, – pasakė nepažįstama bendradarbė be galo sujaudinta mina, – ponia Klement iš atlyginimų skyriaus dar tik aną savaitę... Juk tai taip... – ir susigraudinusi ėmė šnypštis į nosinę.

– Ponia Klement... taip! Kaip galėjau pamiršti, – tuojau įsiterpė Kerneris, truputį pakeitęs veido spalvą. – Atleiskit, prašom kalbėti toliau. Man labai nemalonu.

Linktelėjimu padėkojau Kreneriui ir pasistengiau pratęsti savo kalbą.

– Mane patį jaudina suvokimas,

kad apvaizda pašaukė mane

grąžinti *Flashlight* įmonei

laisvę ir garbę.

Gėda, kurią prieš 22 metus

patyrėme Kompjenės miške,

buvo nuplauta ten pat,

atsiprašau, Berlyne.

Dabar baigdamas kalbėti paminėsiu

tuos bevardžius žmones, kurie ne mažiau uoliai
vykdė savo pareigą,
milijonus kartų rizikavo savo sveikata ir gyvybe
ir buvo bet kurią akimirką pasirengę
kaip dori vokiečių kareiviai bei karininkai, –
čia dėl vieno kito sutrikusio žvilgsnio man teko atlikti tam tikras korektūras, –
ir kaip dori vokiečių režisieriai bei operatoriai
ir jų asistentai,
kaip apšvietėjai bei grimo specialistai
už savo įmonę sudėjo auką, kurią...
ir privalo sudėti režisierius ir apšvietėjas.
Daugelis jų dabar guli palaidoti
kapų eilėse,
ten jau ilsisi jų tėvai iš didžiojo...
iš gerokai stambesnių televizijų.
Jūs esate liudytojai tylaus didvyriškumo visų tų, –
dabar buvo išties nelengva sudurti galus, –
kurie kaip ponia Klement iš buhalterijos
stojo už laisvę ir ateitį
ir amžiną didžiosios Vokiet...
didžios vokiečių įmonės *Flashlight* klestėjimą. *Sie*g...
Ir išties kaip kadaise reichstage publika man atsakė lyg aidas:
– *Heil!*
– *Sieg...*
– *Heil!!*
– *Sieg...*
– *Heil!!!*

XXIX.

Anksti išėjau iš namų. Buvau nusprendęs pasimėgauti ta diena. Mat po įspūdingos pergalės nepaprasta ir didinga ateiti į tylią vietą. Į įstaigą, dar neprasidėjus energingam kasdieniam šurmuliui, į likusį be euforiškos publikos stadioną, kuriame dar dvelkia pergalės vėjas, arba, tarkim, į užkariautą Paryžių penktą valandą ryto.

Ėjau pėsčiomis, norėjau pabūti akis į akį su miestu. Tą giedrą pavasario rytą saulė jau švietė, oras buvo maloniai vėsus ir švaresnis negu, tarkim, vidurdienį. Parkuose nerūpestingai apsitaisę berlyniečiai pirmąkart tą dieną vedžiojo savo šunis, manęs beveik nebestebino sutrikusio proto moterys, renkančios į maišelius jų mėšlą. Viena išsiblaškiusi, matyt, prastai išsimiegojusi rūkalė pralinksmino mane įsikąsdama maišelį, kad, laikydama cigaretę ranka, kita galėtų surinkti mažulyčio šuns paliktis. Ji papurtė galvą, pasitrynė akis ir ištaisė klaidą.

Paukščiai užtraukė savo rytmetinę giesmę, ir man vėl toptelėjo, kaip vis dėlto mieste tylu be priešlėktuvinių pabūklų griausmo. Išvis viešpatavo nepaprastai rami nuotaika, temperatūra dabar jau buvo labai maloni. Padariau nedidelį lankstą, kad praeičiau pro laikraštininko kioską, bet ir čia viešpatavo visiška tyla. Giliai įkvėpiau oro ir energin-

gai nužygiavau iki pat įmonės pastato. Atidariau laukujes duris ir patenkintas pastebėjau, kad savo vietoje nesėdi nė durininkas. Išvakarėse jis buvo uždėjęs apsauginę movą ant telefono aparato, jau ne pirmąkart negalėjau neįžvelgti nepaprastai sąžiningo jo požiūrio į darbą. Priešais durininko vietą gulėjo dideli laikraščių ryšuliai, jis privalėjo vėliau juos paskirstyti ir išnešioti. Bormanui, matyt, būtų nepatikę, kad durininko nėra darbo vietoje, bet aš nesu iš tų, kurie pernelyg paiso hierarchijos, todėl nedvejodamas nusprendžiau pats apsirūpinti rytmečio lektūra. Paėmiau rašiklį, ilga grandinėle pritvirtintą prie stalo, ir pažymėjau važtaraštyje: „Savo laikraščius jau pasiėmiau. Ačiū." Ir pasirašiau „A. Hitleris". Su pasitenkinimu pastebėjau, kad laikraštis „Bild" mane vėl už kažką buvo padaręs dienos didvyriu. Būtinybė unifikuoti vokišką spaudą atrodė sumažėjusi.

Pasikišau laikraščius po pažastimi ir susimąstęs patraukiau koridoriais. Saulė švietė pro viršutinius langus, už užrakintų stiklinių durų šmėžavo vienas kitas telefono aparatas, bet visi jie tylėjo. Kabinetuose kėdės stovėjo prie darbo stalų – atrodė, lyg priimčiau baldų paradą. Pasukau į koridorių, vedantį į mano kabinetą, ir ten pro duris išvydau šviesą. Neryžtingai priėjau artyn.

Durys buvo atviros. Už jų prie savo darbo stalo sėdėjo panelė Kromajer ir kažką spausdino.

– Labą rytą, – pasisveikinau.

– Turiu jum iškart... mana fiū... – atsakė ji šiek tiek nenatūraliai, – kad daugiau vokiškai nesisveikinsiu ir kad nebegaliu daugiau čia dirbt. Kad nebvalioju daryt, ko iš manęs čia norima.

Paskui panelė Kromajer truputį šnirpštelėjo ir pasilenkė prie savo kuprinės. Pasidėjo ją ant kelių, atsegė užtrauk-

tuką, bet nieko neišėmė. Atsistojo, atidarė rašomojo stalo stalčių, pažvelgė vidun, paskui vėl uždarė, atsisėdo ir rašė toliau.

– Panele Kromajer, aš...

– Man irgi gaila, bet daugiau nebeišgaliu, – kalbėjo ji rašydama. – Tai toks šūdas! – Paskui pažvelgė į mane ir suriko: – Kodėl jūs negalit daryt, ką dara kiti? Kaip Klamaukheineris, visąlaik vaidinantis paštininką? Arba tas bavaras Mitermejeris? Kodėl negalit kaip nors persimainyt, prabilt kakia nors tarme? Tadu būt kas kita! Man tai patiktų!

Pažvelgiau į panelę Kromajer ir ne itin vykusiai paklausiau:

– Man reikia persimainyti?

– Taip! Arba tiesiog plūskit žmones! Netgi nebūtinai šmaikščiai! Kodėl visąlaik turit būt Hitleris?

– Žmogus negali pasirinkti, kuo jam būti, – atsakiau. – Apvaizda mus pastato į mūsų vietą, tada mes vykdome savo pareigą!

Ji papurtė galvą.

– Dar parašysiu, kad skelbiamas vidinis konkursus, – šniurkštelėjo ji, – ir jūs greitai gausta man pamainų. Labai greitai, pamatysta, atsiras daug merginų ir tuojau stos vietoj manęs.

Nuleidau balsą ir tyliai, bet tvirtai ištariau:

– Liaukitės rašyti ir pasakykite man, kas atsitiko. Tučtuojau!

– Na, aš daugiau nebegaliu čia dirbt! – atžariai atsakė ji.

– Taip, taip, negalit. O kodėl?

– Nes vakar buvau pas savo močiutį!

– Ir kaip man tai suprasti?

Panelė Kromajer giliai įkvėpė.

– Aš myliu savo močiutį. Aš pas jų beveik metus gyvenau, kai mana mama kartą ilgam pasiligoja. Ir vakar vėl jų aplankiau. Ji paklausė mani, ką veikiu, ir aš jai papasakojau, kad dirbu pas tikrų žvaigždį. Taip didžiavaus. Paskum ji paklausė, kas toj žvaigždė, ir aš paprašiau atspėt, bet ji neatspėja, ir tada pasakiau jai, kad pas jus. A tadu ji taip supyka, pakėlė tokį triukšmų. O paskum pradėjo raudot ir kalbėt, kad tai, ką jūs darot, visai nejuokinga. Kad iš to nėr ko juokties. Kad toks kaip jūs išvis neturėtų rodytis žmonėm. O aš jai pasakiau, kad viskas yra satyra. Kad jūs taip kalbat tam, kad daugiau nepasikartotų, kas būva. Bet ji tvirtino, kad ne satyra. Kad jūs tiesiog kartojat, ką andai kalbėja Hitleris. Ir kad žmonės tadu taip pat juokės. O aš sėdžiu ten ir galvoju sau, klausyk, ji paprasčiausiai sena, viskų perdeda. Juk niekad nepasakoja apie karą, tik pyksta, nes, matyt, daug priskentėja. Paskui ana priėja prie savo rašomaja staliūka, ištraukė voką ir išeme iš ja nuotraukų.

Panelė Kromajer nutilo ir įdėmiai pažvelgė į mane.

– Jums reikėja pamatyt, kaip ji ištrauke tų nuotraukų Lyg toj būtų verta milijona eurų. Lyg paskutinė nuotrauka pasaulyje. Aš pasidariau jos kopijų. Turėjau pusvalandį įkalbinėt močiutį, kol išleido nuotraukų iš rankų, kad nusikopijuoč.

Ji vėl pasilenkė ir išėmė iš savo kuprinės nuotraukos kopiją ir stumtelėjo man. Pažiūrėjau į ją. Gamtoje buvo nufotografuotas vyras, moteris ir du berniukai, jie, matyt, poilsiavo prie ežero, šiaip ar taip, gulėjo ant apkloto ar didelio paplūdimio patiesalo. Gàlėjai spėti, kad tai šeima. Vyrui su glaudėmis būtum davęs per trisdešimt, jis buvo trumpais tamsiais plaukais, pažiūrėti sportiškas, o šviesiaplaukė moteris gan patraukli. Berniukai buvo su popierinėmis kepurėmis, matyt, padarytomis iš tos dienos laikraščio, laikė

rankose medinius kardus ir šypsodamiesi pozavo. Aš teisingai spėjau, kad prie ežero, nes kažkas tamsiu pieštuku buvo užrašęs nuotraukos apačioje: „Vanzė, 1943 metų vasara“. Šiaip jau atrodė, kad tai nepriekaištinga šeima.

– Ir kas gi čia? – paklausiau aš.

– Tai mana močiūtės šeima. Jos tėtis, mama ir du broliukai.

Ne veltui šešerius metus kariavau, taigi galėjau nujausti, kokias tai sukelia tragedijas. Žaizdas, mirties paliekamas sielose.

– Kas numirė? – paklausiau aš.

– Visi. Po pusantro mėnesio.

Aš pažiūrėjau į vyrą, į moterį, į abu berniukus, ypač į juos, ir užjausdamas krenkštelėjau. Vokietijos reicho fiureris privalo iš savęs ir iš savo tautos reikalauti nepalenkiamo tvirtumo, visuomet pirmiausia keliu tokius reikalavimus sau. Ir šiuo atveju, aišku, būčiau parodęs, kad esu nepalenkiamas ir tvirtas kaip geležis, jei ta nuotrauka būtų buvusi iš vėlesnių laikų, tarkim, jei būtų nufotografuotas koks nors naujojo vermachto kareivis, tapęs beprotiškos operacijos Afganistane auka. Tačiau ši nuotrauka, aišku, bylojo apie tą metą, kuris man tebebuvo artimas ir sujaudino širdį.

Man nieku gyvu negalima prikišti, kad Vakarų ir Rytų frontuose kartais dvejodavau aukoti šimtus tūkstančių, kad išgelbėčiau milijonus, siųsti į mirtį vyrus, kurie ėmėsi ginklo tikėdami, kad rizikuosiu jų gyvybėmis vokiečių tautos labui ir, jeigu kas, net juos aukosiu. Galbūt nufotografuotasis vyras buvo vienas iš tokių, gal kaip tik tuo metu gavęs atostogų. Betgi moteris. Berniukai. Išvis civiliai žmonės... Tebesigraužiu, kad buvau bejėgis apginti namuose liekančius žmones. Kai girtuoklis Čerčilis nesigėdi-

jo deginti nekalčiausius iš nekalčiausių, versti gyvaisiais visa ryjančios savo neapykantos fakelais.

Visas tų metų pyktis ir neapykanta vėl užvirė manyje, ir aš sudrėkusiomis akimis pasakiau panelei Kromajer:

– Man nuoširdžiai gaila. Bet aš... aš jums pažadu viską padaryti, kad anglų bombonešiai nė nedrįstų artintis prie mūsų sienų ir mūsų miestų. Niekas nebus pamiršta, ir vieną dieną mes tūkstanteriopai atlyginsime už kiekvieną bombą...

– Prašau, – užsikirsdama pasakė panelė Kromajer, – prašau akimirkų patylėt. Tik *vienų* akimirkų. Jūs išvis nežinat, apie kų kalbat.

Prie to, aišku, reikėjo priprasti – vis dar. Jau seniai fiureris nebuvo šitaip peikiamas, ir dar be reikalo, juk paprastai pagal hierarchiją būna per aukštai, kad jį pasiektų žmonių kritika. Fiurerio išvis negalima kritikuoti, juo reikia pasitikėti, nes bet koks viršininko, juolab mano, kritikavimas yra nepateisinamas, ir vis dėlto panelė Kromajer man atrodė išties nusiminusi, tad šįkart tylomis priėmiau tą, matyt, pykčio sukeltą komentarą, juk šiaip jos priekaištai, aišku, buvo visiškai absurdiški. Apie tai nusituokiau geriau už bet kurį kitą.

Taigi akimirką patylėjau.

– Jeigu norėtumėt gauti laisvą dieną, tai prašom, – pasiūliau po kurio laiko, – suprantu, kad jūsų padėtis sunki. Tik noriu, kad žinotumėt: aš jūsų darbą labai vertinu. Ir jei jūsų poniai močiutei to neužteks, tai gal padės, jeigu pasakysite, kad ji, matyt, klysta ir pyksta ne ant to, kuris yra kaltas. Tą bombų karą pradėjo Čerčilis...

– Blogiausia, kad nė kiek neklysta! – suriko panelė Kromajer. – Kas čia kalba apie kažkokį bombų karą? Tie žmonys žūva ne per jokį bombų karą. Jie būva nunuodyti dujom!

Nutilau ir darsyk pažvelgiau į fotografiją. Vyras, moteris, berniukai nebuvo panašūs į nusikaltėlius, į čigonus ir nėmaž į žydus. Nors jų veido bruožai, jei geriau įsižiūrėsi, – ne, ko gero, man tik pasirodė.

– O kur toje fotografijoje jūsų močiutė? – paklausiau aš, bet ir pats galėjau tai suprasti.

– Ji fotografava, – aťsakė panelė Kromajer šiurkščiu kaip neobliuota lenta balsu. Ji nejudėdama spoksojo į kabineto sieną. – Tai vienintelė jai išlikusi šeimas nuotrauka. Ir šioj nėra net jos pačios.

Paskui jai per skruostą nuriedėjo juoda nuo blakstienų tušo ašara.

Padaviau nosinaitę. Panelė Kromajer iš pradžių nereagavo, paskui paėmė ją ir išsiterliojo tušu visą veidą.

– Gal įvyko klaida? – ištariau. – Tie žmonės išvis nepanašūs į...

– Kas čia per argumentūs? – šaltai paklausė panelė Kromajer. – O jeigu jie būva nužudyti per klaidų, tai viskūs gerai, taip? Ne, klaida, kad kai kam išvis atėja į galvą, jog žydus reik žudyt! Ir čigonus! Ir homoseksualus! Ir visus, kurie jam nepatinka! Žinat, kų aš jums pasakysiu: jeigu nieka nenaikini, tai ir neapsirinki. Štai kaip viskas paprasta!

Truputį sutrikęs stovėjau kabinete, man šis jos protrūkis buvo gan nelauktas, tikėjausi daug švelnesnės moteriškos reakcijos.

– Taigi įvyko klaida, – prabilau, bet nespėjau baigti sakinio, nes ji kaipmat pašoko ir užbaubė:

– Ne! Jokia klaida. Jie būva žydai! Naciai visiškai legaliai juos nunuodija! Vien už tai, kad jie nenešioja žvaigždžių. Pasislėpe ir nusiarde žvaigždis, tikėjosi, niekas nesupras, kad jie žydai. Deja, kažkas šnipštelėjo policijai! Tad jie būva

ne tik žydai, bet ir netgi nelegalūs žydai! Ar dabar nusiramynat?

Aš išties nusiraminau. Tai buvo nuostabu, net aš pats tų žmonių, ko gero, nebūčiau suėmęs, tokie vokiški jie atrodė. Buvau toks apstulbęs, kad pamaniau, jog pasitaikius progai reikėtų darsyk padėkoti Himleriui už tokį nuodugnų ir nenukrypstamą darbą. Žinia, tą akimirką man neatrodė, kad geriausia atsakyti tiesiai ir teisingai.

– Atsiprašau, – staiga nutraukė įsivyravusią tylą ji. – Jūs dėl ta nekaltūs. Bet tai nesvarbu. Aš negaliu toliau su jum dirbti dėl sava močiutes. Tiktai... ar negalėtumėt tiesiog pasakyti: „Man labai gaila, kad jūsų močiutes šeimai taip atsityka, kad tai, kas tadu dėjos, būva baisi beprotystė"? Taip pasielgtų kiekvienas normalus žmogus. Galėtumėt pasakyti, kad jūs siekiat žmonėms pagaliau parodyt, kakie kiaulės tadu būva tie naciai. Kad jūs su manimi, kad mes visi čia tam dirbam, kad takie dalykai daugiau nepaskartotų, – ir beveik maldaudama pridūrė: – Juk kaip tik dėl ta mes čia ir dirbam, taip? Pasakykit pagaliau! Man!

Prisiminiau 1936-ųjų olimpiadą. Gal ne visai atsitiktinai, nes šviesiaplaukė moteris iš nuotraukos man priminė žydę fechtuotoją Heleną Majer. Šalyje vyko olimpinės žaidynės, radosi puiki proga varyti puikią pirmarūšę propagandą. Galėjai padaryti gerą įspūdį užsieniui, laimėti laiko ginklavimuisi, jei buvai dar silpnas. Ir reikėjo nuspręsti, ar toliau persekioti žydus ir per tai paversti niekais visas savo galimybes. Tai buvo metas, kai turėjai nusibrėžti aiškius prioritetus. Ir teko leisti Helenai Majer dalyvauti žaidynėse, nors ji laimėjo tik sidabro medalį. Tokiais atvejais reikia sau pasakyti: „Gerai, aš dvi savaites nepersekiosiu žydų. Gal net tris savaites." Tuomet, kaip ir dabar, reikėjo laimėti laiko. Tiesa, tauta man iš dalies pritarė, šį tą jau pasiekiau.

Bet ar galiu tikėtis įkūręs judėjimą? Panelė Kromajer man patiko, man jos reikėjo. Ir jeigu jos gyslomis tekėjo nepastebimas kiekis žydiško kraujo, su tuo teko susitaikyti.

Manęs tai nejaudino. Jeigu visa kita genetinės medžiagos dalis gera, kūnas gali susidoroti su tam tikra žydiškumo dalimi, tada ši nepaveikia charakterio ir nepalieka rasinių požymių. Kai Himleris su tuo nesutikdavo, primindavau savo šaunųjį Emilį Morisą. Žydas prosenelis nesutrukdė jam tapti geriausiu mano pagalbininku dešimtyse salės mūšių, ištikimu vyru, pirmose gretose kovojančiu su bolševikų išgamomis. Aš pats pasiūliau, kad jis liktų mano SS eilėse – nes fanatiškos granito tvirtumo pažiūros gali viską, net paveikti paveldą. Beje, pats mačiau, kaip vėliau Morisas su geležiniu užsispyrimu naikino savyje visa, kas žydiška. Mentalinis poveikis sau buvo fenomenalus! Vis dėlto ištikimai, bet dar labai jaunai panelei Kromajer iki to buvo toli. Savosios menkos žydiškumo dalies suvokimas vertė ją abejoti, ir tai reikėjo pašalinti. Dar ir dėl to, kad ji darė gerą įtaką ponui Zavackiui, ir atvirkščiai.

Taip, 1936 metų olimpinės žaidynės buvo pati ta proga šiek tiek užmaskuoti savo tikslus. Kita vertus, mane skaudino panelės Kromajer požiūris į viso mano gyvenimo triūsą. Tikriau, mano ligšiolinio gyvenimo. Nusprendžiau eiti tiesiu keliu. Amžinos grynos tiesos keliu. Tiesiausiu vokiečio keliu. Mes, vokiečiai, ir taip nemokame meluoti. Ar bent meluojame prastai.

– Apie kokias kiaules jūs kalbate? – ramiai paklausiau.

– Nagi apie nacius!

– Panele Kromajer, – pradėjau dėstyti, – jums, matyt, nepatiks išgirsti, kad daugeliu atžvilgių klystate. Tai ne jūsų kaltė, bet vis dėlto klaida. Šiandien mėgstama aiškinti, kad anuomet keli įtikėję savo tikslais, viskam pasiryžę nacio-

nalsocialistai apmulkino visą vokiečių tautą. Tai nėra visiškai neteisinga, tokio bandymo iš tiesų būta 1923 metais Miunchene. Bet jis žlugo ir kainavo daug kruvinų aukų. Paskui buvo pasirinktas kitas kelias. 1933 metais tauta nebuvo apmulkinta propagandine akcija. Fiureris buvo išrinktas tokiu būdu, koks net dabartiniu požiūriu turi būti laikomas demokratiniu. Buvo išrinktas fiureris, kuris kuo aiškiausiai atskleidė savo planus. Ir vokiečiai jį išrinko. Taip, netgi žydai. Galbūt net jūsų ponios močiutės tėvai. Partija tuomet jau turėjo keturis milijonus narių. Ir tik todėl, kad nuo 1933 metų priėmimas į partiją buvo nutrauktas. 1934 metais jų galėjo būti nuo aštuonių iki dvylikos milijonų. Nemanau, kad kuri nors dabartinė partija bent iš tolo būtų tokia populiari.

– Ir ką jūs norit tuo pasakyt?

– Arba visa tauta tada buvo kiaulės, arba tai, kas atsitiko, buvo ne kiaulystė, o visos tautos valia.

Panelė Kromajer pažvelgė į mane didelėmis sutrikusiomis akimis.

– Jūs... jūs negalit taip sakyt! Visa tauta nenorėja, kad mana šeima mirtų! Šita norėja tie žmonės, kurie paskum būva apkaltinti. Dėl to, kas būva... Niurnbergi.

– Panele Kromajer, atsikvošėkit! Juk Niurnbergo spektaklis tebuvo vien tautos apgaulė. Jeigu ieškosite atsakingųjų, jums galiausiai teliks dvi galimybės. Arba pasidomėsite Nacionalsocialistų partijos linija ir sužinosite, kad už tai atsako tas, kuris fiurerio valstybėje atsakingas už viską – tai yra fiureris ir niekas kitas. Arba turėsite kaltinti tuos, kurie tą fiurerį išrinko, o vėliau jo nenuvertė. Tai buvo paprasti žmonės, nusprendę išrinkti nepaprastą žmogų ir patikėti jam šalies likimą. Nejaugi norite uždrausti rinkimus, panele Kromajer?

Ji sutrikusi spoksojo į mane.

– Aš apie tai galbūt nenusituokiu kiek jūs, aišku, esat viską išstudijavęs ir skaitęs. Bet... juk jums tai irgi atrodo blogai, tiesa? Tai, kas tada atsityka?! Jūs juk irgi norit sutrukdyt, kad tai darsyk...

– Jūs esate moteris, – pasakiau atlaidžiai, – o moterys visada esti perdėm impulsyvios. Tokia jau gamtos valia. Vyrai dalykiškesni, mes nemąstome tokiomis kategorijomis kaip „blogai“, „neblogai“ ir panašiomis. Mums svarbu susidoroti su užduotimis, suvokti tikslus, užsibrėžti juos ir jų siekti. Čia nepripažįstami sentimentai! Tai svarbiausi mūsų ateities klausimai. Gal ir žiauriai atrodo, bet mes negalime dejuodami žvalgytis į praeitį, iš jos turime tik mokytis. Kas buvo, tas buvo. Klaidos ne tam, kad dėl jų gailėtumės, o tam, kad daugiau neklystume. Praūžus gaisrui aš nebūsiu tas, kuris ištisas savaites rauda senojo namo! Aš būsiu tas, kuris statys naują namą. Geresnį. Tvirtesnį, gražesnį. Tačiau čia aš galiu vaidinti tik mažą vaidmenį, tą, kurį man skirs apvaizda. Galiu tapti tik kukliu to namo architektu. Statytojas, panele Kromajer, statytojas bus vokiečių tauta, ir ji turi visuomet likti vokiečių tauta.

– Ir ji turi niekada nepamiršt... – pasakė panelė Kromajer, nutaisiusi perspėjamą miną.

– Kaip tik taip! Ji turi niekada nepamiršti, kokia jėga snaudžia jos viduje. Kokių galimybių ji turi! Vokiečių tauta gali pakeisti pasaulį!

– Taip, – įsiterpė ji, – bet tik į gera! Niekadu daugiau neturi būti taip, kad vokiečių tauta darytų ką nors bloga!

Tą akimirką supratau, kaip labai vertinu panelę Kromajer. Tiesiog nuostabu, kaip ir kokiais vingiuotais keliais kai kurios moterys galiausiai prieina prie teisingų išvadų. Panelė Kromajer suprato: istorija rašo nugalėtojai. Ir pozityvų

vokiečių veiksmų vertinimą, savaime suprantama, nulemia vokiečių pergalės.

– Toks, kaip tik toks turi būti mūsų tikslas, – pagyriau ją, – ir mes jį pasieksime: jeigu vokiečių tautą lydės sėkmė, mes su jumis ir po šimto, dviejų šimtų, trijų šimtų metų savo istorijos knygose rasime vien pagyrų himnus!

Panelė Kromajer šyptelėjo.

– Po dviejų šimtų metų juos skaitys kas nors kitas. Tadu mudum su jumis jau būsma negyvi.

– Na, – mąsliai tariau aš, – bent jau taip reikėtų manyti.

– Man labai gaila, – pasakė ji ir spustelėjo kažkurį klaviatūros mygtuką. Jau pažinojau tą garsą, jis reiškė, kad panelė Kromajer ką nors spausdina bendruoju koridoriuje esančiu įrenginiu. – Aš čia būč išties mielai toliau dirbusi.

– O jeigu nesakytumėte savo močiutei?

– Nee. Negaliu apgaudinėt sava močiutes! – atšovė ji, ir toks atsakymas mane labai nudžiugino.

Kaipmat galėčiau duoti komandą, kad jai būtų pritaikyta speciali procedūra, dingtelėjo man – bet tik akimirką! Juk, blaiviai mąstant, niekam negali pritaikyti specialios procedūros, jei neturi savo žinioje gestapo. Ir Heinricho Miulerio.

– Prašom neskubėti, – pasakiau. – Suprantu jūsų padėtį, bet ir jus prašau suprasti, kad geros darbuotojos tuzinais nesimėto. Jeigu neturit nieko prieš, aplankysiu jūsų močiutę ir paprašysiu, kad leistų jums toliau dirbti mano biure.

Ji pažvelgė į mane.

– Aš nežinau...

– Pamatysite, išsklaidysiu visas senosios ponios abejones, – užtikrinau ją ir aiškių aiškiausiai pamačiau, kad panelei Kromajer palengvėjo.

Nors daugelis žmonių man nebūtų patarę ten eiti, aš pats asmeniškai dar niekada neturėjau pagrindo suabejoti savąja įtikinėjimo galia. Ir ne todėl, kad man už nugaros, žinojau, buvo šnabždamasi, esą man būnant šalia ponios Gebels girdėti, kaip bilda, braška ar kaip nors kitaip nerimsta jos kiaušidės, nelygu kokį žodį tam randa rūsti kareivio širdis. Tokios pašaipos pernelyg paviršutiniškos. Tai savimi pasitikinčio nugalėtojo, to, kuris *neabejoja*, spinduliavimas. Teisingai panaudotas, šis paveikia ne tik jaunutes, bet ir senas damas. Žydės čia ne išimtis, priešingai, siekdamos asimiliacijos, normalaus gyvenimo, jos darosi itin paveikios. Helena Majer, mūsų olimpinės rinktinės fechtuotoja žydė, atsiimdama savo sidabro medalį netgi vokiškai saliutavo. Arba, tarkim, tie dešimtys tūkstančių žydų manė galį jaustis kaip tikri vokiečiai vien todėl, kad per praėjusį karą simuliavo fronte ir per visokius melus buvo išsirūpinę Geležinį kryžių. Kas taip elgiasi, kai jo rasės atstovai mušami, kai jų parduotuvės boikotuojamos ir siaubiamos, tą po šešiasdešimties metų lengviau apmulkinti, juolab, – tai sakau ne iš puikybės, o todėl, kad tai šventa tiesa, – pripažintam tos rasės silpnybių ir stiprybių žinovui.

Ir aš (deja?) turiu nuvilti visus romantikus ir tikinčius bet kokiomis pasakomis žmones, kurie įsivaizduoja, kad tie klastingi parazitai yra nepaprastai išradingi ar pranašiau protaujantys. Andai pasakyti, kad dujų kamera yra dušinė, irgi nebuvo kažin kokia išradingumo viršūnė. O šiuo atveju užteko kaip paprastai mandagiai įvertinti, nuoširdžiai ir perdėtai pagirti gabią anūkę už puikų darbą. Bendrais bruožais nusakiau, kad panelė Kromajer man itin reikalinga, ir senosios vyžos akyse sužibęs pasididžiavimas man parodė, kad kitos pagalbininkės ieškoti nereikės.

Kai dėl pažiūrų, tai toji ponia nuo šios akimirkos ir taip girdėjo vien tai, ką norėjo girdėti.

Aišku, protingai padariau, kad atėjau pas ją neuniformuotas.

XXX.

Aš nervinausi, bet tik truputį. Lengvas nervinis virpulys mane ramino, rodė, kad esu susikaupęs. Ruošėmės laidai puspenkto mėnesio: buvau peraugęs, kaip andai Miuncheno rūmų alinės rūsio, Vicgiuro laidos rėmus ir, kaip andai į Kronės cirką, persikėlęs į naują studiją, skirtą mano paties laidai. Kiek teko girdėti, pajamos už reklamą, gaunamos iš Vokietijos pramonės, vėl siekė rėmimo lygį prieš pat man paimant valdžią 1939 metais. Iš anksto džiaugiausi tuo, kas laukia ateityje, bet išlikau labai susikaupęs. Ir paskutinįsyk dėl visa ko žvilgtelėjau į veidrodį. Atrodžiau be priekaištų.

Studijos ekrane mačiau įžanginius titrus ir vaizdus. Jie buvo geri; vis labiau vertinau buvusį viešbučių užsakytoją Zavackį. Skambėjo paprasta bosinių tonų melodija, slinko seni vaizdai, kaip aš Niurnberge priimu SA dalinių paradą. Po jų ėjo trumpas Ryfenštal filmuotas intarpas iš „Valios triumfo", palydimas labai malonaus šlagerių atlikėjos balso:

– *Jis vėlei čia, vėlei čia.*

Tada buvo parodyti keli geri kadrai iš žygio į Lenkiją. Pikiruojantys koviniai lėktuvai virš Varšuvos. Šaudantys pabūklai. Pašėlę Guderiano tankai. Paskui kelios labai gražios mano apsilankymo fronte nuotraukos.

– *Jis vėlei čia,* – dainavo malonus moteriškas balsas, – *girdėjau aš.*

Buvo parodytos kelios dabartinės nuotraukos. Jose buvo matyti, kaip vaikštinėju po naująją Potsdamo aikštę, kaip perku iš kepėjo bandeles ir – šios man ypač patiko – kaip žaidimų aikštelėje tapšnoju per galvutes dviem mažiems vaikams, berniukui ir mergytei. Jaunimas – mūsų ateitis.

– *Ak kodėl, kodėl,* – sielvartavo tas pats balsas, ir tai buvo suprantama, – *aš jo dar nemačiau, betgi esu tikra, kad jis ateis – vėliau, o gal anksčiau.*

Kai pirmąkart išgirdau šlagerį per įžanginės muzikos aptarimą, mane ši dainos vieta labai sujaudino. Tiesiog negalėjau aiškiai pasakyti, kas man darosi. Mane rodė sėdintį juodame maibache, važiuojantį filmuotis sename atitarnavusiame kino teatre. Ir kai išlipau iš mašinos, kai įžengiau į tą kino teatrą, kamera man už nugaros pakilo į viršų, parodė įmantriai užrašytą laidos pavadinimą „Kalba fiureris", o dama padainavo labai laiku įterptą dainos pabaigą:

– *Jis vėlei čia, vėėėėėleieiei čiaiaia.*

Būčiau dar nesyk galėjęs žiūrėti šią įžangą, bet vėliausiai per bandelių pirkimo sceną turėjau eiti į užkulisius, kad pasibaigus dainai jau sėdėčiau prie stalo ir nutaisęs rimtą miną klausyčiausi mane sveikinančių plojimų. Šiaip jau atmosfera buvo laisvėlesnė negu, tarkim, andai Sporto rūmuose, bet dėl įžangos vis tiek kaip reikiant iškilminga.

Man buvo įrengta graži studiją, nepalyginti su paprasta Vicgiuro scena. Galėjai įžvelgti užuominą į Vilko Irštvą. Tai buvo kompromisas. Mat aš iš pradžių siūliau Oberzalcbergo variantą, bet dama Belini pasakė, kad tai atrodytų pernelyg linksma ir miela, ir pasiūlė fiurerio bunkerį – paskui mes visi sulygome dėl Vilko Irštvos. Buvau

ten net nuvažiavęs su filmavimo grupe, taip sakant, labiau iš smalsumo, nes visą komplekso struktūrą būčiau galėjęs smulkiai nubraižyti iš atminties, tiek vidų, tiek išorę, sykiu su sargybų išdėstymu. Tačiau dama Belini visai pagrįstai užsispyrė, kad kūrybinė grupė viską pamatytų savo akimis.

Aš, savaime suprantama, maniau, kad rusai savo valdose bus viską sunaikinę, kas galėtų liudyti mūsų praeitį, bet prieš bendrovės *Todt* betoną jie, aišku, buvo bejėgiai. Gavo palikti ramybėje net Vienos priešlėktuvinės artilerijos bokštus, nes paprasčiausiai negalėjo susprogdinti. Aišku, bokštus buvo galima iki pat stogo prikimšti trinitrotoluolo, bet Tamsas, velnio vaikas, anuomet genialiai sumanė pastatyti juos gyvenamuosiuose rajonuose. Jie ir dabar ten tebestūkso, vokiečių įtvirtinimų statybos paminklai, įspūdingai niūrūs.

O lenkai Vilko Irštvą pavertė savotišku laisvalaikio parku, tiesiog širdį suspaudžia, kai matai, su kokia abejingai naivia mina bet koks nieko nenutuokiantis mulkis dabar gali ten slankioti. Ten tiesiog trūksta rimtumo, šiuo atžvilgiu man mielesni šiais laikais visur statomi atminimo centrai. Aišku, ten ideologiškai apdorojami žmonės, bet judėjimo rimtumas ir tikslas, netgi žydų problematika iš esmės perteikiama teisingai. Savaime suprantama, „pasaulio gelbėtojų" viskas paspalvinta savaip, bet ne taip, kad šie saugumo sumetimais nustotų visur skalambiję, kokia „žmones niekinanti" buvo mūsų politika. Gebelsas jiems tokius žodžius būtų kaipmat išbraukęs. „Jeigu tai reikia atskirai įrašyti, tai jūsų tekstas niekam vertas. Tekstas turi būti toks, kad skaitytojas tučtuojau pagalvotų štai ką: jie niekino žmones. Mat tada – ir tik tada – jam atrodys, kad pats tai suprato."

Gerasis Gebelsas. Mėgau jo vaikus, fiurerio bunkeryje jie man buvo labiausiai prie širdies.

Vilko Irštva, ką gi. Dabar ji paversta viešbučiu, valgykloje kasdien mozūriški valgiai, o šalimais šaudykla, kur gali pašaudyti oriniu šautuvu, šiaip jau apgailėtinas vaizdas. Jeigu man kas pavestų ten tvarkytis, toje šaudykloje būtų originalūs mūsų ginklai, šautuvas 43, pistoletas 35, liugeris, gal ne PPK, mat kai prisimenu senąjį gerąjį PPK, man visuomet užeina įkyrūs galvos skausmai. Gal reikėtų kreiptis į gydytoją, bet pastaruoju metu vis nėra kada. Andai pravertė visuomet šalimais turėti Teo Morelį. Geringas jo nemėgo, bet Geringas ne visais atžvilgiais buvo išminčius.

Luktelėjau, kol visiškai nutils plojimai, paprastai tai visada esti nervų išbandymas laidos komandai, publikai ir man, nes noriu absoliučios tylos. Ir man pavyksta nuraminti bet kokią publiką.

– Tautietės ir
tautiečiai!
Mes žinome:
naciją
maitina
jos žemė.
Jos žemė yra
jos gyvenimo erdvė.
Bet kokia
tos žemės
būklė dabar?
Kanclerė
sako:
puiki.
Ką gi.

Anksčiau šioje šalyje
geriausias įvertinimas
buvo toks:
čia gali valgyti nuo žemės.
Kur, paklausiau aš tą
kanclerę,
jūs galėtumėte valgyti
nuo žemės?
Atsakymo tebelaukiu iki šiol, nes
net kanclerė žino:
vokiečių žemė užkrėsta
didžiojo kapitalo,
tarptautinių aukštųjų finansų nuodais!
Vokiečių žemė pilna šiukšlių,
vokiečių vaikui reikia aukštų kėdžių,
kad sveikai sėdėtų,
vokietis vyras, vokietė moteris,
vokiečių šeima bėga kuo toliau, į daugiaaukščius,
mažas vokiečių šuo
vardu Štrupis,
o gal Špiclis,
savo švelnią leteną
stato
ant skardinio kamščio
arba palaižo dioksino ir stimpa
kančiose
tampomas mėšlungio!
Vargšas, vargšas
Štrupis!
Ir tai
žemė,
nuo kurios

kanclerė
valgytų!
Ką gi, skanaus!
Mūsų šios dienos viešnia yra vokiečių
žemės ekspertė
žaliųjų politikė
Renatė Kiūnast.

Ją įvedė aukštas SS uniforma apsirengęs pasiuntinys vardu Verneris, jis buvo šviesiaplaukis, puikių manierų, ir nors damos mina rodė, kad jai visiškai nepatinka jo uniforma, iš mimikos lygiai taip pat galėjai spręsti, kad jo fiziniai duomenys daro įspūdį. Moteris yra moteris.

Įtraukti į komandą Vernerį pasiūlė Zavackis. Mat *Flashlight* žmonės nusprendė, kad man reikia asistento.

– Tai svarbu, – tada pasakė Zenzenbrinkas. – Jūs turėsite scenoje dar vieną asmenį, ir jei svečias bus vėpla, jei kokia nors replika liks be atgarsio, neliksite prieš publiką vienas kaip pirštas.

– Taigi galėsiu suversti kaltę kam kitam.

– Taip sakant.

– Man tai netinka. Fiureris skirsto užduotis, o ne atsakomybę.

– Bet pats neina atidaryti durų, kam nors paskambinus, – įsiterpė dama Belini. – O svečių juk sulaukiate daugiau nei reikia.

Ji, žinia, sakė tiesą.

– Juk andai irgi turėjote kokį nors asistentą? Kas jums atidarydavo duris?

Patylėjo ir pridūrė:

– Na, ne jums, o Hitleriui.

– Gerai, – tariau aš, – duris? Matyt, Jungė. Arba kas nors iš Šedlės žmonių...

– O varge, – atsiduso Zenzenbrinkas, – juk tų tipų niekas nepažįsta.

– Taip, o ką jūs manėte? Kad pats Himleris man rytais lygindavo uniformą?

– Jį žmonės bent jau pažinotų!

– Nekomplikuokim padėties, – nuramino mus dama Belini. – Juk ir jūs dabar paminėjote ne kokią nors smulkią SS žuvelę, o... Šoiblę?

– Šedlę.

– Taigi. Tą, kuris jus pavadavo. Tada siekime pakopa aukščiau. Juk viskas tik simboliška.

– Na, gerai, – tariau aš, – tada tegul bus Bormanas.

– Kas toksai? – paklausė Zenzenbrinkas.

– Bormanas! Martinas! Reichsleiteris.

– Pirmąkart girdžiu.

Vos ištvėriau neišklojęs, ką apie jį manau, bet mane sulaikė dama Belini.

– Jūsų žinios stulbina, – suulbėjo ji, – puiku, kad taip puikiai žinote detales, šiuo atžvilgiu jums niekas neprilygs! Bet jei mes siekiame masių dėmesio, jei norime turėti išties daug žiūrovų, – ir ji, reikia pripažinti, gan apdairiai patylėjo, – mums reikia jūsų asistentą rinktis iš itin siauros aplinkos. Būkite realistas, mes galime paimti Gebelsą, Geringą, Himlerį, gal dar Hesą...

– Heso nereikia, – įsiterpė Zenzenbrinkas, – gali pasireikšti užuojautos veiksnys. Vargšas senas žmogus, piktųjų rusų amžiams įkištas už grotų...

– ...aha, gerai, man irgi taip atrodo, – toliau kalbėjo dama Belini, – bet mes jau turime rimtų kandidatų. Antraip laidos metu jau po pusės minutės kiekvienam žiūrovui kils klausimas, kas tas keistas tipas šalia fiurerio. Žiūrovų nereikia gluminti. Jūs ir pats ganėtinai juos gluminat...

– Gebelsas niekada nebūtų ėjęs vietoj manęs atidaryti durų, kam nors paskambinus, – pasakiau truputį nepatenkintas ir vis dėlto suprasdamas, kad ji sako tiesą. Aišku, vietoj manęs būtų atidaręs duris ir Gebelsas. Jis būtų bet ką dėl manęs padaręs. Panašiai kaip manasis Fokslis, kai tupėdavome apkasuose. Bet supratau, kad Gebelsas neturi to daryti. Televizininkai būtų jį pavertę Kvazimodu kaip kuprių Fricą iš garsiojo filmo apie Frankenšteiną su Borisu Kralofu. Būtų pavertę groteskišku padaru ir kiekvienąsyk, vos tiktai jam ėmus vilktis per sceną, pasmerkę patyčioms. Gebelsas to neužsitarnavo. O Geringas ir Himleris... Na, tuodu turėjo nuopelnų, bet mano krūtinėje teberuseno teisėtas pyktis dėl jų išdavystės. Kita vertus, jie būtų atitraukę dėmesį nuo manęs. Juk mačiau, kas nutiko Vicgiurui.

– O jeigu paimtume nežinomą kareivį? – pasiūlė viešbučių užsakytojas Zavackis.

– Kokį kareivį? – paklausė dama Belini.

Zavackis išsitempė krėsle.

– Nagi aukštą, superšviesiaplaukį, – atsakė jis, – tipišką esesininką.

– Nebloga mintis, – tarė dama Belini.

– Labiausiai juokintų Geringas, – pasakė Zenzenbrinkas.

– Mums nereikia pigaus juokintojo, – ištariau vienu metu su Belini.

Mudu susižvelgėme. Ji kaskart vis labiau man patiko.

– Džiaugiuosi jus matydamas – pasisveikinau su ponia Kiūnast ir pasiūliau jai kėdę. Ji ramiai atsisėdo kaip žmogus, kuriam ne pirmiena atsidurti prieš kameras.

– Aha, aš irgi, – ponia atsakė pašaipiai, – savaip.

– Turbūt rūpi paklausti, kodėl jus pakviečiau.

– Na, kad daugiau niekas nesutiko ateiti...

– Ką jūs, būtume galėję čia turėti ir jūsų kolegę ponią Rot. Beje, gal padarytumėte man vieną paslaugą?

– Nelygu kokią.

– Prašau pašalinti tą moterį iš savo partijos. Kaip galima kooperuotis su partija, priglaudusia tokią pabaisą!

– Na, iki šiol tai nękliuvo nei socialdemokratams, nei krikščionims demokratams...

– Bet jus tai irgi stebina, tiesa?

Ji akimirką sutriko.

– Norėčiau pabrėžti, kad Klaudija Rot puikiai dirba ir...

– Jūs teisi, gal užtektų paprasčiausiai jos nerodyti, laikyti belangiame, nepraleidžiančiame garso rūsyje... tačiau mes jau priartėjome prie pokalbio temos: pasikviečiau jus todėl, kad, savaime suprantama, turiu planuoti ateitį. Jeigu neklystu, kad užimtum valdžią, reikia parlamentinės daugumos...

– Parlamentinės daugumos?

– Žinoma, juk ir 1933 metais man dar reikėjo Vokiečių nacionalinės partijos. Netolimoje ateityje galėtų būti panašiai. Deja, Vokiečių nacionalinės partijos nebėra, tad vis svarstau, tikrinu, kas galėtų tikti naujam Hercburgo frontui...

– Ir nusprendėte, kad Vokiečių nacionalinę galėtų pakeisti ne kas kita, o žalieji?

– O kodėl ne?

– Manau, kad vargu bau, – atsakė ji raukydama kaktą.

– Kuklumas daro jums garbę, bet neperlenkim lazdos. Jūsų partija tam tinkamesnė, nei manote.

– Darosi įdomu. Kodėl?

– Aš manau, kad mes turime panašią ateities viziją. Sakykit, kokią matote Vokietiją po penkių šimtų metų?

– Po penkių šimtų metų?

– Arba po trijų šimtų metų.

– Aš ne pranašė, esu greičiau realistė.

– Bet, matyt, turite Vokietijos koncepciją?

– Tik ne trims šimtams metų. Niekas nežino, kas bus po trijų šimtų metų.

– Aš žinau.

– Ak taip? Ir kas gi?

– Žalieji kreipsis į Vokietijos reicho fiurerį prašydami patarti jiems ateities vizijos reikalu – juk aš jums sakiau, kad kooperuotis nėra neįmanoma...

– Pasilaikykit tuos patarimus sau, – skubiai atsitraukė Kiūnast, – žalieji puikiai apsieis be jų...

– Gerai, tai kiek metų siekia jūsų planai? Šimtą?

– Juk tai nesąmonė.

– Penkiasdešimt? Keturiasdešimt? Trisdešimt? Dvidešimt? Žinote ką? Aš vardysiu skaičius mažėjančia tvarka, kol pasakysite „stop!“

– Niekas negali rimtai tvirtinti galįs numatyti būsimus įvykius ilgesniam nei, tarkim, dešimties metų laikotarpiui.

– Dešimties?

– Na, penkiolikos...

– Gerai, tai kas laukia Vokietijos po penkiolikos metų?

Kiūnast atsiduso.

– Jeigu taip norit: ateityje Vokietija bus gamtą tausojanti, nuolatos apsirūpinanti energija aukštų, visų pirma, gamtosauginių technologijų šalis taikingų Europos šalių kaimynystėje, įeinanti į ES ir JT...

– Ar užsirašėt, Verneri? – paklausiau savo pasiuntinio.

– ...taikingų Europos šalių kaimynystėje, įeinanti į ES ir JT, – klusniai atsakė Verneris.

– O jūs žinote, kad iki tol egzistuos ES? – paklausiau.

– Savaime suprantama.

– Ir jai tebepriklausys graikai? Ispanai? Italai? Airiai? Portugalai?

Kiūnast atsiduso.

– Kas šiandien galėtų tai pasakyti?

– Vis dėlto energetinė politika jums aiški! Čia jūs mąstote kaip aš! Kuo mažiau ir netgi visiškai atsisakyti importo, siekti visiškos autarkijos, naudoti atsinaujinančias žaliavas, vandenį, vėją – tai užtikrins energetinį saugumą ir po šimto, dviejų šimtų, tūkstančio metų. Juk galite truputį pažvelgti į ateitį. Turiu pasakyti: kaip tik to aš visąlaik reikalavau...

– Palūkėkit! Reikalavot dėl perdėm neteisingų priežasčių!

– Ką bendra turi priežastys su nuolatiniu apsirūpinimu energija? Ar esama gerų ir blogų vėjo malūnų?

Ji piktai dėbtelėjo į mane.

– Ar aš jus gerai suprantu, – toliau variau savo, – kad delfinai elgtųsi, kaip jiems dera, reikia vartoti gerą, sveiką saulės energiją, o jei ariamoji Ukrainos žemė bus apgyvendinta germanų žemdirbiais, jie gaus tik rudųjų anglių energijos? Ar atominės?

– Ne, – paprieštaravo Kiūnast, – ji bus apgyvendinta ukrainiečiais. Jei išvis bus apgyvendinta!

– O ukrainiečiai tada galės naudotis vėjo energija? Ar jūs tai vaizduojatės kitaip? Ar išvis turite energijos rūšių ir konkrečios jų panaudos sąrašą?

Ji atsilošė.

– Puikiai žinote, kad tokio nėra. Šitaip argumentuodamas galėtumėte paklausti, ar milijonams žydų nužudyti būtų buvę geriau naudoti saulės energiją...

– Įdomu, – atsakiau aš, – bet žydų tema nejuokinga.

Akimirką studijoje buvo mirtinai tylu.

– Tyla televizijoje visuomet yra brangių tautos dažnių švaistymas, – ištariau aš. – Padarykime trumpą pertraukėlę reklamai.

Šviesa buvo pritemdyta. Priėjo specialistės ir pataisė mūsų grimą. Kiūnast uždengė mikrofoną ranka.

– Tai, ką jūs čia kalbate, beveik viršija bet kokias ribas! – pasakė prislopinusi balsą.

– Aš, aišku, suprantu jūsų partijos jausmus, – atsakiau, – bet turite pripažinti, kad apie žydus pradėjau ne aš.

Ji akimirką susimąstė. Paskui šviesa vėl sustiprėjo. Luktelėjau, kol nutils plojimai, ir paklausiau:

– Ar sutiksite su manimi paėjėti iki žemėlapių stalo?

Kairėje studijos pusėje mes buvome pastatę žemėlapių stalą iš Vilko Irštvos. Aš buvau jį užtiesęs dideliu gražiu pasaulio reljefo žemėlapiu.

– Kodėl, – paklausiau, mums prie jo artinantis, – jūsų partija pastaruoju metu atsisako tokio žmogaus kaip buvęs jūsiškis karo ministras Fišeris patirties ir žinių?

– Joška Fišeris niekada nebuvo gynybos ministras, – šiurkščiai atsakė Kiūnast.

– Teisybė, – pritariau jai, – aš jo niekada ir neįsivaizdavau kaip gynybos ministro. Ginti galima tiktai reicho sritis, o Kosovas joms visai nepriklauso. Fišerio aneksija būtų buvusi beprasmiška dėl atstumo – o gal manote kitaip?

– Apie Kosovo aneksiją niekuomet nebuvo kalbama! Ten vyko etniniai valymai... na, aš jums dabar neimsiu aiškinti apie intervenciją į Kosovą. Į juos tiesiog nebuvo galima nereaguoti!

– Niekas to geriau nesupras už mane, – mano balsas buvo rimtas. – Jūs visiškai teisi, nebuvo jokios alternaty-

vos, aš tai žinau jau nuo 1941 metų. Ką gi tas Fišeris veikia dabar?

Ji padvejojo svarstydama, ką rinktis, dabartinę pono Fišerio padėtį ar pastarųjų septyniasdešimties metų Balkanų politiką, ir apsisprendė Fišerio naudai.

– Svarbu, kad žaliųjų eilėse netrūksta talentų ir jie dėl to gali nesijaudinti. Joška Fišeris buvo ir tebėra svarbus asmuo žaliųjų judėjimo istorijoje, bet dabar atėjo eilė kitiems.

– Pavyzdžiui, jums?

– Tarp daugelio kitų... ir man.

Tuo metu mes priėjome prie žemėlapių stalo. Buvau liepęs pažymėti „bundesvero" buvimo vietas vėliavėlėmis.

– Ar galiu paklausti, kaip žalieji ketina pergalingai užbaigti žygį į Afganistaną?

– Ką reiškia „pergalingai užbaigti" – kariuomenės buvimą ten reikia kuo greičiau nutraukti. Tai teveda prie tolesnio smurto...

– Afganistane mums nieko nereikia. Šiuo atžvilgiu mūsų nuomonės panašios. Ką mums ten veikti?

– Luktelėkit, – tarė ji, – bet...

– Tik dabar prašom nesakyti, kad vėl abejojate mano motyvais, – pertraukiau aš. – Prašom nesakyti, kad iš Afganistano reikėtų pasitraukti tik jums, o aš turėčiau likti.

– Nesu tikra, ar išvis dar ką nors pasakysiu, – burbtelėjo Kiūnast, ir jos žvilgsnis ėmė klajoti po studiją, kol pagaliau įstrigo po žemėlapių stalu.

– Tenai tebestovi portfelis, – patenkinta savimi pasakė ji, – ar taip turi būti?

– Jį, matyt, kas nors paliko, – nerūpestingai tariau, – kurgi tas Štaufenbergas?

Padėti portfelį po žemėlapių stalu vėlei buvo mano idėja. Istorija su portfeliu man iškilo prieš akis lankantis Vil-

ko Irštvoje. Pasiūliau nuolatos šitai naudoti laidoje. Kaip ir ėjimą prie žemėlapių stalo. Pasakiau, kad kaskart, kai turėsime naują svečią, portfelį reikėtų slėpti vis kitoje vietoje.

– Kai jau sulygome dėl atsitraukimo iš Afganistano, – tariau palinkęs prie stalo, – baigiantis mūsų pokalbiui, dar atskleiskite tokį dalyką: kokią šalį pirmiausia aneksuosite, jei žalieji paims Vokietijoje valdžią į rankas?

– Portfelis tiksi, – Kiūnast atrodė nustėrusi.

Šis sumanymas priklausė Zenzenbrinkui. Šis pasiūlė tai vos vos anksčiau už mane.

– Nekalbėkit niekų, – sudraudžiau aš ją. – Portfelis negali tiksėti. Tai ne žadintuvas. Tai kokią, sakot, šalį?

– Dabar pasipils konfeti? Ar miltai? Suodžiai? Dažai?

– Dieve mano, tai pasižiūrėkit!

– Norėtumėt! Aš ne beprotė!

– Tada, matyt, taip ir nesužinosit, – pasakiau aš. – O mes apie jūsų partiją sužinojome kai ką įdomaus. Labai ačiū, kad pas mus atėjote, ponia Renate Kiūnast!

Nuščiuvus plojimams, kyštelėjau galvą į užkulisį. Tenai stovėjo Zenzenbrinkas ir dama Belini. Ji pakaitomis plojo ir rodė man kumščius su atkištais nykščiais.

Pasijutau puikiai.

XXXI.

Svarbiausia, ko išmokau būdamas politikas, tai deramai įvertinti reprezentacines pareigas. Iš esmės aš visuomet nekenčiau priklausomybės nuo rėmėjų, bet politikas dėl šalies ateities šiuo atžvilgiu dažnai turi peržengti per save. Gali būti, kad viešas rankos spaudimas ar visuomenės viršūnių pagarba žavi tam tikrų politikų kastą, žmones, kurie gyvenimą visuomenėje painioja su gyvenimu visuomenei, nacijai, mažajam žmogui, priverstam taupyti tiek valgį, tiek aprangą. Jei kas nors bent penkiolika minučių per dieną skiria televizijos aparato rodomoms žinioms, tas būtinai pastebės bent pustuzinį žmonių, žemai besilankstančių ir šliaužiojančių prieš kokį nors svarbų asmenį. Į tokius dalykus aš visuomet žiūrėjau su pasišlykštėjimu ir visokius mandagumo vizitus pakenčiau tik dėl reikalo, dėl partijos, dėl vokiečių tautos, dėl rasės išsaugojimo ar, tarkim, naujo mersedeso.

Tiek to, dar ir dėl keturių šimtų kvadratinių metrų buto Princo Regento aikštėje.

Tegul bus ir dėl Oberzalcbergo.

Visi tie pirkiniai, fiurerio ir partijos patrauklumas, šiaip ar taip, stiprina judėjimą. Kai prisimenu vien į Berghofą plūstančius lankytojų srautus, nemanau, kad tai turėjo ką

nors bendra su poilsiu! Arba Musolinio vizitas – siaubas! Taigi fiureris išvis negali šalintis viešumos, o jei gali, tai tik trumpam. Jeigu jo reicho sostinė paverčiama griuvėsiais, jo valioje tam tikrą laiką užsidaryti bunkeryje. O šiaip jis privalo būti su savo tauta. Todėl aš labai apsidžiaugiau, gavęs pakvietimą į Miuncheną.

Dar rugpjūčio pabaigoje man parašė garsus visuomeninis žurnalas, jo redaktorė paprašė vėlei pas juos apsilankyti buvusioje didelėje tautos šventėje, vadinamoje Oktoberfestu. Visi *Flashlight* įmonės žmonės patarė priimti kvietimą, tik aš iš pradžių dvejojau. Per pirmąjį savo veiklos etapą niekad nebuvau joje lankęsis, tiesa, laikai buvo pasikeitę, kaip ir šio renginio, trunkančio beveik dvi savaites, reikšmė. Man buvo nesyk tvirtinama, kad tasai Oktoberfestas virtęs tautos švente, joje neapseinama be gausaus vietos gyventojų dalyvavimo. Kas nori sėdėti vienoje iš tų šventės palapinių ir kuo nors vilgyti gomurį, turi prieš kelis mėnesius, kartais net prieš metus, užsisakyti vietą arba tenkintis dienos meto vizitu, bet padorus vokietis tam niekada nesiryš.

Tad savaime suprantama, kad joks sveiko proto žmogus prieš kelis mėnesius ar metus neplanuos tokio nieko kaip apsilankymas tautos šventėje. Todėl, sužinojau aš, tenai rytais ir ankstyvomis popietėmis trainiojasi pirmiausia nepadorūs vokiečiai ir garsios šventės auros privilioti užsieniečiai bei turistai, įnirtingai besistengiantys per patį vidurdienį paversti dieną vakaru. Tuo metu, kaip man patarė tiek dama Belinis, tiek ponas Zenzenbrinkas, ten nepatartina rodytis, kad neužsirekomenduotum kaip nereikšmingas, netgi nereikalingas asmuo. Vakarai taip pat priklauso ne vietos publikai, o visokių pramonės šakų koncernams. Praktiškai kiekviena bent kiek žymesnė įmonė jaučia par-

eigą savo klientams arba spaudai organizuoti vadinamuosius apsilankymus pievoje, nors kai kurių spaudos organų netenkina įmonių renginiai ar į juos pakviesti svečiai, tad jie vis dažniau linkę patys sau rengti tokius vizitus, sukurptus pagal savo skonį, – man tai pasirodė puikus, tiesiog gebelsiškas sumanymas. Kai kurie iš šių apsilankymų, kaip buvau tikinamas, savo reikšme galėtų prilygti operos pokyliui. Tokiems kokybiškai didžiaverčiams susitikimams priklausė ir tas, į kurį buvau kviečiamas. Mano sutikimas, kvietėjų nuomone, būtų buvęs labai efektyvus propagandiniu požiūriu, nes žinodami, kad anksčiau toje šventėje niekad nesilankiau, keli bulvariniai laikraščiai pirmuose puslapiuose iškart parašė: „Hitleris pirmąkart bus pievoje." Jei jau viskas taip sklandžiai eina, su tam tikru pasitenkinimu maniau sau, tai naujojo „Völkischer Beobachter" steigimas vis labiau traukiasi į antrąjį planą.

Į miestą atkakau prieš pietus ir pasinaudojau proga aplankyti kelias pamėgtas vietas. Karvedžių alėjoje susimąsčiau apie čia pralietą brangių kovos draugų kraują, susijaudinęs praėjau pro Rūmų alinės rūsį, paskui, truputį būgštaudamas, patraukiau į Karaliaus aikštę. Kaip nudžiugo mano širdis, kai ten išvydau nenukentėjusius puikiuosius jos statinius: Propilėjaus, Gliptotekos, Antikos kūrinių ir – beveik nedrįsau tikėtis – Fiurerio bei administracijos pastatai tebestovėjo savo vietoje, jie buvo netgi naudojami! Kad šie talentingi statiniai vainikuoja Karaliaus aikštę, sugebėjo pastebėti netgi demokratiškieji pasaulėžiūros teisėjai. Linksmai nusiteikęs truputį paslankiojau po Švabingą, kojos tarsi pačios nuvedė į Šelingo gatvę – tenai manęs laukė netikėtas susitikimas. Sunku įsivaizduoti, kaip nudžiugau, kai mane pasveikino *Osteria Italiana* iškaba – juk tai buvo ne kas kita kaip nuolatinė senoji mano užeiga *Osteria*

Bavaria. Mielai būčiau užėjęs ko nors užkąsti, išgerti šviežio mineralinio vandens – bet spaudė laikas, reikėjo grįžti į viešbutį, vakare manęs ten laukė automobilis.

Atvykimas į Teresės pievą prablaivė. Policija buvo plačiai ją aptvėrusi, bet nesirūpino nei saugumu, nei tvarka. Vos spėjus išlipti iš automobilio, pro mane pralėkė du girti kaip pėdai tipai ir griuvo ant užpakalinės sėdynės.

– Į Brumbum gatvę! – sumurmėjo vienas jų, o kitas, rodos, spėjo prisnūsti.

Vairuotojas, tvirtas vyras, išvijo iš savo automobilio abu girtuoklius, taręs: „Nešdinkitės, čia ne taksi!", ir palydėjo mane į renginio vietą.

– Atleiskite, – pasakė jis man, – toje sušiktoje pievoje visada taip.

Paėjėjome kelis metrus gatve link šventės vietos. Man buvo sunku įsivaizduoti, kaip kam nors kilo mintis čia surengti visuomenei svarbų susitikimą. Aptvertame plote visur ramstėsi girti asmenys, be perstogės besišlapinantys į kitą aptvaro pusę. Kai kurių iš tų asmenų laukė tokios pat būsenos moterys, jos kuo mieliausiai būtų dariusios tą patį, bet, matyt, neleido pasąmoningo padorumo likučiai. Viena porelė, atsirėmusi į skelbimų stulpą, bandė glamonėtis. Vyrukas, rodos, baudėsi įgrūsti damai liežuvį į burną, bet jos nerado, dama buvo slystelėjusi žemyn, todėl jis tenkinosi nosimi. Dama, atsakydama į įkyrų jo lindimą, išsižiojo ir beprasmiškai mataravo liežuviu ore. Paskui abudu iš pradžių pamažu, paskui vis greičiau palei apskritą stulpą ėmė slysti žemyn. Tuo metu dama spigiai kvatojosi ir bandė kažką pasakyti, bet neįstengė suprantamai ištarti, mat apsiėjo be jokių priebalsių. Jis atsidūrė po ja, išsikapanojo viršun, tada atsisėdo, paskui tylomis įkišo ranką damai į

atvirą iškirptę. Buvo neaišku, ar ji tai pastebėjo, o trys greta stovintys italai sekė tą procesą aiškiai susidomėję, net nusprendė prieiti arčiau, kad geriau matytų. Bet žeminančios vyruko pastangos daugiau nebuvo vertos dėmesio, į jas nekreipė dėmesio nė policija, rankiojanti sąmonės netekusius lankytojus, kurių čia netrūko.

Teresės pievoje, nėmaž nepanašioje į pievą, žalių vietų buvo nedaug, vos viena kita, tik prie ratu aplink ją augančių medžių vešėjo keli žolės skivytai; nuo pirmųjų mano apsilankymų mažai kas tepasikeitė. Kone ant kiekvieno tokio skivyto, kiek akys užmatė, gulėjo bent vienas iki sąmonės netekimo prisigėręs tipas, o kur dar negulėjo, nesunkiai galėjai įžvelgti jau atkėblinantį prisiputėlį, jis tučtuojau susmukdavo arba apsivemdavo, arba jam išeidavo ir viena, ir kita.

– Čia visada taip? – paklausiau vairuotojo.

– Penktadieniais dar blogiau, – abejingai atsakė jis. – Šūdina pieva.

Negaliu to paaiškinti, bet staiga mane kaip verdantis vanduo nutvilkė mintis, kodėl taip yra, kokia šitokio žmogaus nuopuolio priežastis. Matyt, dėl mūsų partijos 1933 metų sprendimo, kuriuo, aišku, buvo siekiama dar didesnio partijos populiarumo tarp žmonių – ir nustatyta tvirta alaus kaina. Matyt, nuo to laiko ir kitos partijos siekė jį užsitikrinti tokiu pačiu būdu.

– Iš tų idiotų nieko daugiau ir negali tikėtis! – pratrūkau. – Nejaugi jie nepakėlė alaus kainos? Devyniasdešimt pfenigų už bokalą – šiandien vienas juokas!

– Kodėl devyniasdešimt? – paklausė vairuotojas. – Bokalas kainuoja devynis eurus. Su arbatpinigiais dešimt.

Eidamas pro šalį stebėjausi mirtinai nusitašiusiųjų krūvomis. Naujosios partijos, kad ir kaip prastai ūkininkauda-

mos, buvo sugebėjusios pasiekti netikėtą gerovės lygį. Ką gi, joms nereikėjo kariauti, tad galėjo šį tą sutaupyti. Kita vertus, iš tokios tautos būsenos, kokia buvo matyti čia, net aklasis galėjo spręsti, kad vokiečiai 1942 ar 1944 metais net šiurpiausių bombardavimų naktimis geriau jautėsi leisdami laiką kartu nei šį rugsėjo vakarą trečiojo tūkstantmečio pradžioje.

Bent jau fiziškai.

Purtydamas galvą sekiau paskui vairuotoją, kol šis prie įėjimo į šventės palapinę perdavė mane jaunai šviesiaplaukei damai ir grįžo prie savo automobilio. Ji buvo su kabeliu aplink galvą, su mikrofonu priešais burną ir šypsodamasi pasakė:

– Sveiki, aš esu Čilė – o jūs?..

– Šmulis Rozencveigas, – atsakiau, vėl truputį susinervinęs. Nejau mane taip sunku atpažinti?

– Ačiū. Rozencveigas... Rozencveigas, – pakartojo ji, – tokio mano sąraše nėra.

– Po šimts, – nusikeikiau, – nejau aš panašus į Rozencveigą? Hitleris! Adolfas!

– Atsiprašau, reikėjo iškart pasakyti, – tarė dama tokiu drebančiu balsu, jog man beveik pagailo, kad buvau šiurkštus. – Kiek, žinokit, visokių čia ateina – negaliu jų visų pažinoti! Kiekvienas dar prisistato svetimu vardu. Pirmiau supainiojau ponią Beker su paskutine Bekerio drauge, tai jis mane taip išdėjo į šuns dienas...

Užuojauta man nesvetima. Tikram fiureriui kiekvienas tautietis rūpi kaip jo paties vaikas. Vis dėlto užuojauta dar niekam nepadėjo.

– Suimkit save į nagą, – griežtai pasakiau. – Stovite poste, nes jūsų karininkas jumis pasitiki! Stenkitės iš paskutiniųjų, tada ir jis jus parems.

Ji pažvelgė į mane kiek sutrikusi, bet truputį susigriebė, – kaip dažnai būna ir apkasuose po šiurkščios pastabos, – linktelėjo ir nuvedė mane į renginį viršutiniame palapinės aukšte, ten iškart buvau perduotas redaktorei, prisirpusiai šviesiaplaukei damai marga bavariška suknele ir blizgančiomis mėlynomis akimis. Dėl savo gyvo būdo ji man pasirodė itin tinkama partijos skyriaus kanceliarijos viršininkės pareigoms. Žurnalo gal ir nebūčiau jai patikėjęs, nors paskalų su sveikatos patarimais ir mezgimo raštais leidinėliui, ką gali žinot, moteris, ko gero, būtų tikusi. Be to, jai, matyt, trūko bendravimo, nes atrodė taip, lyg būtų spėjusi užauginti keturis penkis vaikus ir dabar jautusis namie vieniša.

– O, – nušvito redaktorė, – ponas Hitleris!

Ir jos akys šelmiškai žybtelėjo, lyg būtų pasakiusi itin vykusį sąmojį.

– Teisingai, – burbtelėjau.

– Vai, kaip puiku, kad jūs čia!

– Aš irgi labai džiaugiuosi, garbioji ponia, – atsakiau ir, nespėjus man daugiau nieko pridurti, jos veidas dar labiau nušvito ir kryptelėjo į šalį, iš to supratau, kad dabar, matyt, bus daroma privalomoji nuotrauka. Rimtai pažvelgiau ton pačion pusėn, aparatas blykstelėjo, ir mano audiencija buvo baigta. Greitosiomis sumečiau trumpą ketverių metų planą, pagal kurį toji redaktorė jau kitais metais su manimi turėjo čia plepėti mažiausiai penkias minutes, o dar kitus du dešimtmečius, – savaime suprantama, viską įsivaizdavau tik teoriškai, nes iki tol ketinau mandagiai atsisakyti tokių kvietimų kaip šis, – jai teks tenkintis tokiais kaip Geringas.

– Vėliau, aišku, mes dar pasimokysime, – suulbėjo redaktorė, – tikiuosi, truputį paviešėsite pas mus.

Tada tautiškai apsitaisiusi jaunesnė dama nusitempė mane prie kitų tautiškai apsitaisiusių damų.

Baisesnio papročio man dar nebuvo tekę matyti: ne tik redaktorė ir jaunesnioji dama, bet tiesiog kiekviena moteris čia jautė pareigą įsispraust į suknelę, iš bėdos vadintiną tautine, nors iš pat pirmo žvilgsnio galėjai atpažinti šiurpią imitaciją. Panašia kryptimi anuomet buvo einama Vokietijos mergelių sąjungoje, vis dėlto, kaip aišku iš pavadinimo, ten buvo mergelės. O čia susirinko damos, kurių mergaitiškas amžius baigėsi bent prieš dešimtmetį, jeigu ne prieš kelis. Aš buvau nuvestas prie alumi apstatyto stalo, ten jau sėdėjo kelios personos.

– Ko jums atnešti? – paklausė padavėja, kurios tautiška suknelė turėjo šiokių tokių autentiškų doro darbo drabužio bruožų. – Bokalą alaus?

– Gryno vandens, – paprašiau.

Ji linktelėjo ir dingo.

– Oho, profas, – tarė apkūnus spalvotasis stalo gale, sėdintis šalia blyškios blondinės, – bet tu turėsi užsisakyti alaus! Fotografijose geriau atrodys. Patikėk, aš jau penkiasdešimt metų taip darau. – Ir neįtikimai plačiai išsišiepė, parodydamas nesuvokiamą kiekį dantų. – Kaipgi čia išeitų – alaus šventėje su stikline vandens.

– Žinok, tyli kiaulė gilią šaknį knisa, – įsiterpė priešais mane sėdinti tuklokos povyzos dama su tautine suknele, vėliau išgirdau, kad ji pelnosi duoną vaidindama viena po kitos kepamose televizijos serijose. Jeigu tik nedalyvauja laidoje, kurioje, jei gerai išgirdau, su kitais tokiais pat trečiarūšiais atlikėjais klampoja per džiungles ir leidžiasi, kad ją rodytų brendančią per kirmėlynus ir ekskrementus.

– Jūsų laidos smagios, kelias mačiau, – pasigyrė toji dama, patraukė gurkšnį alaus iš bokalo ir palinko į priekį, kad parodytų, kas iškirptėje.

– Labai malonu girdėti, – atsakiau, – aš taip pat kai ką jūsų mačiau.

– Ar turėčiau jus pažinoti? – paklausė jaunas šviesiaplaukis vyras į šoną nuo mano *vis-à-vis*.

– Aišku, – atsiliepė negras su bokalu, kitam jaunam vyrui storu flomasteriu pasirašinėdamas ant savo fotografijos, – tai Hitleris iš Vicgiuro laidos, rodomos penktadieniais per *My TV*! Ne, ne taip, dabar jis turi savo laidą. Pažiūrėk, išvirsi iš koto.

– Bet dabar ji kitokia negu anksčiau, netgi šiek tiek politiška, – pridūrė apkūnioji dekoltė, – beveik kaip Haraldo Šmito!

– Man ji buvus nebuvus, – pasakė blondinas ir kreipėsi į mane: – *Sorry*, nepriimk asmeniškai, bet politika, na, mes jos, matyt, nė kiek nepakeisime. Visos tos partijos ir visa kita juk tas pats velnias.

– Kalbate tai, kas ir man rūpi, – pasakiau, kai padavėja atnešė mineralinio ir pastatė priešais mane. Gurkštelėjau vandens ir pažvelgiau per stalą į didžiąją palapinės salę, kad pamatyčiau, kaip siūbuoja vietinė publika. Bet niekas nesiūbavo. Visi stovėjo ant stalų ir suolų, išskyrus nuo jų griūvančius. Buvo kviečiamas kažkoks Antonas. Bandžiau prisiminti, ar Geringas po savo apsilankymų šventėje kada nors pasakojo apie tokį masinį nuosmukį, bet neradau atmintyje nė užuominos.

– Iš kur jūs? – paklausė kūningoji dama. – Iš pietų Vokietijos, tiesa? – Man vėl buvo atkišta iškirptė kaip koks aukų rinkimo krepšys.

– Iš Austrijos, – atsakiau.

– Kaip tikrasis! – šūktelėjo iškirptė.

Linktelėjau ir ėmiau dairytis po salę. Kažkas suklykė, paskui damos su tomis juokingomis suknelėmis taip pat bandė užlipti ant suolų ir paskatinti tai daryti kitus. Ši privalomai gera damų nuotaika beveik nieko nedavė, greičiau skleidė klaikų liūdesį. Galbūt man tik taip atrodė, gal dėl visko buvo kaltos vien smarkiai sutinusios beveik visų jų lūpos, šios, nepaisant jokių pastangų, teikė burnoms nepatenkintą, netgi truputį įžeistą išraišką. Dirstelėjau tukliajai iškirptei į lūpas. Jos atrodė normalios, bent tiek.

– Nemėgstu to purškinėjimosi, – pasakė iškirptė.

– Prašau?

– Jūs juk pažiūrėjote man į lūpas, tiesa?

Ji gurkštelėjo alaus.

– Neprisileidžiu jokio gydytojo. Nors kartais pamanau, gal tada būtų lengviau. Juk žmogus nejaunėji.

– Gydytojo? Jūs sergate?

– Jūs mielas, – pasakė iškirptė ir taip palinko į priekį, kad magėjo sugriebti, ką ji rodo, ir neleisti nukristi ant stalo. Ji nutvėrė man už peties ir pasuko taip, kad abudu žvelgtume ton pačion pusėn. Ponia aiškiai atsidavė alumi, nors ir ne tiek, kad keltų pasibjaurėjimą. Tada pradėjo truputį netvirtu smiliumi iš kairės į dešinę rodyti įvairias damas.

– Mangas, Gulišas, Mangas, Praha. Nežinau. Mangas. Miulbaueris, jau seniai. Nežinau, nežinau. Miulbaueris. Čekija. Mangasmangas. Kažkoks šundaktaris, vėl Mangas, o už šį remontą mokėjo *RTL*$_2$ arba *Pro Sieben,* o gal gamybos įmonė – už dalyvavimą kokiame nors reportaže.

Paskui ji vėl įsmuko į savo krėslą ir pažvelgė į mane.

– Jūs irgi šį tą pasitvarkėte, tiesa?

– Šį tą pasitvarkiau?

– Toks panašumas, liaukitės! Visi mūsiškiai jau spėlioja, kam tai pavyko. Nors, – ji vėl patraukė didelį gurkšnį alaus, – jei paklaustumėt manęs, pasakyčiau, kad tą tipelį reikėtų paduoti į teismą.

– Garbioji ponia, nesuprantu, apie ką jūs kalbate!

– Apie operacijas, – atsakė ji susinervinusi. – Ir neapsimeskit, kad jų nedarėt. Tai kvaila!

– Aišku, jų buvo, – atsakiau sutrikęs. Ponia atrodė savaip simpatiška. – Jūrų Liūtas, Barbarosa, Citadelė...

– Pirmąkart girdžiu. Ir likote patenkintas?

Apatinėje salėje užgrojo „Lakūne, pasveikink saulę". Mane tai nuteikė maloniai nostalgiškai. Atsidusau.

– Iš pradžių viskas ėjosi gerai, bet paskui kilo komplikacijų. Ne todėl, kad anglai būtų buvę geresni. Arba rusai... Vis dėlto kilo.

Ji nužvelgė mane.

– Nematyti nė vieno rando, – ištarė specialisto tonu.

– Negaliu skųstis, – prisipažinau, – bet giliausias žaizdas likimas palieka mūsų širdyse.

– Gerai sakot, – tarė ji šypsodamasi ir atkišo į mane bokalą. Susidaužiau su ja savo stikline mineralinio. Ir toliau bandžiau perprasti keistąją draugiją. Jaunimo beveik nebuvo, tačiau visi jautėsi turį elgtis taip, lyg jiems būtų tik dvidešimt. Dėl to vyko toks iškirpčių paradas ir taip išsidirbinėjo atskiri asmenys. Pasijutau nei šiaip, nei taip. Kartą apnikęs šis jausmas nebesitraukė. Dėl to kalti buvo visi tie vyrai, nesugebantys vyriškai susidoroti su raumenų ir smegenų veiklos nykimu ar bent kompensuoti tai tam tikra branda. Visos tos moterys, padariusios, kas joms priklauso, ir išauginusios tautai vaikus, ne patenkintos ramiai sėdėjo sudėjusios rankas, o išsidirbinėjo, tarsi dabar, tik dabar gavusios nepakartojamą progą kelioms valandoms

susigrąžinti nuvytusią jaunystę. Kiekvieną tų tipų reikėjo nutverti už pakarpos ir apšaukti: „Suimkit save į nagą! Jūs darote gėdą sau ir savo tėvynei!“ Taip mintijau, kol kažkas priėjo prie stalo ir pabeldė į jį krumpliais.

– Labs vakars, – išgirdau nesupainiojamą dialektą, visada man primenantį nuostabiai gražų Štreicherio miestą. Žmogus turėjo ilgus tamsius plaukus, galėjo būti įpusėjęs penktą dešimtį ar vyresnis ir, matyt, buvo atėjęs su dukterimi.

– Lotaras! – nudžiugo tuklioji iškirptė ir pasislinko į šalį. – Sėskis prie mūsų!

– Aš, – tarė tasai, – čia tikt trumpam. Tik nor pasakyt, ka mą patink, kų dirbi. Matiau tavi ano penktadien, smags buva vaizdelys, bet visks tep yr, kap tu saka! Api Euruopa ir visų kitų! Ė prieš savaitį api socialins dalyks...

– Apie socialinius parazitus, – patikslinau jį.

– ...aha, – pritarė žmogus, – ta laida ir api tus vaiks. Vaika yr mūsa ateitis, tai jau tikre. Čia tu gera pataike. Tų ir noriejau tavei pasakyt.

– Ačiū, – padėkojau. – Malonu. Mūsų judėjimui riekia paramos. Džiaugčiausi, jeigu ir panelę jūsų dukterį galėčiau laikyti rėmėja.

Staiga jis piktai susiraukė, bet paskui skambiai nusikvatojo ir kreipėsi į dukterį:

– Vėl sava vara! Ė visomet pataika. Tėn, kur labiaus skaud. – Tada vėl pabeldė krumpliais į stalą. – Čiau, tom kartui!

– Juk jūs supratot, kad ta mergina jam ne duktė? – Lotarui nuėjus, paklausė iškirptė.

– Aš taip spėjau, – atsakiau, – aišku, ne biologiškai, o grynai rasiškai tai neįmanoma; manau, kad jis tą merginą įsidukrinęs. Visuomet pritariau tam, kad tokios vargšės neaugtų be tėvų našlaičių namuose...

Iškirptė išpūtė akis.

– Ar negalite normaliai pakalbėti? – atsiduso ji. – Man reikia trumpam kai kur nubėgti! Nepradinkit! Gal jūs ir baisus žmogus, bet bent ne nuoboda.

Gurkštelėjau vandens. Ėmiau svarstyti, kaip reikėtų vertinti šį vakarą, ir sau už nugaros pajutau nemažą sujudimą, kurį kėlė dama su visu pulku spaudos fotografų. Matyt, ji buvo viena svarbiausių vakaro atrakcijų, nes veik be perstogės traukė visų fotografų ir televizijos kamerų dėmesį. Atrodė pietietiško gymio, todėl bavariška jos suknelė darė itin keistą įspūdį, o iškirptė buvo kone groteskiškai pilna. Išvis dama atrodė taip, kad galėjai pavadinti ją impozantiška vulgariausiąja prasme, bet šis įspūdis tuojau išnykdavo, vos tik ji praverdavo burną. Mat jos balsas pranoko visų man žinomų diskinių pjūklų skleidžiamą garsą. Fotografijose balso negirdėti, todėl reporteriams jis, aišku, nerūpėjo. Damai kažką spiegiant į kamerą, vienas fotografas pamatė antrajame plane mane ir ėmė vilkte vilkti ją prie mano stalo, matyt, norėdamas padaryti bendrą nuotrauką. Damai tai, rodos, nepatiko.

Man pažįstama veido išraiška, kai už pirmajame plane šypsančių akių sukasi negailestinga skaičiavimo mašina, kalkuliuojanti, ar tokia nuotrauka jai būtų naudinga, ar ne. Šitai perpratau dėl to, kad mano galvoje vyko tokia pati kalkuliacija, tiesa, gerokai greitesnė ir jos rezultatas buvo neišvengiamas. O dama, rodos, lig šiol nebuvo priėjusi prie jokios išvados, tatai galėjai justi iš dvejojimo. Jos skaičiuoklė tarsi vis dar sukosi, todėl galėjo būti, kad pasakiusi kokį nors sąmojį ji vis dėlto pasišalins. Tačiau tuo metu vienas pribėgęs fotografas jau metė į mūšį šūkį „Gražuolė ir pabaisa!“, ir reporterių ruja tapo nebesulaikoma. Taigi

egzotiškoji skaičiavimo mašina metėsi į priekį ir spigiai juokdamasi puolė prie manęs.

Šis moterų tipas ne naujas, jis egzistavo ir prieš septyniasdešimt metų, nors ir nebuvo taip paplitęs. Tokios moterys be saiko trokšta pripažinimo, menkai suvokdamos savo vertę, ir malšina šią aistrą uoliai slėpdamos savo trūkumus. Jos dėl nesuprantamos priežasties mano, kad tam tinka vienintelis būdas – visa, kas vyksta, paversti juokais. Tai pats pavojingiausias moterų tipas, su kuriuo gali susidurti politikas.

– Ei, klausyk, – suspigo ji ir bandė pulti man ant kaklo, – juk tai super! Ar galiu vadinti tave Adžiu?

– Vadinkite mane ponu Hitleriu, – šaltai atsakiau.

Kartais to užtenka, kad nusikratytum žmogaus. Bet ji, užuot pasišalinusi, klestelėjo man ant kelių ir pragydo:

– Kaip mums nuskilo, pone Hitleri! Kokių puikių nuotraukų dabar pasidarysim! Mmmm...

Tokiomis aplinkybėmis gali viską prarasti ir nieko nelaimėti. Devyniasdešimt devyni iš šimto vyrų būtų neištvėrę ir atsitraukę, pavadinę tai fronto lyginimu ar dalinių pergrupavimu. Aš ganėtinai to prisižiūrėjau aną 1941 metų Rusijos žiemą, 30–50 laipsnių šalčiu netikėtai užgriuvusią mano kareivius. Tada irgi netrūko tų, kurie šaukė: „Trauktis! Trauktis!“ Tik aš vienas išlaikiau šaltą galvą ir pasakiau: „Nieku gyvu, nė metro atgal! Kas trauksis, bus sušaudytas!“ Napoleonas ištižo, o aš vienas išlaikiau frontą, ir pavasarį mes tuos kreivakojus sibirinius vėžlius vijome kaip zuikius per Doną iki Rostovo, iki Stalingrado ir dar toliau, dabar nenoriu leistis į smulkmenas.

Šiaip ar taip, apie traukimąsi tada nebuvo nė kalbos, kaip ir dabar, šioje palapinėje, atsidūrus nemalonioje padėtyje. Fanatiškai siekiant pergalės, padėtis niekada nesti

beviltiška. Reikia tik prisiminti Brandenburgų dinastijos 1762 metų stebuklą. Carienė Jelizaveta miršta, jos sūnus Petras sudaro taiką, Frydrichas Didysis išsigelbėja. Jeigu Frydrichas Didysis būtų kapituliavęs anksčiau, nebūtų buvę stebuklo, Prūsijos, nieko, tik mirusi carienė. Daugelis tvirtina, kad stebuklais negalima kliautis. Aš sakau: galima! Reikia tik ilgai laukti. O iki tol atsilaikyti apkasuose. Valandą, metus, dešimtmetį.

– Matot, ponia, – tariau, siekdamas laimėti laiko, – aš labai džiaugiuosi vėl būdamas čia, gražiajame Miunchene, savo judėjimo sostinėje – ar jums tai žinoma?

– Ak, kaip įdomu! – sutrikusi kvyktelėjo ji ir buvo bekelianti rankas, kad sutaršytų man šukuoseną. Tokioms moteriškoms nėra nieko lengviau kaip sudarkyti kam nors išvaizdą ir sumenkinti autoritetą. Ir man dingtelėjo, kad jeigu apvaizda numato stebuklą, tai dabar jam būtų pats metas.

Staiga kažkuris iš fotografų pakišo man po nosimi storą juodą pieštuką.

– Pasirašykit ant suknelės, – pasakė jis.

– Ant suknelės?

– Na taip!

– Aha! Super! – kažkas riktelėjo jo kolegų būryje.

Žemiausi žmogaus instinktai yra patys patikimiausi jo sąjungininkai, ypač jei jis jokių kitų neturi. Tai įtartinai moteriai, aišku, nerūpėjo turėti suknelę su mano parašu. Bet fotografai ragino ją sutikti, nes užuodė galimybę padaryti kiek kitokią, kandžią iškirptės nuotrauką. Ir ji nelabai galėjo tam priešintis. Kas pakelia kardą, tas nuo kardo ir žūva, net jei tas kardas tėra fotoaparatas. Tad ji linktelėjo kvyktelėjusi „super!“ Ir aš pamaniau, kad tai šiokia tokia galimybė sulaikyti priešą, gal net pasitelkti naujas pajėgas.

– Ar galima, gerbiamoji ponia?

– Bet tik ant medžiagos! – sukvykė ji dvejodama. – Ir per daug neišsiplėskit.

– Aišku, – tariau ir ėmiausi darbo.

Kiekviena laimėto laiko akimirka buvo brangi, ir aš papildžiau savo parašą keliais puošybos elementais. Pats sau atrodžiau kvailas, reikėjo pagaliau liautis, kad nepanėšėčiau į mažą mergytę, piešiančią poezijos albume paveikslėlį.

– Viskas, – apgailestaudamas pasakiau ir atsisėdau.

Kažkuris fotografas šūktelėjo „vaivaivai!" Ir dama pasekė jo žvilgsnį.

Nusistebėjau, kai ji baisėdamasi išpūtė akis.

– Atleiskite, – tariau, – kampai, regis, nelabai nusisekė. Ant piešimo lapo būtų išėję geriau. Turbūt žinote, kadaise norėjau tapti daili...

– Gal išprotėjot? – suspigo ji ir pašoko nuo mano kelių. Aš vos galėjau patikėti Teresės pievos stebuklu.

– Atsiprašau, gerbiamoji ponia, – atsakiau, – aš jūsų nesuprantu.

– Aš juk negaliu čia duotis su svastika ant krūtinės!

– Aišku, galit, – ėmiau ją raminti, – juk dabar ne 1924 metai. Ši šalis gal ir neturi protingos vyriausybės, bet tie parlamento plepiai dar neuždraudė laisvai reikšti nuomonės.

Ji manęs nebesiklausė ir rypaudama taip smarkiai trynė iškirptę, kad tai atrodė beveik nepadoriai. Ir nors aš nelabai supratau, ko jai sielvartauti, padėtis, rodės, buvo išgelbėta. Fotografijoje atrodė prastai ji, o ne aš. Filmuotoji medžiaga buvo dar geresnė, galėjai aiškiai matyti, kaip ji pašoka ir negražiai perkreiptu veidu, švaistydamasi keiksmais, nė iš tolo neatrodo linksma. Daugelis siužetų baigėsi tuo, kaip ji

po kelių minučių pasipiktinusi išbilda automobiliu, neįtikimai riebiai plūsdamasi.

Žinoma, būčiau norėjęs pasirodyti kiek oriau. Bet šiaip jau, atsižvelgiant į aplinkybes, rezultatas buvo labiau nei priimtinas, mano paties nuostoliai atrodė vis dėlto mažesni negu priešo. Tauta visuomet mėgsta stiprų nugalėtoją, kuris sugeba apsiginti, kuriam nuvyti tokią personą tas pats kaip įkyrią musę.

Buvau užsisakąs dar vieną mineralinio, bet priešais mane atsirado kita stiklinė.

– Su maloniais sveikinimas nuo ana to pono, – pasakė padavėja ir parodė vienon pusėn.

Pažvelgiau pro žmonių kirbinę ir už kelių stalų pamačiau šviesiaplaukę figūrą kepto viščiuko spalvos veidu, raukšlės darė jį panašų į senutėlį Lujį Trenkerį ir buvo susimetusios į keistą šypseną. Pastebėjęs mano žvilgsnį tasai ponas pakėlė ranką, kad man pamotų, ir iš paskutiniųjų veltui stengdamasis dar plačiau išsiepti šikšninę savo fizionomiją parodė kumštį su iškeltu nykščiu.

Pasitryniau akis ir nusprendžiau kuo greičiausiai pasišalinti. Galimas daiktas, kad gėrimai čia buvo užteršti. Mat kaip tik šalia to pono sėdėjo tiksli kopija moters, su svastika ant krūtinės ką tik išrūkusios iš palapinės.

XXXII.

Stebėtina, kokius kelius pasirenka apvaizda, siekdama savo tikslų. Ji pasirūpina, kad vienas žūtų apkase, o kitas išliktų gyvas. Paprastą grandinį atveda į mažos partijos posėdį, kad tasai šią vėliau išugdytų iki milijonų narių. Apvaizda pasirūpina, kad kai kas, skirtas aukštesniems tikslams, įpusėjęs savo darbą, tarkim, gautų metus kalėjimo ir pagaliau rastų laiko didžiai knygai parašyti. Pasirūpina ir tuo, kad nepamainomasis fiureris atsidurtų juokdario turko laidoje ir galiausiai taip šį pranoktų, kad jam būtų tiesiog piršte įpiršta nuosava laida. Todėl esu tikras: apvaizda pasistengė, kad panelė Kromajer nieko neišmanytų apie skutimosi peiliukus.

Man vėl teko pristabdyti savo veiklą. Tiesa, visuomet tikėjau savo sugrįžimo prasmingumu, bet užgriuvę sunkumai laikinai nustūmė į antrąjį planą tikrosios jo prasmės ieškojimus. Kol kas niekas nevertė labai skubėti, nes tauta, rodos, neturėjo didelių bėdų, jos niekas pernelyg nežemino. Ir tada likimas, kaip kadaise Vienoje, nusprendė antrąkart atverti man akis.

Iki tol su kasdiene buitimi buvau gan menkai susidūręs, įvairiais smulkiais dalykais mane aprūpindavo panelė Kromajer. Ir tik nusprendęs pats šį tą nusipirkti pamažu

supratau, kaip viskas pasikeitę. Pastaruoju metu labai pasigesdavau savo senojo gerojo skutiklio. Iš bėdos tenkinausi dirbtinės medžiagos skutikliu, kurio vienintelis pranašumas buvo keli netikę peiliukai, jais tekdavo nemaloniai gremžti odą keliskart iš eilės. Kiek supratau iš užrašo ant pakelio, tai buvo laikoma didžiuliu pranašumu prieš senesnį gaminį, turėjusį vienu peiliuku mažiau. Tik aš vis dar nesupratau, kuo šitai geriau už vieną seną gerą peiliuką. Ir veltui stengiausi nupasakoti panelei Kromajer, kaip toks skutiklis atrodo ir kaip veikia, todėl buvau priverstas pats leistis jo ieškoti.

Paskutinįkart buvau išėjęs apsipirkti apie 1924 ar 1925 metus. Tada tokių dalykų ieškodavai pas smulkių prekių pirklį arba muilo krautuvėlėje. Dabar reikėjo eiti į vaistinę. Panelė Kromajer man nusakė, kur ją rasti. Atėjęs į vietą turėjau pripažinti, kad mano įsivaizduojamos vaistinės vaizdas buvo labai pasikeitęs. Pirmiau joje stovėdavo vienas prekystalis, o už jo prekės. Dabar prekystalis stovėjo prie pat išėjimo. O už jo išvis nieko nebuvo matyti, tik vidinė vitrinos pusė. Pačios prekės gulėjo begalinėse lentynų eilėse ir buvo visiems prieinamos. Iš pradžių pamaniau, kad vaistinėje slankioja tuzinas pardavėjų, apsitaisiusių kaip pakliuvo, bet paaiškėjo, kad tai pirkėjai. Jie viską pasiimdavo patys, tada eidavo prie prekystalio. Tai buvo labai keista. Dar niekad nesijaučiau taip nemandagiai aptarnaujamas. Tarsi kažkas jau prie pat įėjimo būtų leidęs suprasti, kad malonėčiau pats susirasti kelis sumautus peiliukus, nes ponai vaistininkai turi rimtesnių darbų.

Tik po kurio laiko supratau, kur čia šuo pakastas: ekonominiu požiūriu tokia prekyba turėjo daug pranašumų. Visų pirma, vaistininkas galėjo daugiau parodyti ko turįs ir taip padidinti prekybos plotą. Antra, šimtas pirkėjų, aiš-

ku, galėjo greičiau apsitarnauti, negu juos būtų aptarnavę dvidešimt pardavėjų. Galiausiai nereikėjo nė tų pardavėjų. Nauda atrodė akivaizdi: visuotinai įvedus tokį principą, apytikriai paskaičiavau aš, būtų galima tuoj pat išlaisvinti tėvynei 100 000–200 000 žmonių ir panaudoti juos fronte. Tai man padarė tokį įspūdį, kad kaipmat panūdau pasveikinti genialųjį vaistininką. Pripuoliau prie vieno prekystalio ir paklausiau, kur galėčiau rasti poną Rosmaną.

– Kokį poną Rosmaną?

– Nagi tą, kuriam priklauso ši vaistinė!

– Jo čia nėra!

Nusivyliau. Kita vertus, nebuvo už ką jo sveikinti, nes greitai išsiaiškinau, kad išmintingasis ponas Rosmanas, deja, neturi tokių peiliukų, kokių man reikia. Buvau pasiųstas į kitą parduotuvę, priklausančią ponui Miuleriui.

Trumpai drūtai: ir ponas Miuleris buvo spėjęs įgyvendinti genialųjį pono Rosmano sumanymą. Bet man reikalingų skutimosi peiliukų jis taip pat neturėjo, kaip ir ponas Šlekeris, kurio iš pažiūros gerokai apleistoje parduotuvėje buvo prekiaujama dar radikalesniu principu: ten nebuvo net kasininko, tai ką kalbėti apie mano peiliukus. Ši patirtis man leido padaryti išvadą, kad Vokietijoje vis mažiau pardavėjų, pardavinėjančių peiliukus. Tai nedžiugino, bet buvo bent jau efektyvu.

Sutrikęs toliau slankiojau po parduotuves. Vėlei pasirodė, kad ne be reikalo apsirengiau paprastais gatvės drabužiais, taigi galėjau susidaryti tikrą, betarpišką vaizdą apie gyventojų padėtį, jų baimes, rūpesčius ir skutimosi peiliukų nepriteklių. Be to, įsitikinau, kad keistąjį darbo principą buvo pritaikę visi knygynai, batų parduotuvės, universalinės ir maisto prekių parduotuvės, kaip tik jos ir net restoranai dirbo faktiškai be personalo. Pasirodė, kad

pinigus išduoda ne bankai, o automatai. Tas pats buvo su transporto bilietais, pašto ženklais, buvo prieita net iki to, kad nebeliko jokių pašto skyrių. Kiekvieną siuntinį reikėjo kišti į automatą, gavėjas pats turėjo jį pasiimti iš tokio pat automato. Šiomis aplinkybėmis naujasis vermachtas būtų įgijęs daugiau kaip milijoną žmonių. O iš tikro vargais negalais turėjo vos dvigubai tiek, kiek leido gėdingoji Versalio sutartis. Tai buvo sunkiai suprantama.

Kur dėjosi visi tie žmonės?

Iš pradžių maniau, gal tiesia autostradas, sausina pelkes ir panašiai. Bet aš klydau. Pelkės dabar buvo laikomos retenybe, greičiau plėstina negu sausintina. O autostradas, kaip ir anksčiau, tiesė lenkai, baltarusiai, ukrainiečiai bei kiti svetimšaliai darbininkai už tokią algą, kokia reichui būtų buvusi rentabilesnė už bet kokį karą. Jei andai būčiau žinojęs, koks pigus yra lenkas, būčiau galėjęs tiesiog peršokti tą šalį.

Gyveni ir mokaisi.

Paskui man dingtelėjo, jog vokiečių tauta šiuo metu gali būti taip sumažėjusi, kad tų sutaupytų žmonių tiesiog nebėra. Vis dėlto statistika sakė, kad tautiečių vis dar priskaičiuojama 81 milijonas. Nenuostabu, kad lig šiol nepagalvojau apie bedarbius. Ogi todėl, kad bedarbio vaizdas mano atmintyje buvo išlikęs kitoks.

Bedarbis, kokį pažinojau anksčiau, užsikabindavo ant kaklo skydą su užrašu „Ieškau bet kokio darbo" ir eidavo į gatvę. Kai jam įgrisdavo taip duotis, nusikabindavo jį, paimdavo į ranką raudoną vėliavą, spraudžiamą besitrainiojančio bolševiko, ir su ja išeidavo į gatvę. Milijonas įniršusių bedarbių buvo ideali sąlyga bet kokiai radikaliai partijai atsirasti, o radikaliausia iš visų, laimė, buvo manoji. Vis dėlto naujosios dabarties gatvėse nematiau nė vieno

bedarbio. Čia niekas neprotestavo. Nepasitvirtino ir pamatuotas spėjimas, kad tie žmonės galbūt sutelkti kokioje nors darbo tarnyboje ar koncentracijos stovykloje. Vietoj to, kaip vėliau išsiaiškinau, buvo pasirinktas savotiškas pono Harco sprendimas.

Tasai ponas išrado, kad darbininkiją galima nuraminti ne tik didesne alga ir panašiais dalykais, bet ir pakišant jos atstovams pinigų bei meilužę iš Brazilijos. Ši išvada gausybe įstatymų dabar pritaikyta bedarbiams, tiesa, daug žemesniu lygmeniu. Vietoj daugelio milijonų jiems skiriama kur kas mažesnė suma, o vietoj tikrų brazilių spokso vengrų ar rumunų meilės tarnaites, todėl kiekvienas bedarbis dabar turįs vieną ar kelis kompiuterius. Tad ponai Rosmanas ir Miuleris galį toliau pelnytis iš savojo pardavėjų bei skutimosi peiliukų stokojančio verslo ir nebijoti, kad koks nors bedarbis išbarškins langus. Galiausiai viskas apmokama mažojo žmogaus, dirbančio šrapnelių gamykloje, pinigais. Ir savaime suprantama, kad prityrusiam nacionalsocialistui viskas čia kvepia kapitalo, žydų finansininkų sąmokslu: vargšų pinigais nuramdomi dar didesni vargšai, kad turčiai galėtų ramiai pelnytis iš krizės. Apie tai, beje, uoliai trimituoja net kairieji politikai, aišku, neminėdami žydiškųjų komponentų.

Tačiau toks aiškinimas neišsamus. Čia reikia paminėti ne tikrai finansinę žydiją, bet ir pasaulinę žydiją – tik tada atsiskleidžia tikrasis sąmokslo suktumas. Šičia ir glūdi užduotis, iškart supratau, kurią man skiria apvaizda. Juk galiausiai tik aš vienas galiu šiame liberalių miesčionių apakintame pasaulyje suvokti ir atskleisti tiesą.

Mat, paviršutiniškai žiūrint, galėtum pripažinti, kad ponui Harcui ir jo parankiniams socialdemokratams neva pavyko įgyvendinti savo tikslus. Argi kompiuteris ir bal-

tarusė moteris ekrane, argi šiltas sausas butas ir ganėtinas kiekis maisto, argi visa tai nėra perskirstymas socialistine prasme?

Ne, tiesą suvokia tik tas, kuris pažįsta žydą, kuris žino, kad čia nėra nei kairės, nei dešinės, kad abi pusės nuolatos dirba ranka rankon, tiesa, neatvirai, bet visąlaik. Ir tik aiškus, visas miglas perskverbiantis protas gali suvokti, kad tikslas pašalinti arijų rasę niekuo nepasikeitė. Galutinė kova dėl ribotų žemės išteklių kils, aišku, vėliau, nei buvau numatęs, bet kils. Ir jos tikslas taip aiškiai matyti, kad tiktai kvailys nepripažintų: žydų ordos, kaip ir anksčiau, kėsinasi savo šlykščiomis masėmis užtvindyti reichą. Jos pasimokė tik iš paskutiniojo karo. Žinodamos, kad negali prilygti vokiečių kareiviui, nusprendė suardyti, sumažinti, sunaikinti tautos gynybinį pajėgumą. Kad lemiamos kovos dieną prieš azijatų milijonus stotų tik išglebę Harco žmonės, mojuojantys savo kompiuterių pelėmis ir televizijos žaidimų aparatais.

Pašiurpau iš pasibaisėjimo. Ir supratau savo misiją.

Dabar reikėjo ryžtingai eiti tuo keliu. Visų pirma nusprendžiau susirasti naują bazę. Dabar mano buveinė turėjo būti nebe viešbutis – man reikėjo tikros būstinės.

XXXIII.

Įsivaizdavau kažką tokio kaip andainykštė Princo Regento aikštė Miunchene. Butą, kuriame užtektų vietos man, svečiams, personalui, jei įmanoma, užimantį visą atskirą aukštą, tik ne atskirame name. Vilą su sodu, juolab su tankiais krūmynais, politiniams priešininkams būtų pernelyg lengva sekti arba net užpulti. O didelis namas mieste, judrioje vietoje, gal net centre, visuomet turi savo pranašumų. Ir jeigu šalia jo dar stovėtų teatras, man tai visai tiktų.

– Jums pas mus, matyt, nebepatinka? – paklausė bemaž visiškai teisingai besisveikinanti mano viešbučio darbuotoja šiek tiek juokaujamu tonu, beje, nestokojančiu nuoširdaus apgailestavimo.

– Svarstau, kad reikėtų jus pasiimti, – atsakiau. – Pirmiau man padėdavo tvarkytis sesuo, deja, ji jau mirusi. Jeigu galėčiau mokėti viešbučio algą, mielai pasiūlyčiau šį darbą jums.

– Ačiū, – padėkojo ji, – bet man patinka ten, kur žmonės nuolatos keičiasi. Ir vis dėlto gaila.

Anksčiau man kas nors būtų paieškojęs buto, dabar teko imtis pačiam. Viena vertus, tai buvo įdomu, nes vėl galėjau artimiau susipažinti su dabartimi. Kita vertus, gavau susidurti su padugnėmis makleriais.

Netrukus paaiškėjo, kad be maklerio daugmaž reprezentatyvaus 400–450 kvadratinių metrų buto negausi. Dar po kurio laiko supratau nelabai gausiąs ir su kirmėliais makleriais. Mane tiesiog sukrėtė tai, kaip menkai šie nuomos pragaro pasiuntiniai išmano apie savo butus. Aš, net šešiasdešimt metų nesusidūręs su nekilnojamojo turto rinkos ypatumais, sugebėjau per trečdaliu trumpesnį laiką surasti saugiklių dėžę, nei ją aptiko atsiųstasis „specialistas“. Išbandęs trečią įmonę nusprendžiau reikalauti vadinamųjų prityrusių žmonių, nes šiaip gaudavau tik šešiolikmečius su per dideliais kostiumais. Tie vargšai berniokėliai atrodė lyg paimti į maklerių folksšturmą iš mokyklos suolo.

Ketvirtuoju bandymu man buvo pasiūlytas visai tinkamas objektas Šenebergo šiaurėje. Nuo ten gerą galą paėjėjęs pėsčiomis, būčiau atsidūręs ties vyriausybiniu kvartalu, ir tai buvo gerai – ką gali žinoti, kiek truks, kol prisireiks tokio artumo.

– Jūs man atrodot pažįstamas, – pasakė pagyvenęs makleris, rodydamas netoli virtuvės įrengtą pasiuntinio kambarį.

– Hitleris, Adolfas, – trumpai prisistačiau ir ėmiau dalykiškai tikrinti kelias tuščias spintas.

– Teisybė, – tarė jis, – dabar, kai pasakėt, supratau! O be uniformos, prašau man atleisti, nepažinau. Be to, visuomet maniau, kad nusiimat ūsus.

– Kodėl?

– Šiaip. Aš namie irgi pirmiausia nusimaunu batus.

– O aš nusiimu ūsus?

– Aš taip maniau...

– Aha. Ar čia yra sporto patalpa?

– Fitneso kambarys? Paskutinieji nuomininkai tokio neturėjo, bet prieš juos butą nuomojosi atrankos laidos žiuri narys, jis tam naudojo ana tą patalpą.

– Ar yra dalykų, kuriuos turėčiau žinoti?

– Pavyzdžiui?

– Kaimynų bolševikų?

– Gal tokių ir buvo ketvirtąjį dešimtmetį. Bet paskui... paskui jūs juos... kaip čia pasakius...

– Suprantu, ką turite galvoje, – tariau, – o šiaip?

– Mm, šiaip...

Ilgesingai prisiminiau Gelę.

– Nebenorėčiau gyventi, kur kas nors būtų nusižudęs, – tvirtai pareiškiau.

– Nuo tada, kai objektas mūsų žinioje, čia niekas nėra nusižudęs. Anksčiau irgi ne, – skubiai atsakė makleris. – Bent aš taip manau.

– Butas geras, – sausai tariau aš, – o kaina nepriimtina. Nuleiskite 300 eurų, ir būsime sutarę.

Apsigręžiau eiti. Artėjo aštunta valanda. Po nusisekusios mano premjeros nustebino dama Belini – nupirko bilietus į operą, į atvežtinį „Miuncheno meisterzingerių" spektaklį, nes iškart pagalvojo apie mane. Net pažadėjo eiti į operą kartu su manimi – dėl manęs, pabrėžė ji, nes nemėgstanti Vagnerio.

Makleris pasakė pakalbėsiąs su savo viršininkais.

– Bet mūsiškiai nuolaidų paprastai nedaro, – skeptiškai pridūrė jis.

– Paprastai nuostatos kinta, kai sužinoma, kad klientas yra Hitleris, – užtikrintai pareiškiau prieš išeidamas.

Buvo neįprastai šilta lapkričio pabaigos diena, dangus jau seniai aptemęs, aplink mane dūzgė ir šniokštė didmiestis.

Akimirksnį mane vėl apėmė senoji karštligė, azijiečių ordų baimė, nesuvaldomas noras padidinti gynybos biudžetą. Bet paskui nerimas užleido vietą geram jausmui, kad per pastaruosius šešiasdešimt metų mūsų neištiko katastrofa, kad apvaizda, aišku, parinko tinkamiausią metą pašaukti mane darbams, taigi dar tikrai galiu eiti į operą pasiklausyti Vagnerio.

Atsisagsčiau paltą ir atsipalaidavęs patraukiau gatvėmis. Kai kurios parduotuvės buvo užsisakiusios krūvas eglių ir pušų šakų. Kai miesto šurmulys man šiek tiek pagriso, pasukau į mažesnes šalutines gatves. Svarstydamas, kaip patobulinti kai kurias mano laidos detales, lėtai praėjau pro apšviestą sporto centrą. Nemenka tautos dalis atrodė puikios fizinės būklės – tiesa, ja rūpinasi kiek per daug moterų. Žinia, turint gerai ištreniruotą kūną lengviau gimdyti, tokios motinos atsparesnės ir sveikesnės, bet šiomis treniruotėmis vis dėlto nesiekiama parengti šimtus tūkstančių moterų, tinkamų rikiuotei. Jaunų vyrų skaičių tokiuose sporto centruose ateityje reikėtų padidinti. Taip svarsčiau pats vienas, kol kelią pastojo du vyrai.

– Klausyk, tu žydų kiaule, – pasakė vienas.

– Nejau manai, kad mes ramiai žiūrėsime, kaip įžeidinėji Vokietiją? – paklausė kitas.

Lėtai nusiėmiau skrybėlę ir parodžiau savo veidą gatvės žibintų šviesoje.

– Traukitės, šunsnukiai, – ramiai ištariau, – arba jums baigsis kaip Remui!

Akimirką niekas nieko nekalbėjo. Paskui antrasis iškošė pro dantis:

– Kokia baisi kiaulė! Užsioperuoji šį dorą veidą ir puoli Vokietiją iš pasalų!

– Nesveika, neverta gyventi kiaulė, – antrino pirmasis.

Tada jo rankoje kažkas blykstelėjo. Kumštis stulbinamu greičiu šovė mano galvos link. Pasistengiau išlikti tiesus ir orus, nemėginau jo išvengti.

Jis trenkė kaip kulka. Nebuvo jokio skausmo, tik greitis, baisus smūgis, tada tyliai šniokšdama į mane ėmė artėti namo siena. Bandžiau išsilaikyti ant kojų, ir kažkas smarkiai smogė man per pakaušį. Namas man už nugaros šoktelėjo į viršų, įkišau ranką į kišenę, suradau „Meisterzingerių“ bilietus ir išsitraukiau, o sprogimų aplink vis daugėjo. Matyt, anglai bus įsigiję naujų pabūklų, pamaniau, klaiki uraganinė ugnis, darosi visiškai tamsu, kaip jie gali taip gerai pataikyti, mūsų apkasas tarsi pasaulio pabaiga, nė nebežinau, kur mano šalmas ir ištikimas mano šuo, mano Fokslis, mano Fokslis, mano Fokslis...

XXXIV.

Pirmiausia, ką pamačiau, buvo ryški neono šviesa. Dingtelėjo: reikia tikėtis, kad kas nors pasirūpino Venko armija. Paskui apsidairiau ir iš kelių stovinčių aplink aparatų supratau, kad Venko armija taip skubiai rūpintis nebėra reikalo.

Netoliese stovėjo savotiška kabykla, ant jos kabojo keli plastikiniai maišeliai. Jų turinys iš lėto lašėjo į tą mano ranką, kurios nedengė kieto gipso rankovė. Tai įžvelgti nebuvo paprasta, nes negalėjau atmerkti akies begipsėje pusėje. Šitai man sukėlė nerimą, juk turėjo labai skaudėti, bet jokių skausmų nejutau, tik be perstogės ūžė galvoje. Kryptelėjau ją, kad bent kiek geriau įvertinčiau savo padėtį, paskui atsargiai pakėliau ir iškart pajutau krūtinėje duriantį skausmą.

Išgirdau, kaip kitoje mano veido pusėje atsidarė durys. Nusprendžiau ten nežiūrėti. Virš mano nosies nugarėlės palengva pasirodė medicinos seselės veidas.

– Pabudot?

– ... , – mėginau prabilti. Tai turėjo būti klausimas, kokia šiandien diena, bet mano burna teįstengė krankšėti ir gergžti.

– Puiku, – tarė ji, – dabar prašau neužmigti, pakviesiu gydytoją.

– ... , – sugergždžiau atsakydamas.

Buvo justi, kad mano kalbamieji padargai ne sunkiai sužeisti, o tik parūdiję, matyt, dėl to, kad jais kurį laiką nesinaudojau. Leidau kiek daugiau pasisukioti savo reginčiai akiai. Akiratyje pasirodė mažas staliukas su telefonu ir gėlių puokšte. Pamačiau aparatą, rodos, sekantį mano pulsą. Bandžiau pajudinti kojas, bet greitai lioviausi, nes buvo galima numanyti, kad tai sukels skausmus. Tada perėjau prie smulkių kalbos pratimų, maniau, kad būtų neblogai paklausinėti gydytoją.

Iš tiesų ilgą laiką nieko nevyko. Buvau pamiršęs, kaip paprastai esti ligoninėse, kai nesi fiureris ir reicho kancleris. Pacientas čia turi atsigauti, bet iš esmės jis vien tik laukia seselių, procedūrų, gydytojų, esą šie turi pasirodyti netrukus arba tuojau, bet iš tiesų tuojau reiškia po pusvalandžio ar keturiasdešimt penkių minučių, o netrukus – daugiau kaip po valandos.

Mane smarkiai prispyrė gamta, bet iškart pajutau, kad ir šiuo atžvilgiu pasirūpinta. Dabar mielai būčiau paspoksojęs televizorių, bet neišmaniau, kaip jį įjungti, o ir fiziškai būčiau nesugebėjęs. Tad įrėmiau akis į priešais esančią sieną ir bandžiau atgaminti paskutiniuosius įvykius. Akimirką prisiminiau ligonių gabenimo automobilį, klykiančią panelę Kromajer, ir kažkodėl galvoje vis blyksėjo filmo kadrai, kaip aš pagerbiu Prancūzijos kapituliaciją džiaugsmo šokeliu ar dryktelėjimu į viršų. Beje, tame filme vilkėjau ne uniformą, o turkio spalvos baleto sijonėlį. Prie manęs priėjo Geringas, vedinas dviem pabalnotais elniais, ir ištarė: „Mano fiureri, jei būsit Lenkijoje, prašom parvežti man varškės, vakarienei išvirsiu gardaus valgio!“ Pasižiū-

rėjau žemyn, tada sutrikęs į jį ir atsakiau: „Geringai, avigalvi, argi nematot, kad neturiu kišenių!“ Tada jis apsipylė ašaromis, ir kažkas papurtė mane už peties.

– Pone Hitleri! Pone Hitleri!

Aš pašokau, žinia, kiek tai įmanoma.

– Atėjo skyriaus gydytojas!

Jaunas vyras baltu chalatu padavė man ranką. Aš ją silpnai spustelėjau.

– Na, vis dėlto atsigavote, – pasakė jis, – aš esu gydytojas Raduleskus.

– Turėdamas tokią pavardę kalbat stebėtinai švariai, – sukarkiau aš.

– O jūs tokios būklės esat stebėtinai šnekus, – atsakė importinis gydytojas. – Ar žinot, kodėl kalbu be akcento?

Vangiai papurčiau galvą.

– Trylika metų mokyklos, devyni semestrai medicinos studijų, dveji metai praktikos užsienyje, o tada vedžiau ir prisiėmiau žmonos pavardę.

Aš linktelėjau. Paskui nusikosėjau, iš skausmo mėginau iškart suvaldyti kosulį, kartu parodyti, kad esu tvirtas ir gebantis vadovauti, bet tiek telaimėjau, kad iš nosies išlindo viena kita negraži smulkmena. Šiaip jau jaučiausi prastai.

– Pirmiausia štai ką pasakysiu: esate daug sveikesnis, negu atrodote. Jums nėra to, ko nebūtų galima pagydyti ar kas ilgainiui negrįžtų į vėžes...

– O bal... sas? – sugergždžiau, – ...aš esu oratorius.

– Balsui išvis nieko nėra, jūs tik atpratęs kalbėti, todėl džiūva gerklė. Reikia kuo daugiau gerti. Jeigu gerai suprantu, – pasakė jis, pažvelgęs į mano lovos kraštą, – jums dabar nereikia rūpintis gamtos reikalais. Nagi pažiūrėkim, ką dar čia turime? Jums baisingai sulaužytas skruostikau-

lis, sunkiai sukrėstos smegenys. Daugsyk smarkiai smogta į smakrą, labiausiai stebina tai, kad jis nelūžo. Kolegos iš greitosios pagalbos iškart pasakė, kad naudotasi kastetu, ir jei tai tiesa, turėtumėte labai padėkoti Viešpačiui Dievui. Užtinusi akis, žinoma, atrodo bjauriai, bet ji vėl regės. Jums dar sulaužytas raktikaulis, ranka, – lūžis labai lygus, tai idealu, – penki šonkauliai, be to, teko jus prapjauti ir susiūti trūkusias kepenis. Šia proga galiu pasakyti, kad turite gražiausias kepenis, kokias mums kada nors teko matyti. Negeriat, tiesa?

Silpnai linktelėjau.

– Ir esu vegetaras.

– Labai geros nuostatos. Su jomis galit išgyventi iki šimto dvidešimties.

– Man tiek neužteks, – pasakiau paskendęs mintyse.

– Na, na, – nusijuokė jis, – juk dar turit didelių sumanymų. Nematau, kas galėtų jums sutrukdyti, tereikia truputį palūkėti.

– Jums, matyt, reikėtų kreiptis į policiją, – įsiterpė seselė.

– Užpuolikams tai labai patiktų! Remas būtų kažin ką davęs, jei būčiau jį apskundęs...

– Aš ne jūsų advokatas, – pasakė gydytojas rumuniška pavarde, – bet kai esate taip sužeistas...

– Aš jiems atkeršysiu savaip, – atsakiau kosėdamas, ir tada man dingtelėjo, kad retai kada grasinu tuščiai. – Geriau pasakykit, kiek mane čia dar laikysite?

– Savaitę arba dvi, jei nebus komplikacijų, gal ir šiek tiek ilgiau. Galutinai pagyti galėsit ir namie. O dabar truputį pamiegokit. Ir pasvarstykit, ar vis dėlto nereikėtų kreiptis į policiją, seselė visiškai teisi. Galima atsukti ir kitą skruostą, tik tai anaiptol nereiškia, kad per jį reikia šitaip tvatyti.

– Ir pasakykit, ko norėsit valgyti, – seselė kyštelėjo man valgiaraštį. – Turime žinoti, kuo jus maitinti, kol būsite pas mus.

Aš atstūmiau valgiaraštį atgal.

– Jokių išimčių. Pageidauju tokio maisto, koks skiriamas paprastam kareiviui. Vegetariško. Kaip senovės graikų.

Ji pasižiūrėjo į mane, paskui atsiduso, padėjo gal tuziną kryžiukų ir vėl kyštelėjo man valgiaraštį.

– Pasirašyti turite pats.

Pasirašiau vargiai judančia ranka. Paskui vėl užsnūdau.

Stovėjau Ukrainoje, autobusų stotelėje, ir laikiau rankose milžinišką dubenį varškės.

Geringo ten nebebuvo, ir aš puikiai prisimenu, kaip labai dėl to pykau.

XXXII.

Išties šmėstelėjo mintis, kad reikėtų kreiptis į policiją, bet aš ją tuoj pat ryžtingai ir galutinai atmečiau. Tai prieštaravo visiems mano principams. Fiureriui netinka aukos vaidmuo. Jis nepriklausomas nuo tokių pasigailėtinų figūrų, kaip prokurorai ar policijos tarnautojai, užtarimo ir rūpesčio, jis nesislepia už jų, o pats ima teisingumą į rankas. Arba, tikriau, atiduoda į rankas esesininkams, tada jį perima jų kumščiai. Jeigu būčiau savo žinioje turėjęs SS, būčiau pasirūpinęs, kad neaiškios mano užpuolikų partijos būstinė suliepsnotų dar tą pačią naktį, o kiekvienas bailus jos narys, savaitę gulėdamas savo paties kraujo klane, galėtų pagalvoti apie teisingus tautinio mąstymo principus. Bet gi kieno pagalbos tokiu taikiu, atpratusiu nuo prievartos metu būčiau galėjęs pareikalauti? Zavackis gebėjo duoti atkirtį, bet ne jėga, jis buvo proto, o ne kumščio darbininkas. Tad man beliko atidėti problemos sprendimą neribotam laikui ir pasirūpinti, kad į mano palatą neprasiskverbtų jokie fotografai ir nepadarytų nepageidaujamų nuotraukų. Vis dėlto paties incidento nuslėpti nevaliojau, ir po kelių dienų laikraščiuose galėjau pasiskaityti, kad tapau „dešiniųjų radikalų smurto auka“ – tai buvo eilinė nekompetentinga laikraštinė nesąmonė, nes anos kvailos

vaškinės figūrėlės nebuvo vertos vadintis dešiniaisiais radikalais. Vis dėlto šitai savaip išėjo į naudą. Per kelias dienas, beveik po kelių valandų nuo įvykio sulaukiau netikėčiausių skambučių. Skambino žmonės, kuriems panelė Kromajer, Zavackio paraginta ir palaiminta, buvo davusi mano mobiliojo telefono aparato numerį.

Po mūsų įmonės darbuotojų, beveik visuotinai linkinčių pasveikti, paskambino ponia Kiūnast, ji taip pat apsimestinai nuoširdžiai palinkėjo pasveikti, pasiteiravo, kaip jaučiuosi, ir paklausė, ar aš priklausąs kokiai nors partijai.

– Taip, – atsakiau, – savo paties.

Kiūnast nusijuokė ir pasakė, kad Nacionalsocialistų partija bent kol kas esanti savotiškos snaudulio arba rimties būklės, ir kolei pabus, aš turėčiau pagalvoti, ar man, kaip menininkui, visu kūnu ir siela stojančiam prieš dešiniųjų smurtą, negalėtų pasiūlyti prieglobsčio žalieji –„bent kuriam laikui"; ji darsyk nusijuokė.

Kraipydamas galvą išklausiau tos moters pasiūlymą ir, matyt, būčiau netrukus pamiršęs kaip nevertą dėmesio parlamentinių demokratinių svaičiojimų vaisių, jeigu kitądien nebūčiau sulaukęs dar vieno skambučio, labai panašaus į pirmąjį. Man paskambino ponas, kaip dabar neaiškiai prisimenu, bebaigiąs arba jau baigęs sveikatos ministro mokslus. Pavardės, kad ir kaip sukčiau galvą, irgi negaliu pasakyti, mat šiaip jau esu galutinai nustojęs domėtis ta partija. O kompetentingoji žiniasklaida dažnai trimituoja, kad vienintelis jai likęs ryšių su visuomene specialistas, pagyvenęs ponas, yra nepataisomas girtuoklis. Man atrodo, tai pernelyg griežtas vertinimas, ir kaip tik todėl, kad tiesiog neįmanoma dalyvauti šiuose keistuose pasišokimuose ir valandą išbūti mirtinai neprisigėrusiam.

Sveikatos pameistrys man pasakė, kad jam skaudu dėl tokių perlenkimų, kad ne ką kitą, o tokį asmenį kaip aš, kovojantį už kuo platesnę ir didesnę žodžio bei minties laisvę, šiais sunkiais laikais reikia visokeriopai remti. Man nebuvo kada įterpti, kad stipriajam geriausia vienam, nes pameistrys primygtinai kalė man į galvą viską padarysiąs, kad galėčiau kuo greičiau grįžti į televiziją, ir aš akimirką išsigandau, jog jis perims mano gydymą į visiškai nekompetentingas ir minkštas savo rankas. Užuot tai padaręs, jis lyg tarp kitko pasidomėjo mano partiškumu, ir aš jam sąžiningai atsakiau.

Pameistrys vaikiškai skambiai nusikvatojo. Paskui pasakė, kad aš žavus ir kad dabar, Nacionalsocialistų partijai besiilsint istorijos kapinyne, man galbūt derėtų pasiieškoti prieglobsčio Laisvųjų demokratų partijoje. Paprašiau, kad jis su savo kolegomis vienąsyk liautųsi įžeidinėti mano partiją, ir pareiškiau neturįs jokio noro prasidėti su jo liberalių politinių kirmėlių kirbine. Pameistrys vėl nusijuokė, pasakė, kad aš jam labai patinkąs ir netrukus būsiąs visai toks pat, koks buvau anksčiau, ir prieš baigdamas kalbėti neprašomas pažadėjo atsiųsti man stojimo popierius. Telefonas, pamaniau tą akimirką, nėra tinkama priemonė susikalbėti su kurčiais žmonėmis. Vos man spėjus nuleisti ranką, jis ir vėl suskambo.

Paaiškėjo, kad sveikatos apsaugos pameistrys ir žalioji Kiūnast toli gražu ne vieninteliai savaip suprato manąją ryžtingai sudėtą kraujo auką. Daugelis įvairių partijų žmonių sveikino mane, kad ryžtingai stojau prieš smurtą, jų nuomone, demonstratyviai atsisakydamas savigynos, tarp jų buvo tik viena grupuotė, kurios pavadinimas man sukėlė simpatiją. Labai maloniai pasikalbėjau su ponu iš Gyvulių globos draugijos; šis, ačiū jam už tai, atkreipė mano

dėmesį, kaip neįtikimai žiauriai elgiamasi su benamiais šunimis Rumunijoje... Taigi nusprendžiau artimiausioje ateityje itin atkreipti dėmesį į pasipiktinimą keliančius dalykus toje šalyje.

Beje, paskutiniuosius įvykius, „profesionalių politikų" nuomone, galėjai interpretuoti ir visiškai kitaip. Piliečių teisių judėjimas *Solidąrumas* pareiškė, kad esu kažin kaip persekiojamo partijos įkūrėjo Larušo nelaimės draugas, keista užsieniečių partija, besivadinanti BIG, įtikinėjo mane, kad šalyje, kurioje negalima lupti užsieniečių, savaime suprantama, negalima lupti ir vokiečių, ir aš į tai kaipmat atsakiau, kad nieku gyvu nenorėčiau gyventi šalyje, kurioje užsieniečių lupti nevalia – kažkodėl kitame laido gale vėl pasigirdo nuoširdus juokas. Dar kitiems aš buvau ne nuomonių laisvės simbolis, o priešingai, kovotojas prieš nederamą nuomonę, stojantis ne tik prieš smurtą, bet ir už priešinimąsi jam (šitaip manė Socialinė krikščionių sąjungą, dvi šaulių sąjungos, vienas šaunamųjų ginklų fabrikantas), tapęs smurto prieš senjorus auka (taip atrodė Šeimos partijai). Ypatingu diletantizmu sužibėjo Piratų partijos atsišaukimas. Ji mano elgesyje ir ypač atsisakyme kreiptis į policiją įžvelgė protestą prieš valstybės kontrolę, ypatingą atsiribojimą nuo valstybės ir „totalinį piratišką mąstymą". Arčiausiai tiesos buvo Violetinių grupuotė, vertinanti mane kaip nematerialiojo pasaulio liudytoją, „sugrįžusį su visiško taikingumo ir begalinio pakantumo žiauriausiems išbandymams vėliava". Taip ilgai kvatojausi, kad paskui turėjau paprašyti daugiau nuskausminamųjų, nes labai gėlė sulaužytus šonus.

Panelė Kromajer atnešė man paštą iš kontoros. Ir ji sulaukė gausybės skambučių, daugiausia skambino kiti tų pačių partijų ir grupių nariai; naujiena buvo įvairių komu-

nistinių grupuočių laiškai – kokiu pagrindu šios į mane kreipėsi, jau nebeprisimenu, gal kaip Stalinas dėl savojo 1939 metų pakto su mumis. Visus tuos skambintojus ir skriptorius siejo tai, kad kiekvienas jų norėjo įkalbėti mane stoti į jo sąjungą. Faktiškai liko tik dvi partijos, kurios į mane nesikreipė. Naivuolės, matyt, mėgino dėtis, kad aš jų nedominu, bet žinojau, jog taip nėra. Todėl dar po pusdienio, telefone sužibus nežinomam numeriui, spėtinai riktelėjau:

– Alio! Čia socialdemokratai?

– Ė, a – ar aš kalbu su ponu Hitleriu? – paklausė balsas kitame laido gale.

– Na taip, – sušukau, – aš jūsų jau laukiau!

– Manęs?

– Ne konkrečiai jūsų. Bet ko iš jūsų partijos. Su kuo kalbu?

– Su Gabrieliu. Zigmaras Gabrielis. Kaip nuostabu, kad vėl galite taip puikiai kalbėti telefonu, aš girdėjau ir skaičiau baisių dalykų. Kaip matau, vėl viskas gerai.

– Tik todėl, kad jūs paskambinote.

– Ak! Jus tai nudžiugino?

– Ne, kad jūs paskambinote taip vėlai. Per tą laiką, kol vokiečių socialdemokratai ką nors sugalvos, galėtum išgydyti du sunkius džiovininkus.

– Cha, cha, – nusikvatojo Gabrielis, jo juokas skambėjo stebėtinai natūraliai. – Kartais jūs visai neblogai pataikot. Matote, aš skambinu todėl...

– Žinau. Todėl, kad mano partija dabar rimties būvio.

– Kokia partija?

– Jūs mane nuvylėt, Gabrieli! Kaip vadinasi mano partija?

– Ė...

– Na!

– Prašau man atleisti, bet aš, regis, nelabai suprantu...

– Nacional...

– ...socialistų?

– Taip. Ji dabar ilsisi. O jums rūpi, ar man šiuo metu atsitiktinai nereikia naujo prieglobsčio. Jūsų partijoje!

– Aš išties kažką panašaus...

– Ramiai atsiųskit savo popierius į mano biurą, – nerūpestingai pasiūliau.

– Gal kartais ką tik išgėrėte nuskausminamųjų? Ar per daug migdomųjų?

– Ne, – atsakiau ir buvau bepriduriąs, kad kaip tik suveikė vienas vaistas. Tada man toptelėjo, kad galbūt Gabrielis neklysta. Niekad nežinai, ką tie medikai tau lašina per savo žarneles. Ir pamaniau, kad Socialdemokratų partija dabartiniu savo pavidalu ne tokia, kad jos narius reikėtų uždaryti koncentracijos stovykloje. Ji tokia nuobodi, kad galėtų kai kuo praversti. Taigi prisipažinau pavartojęs tam tikrų medikamentų ir galų gale net visai maloniai atsisveikinau.

Atsirėmęs į pagalvę ėmiau svarstyti, kas dar man galėtų paskambinti. Iš esmės tetrūko skambučio iš kanclerės rinkimų štabo. Kas tokiu atveju su manimi kalbėtų? Aišku, ne gremėzdiškoji matrona. Būtų malonu šnektelėti su darbo ministre. Aš jos paklausčiau, kodėl ji stabdo dauginimąsi, atimdama teisę gauti Auksinį motinos kryžių, kai iki normos trūksta tik vieno vaiko. Įdomus būtų ir Gutenbergas, žmogus, nors ir išsiropštęs iš šimtmečius telkšančios aukštuomenės incesto pelkės, bet gebantis plačiai mąstyti ir pranokstantis smulkius profesoriškus prietarus. Vis dėlto jo klestėjimo metas politikoje, manding, jau praėjęs. Kas lieka? Ekologija kliedintis akiniuotas berniokėlis? Nulinės reikšmės frakcijos vadovas? Šva-

bas finansininkas invalido vežimėlyje, besistengiąs atrodyti doras?

Vėl suskambo šuoliais lekiančių valkirijų maršas. Numeris man buvo nežinomas, bet iš kodo mačiau, kad skambinama iš Berlyno. Nusprendžiau atsakyti kaip pakliuvo.

– Laba diena, pone Pofala!

– Kaip, ką? – Man aiškiai skambino dama. Manding, nebejauna, ko gero, įpusėjusi šeštą dešimtį.

– Atsiprašau, su kuo kalbu?

– Aš esu Golc, Beatė Golc, – ji pasakė išties gerai žinomos, grynai vokiškos leidyklos pavadinimą. – O su kuo aš kalbu?

– Su Hitleriu, – atsakiau ir krenkštelėjau, – prašau man atleisti, laukiau kito asmens skambučio.

– Aš paskambinau ne laiku? Jūsų biure išgirdau, kad po pietų galiu skambinti bet kada...

– Ne, ne, – nuraminau aš ją, – viskas gerai. Tik nebeklausinėkit apie sveikatą.

– Jums taip bloga?

– Ne, bet vis tiek – toks įspūdis, lyg būčiau šelako plokštelė.

– Pone Hitleri... skambinu, kad paklausčiau, ar nenorėtumėt parašyti knygos.

– Aš jau parašiau, – atsakiau, – netgi dvi.

– Žinau. Jos išėjo daugiau negu dešimties milijonų tiražu. Mums tai daro didelį įspūdį. Bet žmogus, turintis tokį potencialą, juk negali tylėti ilgiau kaip aštuoniasdešimt metų.

– Taip, matot, čia ne visai mano kaltė...

– Jūs, aišku, teisus, aš suprantu, kad negalima atsidėti rašymui, kai per tavo bunkerį važiuoja rusų tankas...

– Tataigi, – pritariau aš, nes pats vargu ar būčiau pasakęs geriau. Mane maloniai nustebino akivaizdus ponios Golc gebėjimas įsijausti į kito kailį.

– Bet dabar rusas jau pasišalinęs. Ir nors mums visiems labai patinka jūsų savaitinės apžvalgos per televiziją, man atrodo, jau metas fiureriui vėl pateikti platų savo pasaulėjautos vaizdą. O gal – kol nepasirodžiau esanti visiška idiotė – jūs jau seniai įsipareigojęs kam kitam?

– Na, paprastai spausdinuosi Franco Eherio leidykloje, – atsakiau, bet paskui man dingtelėjo, kad ji šiuo metu taip pat daro pertrauką.

– Manau, jums jau seniai neteko nieko girdėti apie savo leidyklą, juk taip?

– Taip, – atsakiau susimąstęs, – ir vis svarstau, kas šiuo metu ima mano tantjemas.

– Bavarijos kraštas, jei aš gerai informuota, – atsakė ponia Golc.

– Koks įžūlumas!

– Jūs, aišku, galit kreiptis į teismą, bet žinot, kaip su tais teismais...

– Kam jūs tai kalbat!

– Aš, beje, džiaugčiausi, jeigu eitumėt kiek paprastesniu keliu.

– Ir kaip jis turėtų atrodyti?

– Parašykit naują knygą naujame pasaulyje. Mes ją mielai išleistume. O jei jau kalbamės kaip profesionalai, ketinu jums šį tą pasiūlyti.

Tada ji greta įvairių didelio masto reklamos akcijų pasiūlė tokį avansą, kad aš net žioptelėjau, nors buvo kalbama apie įtartinuosius eurus. Savaime suprantama, iškart nieko neprižadėjau. Be to, ponia Golc pridūrė, kad galiu

pats susirasti padėjėjų, o honorarą jiems apsiima mokėti leidykla.

– Vienintelė mūsų sąlyga – turite rašyti tiesą.

Aš pastačiau akis.

– Jūs, matyt, norėsite žinoti mano vardą ir pavardę.

– Ne, ne, savaime suprantama, būsite Adolfas Hitleris. Kokį dar vardą ir pavardę būtų galima išspausdinti ant tokios knygos? Nejaugi Moišės Halbgevakso?

Aš nusijuokiau.

– Arba Šmulio Rozencveigo. Jūs man patinkat.

– Štai ką noriu pasakyti – mums nereikia komedijos. Manau, tai atitinka ir jūsų skonį. Fiureris nejuokauja, juk taip?

Stebėjausi, kaip lengvai einasi su ta dama. Ji tiesiog žino, apie ką kalba. Ir su kuo.

– Ar pagalvosit apie tai? – paklausė ji.

– Duokit man šiek tiek laiko, – paprašiau, – aš jums paskambinsiu.

Luktelėjau lygiai penkias minutes. Tada paskambinau jai. Pareikalavau gerokai didesnės sumos. Man pasirodė, kad dama to ir tikėjosi.

– Jei taip, tada *Sieg Heil,* – ištarė ponia Golc.

– Ar galiu tai suprasti kaip sutikimą? – pasitikslinau aš.

– Galit, – nusijuokė ji.

– Jūs irgi! – atsakiau.

XXXVI.

Keista. Pirmą kartą po tiekos laiko sniegas man nieko nereiškia, nors iškrito labai anksti. Didelės snaigės leidžiasi priešais langą, o 1943 metais mane tai būtų varę iš proto. Dabar, kai žinau, kad viskas turi gilesnę prasmę, kai apvaizda nesitiki, kad aš pirmu ar antru bandymu laimėčiau pasaulinį karą, kad ji duoda man laiko ir pasitiki manimi, galiu po sunkaus meto pagaliau vėl dorai pasimėgauti švelnia prieškalėdine ramybe. Ir aš mėgaujuosi ja beveik kaip tada, kai buvau dar vaikas ir su Homero „Trojos karu" kiūtodavau jaukiame svetainės kampe. Mane šiek tiek trikdo tik krūtinės skausmai, kita vertus, esu kupinas vilties, nes juntu juos slopstant.

Leidykla man atsiuntė diktavimo įtaisą. Zavackis norėjo, kad tam panaudočiau savo mobilųjį telefono aparatą, bet naudotis diktavimo įtaisu vis dėlto daug lengviau. Paspaudi mygtuką – ir jis daro įrašą, paspaudi dar kartą – sustoja. Ir niekas tuo metu į jį nepaskambins. Esu didelis visokiausių funkcijų subendrinimo priešininkas. Dabar per radiją dar gali klausytis ir sidabrinių diskų, skutimosi įrenginys gali veikti sausai ir drėgnai, degalinė prekiauja maisto produktais, telefonas yra ne tik telefonas, bet ir kalendorius, fotoaparatas, viskas viename. Tai pavojinga nesąmonė,

galiausiai privesianti prie to, kad mūsų jaunuomenė gatvėje tik spoksos į savo telefono aparatus ir tūkstančiais lįs po ratais. Vienas pirmųjų mano užmojų bus uždrausti tokius telefono aparatus, tikriau sakant, leisti jais naudotis tik užsilikusiems rasiškai nevisaverčiams elementams, gal tai taptų net jų prievole. Tegu paskui per dienas guli sau pagrindinėse Berlyno gatvėse kaip pervažiuoti ežiai, tada tie aparatai išties duos praktinės naudos. O šiaip išeina šunybė! Valstybės finansams, aišku, būtų naudingiau, jeigu liuftvafė imtųsi ir atliekų šalinimo užduočių. Tik kas tada tai būtų per liuftvafė?

Gera mintis. Kaipmat įrašau ją į aparatą.

Vestibiulyje kabo didžiulė kalėdinė dekoracija. Žvaigždės, eglišakiai ir visa kita. Advento sekmadieniais pardavinėjamas karštas vynas, jau sukurtas ir labai malonaus skonio nealkoholinis jo variantas, nors abejoju, ar kariuomenė kada nors tokį pripažins. Ką gi, kareivis yra kareivis. Šiaip jau negaliu tvirtinti, kad kalėdinės dekoracijos būtų pasidariusios skoningesnės. Tai šen, tai ten vis išlenda nemalonūs industrializavimo reiškiniai. Aš čia nekalbu apie kičą ar ne kičą, nes kiekvienas kičas paprastai apima ir dalį paprasto žmogaus skonio, todėl visuomet esama galimybės paversti jį tikru dideliu menu. Mane labai erzina kas kita – be galo sureikšmintas Kalėdų Senelio vaidmuo, aišku, dėl anglų ir amerikiečių kultūros infiltracijos. O žvakės reikšmė gerokai sumažėjusi.

Galimas daiktas, kad man taip atrodo tik todėl, kad čia, ligoninėje, žvakių nėra, jas draudžia gaisrininkai. Kad ir kaip vertinu rūpinimąsi tautos turtu, vis dėlto negaliu neprisiminti, kad man valdant žvakių naudojimas nebuvo ribojamas, bet dėl to nekilo daug gaisrų, nebuvo patirta didesnių nuostolių. Nors reikia pripažinti, kad nuo 1943

metų statistika, aišku, darėsi vis mažiau iškalbinga, nes išvis mažėjo namų. Vis dėlto tokios Kalėdos savaip žavios. Jomis reikia mėgautis, kol galima, kai esi nevaržomas vėliau neišvengsimų draudimų.

Galiu pasakyti, kad ligoninės darbuotojai manimi labai rūpinasi. Daug su jais kalbuosi apie jų darbo sąlygas, apie socialinį aprūpinimą,' kuris – su kiekviena diena aš vis daugiau sužinau – yra toks, kad tiesiog stebiuosi, jog žmonės išvis dar gydomi. Mane dažnai aplanko ir medikai. Tada jie nusivelka chalatus ir pasakoja man apie naujas dabartinio negabaus sveikatos ministrą vaizduojančio tipelio įžūlybes. Sako galintys papasakoti lygiai tokių pačių nesąmonių ir apie jo pirmtaką. Per savo laidą aš turįs aiškiai pasakyti, kad kai ką būtina keisti, trūks plyš! Pažadu to imtis visomis jėgomis. Kartais sakau jiems, kad padėtis iš esmės pagerėtų, jei nebūtų gydoma tiek daug užsieniečių. Tada jie nusijuokia ir šneka, kad taip, aišku, irgi galima manyti, bet paskui tuojau priduria „baigiam juokus" ir papasakoja kokią nors kitą baisenybę. Šių, rodos, išties netrūksta.

Beje, čia yra viena labai žavi darbuotoja, karšta persona, guvi, linksma. Tikriau, seselė Irmgard, – bet aš negaliu švaistyti jėgų. Jei būčiau dvidešimčia metų jaunesnis, tada galbūt...

Ponas Zavackis ką tik buvo pas mane su panele Kromajer, su buvusia panele Kromajer – vis dar negaliu priprasti prie „ponios Zavacki". Prieš būsimą džiugų įvykį ji jau gerokai suapvalėjusi. Sako, dar galima kentėti, nors netrukus pilvas imsiąs gerokai kliudyti. Ji truputį įgavusi spalvos – arba truputį netekusi, man tai vis dar sunku suprasti. Turiu pasakyti, kad juodu puikiai tinka vienas kitam, ir kai susižvelgia, man iškart aišku, kad po devyniolikos dvidešimties metų užaugins kelis šaunius grenadierius,

nepriekaištingą genų medžiagą SS daliniams, vėliau partijai. Jie paklausė manęs, kur švęsiu Kalėdas, ir pasikvietė į svečius. Mane tai be galo džiugina, bet nemanau, kad juos apsunkinsiu. Kalėdos yra šeimos šventė.

– Betgi faktiškai jūs mūsų šeimos narys! – pasakė panelė... ponia Zavacki.

– Šiuo metu, – pasakiau aš, nes kaip tik įėjo seselė, – šiuo metu mano šeima yra seselė Irmgard.

Ši nusijuokė ir tarė:

– Iki to dar toli. O dabar aš čia žiūriu tvarkos.

– Ji puiki, kaip būdavo prieš karą, – pajuokavau, ir ji taip nuoširdžiai nusikvatojo, kad buvau beimąs svarstyti, ar nereikėtų savo politinės veiklos stumtelėti į antrąjį planą.

– Ponia Belini ir ponas Zenzenbrinkas linki kuo greičiau pasveikti, – pasakė Zavackis, – ponia Belini ryt ar poryt užsuks čionai pranešti apie naują laidos vietą, naują studiją...

– Jūs juk jau matėt ją, – spėjau aš, – koks įspūdis?

– Nenusivilsite. Į ją įdėta išties daug pinigų! Maža paslaptis: biudžetas dar toli gražu neišnaudotas. Toli gražu!

– O dabar užteks, – nutraukė mūsų kalbą naujoji Zavacki, – mums reikia nusipirkti vaikišką vežimėlį, kol aš dar pajudu.

– Gerai, – atsakė Zavackis, – bet pagalvokit apie mano pasiūlymą.

Tada abudu pasišalino. Galėčiau prisiekti girdėjęs, kaip išeidamas Zavackis ištarė maždaug tokius žodžius: „Ar tu jam jau sakei, kuo vardu bus mažylis?“ Vis dėlto galiu ir klysti.

Aha, jo pasiūlymas. Zavackis teisus, toks žingsnis būtų visiškai logiškas: jeigu ne viena partija klausia, ar nenorėtum būti jų narys, tai patartina pagalvoti, ar nereikė-

tų savo asmens vertės panaudoti savo paties, o ne kitų tikslams. 1919 metais būčiau nugrimzdęs kitoje partijoje. Užuot tai padaręs, perėmiau nereikšmingą mažą partijėlę ir perkūriau pagal savo skonį, tai davė daug geresnį efektą. O dabar, išeinant naujai knygai ir tuo pat metu pasirodant naujai laidai, galėčiau pradėti propagandinį puolimą ir netrukus įkurti partiją. Zavackis jau atsiuntė į mobilųjį telefono aparatą kelis plakatų eskizus. Jie man labai patinka, išties labai.

Juose vaizduojamas aš pats, o stilius itin artimas seniesiems plakatams. Todėl jie labiau krinta į akį už bet kokį skelbimą, kad ir parašytą naujausiu šriftu, sako Zavackis ir neklysta. Man reikėtų jo klausyti, tas vyras turi uoslę. Jau sukūrė ir naują rinkiminį šūkį. Šis puikuojasi ant visų plakatų kaip jungiamasis elementas, iškelia senus nuopelnus, visas abejones ir turi humoristinį taikųjį pradą, kuriuo galima patraukti piratų ir kitų jauniklių rinkėjus mūsų pusėn. Štai tas šūkis:

„Ne viskas buvo blogai!"

Su juo išties galima dirbti.

Vermes, Timur
Ve-172 Jis ir vėl čia : romanas / Timur Vermes ; iš vokiečių kalbos vertė Teodoras Četrauskas. – Vilnius : Alma littera, 2014. – 336 p.

ISBN 978-609-01-1474-2

Vilkintis suglamžytą ir išpurvintą uniformą pavasariniame Berlyne po 66 metų nubunda Adolfas Hitleris. Eina 2011-ieji, šalyje viskas gerokai pasikeitę, bet buvusio nacių vado ketinimai vis tie patys – jis ir toliau norėtų gelbėti savo tautą. Tik niekas netiki, kad šis žmogus išties Hitleris, kol, susiklosčius aplinkybėms, jis atsiduria populiarumo viršūnėje. Fiurerio laida televizijoje muša populiarumo rekordus, jis turi milijonus žiūrovų *YouTube* ir gausybę pasekėjų. Galiausiai nusprendžia įkurti savo partiją...

Skaityti pasakojimą apie Adolfo Hitlerio kelią iš dykvietės Berlyno centre per laikraščių kioską ir turkų drabužių valyklą į Vokietijos televiziją be galo įdomu. Žiniasklaidos pasaulio absurdiškumą ir demokratijos netvarumą demaskuojanti satyra tokia aštri ir klastinga, kad skaitytojas vis sugauna save besišaipant nebe iš Hitlerio, o sykiu su juo...

Timuras Vermesas gimė 1967 metais Niurnberge vokietės ir vengro šeimoje. Erlangene baigė žurnalistikos ir politikos mokslus, dirbo žurnalistu. Iki 2001 metų rašė straipsnius į vietos laikraštį „Abendzeitung" ir į Kelno „Express", vėliau bendradarbiavo įvairiuose žurnaluose, galop madų ir fitneso žurnale „Shape". Yra kelių knygų autorius.

UDK 821.112.2-31

Timur Vermes
JIS IR VĖL ČIA
Romanas

Iš vokiečių kalbos vertė *Teodoras Četrauskas*

Redaktorius *Dainius Račiūnas*
Korektorė *Ramutė Prapiestienė*
Viršelį lietuviškam leidimui pritaikė *Edvardas Jazgevičius*
Maketavo *Ligita Plešanova*

Tiražas 1800 egz.
Išleido leidykla „Alma littera", Ulonų g. 2, LT-08245 Vilnius
Interneto svetainė: www.almalittera.lt
Spausdino UAB BALTO print, Utenos g. 41A, LT-08217 Vilnius

**2011-ųjų pavasaris. Berlynas. Tuščia aikštelė tarp namų.
Joje nubunda... Adolfas Hitleris, gyvas ir sveikas.**

Buvęs fiureris nėmaž nenutuokia, kas įvyko iki jam atsibundant, bet pastebi, kad viskas gerokai pasikeitę: nematyti nei Evos Braun, nei nacių partijos narių, nei kokių nors karo ženklų. Hitleris negali patikėti, kad šalis, kurioje pilna svetimtaučių ir kuriai vadovauja moteris, tikrai yra jo numylėtoji tėvynė.

Berlyno gatvėse besišlaistantis nacių vadas nelieka nepastebėtas. Tik niekas netiki, kad čia jis, visi laiko aktoriumi, parodijuojančiu Hitlerį ir jokiomis aplinkybėmis nepamirštančiu savo vaidmens. Įvykiai ima rutuliotis, kai šiuo veikėju susidomi vietos televizijos prodiuseriai. Patekęs į turkų kilmės komedianto laidą fiureris akimirksniu pritraukia minias žiūrovų. Sėkmė milžiniška. Labai greitai jis tampa *YouTube* žvaigžde, virtualiojoje erdvėje sulaukia milijonų pasekėjų, tampa nuosavos laidos vedėju, ima dominti politines partijas, leidyklos siūlosi išleisti būsimą jo knygą. Žmonėms vis labiau rūpi, ką jis kalba. Ir Hitleriui kyla mintis: jei jis toks populiarus, kodėl ir pačiam neįsteigus politinės partijos?

Žodis „pasekėjai" įgauna grėsmingą prasmę, o nekaltai prasidėjusi istorija gali tapti visai nebejuokinga...

**Romanas „Jis ir vėl čia" tapo sensacija visame pasaulyje.
Ši itin aktuali, negailestinga, intriguojanti, talentingai parašyta, labai juokinga knyga atskleidžia žiniasklaidos pasaulio absurdiškumą ir parodo demokratijos netvarumą.
Ką Adolfas Hitleris ar koks nors kitas panašių užmojų turintis veikėjas galėtų iškrėsti mūsų pasaulyje šiandien?**

